

EURÓPAI UNIÓS CSALÁDPOLITIKAI KITEKINTŐ 2024

EURÓPAI UNIÓS
CSALÁDPOLITIKAI
KITEKINTŐ
2024

SZERKESZTŐK:

AGÓCS GERGELY, FÚRÉSZ TÜNDE,
KÁLLAY-KISBÁN KRISZTA, PÁRI ANDRÁS

KINCS

KÖPP MÁRIA INTÉZET
A NÉPESEDÉSÉRT
ÉS A CSALÁDOKÉRT

2024

TARTALOM

Előszó	5
Demográfiai trendek Európában	7
Demográfiai tél Európában	28
Családalapítással összefüggő tényezők Európában és Magyarországon	28
A magyar EU-elnökség demográfiai és családpolitikai aspektusai	43
Az Európai Unió tagállamai családpolitikai rendszereinek összehasonlítása	64
Országportrék	89
Módszertani megjegyzések	91
Ausztria	96
Belgium	106
Bulgária	114
Ciprus	122
Csehország	128
Dánia	136
Észtország	144
Finnország	150
Franciaország	158
Görögország	166
Hollandia	172
Horvátország	178
Írország	184
Lengyelország	190
Lettország	198
Litvánia	206
Luxemburg	212
Magyarország	218
Málta	230
Németország	236
Olaszország	244
Portugália	252
Románia	260
Spanyolország	268
Svédország	276
Szlovákia	284
Szlovénia	290
Összehasonlító táblázat	296
A kötet szerzői	306

ELŐSZÓ

Európa és különösen az Európai Unió 2024-ben egy gyorsan változó és összetett kihívásokkal teli világban újabb fordulópont elé ért. Politikai és gazdasági jelentőségének megőrzéséhez, a világban vállalt szerepének megerősítéséhez önvizsgálatra van szüksége, aminek egyik legfontosabb sarokköve, hogy hogyan néz szembe a népességét és a humán erőforrásait alapvető módon érintő súlyos demográfiai válsággal.

Az „öreg kontinens” továbbra is folyamatosan idősödik, lakosságának hosszú távon megálithatatatlannak tűnő fogyása egyre nyilvánvalóbb méreteket ölt. Európa a migráció ellenére is az üres bölcsők kontinense. Bár a világ más tájain is egyre több térségben látunk hasonló folyamatokat, az Európai Unió országai közül már egyben sem éri el az önfenntartáshoz szükséges mértéket a születések száma. A „demográfiai tél” az EU-ban immár ténykérdés, az 1960-as évek óta tartó születési ráta csökkenés és a várható élettartam növekedése együttesen oda vezetnek, hogy egy szűkülő, de nehéz jövőbeli kilátásokkal szembesülő fiatal generáció és egy szélesedő, a fiataloknál gyakran anyagilag jobb helyzetben lévő idősödő generáció él egymás mellett. Továbbá, egyszerre van jelen a munkaerő zsugorodása és bizonyos régiókban a megfelelő munkaerő rendelkezésre állásának hiánya. Az Európai Unió versenyképességének csökkenése közvetlen összefüggésben van azzal, hogy a gazdaság működéséhez szükséges humán erőforrások szerkezete nemzedékről nemzedékre átalakul, mind több inaktív embert kell eltartani mind kevesebb aktív személynek, és ez a termékenységi trendekre tekintettel nem átmeneti jellegű, hanem konstans és egyre erősödő kihívás, amivel most már előreláthatóan a jövőben együtt kell élnünk. Ezt az alaphelyzetet kell az EU-nak és tagállamainak pozitív szemlélettel és hatékonyan megoldania, ha a világ gazdaságainak élvonalában szeretne maradni.

A népesedési folyamatok tehát jelentős hatást gyakorolnak Európa helyzetének, súlyának és jelentőségének átalakulására a világban. Bár ezek a változások ma még kevésbé kerülnek a politikai döntéshozók napirendjére, hiszen rövid távon a népességfogyás és a népesség öregedése szinte észrevétlen, de a jövőben várhatóan erőteljesebben fognak megmutatkozni hatásai, nemcsak a politika színterein, hanem az európai családok mindennapjaiban is. 2024 második felében az Európai Unió Tanácsának magyar elnöksége nemhiába célozta meg ennek a kihívásnak a legmagasabb szintű uniós döntéshozatali folyamataiba, intézményeinek munkájába való állandó jellegű becsatornázását: Európa versenyképességének egyik kulcsfontosságú tényezőjét szükséges megfelelő súllyal kezelni.

Mindeközben Európa a tömeges bevándorlás egyik legfontosabb célterülete. Bár a bevándorlás növelheti az aktív munkaképes korú lakosságszámot egy társadalomban, de még a sikeres integráció esetén is fennáll a veszélye annak, hogy gyökeresen átalakul a befogadó társadalom kulturális és etnikai összetétele. A magyar kormány az elmúlt 14 évben éppen ezért inkább a társadalom belső erőforrásaira támaszkodva, a hatékony családpolitikával szeretné elérni a népességfogyás megállítását, továbbra is középpontba helyezve a gyermeket vállaló és nevelő családokat.

Kötetünk célja, hogy egy ötéves időszak elteltével ismételten átfogó képet adjunk az európai uniós tagállamok családpolitikáiról, Európa családjainak az egyes országokban megvalósuló támogatásáról, a helyi családpolitikai intézkedésekről és ezek hatásairól a gyermekvállalásra és a gyermekek nevelésére, európai kontextusba helyezve ezzel a magyar családpolitikát.

Az országportrék a 2019-ben készült KINCS kiadványhoz hasonlóan rendszerező betekintést nyújtanak abba, hogy egy-egy országban milyen a demográfiai helyzet, milyen családtámogatási ellátások léteznek, valamint milyen kapcsolódási pontok vannak a családok és a munka világa között. Figyelemmel Magyarország 2024 második félévében esedékes EU elnökségére, a kötet az Európai Unió tagállamait veszi górcső alá. Gyakorlati, leíró jellegű információkat tartalmazó kézikönyvünk ilyen módon az európai uniós tagállamok családokat támogató politikáinak széles körű összehasonlítására ad lehetőséget a 2024 elején rendelkezésre álló adatok alapján.

A kötet elkészítése során segítségünkre volt a Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány, valamint a KSH Népeségtudományi Kutatóintézete. Köszönöm nekik és minden KINCS-ben dolgozó munkatársamnak az „Európai Uniós Családpolitikai Kitekintő 2024” kötet létrehozásában végzett közös munkát.

Bízom benne, hogy a kézikönyvet hasznos olvasmányként fogja forgatni valamennyi tisztelt olvasónk.

2024. október

Fűrész Tünde
a Kopp Mária Intézet a Népesedésért
és a Családokért (KINCS) elnöke

Demográfiai trendek Európában

Makay Zsuzsanna, Ökrös Fruzsina

BEVEZETÉS

Az ezredfordulót követő alig több mint egy évtized alatt a Föld lakossága egymilliárd fővel növekedett és a felfelé ívelő tendencia azóta is folyamatos. Ennek eredményeképpen 2022 novemberében, a világ népessége átlépte a nyolcmilliárd főt, az előzetes becslések szerint pedig a 2080-as évek közepére elérheti a 10,4 milliárdot (ENSZ, 2024). A Föld populációjának 59,2 százalékát Ázsia, 18,1 százalékát Afrika, 9,3 százalékát Európa, 8,1 százalékát Latin-Amerika és Karib-térség, 4,7 százalékát Észak-Amerika, 0,6 százalékát pedig Óceánia népessége adták (Dyvik, 2024). A világ két legnépesebb országa Kína és India, ahol az ott élő emberek száma meghaladja az 1-1 milliárd főt; bár míg India népessége jelenleg is növekvő tendenciát mutat, Kína esetében úgy tűnik a népesség 2022-ben elérte a legmagasabb pontját, ezt követően pedig csökkenés figyelhető meg (ENSZ, 2024). A globális növekedés dacára, a trendek tekintetében meglehetősen nagy eltérések figyelhetők meg világszerte, amelyek eltérően hatnak az egyes országok társadalmi, politikai és gazdasági szerkezetére.

Tanulmányunkban a világ egy szeletére, Európára koncentrálnunk és az európai térség demográfiai trendjeinek vizsgálata során számba vesszük a legfontosabb változásokat 2010 óta. Elemzésünk legfontosabb eleme a termékenység vizsgálata, ezért ennek szenteljük a legnagyobb részt és előtte elemezzük a népességszám alakulásának másik két tényezőjét, a halandóságot és a vándorlást.

2023-ban Európa a Covid-19 pandémia utáni „felépülés” évét élte, hiszen két év után ekkor nőtt ismét a születéskor várható élettartam és a népességszám (Eurostat, 2024). A pandémia hatására ugyanakkor sok szempontból nőttek a különbségek. Az összes demográfiai tényezőt figyelembe véve is nagyon eltérő helyzetben vannak az egyes országok, amit a gyermekvállalás, a halandóság és a vándorlás eltérő mértéke és jellege magyaráz.

Tanulmányunkban ezen tényezőket mutatjuk be és igyekszünk az eltérő népességváltozások mögötti magyarázatokat is megadni.

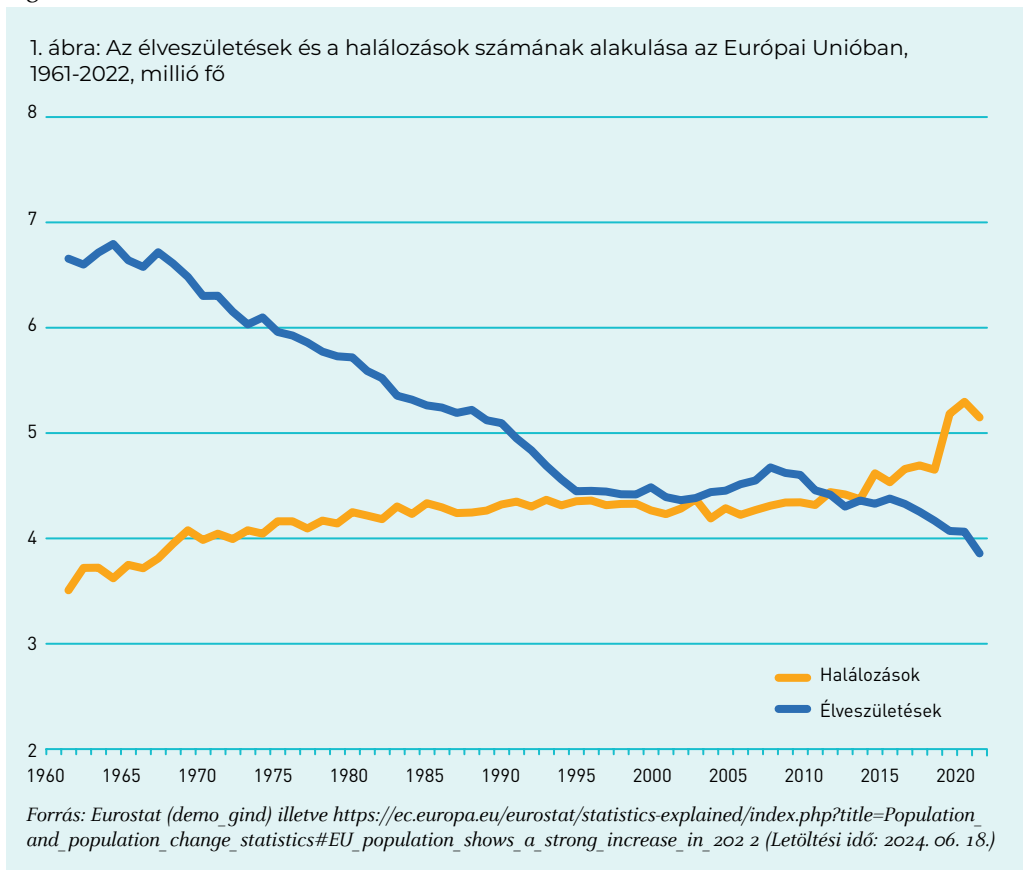
Halandóság, vándorlás és a népesség számának alakulása

Az Európai Unió népessége 2023. január 1-én 448,4 millió fő volt és egy év alatt 2,8 millió fővel nőtt. 2022-höz képest 20 tagországban növekedés volt megfigyelhető, míg 7 tagországban csökkent a népesség. Az egyes országok közötti eltéréseket a természetes népmozgalom és a vándorlási egyenleg különbözőségei magyarázzák és míg sokáig a természetes népmozgalom súlya volt nagyobb, addig az utóbbi évtizedben a vándorlási egyenleg jelentősége került előtérbe a népességnövekedésben. Ez az élveszületések számának lényegében minden országban megfigyelhető csökkenésével magyarázható (Sobotka és Fürnkranz-Prskawetz, 2020).

Evonatkozásban 2012 tekinthető trendfordulónak, hiszen ekkor következett be természetes fogyás, vagyis ekkor fordult elő az Unió országaiban először, hogy átlagosan kevesebb gyermek született, mint ahány személy meghalt. Ez a trend állandósulni látszik, mivel a két ráta közötti különbség azóta is nő (1. ábra) az Eurostat adatai alapján.

A születések száma (a jelenlegi tagállamokra vetítve) 1960-ban még 6,7 millió volt, majd 1990-ben csökkent 5 millió, 2022-ben pedig 4 millió alá. A halálozások száma ebben az időszakban emelkedett, az egyre idősödő társadalom következtében pedig várhatóan tovább fog nőni. Ebből adódóan a jövőben a népesség számának alakulását, annak növekvő vagy csökkenő mivoltát elsősorban a bevándorlás és kivándorlás egyenelege fogja meghatározni.

Erre a későbbiekben még visszatérünk, de előtte nézzük meg a halálozással kapcsolatos legfontosabb trendeket.

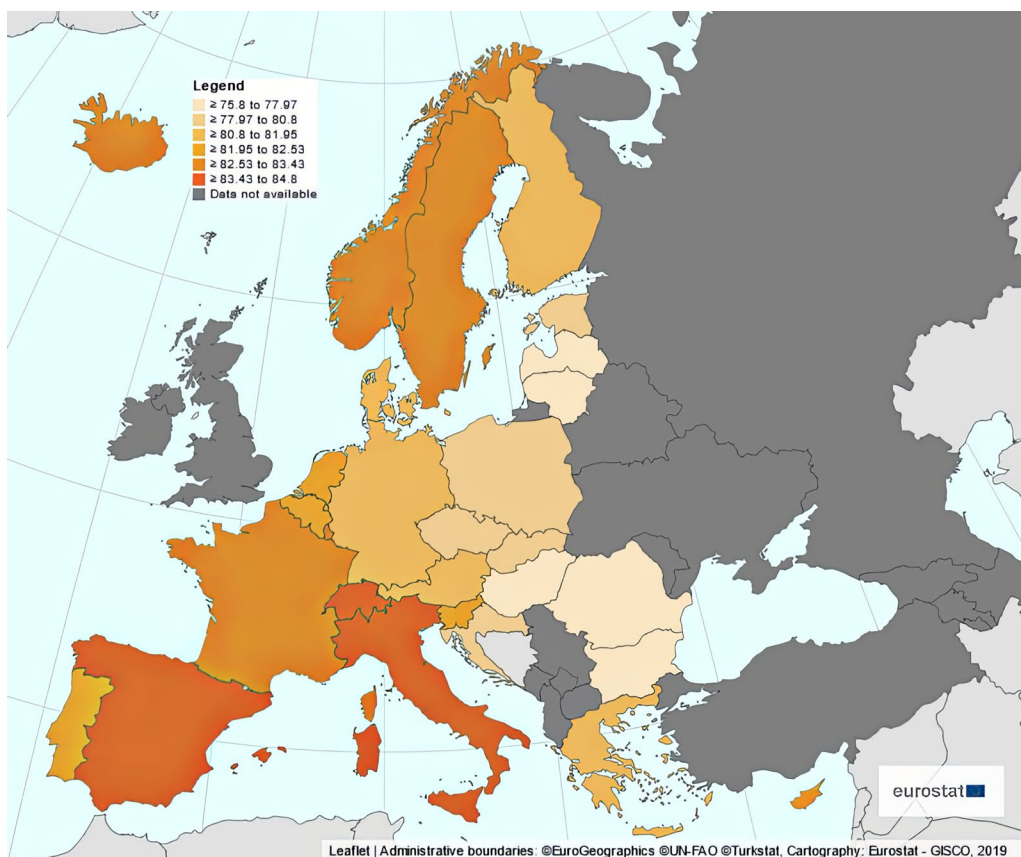

Az utóbbi évtizedek során számottevően nőtt a születéskor várható élettartam az Európai Unióban de a 2010-es években a növekedés lassult. 2016-ban a 28 országban az átlagos várható élettartam elérte a 81 évet és egyes országokban meghaladta a 83 évet is. Spanyolországban és Svédországban volt a legmagasabb (83 év felett), miközben az országok kétharmadában is meghaladta a 80 évet. Számos Közép-Kelet Európai országban azonban csak 75 év körül volt. Az évtized végén további növekedés következett be és 2019-ben átlagosan 81,3 év volt a várható élettartam.

2020-ban és 2021-ben a COVID-19 pandémia hatására az európai országokban visszaesés következett be a születéskor várható élettartamban. A csökkenés következtében az EU-ban 2021-ben épphogy elérte a születéskor várható élettartam a 80 évet, ami egy egész évvel kevesebb a 2019-ben megfigyelt értéknél. A pandémia után 2022-ben még nem sikerült elérni a korábbi szintet, ekkor a születéskor várható élettartam 80,6-volt. 2023-ban azonban a mutató elérte a valaha mért legmagasabb értéket, 81,5 évet (az előzetes adatok szerint)¹ ám az országok közötti különbségek nőttek.

A legrövidebb ideig Bulgáriában élnek a nők és a férfiak, átlagosan 74,2 évig, míg Lettországon is 75 év alatt van az érték. Magyarországon 2023-ban 76 volt a születéskor várható élettartam, ami hátulról az ötödik a 27 tagország rangsorában. Legtovább Spanyolországban élnek, ahol a mutató 83,2 év, de Svédországban és Luxemburgban is meghaladja a 83 évet (2. ábra).

2. ábra: A születéskor várható élettartam az Európai Unióban 2023-ban

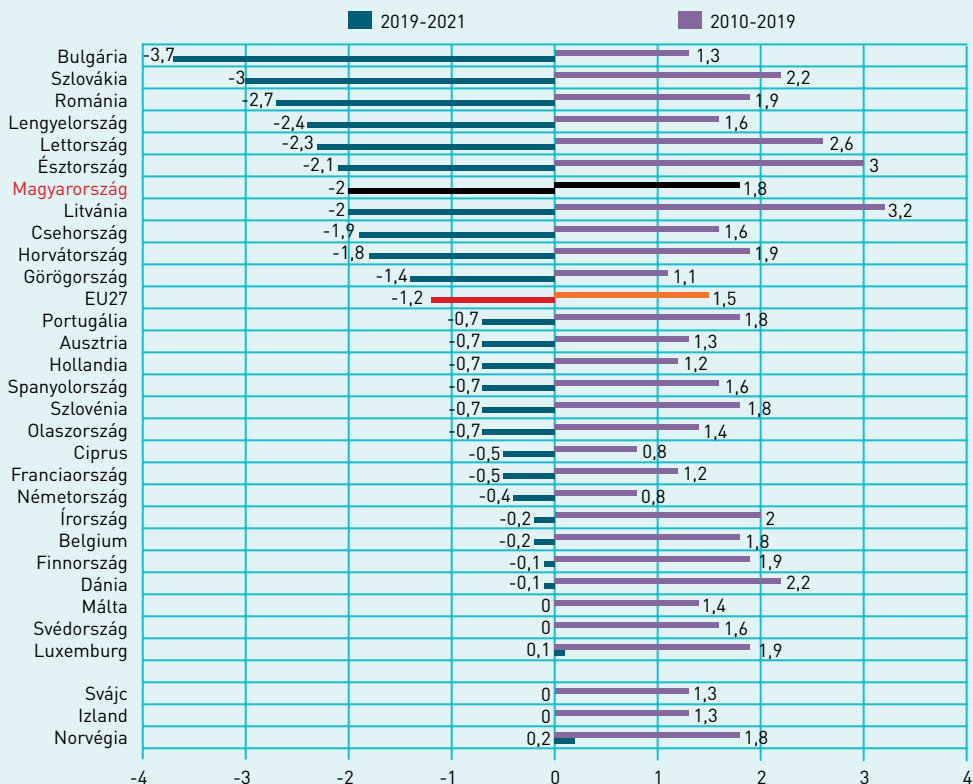

Forrás: https://doi.org/10.2908/DEMO_MLEXPEC (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

¹ Lásd <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240503-2> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

A pandémia növelte a várható élettartam közötti különbségeket Európában, hiszen a Közép-Kelet-Európai országokban számottevően nagyobb mértékű volt a többlethalálozás, mint a legtöbb nyugati és északi országban. Bulgáriában 2019 és 2021 között 3,7 évvel csökkent a várható élettartam, amely Szlovénia kivételével az összes keleti tagországban legalább két évvel mérséklődött. Hasonló visszaesés egyik régi tagállamban sem volt megfigyelhető és az átlagos csökkenés 1,2 év volt (3. ábra).

3. ábra: Változás a születéskor várható élettartamban az egyes országokban 2019-2021 és 2010-2019 között (évek száma)

Forrás: <https://doi.org/10.1787/507433bo-en> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.) Health at a Glance : Europe 2022, OECD.

Általánosságban megfigyelhető, hogy a nők az összes európai országban hosszabb ideig élnek, mint a férfiak. 2022-ben a két nem közötti különbség 5,4 év volt átlagosan az EU-ban. Miközben a pandémia előtt csökkent a nemek közötti különbség, addig azt követően emelkedett mivel a pandémia hatására nagyobb mértékben nőtt a férfiak halálozása, mint a nőké. A nők 2022-ben átlagosan 83,3 évig éltek (0,4 évvel tovább mint 2021-ben de 0,7 évvel kevesebb ideig mint 2019-ben), miközben a férfiak esetében az érték 77,9 év volt. Az országok között igen nagy különbségek figyelhetők meg: Lettorszában a nők mintegy tíz

évvel tovább élnek, mint a férfiak, miközben Hollandiában a két nem közötti különbség csak 2,9 év, Írországban 3,3 év, Svédországban pedig 3,4 év².

A várható élettartam növekedése és a termékenység csökkenése következtében Európában öregedik a népesség. A 65 éves és idősebb népesség aránya 16 százalékról 21 százalékra nőtt 2001 és 2020 között és 2050-re várhatóan a népesség 28,5 százalékát teszi majd ki³. Emellett gyorsuló ütemben nő a nagyon idősek (85 éves és idősebbek) aránya is, akik körében kétszer annyi nő található meg, mint férfi. Társadalmilag fontos kérdés, hogy milyen életminőségben élnek az idősek. Ezt az egészségben eltöltött életkorral mérik, amely azt mutatja meg, hogy hány év élhető egészségesen, korlátozottság, illetve egyéb fogyatékoság nélkül. 2021-ben a nők a születésükkor várhatóan mintegy 64,2 évet töltenek egészségesen, míg a férfiak 63,1 évet, vagyis itt a várható élettartamnál kisebbek a nemek közötti különbségek. A nők esetében ez a teljes várható élettartam 77,4 százalékának felel meg, míg a férfiak esetében 81,7 százalékának. Magyarországon az érték 63,5 év a nők és 61,6 év a férfiak esetében⁴.

A termékenységi trendeket a későbbiekben még kitérünk, de összességében előrevetíthető, hogy a születések számának csökkenése az egész térségre jellemző. Emiatt a népességnövekedésben egyre nagyobb szerepet játszanak a migrációs folyamatok. A vándorlás mértéke az 1980-as évektől nőtt meg az Unióban és 1990 óta a népességnövekedés meghatározó tényezőjévé vált. 2022-ben kizárólag a pozitív vándorlási egyenleg miatt nem csökkent a terület népessége hiszen miközben a természetes fogyás 1,3 millió főt tett ki, a vándorlási egyenleg 2,9 millió fő volt. A népesség tehát összességében 1,7 millióval, 2,8 ezrelékkal nőtt egy év alatt (4. ábra).

A nemzetközi vándorlás a demográfiai helyzet alakulásának a legkevésbé stabil és a jövőre nézve a legkevésbé megjósolható eleme. Ugyanakkor ez az egyik olyan tényező, amely jelenleg megmagyarázza az országok közötti népességszám-változások különbségeit.

2023-ban az EU országaiban 27,3 millió olyan személy élt, akik nem az Unió egyik országának állampolgárai voltak⁵, ami a teljes uniós népesség 6,3 százalékát jelentette. Számszerűleg a legtöbb harmadik országbeli állampolgár Németországban (7,7 millió fő), Spanyolországban (4,4 millió fő), Franciaországban (4,1 millió fő) és Olaszországban (3,8 millió fő) élt. Ugyanakkor a teljes népesség arányában Máltán (17%), Észtországban (16%) és Lettországban (14%) élt a legtöbb harmadik országbeli személy. Németországban 9,1 százalékot tett ki az arányuk, Magyarországon pedig 1,5 százalékot. Emellett az Unión belül számottevő a belső vándorlás is. A legtöbb nem nemzeti uniós állampolgár Luxemburgban él, ahol a népesség több mint harmada másik EU-s ország állampolgára. Ezt követi 10 százalékos aránnyal Ciprus és 8 százalékkal Belgium. Számszerűleg Németországban él a legtöbb ilyen személy, 4,6 millió fő, ami a népesség 5,5 százaléka.

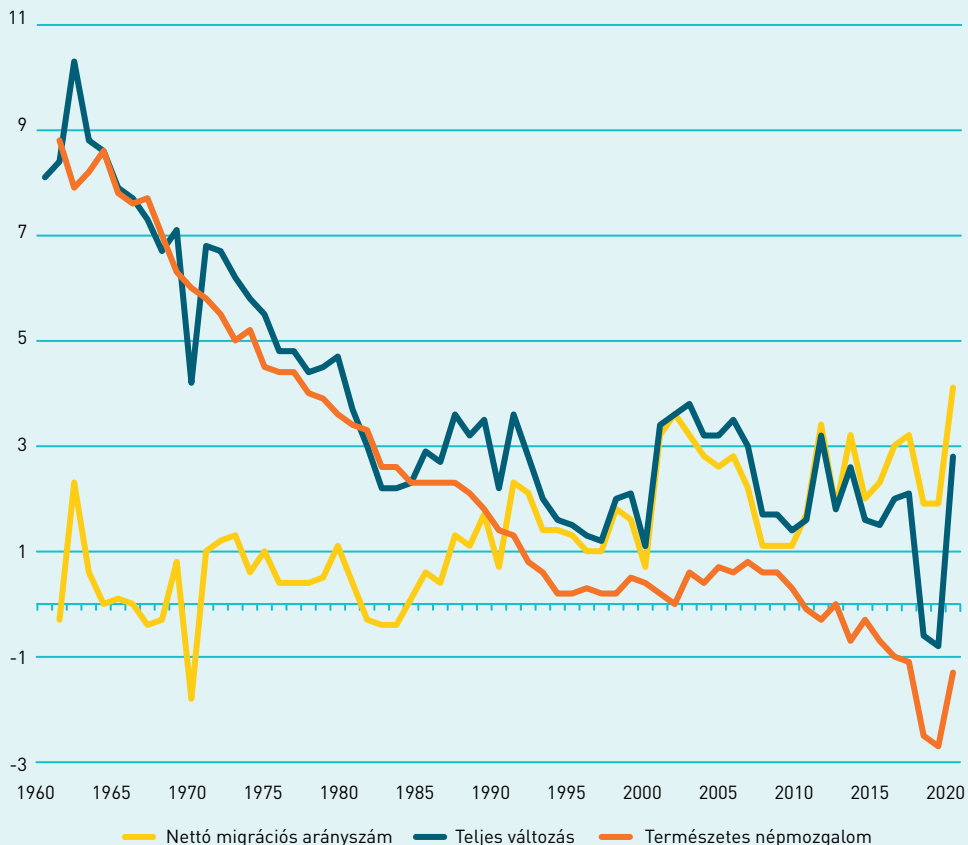
² Lásd <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240314-1> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

³ Lásd <https://www.age-platform.eu/ageing-europe-looking-at-the-lives-of-older-people-in-the-eu-eurostat-2019-report/> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

⁴ Lásd https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Healthy_life_years_statistics (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

⁵ Lásd https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_population:_27.3_million_non-EU_citizens_living_in_the_EU_on_1_January_2023 (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

4. ábra: Az Európai Unió népességváltozása a három demográfiai tényező szerint (éves nyers ráták), 1960-2022, 1000 főre

Forrás: Eurostat (demo_gind) illetve https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics#EU_population_shows_a_strong_increase_in_2022 (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

Az egyes országok esetében igen eltérően alakul a természetes szaporodás (vagy fogyás) és a vándorlási egyenleg hozzájárulása a népesség alakulásához (1. táblázat). 20 olyan tagország körében, ahol a népesség nőtt 2022-ben, hat országban egyszerre volt pozitív a természetes népmozgalom és a vándorlási egyenleg is (pl. Belgium, Írország). 14 tagállamban a pozitív vándorlási egyenleg mellett a természetes népmozgalom negatív volt, vagyis a népességszám kizárólag a vándorlás miatt nőtt (pl. Németország, Csehország). Hét államban fogyott a népesség, és többségükben ez a természetes fogyás miatt következett be, miközben a migrációs egyenleg pozitív volt. 2022 és 2023 között összességében Olaszországban csökkent a legnagyobb számban a népesség, mintegy száznolcvan ezer fővel, miközben a legnagyobb növekedést Németország könyvelhette el mintegy 1,1 millió fővel.

1. táblázat: A természetes népmozgalom és a vándorlás hozzájárulása a népességváltozáshoz az egyes országokban, 2022

Népességnövekedés oka:	
csak természetes szaporodás	-
inkább természetes szaporodás	-
inkább pozitív vándorlási egyenleg	Belgium, Írország, Franciaország, Ciprus, Luxemburg, Málta, Svédország
csak pozitív vándorlási egyenleg	Csehország, Észtország, Lettország, Litvánia, Szlovénia, Románia, Ausztria, Dánia, Finnország, Hollandia, Németország, Portugália, Spanyolország
Népességcsökkenés oka:	
csak természetes fogyás	Bulgária, Horvátország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Olaszország
inkább természetes fogyás	Cörogország
inkább negatív vándorlási egyenleg	-
csak negatív vándorlási egyenleg	-

Forrás: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics#EU_population_shows_a_strong_increase_in_2022 (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

Termékenység

A termékenység csökkenését magyarázó néhány elmélet

Bár mára az összes fejlett ország átesett az első demográfiai átmenet egyes szakaszain – azaz a magas termékenységgel és halandósággal jellemezhető társadalmak, alacsony gyermekszámú és csökkenő halandóságú társadalmakká alakultak át (Kapitány, 2015) – az elmélet hiányosnak tekinthető abból a szempontból, hogy nem fest pontos képet az átmenet után várható termékenységi mintázatokról. A halandóság napjainkra már csak elhanyagolható mértékben javul, a fejlett országok többségében pedig 1960-as és 1970-es évektől kezdődően a termékenység az egyszerű reprodukcióhoz szükséges szint alá csökkent (Andorka, 2006). E hiány pótlására új elméletek és újfajta megközelítések születtek, amelyekkel a termékenység csökkenését igyekeztek magyarázni (Andorka, 1987). A termékenység *közgazdasági elméleten* keresztül történő magyarázata a chicagói iskolát képviselő Gerry Becker és Harvey Leibenstein nevéhez fűződik; a magyarázatok egy másik csoportját pedig a *szociológiai elmélet* képezi, amely hasonlóan a *pszichológiai elmélet* „Value of Children” elképzeléséhez még meglehetősen kezdetleges. Richard Easterlin (1978), amerikai gazdaságdemográfus, a baby-boom időszakát megfigyelve – bár elfogadta a közgazdaságtani elmélet költség-haszon kalkulációra vonatkozó téziseit – némileg

továbbfejlesztette Becker összefüggéseit, kibővítve azt a termékenység ciklikusságának munkaerőpiaci vonatkozásával (Easterlin, 1980). Eszerint a gyermekvállalás nem csak a gazdasági helyzet (és az ebből levezetett kalkuláció) számít, hanem a párok preferenciái is meghatározóak. A termékenység csökkenését magyarázó elméletek egy harmadik csoportját a *második demográfiai átmenet elmélet* adja, amely Ron Lesthaeghe és Dirk van de Kaa nevéhez köthető. Megfigyeléseik szerint az 1960-as és 1970-es évektől (Nyugat-Európából kiindulva) a megváltozott termékenységi magatartás, illetve párkapcsolati minták mögött egyfelől értékrendbeli változások állnak, másfelől fontos szerepet tulajdonítanak az individualizációnak, a modernebb nemi szerepfelfogás és a nonkonformizmus elterjedésének továbbá az egyre fokozódó fogyasztási aspirációknak (Kapitány, 2015; Spéder, 2006). A korábban jellemző gyermekcentrikusságot egyre inkább felváltotta az én- és a párkapcsolat-centrikusság, amely értékváltozások folyamatában van de Kaa (1996) kiemelkedő szerepe volt az önmegvalósítás és önkiteljesedés fokozódó előtérbe kerülésének, a személyes döntési szabadságnak, a személyes fejlődésnek és éltvitelnek, valamint az emancipáció terjedésének. Az egykor tradicionális társadalmak többsége tehát modern társadalmakká alakult át, a hatékony fogamzásgátlás elterjedése nyomán pedig az az elképzelés vált uralkodó felfogássá, hogy *alaphelyzetben* nem születik gyermek, csak ha párok úgy *döntenek* (Lesthaeghe, 2010). A posztindusztriális gazdaság átalakulása tehát számos változást idézett elő az egyes térségek népességén belül (Somlai, 2013). Európa számos országában, köztük Magyarországon is, az első házasságkötési kor lényegesen kitolódott, az együttélés és más alternatív párkapcsolati formák gyakoriságának növekedése okán pedig csökkent a házasságkötések száma az utóbbi évtizedekben. A rendszerváltozást követően nőtt ugyanakkor azok száma, akik szerint ha egy pár gyermeket szeretne mindenképp össze kell házasodniuk (1988: 26,5%; 2022: 40,5%).

Hasonló ellentmondás figyelhető meg a gyermekvállalási szándékok és azok beteljesülése között. Fishbein és Ajzen (1975) szerint a szándékok erőssége határozza meg az egyes viselkedési kimeneteket, mivel a szándékokat tervezett (racionális) cselekvésként értelmezendők. Ajzen (1991) szerint a tervezett viselkedéseket egyrészt az egyes attitűdök befolyásolják, másfelől pedig a szubjektív normák és az észlelt viselkedési kontroll. Elméletüket a gyermekvállalási szándékok beteljesülésére levetítve megállapítható, hogy döntő szerepe van a gyermekvállaláshoz tanúsított egyéni hozzáállásnak, a társadalomban bevett, normaként definiált gyermekvállalási mintázatoknak (pl. kétgyermekes családmódel) valamint annak, hogy az érintettek hogyan vélekednek a gyermekvállalásról, mennyire lesz könnyű vagy nehéz, mennyire érzik magukat képesnek a feladatra.

A termékenység-csökkenés ezen érdekes aspektusát világítja meg Livi Bacci is egyik 2002-es cikkében, amelyben azt a kérdést járja körül hogy miként lehetséges, hogy sem az ideálisnak tartott gyermekszámot, sem a tervezett gyermekszámot nem éri utol a teljes termékenységi arányszám. A tervek és a beteljesülés közötti különbségek magyarázatára a szerző az alacsony termékenységű országok esetében két tényezőt határoz meg.

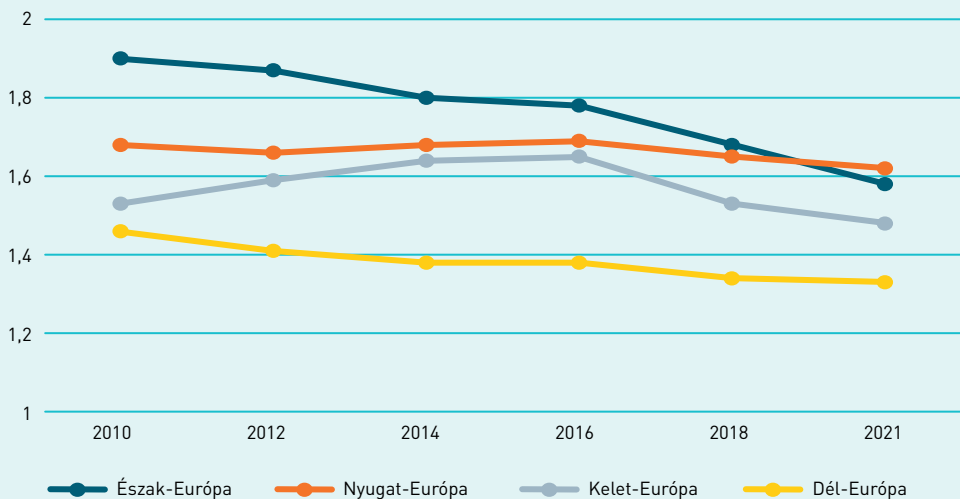
Elsőként az akaratlan terméketlenséget említi, amelynek eredménye a nem akaratlagos gyermektelenség. Az e csoportba tartozók nem saját elhatározásból döntöttek úgy, hogy nem vállalnak gyermeket, hanem valamilyen külső, legtöbbször biológiai tényező (meddőség) gátolja őket. A második csoportba tartoznak azok, akik bár még nem érték el a kívánt gyermekszámot, bizonyos okokból (pl. karrier, előző terhességgel kapcsolatos negatív élmények) nem vállalnak több gyermeket. Az ideálisnak tartott gyermekszám esetében azonban számolnunk kell azzal is, hogy a megkérdezetteket a válaszadáskor befolyásolják az egyes társadalmi szinten fellelhető sztereotípiák, különösen a kétgyermekes családmódellem ideája. Éppen ezért Livi Bacci, pontosabb mutatónak tartja a tervezett gyermekszámot. E mutató teljes termékenységi arányszámmal való összehasonlításakor azonban fontos figyelembe vennünk az időzítés torzító hatását, amely a korábban gyermeket tervezők, ám túl sokáig halasztók és tervüket végül nem beteljesítők egy részét, az akaratlanul gyermektelenek közé sorolja. A halasztásnak számtalan oka lehet, többek között az életszínvonal csökkenése, a munkanélküliség terjedése, a gyermekvállalás költségeinek megnövekedése vagy a bizonytalanság fokozódása. A magyarázatok egy másik csoportját adja a halasztás racionális döntésként való értelmezése, amely ebben a kontextusban egy fajta válaszként jelenik meg az oktatási expanzióra és kiszélesedett munkaerőpiaci lehetőségekre (Őri és Spéder, 2020) valamint a gyermekvállalás lelki és mentális okaival is látható szoros összefüggés a Hungarostudy 2021 alapján (Pári és Balog, 2022).

Spéder és Kapitány egyik 2014-es tanulmányukban tovább árnyalják a gyermekvállalással kapcsolatos tervek összetett képét azzal, hogy Európa nyugati részei és a poszt szocialista államok között fennálló különbségeket figyelembe véve vizsgálják az egyes térségek és országok sajátosságait. Míg nyugaton a második demográfiai átmenet következményében a párkapcsolati mintázatok és értékorientációk átalakulása már az 1970-es és 1960-as években nyomon követhetőek, úgy a volt kommunista országok esetében ezek a változások inkább csak a rendszerváltozást követően figyelhetőek meg. Eredményeikben hangsúlyozzák, hogy az egykori szocialista blokkhoz tartozó országok esetében a gyermekvállalási intenciók megvalósulásának szignifikánsan kisebb az esélye, mint Nyugat-Európában. Ennek oka, hogy bár a volt szocialista országok esetében is megfigyelhető volt az addigi bevett társadalmi normákkal való szembefordulás (pl. együttélés és gyermektelenség terjedése), az értékváltozások kevésbé voltak drámaiak, míg a strukturális változások (pl. átállás a piacgazdaságra, növekvő munkanélküliség, romló gazdasági helyzet, jóléti rendszer átalakulása) viszonylag gyorsan zajlottak (Spéder és Kapitány, 2014).

A teljes termékenységi arányszám alakulása Európában

Összeségében nézve minden európai régió esetében igaz, hogy 2010 és 2021 között a teljes termékenységi arányszám nem érte el a reprodukcióhoz szükséges 2,1-es értéket, sőt az utóbbi évtizedben minden térségben – bár eltérő mintázatok mellett – a mutató csökkenése volt megfigyelhető (5. ábra).

5. ábra: A teljes termékenységi arányszám alakulása Európa régiói⁶ szerint 2010 és 2021 között

Forrás: UN - Population Division, 2024. Saját szerkesztés.

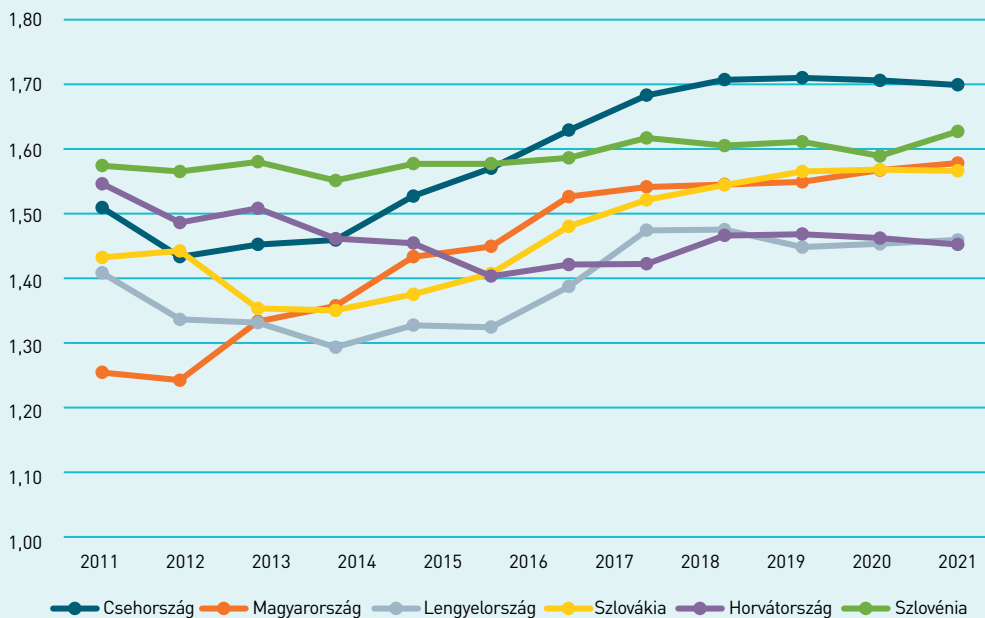
Míg 2010-ben Észak-Európa rendelkezett a legmagasabb termékenységi arányszámmal, 2019-re Nyugat-Európa utolérte (1,63), majd 2021-re átvette a vezető szerepet⁷. A régiók közül a leginkább hullámzó tendencia Kelet-Európában tapasztalható, ahol 2010 és 2016 között a többi régiótól eltérően jellemzően nőtt a TTA értéke, sőt 2016-ra utolérni látszott a Nyugat-Európai régió által elért értéket, mégis 2016 után csökkenésnek indult és 2021-ben (1,62), a 2010-es szint (1,68) alá süllyedt. Dél-Európában viszonylag „kiegyensúlyozott” csökkenés tapasztalható. Ebben a térségben már 2010-ben is a legalacsonyabb volt a TTA értéke (1,46), ami 2021-re lassú ütemben ugyan, de még tovább csökkent (1,33).

Megfigyelve a Közép-Európai régióban nyomon követhető teljes termékenységi arányszámot, azonban megállapítható, hogy a térség országainak többségében 2010 és 2021 között nőtt a mutató. Ez alól egyedül Horvátország képez kivételt, ahol a 2010-ben elért 1,49-es érték 2021-re 1,45-re csökkent. A többi ország esetében azonban kivétel nélkül növekedés tapasztalható, habár a növekedés mértéke eltérő. A TTA a vizsgált időszakban Magyarország esetében nőtt meg leginkább, ami nem meglepő annak fényében, hogy itt volt a legalacsonyabb a 2010-es években. A 2011-es mélypontot (1,24) követően, 2021-re 1,58-ra ugrott fel az értéke. A növekedés mértékét tekintve Csehországban (+0,2) és Szlovákiában (+0,14) tapasztalható még nagyobb ütemű változás. A TTA értéke 2021-ben Csehországban volt a legnagyobb (1,71), ezt követte Szlovénia (1,63) majd Magyarország (1,58) (6. ábra).

⁶ **Kelet-Európa:** Bulgária, Csehország, Magyarország, Lengyelország, Románia, Oroszország, Szlovákia, Ukrajna. **Észak-Európa:** Dánia, Észtország, Finnország, Izland, Írország, Lettország, Litvánia, Norvégia, Svédország, Egyesült Királyság **Dél-Európa:** Horvátország, Görögország, Olaszország, Málta, Portugália, Szlovénia, Spanyolország **Nyugat-Európa:** Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország, Liechtenstein, Luxemburg, Hollandia, Svájc

⁷ Lásd United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2022). World Population Prospects 2022, Online Edition. (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/igo/>, letöltve: 2024. 06. 18.)

6. ábra: A teljes termékenységi arányszám alakulása Közép-Kelet-Európában 2010 és 2021 között

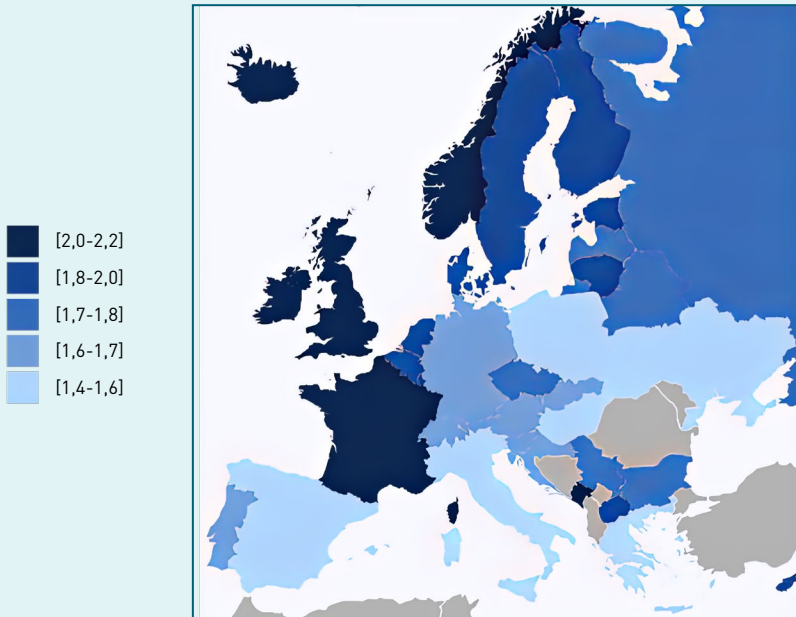

Forrás: UN - Population Division, 2024.

A 2010 és 2021 közötti időszakot megfigyelve érdemes megjegyezni, hogy a visegrádi országok esetében, mindegyik térségben volt egy mélypont, amely után a TTA értéke emelkedni kezdett. Még ha közben stagnálás vagy csökkenés is történt, egyik országban sem esett vissza a TTA mutatója a korábbi mélypont szintjére. Ez a mélypont az egyes országok esetében különböző időpontokban következett be, Magyarországon (1,24) és Csehországban (1,43) 2011-ben, Szlovákiában (1,34) és Lengyelországban (1,29) pedig 2013-ban ért el történelmi alacsony pontot a teljes termékenységi arányszám értéke (KSH, 2021). Fontos kérdés azonban, hogy a jövőben is sikerül-e fenntartani a TTA növekvő irányát. Magyarországon 2022-ben a teljes termékenységi arányszám értéke 1,52 volt, 2023-ban pedig a KSH előzetes adatai szerint ez tovább csökkent, és 1,51-re esett vissza (KSH, 2024). Lengyelország esetében még drasztikusabb a változás, a nemzeti statisztikai hivatal eredménye szerint 2022-ben 1,26 volt a TTA értéke, ami azt jelenti, hogy a korábbi mélypont alá süllyedt (Statistics Poland, 2024). Hasonló trend figyelhető meg a teljes termékenységi szám tekintetében élenjáró Csehország esetében is, ahol 2022-re a TTA értéke 1,62-re csökkent (ČSÚ, 2023). Szlovákiában a gyermekvállalás egyelőre stagnálni látszik, 2022-ben is 1,57 volt a mutató értéke (Štatistická Ročenka Slovenskej Republiky, 2023).

A termékenység kohorszspecifikus mutatóit az adott születési évfolyamokra vonatkozóan is megfigyelhetjük. A befejezett kohorsz termékenység vizsgálatával nyomon követhetjük, hogy az egy bizonyos születési évről (kohorszhoz) tartozó nők, a reprodukív életszakaszuk végéig (jellemzően 49 éves korig) átlagosan hány gyermeknek adtak életet.

7. ábra: Átlagos gyermekszám az 1980-ban született nők körében Európában, 2020

Forrás: *European Demographic Datasheet, 2022*

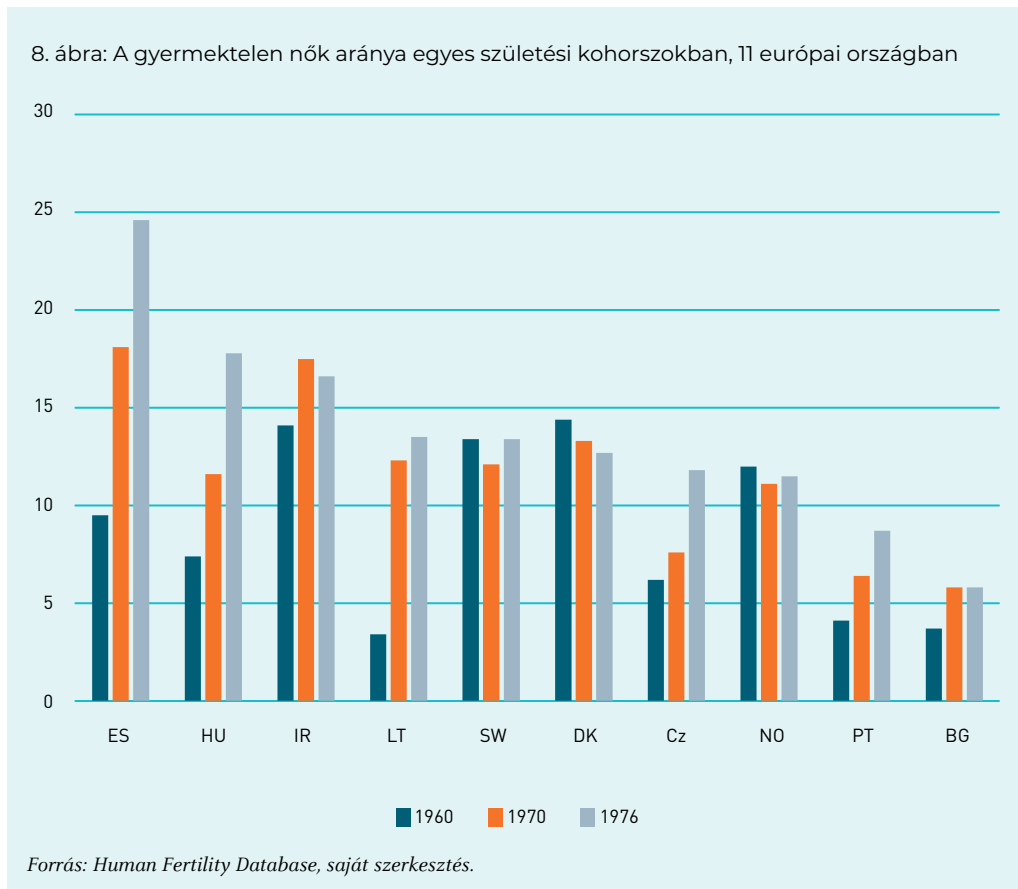
Európa esetében kijelenthető, hogy az 1980-ban született nők⁸ befejezett termékenysége a nyugati térség országaiban volt a legmagasabb, 2020-ban majdnem elérte a 2-es értéket. Ezt követte Észak-Európa (1,91) majd pedig Kelet-Európa (1,64). A kohorsz befejezett termékenység a dél-európai régióban volt a legalacsonyabb, ahol a mutató értéke 1,44 volt. Bár megközelítette, de nem érte el az uniós átlagot (1,66) a Németország, Ausztria, és Svájc által alkotott blokk (1,62), de ugyan ez igaz a közép-kelet-európai térségre (1,56) – közöttre Magyarországra (1,47)⁹ – is (7. ábra).

Az átlagos gyermekszámcsökkenés mellett a növekvő gyermektelenség a termékenység egyik meghatározó tényezője az európai országokban. Ugyanakkor a gyermektelenség nem új jelenség: a 20. század legelején született nők mintegy 20-25 százaléka gyermektelen maradt. Arányuk a következő kohorszokban csökkent, és az 1940-es években született nők körében volt a legkevésbé jellemző hiszen a nőknek csak mintegy 10 százaléka maradt gyermek nélkül (Beaujouan et al. 2017). Majd a jelenség ismét gyakoribbá vált és az 1960-ban született nők körében már 15 és 18 százalék körül volt a gyermektelenek aránya a nyugati országokban, míg a keletiekben 10 százalék körüli volt az érték. Azóta az arány tovább nőtt és egyes országokban a legfiatalabb generációk mintegy negyede-ötöde

⁸ Ugyan az 1980-ban született nők 2022-ben még csak 42 évesek voltak, tehát még nem töltötték be az általános reprodukciós kor végét jelző 49 éves kort, mégis kijelenthető, hogy már ebben a korosztályban sem gyakori a gyermekvállalás. Az 1980-ban született női kohorsz megfigyelésével tehát hozzávetőlegesen pontos képet kapunk a befejezett kohorsztermékenységről.

⁹ Lásd <https://www.humanfertility.org/File/GetDocument/Files/HUN/20220314/HUNtfrVH.txt> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

várhatóan gyermek nélkül fejezi be termékeny életpályáját. A legutóbbi 1976-ban született női kohorszok esetében Spanyolországban 25 százalék a gyermektelenek aránya, Magyarországon 18 százalék és mindkét országban látványos növekedés zajlott le az 1960-ban született nőkhöz képest (8. ábra). Ugyanakkor egyes országokban továbbra is alacsony az érték. Portugáliában és Bulgáriában például a jelenleg 48 éves nők kevesebb, mint 10 százaléka maradt gyermek nélkül.

A gyermekvállalási korban lévő nők számának alakulása Európában

A gyermekvállalási tendenciák mellett, kiemelten fontos annak vizsgálata, hogy hogyan alakul a gyermekvállalási korban lévő (15-49 év közötti) női népesség számának alakulása, hiszen ennek az alpopulációnak magára a születési rátára is közvetlen befolyása van. A gyermekvállalási korban lévő nők számának csökkenése általában a születések számának csökkenését is magával hozza.

9. ábra: Gyermekvállalási korban lévő nők számának alakulása Európában 2010 és 2023 között

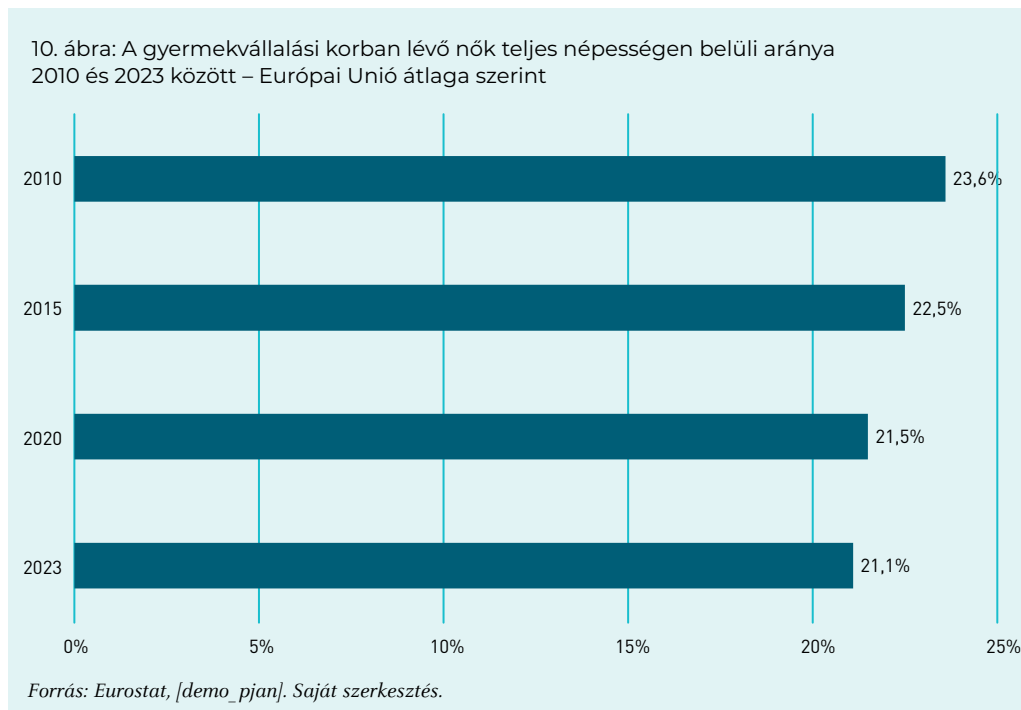

Forrás: Eurostat, [demo_pjan]. Saját szerkesztés.

Az Európai Unió tagországaiban 2010 óta átlagosan csökkenő tendencia mutatkozik meg a gyermekvállalási korban lévő női populációban. Míg 2010-ben 103 795 317 fő nő tartozott ehhez a csoporthoz, addig 2023-ra számuk 94 682 183-ra csökkent. A tagországok esetében a legnagyobb csökkenés Olaszországban tapasztalható, ahol 2 046 051 fővel kevesebb nő van ebben a korosztályban 2023-ban, mint 2010-ben. Ezt követi Németország (-1 703 953 fő), Lengyelország (-1 091 760 fő) és Spanyolország (-1 021 339 fő). Ugyanakkor vannak olyan tagországok is, ahol a gyermekvállalási korban lévő nők számának emelkedése figyelhető meg. Svédországban 133 983 fővel, Írországban 78 925 fővel, Belgiumban pedig 44 954 fővel bővült ez a korcsoport (9. ábra). Szintén a gyermekvállalási

korban lévő nők számának emelkedése figyelhető meg Norvégiában, Svájcban, Luxemburgban, Máltán, Dániában, Izlandon és Cipruson.

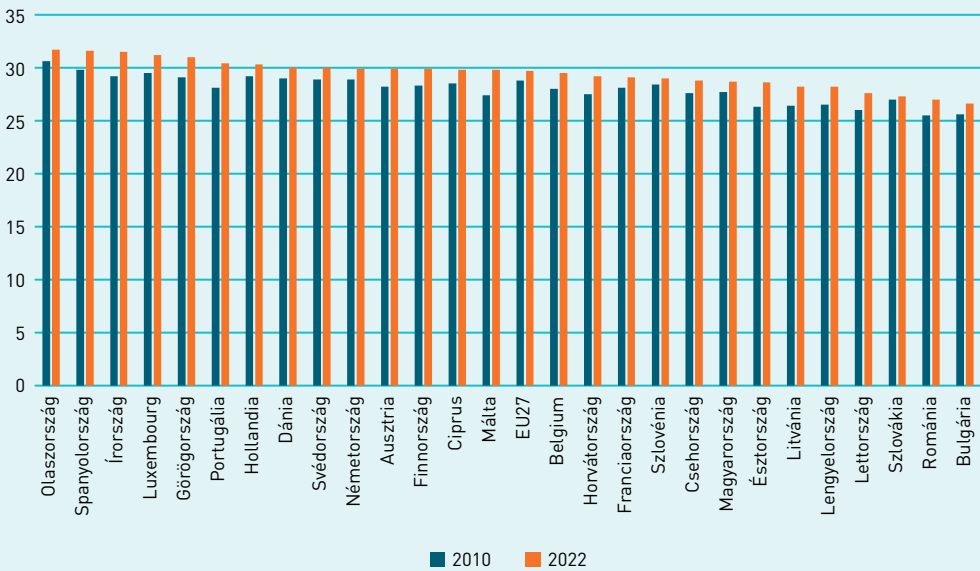
Jobban megvizsgálva az uniós átlagot megfigyelhető, hogy nem csak a 15-49 éves női népesség számának csökkenéséről beszélhetünk, de a teljes népességen belüli arányukról is. Az Unió tagállamaiban 2010 és 2023 között 23,6 százalékról, 21,1 százalékra csökkent a termékeny korú nők teljes népességen belüli aránya (10. ábra).

Az átlagos életkor alakulása az első gyermek vállalásakor

Amellett, hogy csökken az egy nőre jutó élveszületések száma megfigyelhető, hogy ezzel párhuzamosan a 20. század második felétől az első gyermekvállalás ideje egyre idősebb korra tolódik a nők életében. Míg az 1960-as és 1970-es években a nők 20-as éveik elején, közepén váltak anyává, addig a következő két évtizedben ez az időpont a 20-as évek végére tolódott (Engler-Pári, 2022, Bali-Péterfi, 2023). Mindezen halasztáshoz hozzájárultak a második demográfiai átmenet korábban bemutatott mintázatai, többek között az elhúzódnó tanulással töltött évek, a társadalmi szerepekkel kapcsolatos változó értékek, a párkapcsolati formák átalakulása, család intézményének megváltozása, házasság intézményének leértékelődése, valamint a szülői ház elhagyásának későbbre tolódása (Zeman et al., 2018, Patakiné Bende, 2022, Doblhammer-Spéder, 2024).

11. ábra: A nők átlagos életkora az első gyermekvállaláskor Európában 2010 és 2022-ban

Forrás: Eurostat. [demo_gind]

Megjegyzés: Európai Unió átlaga: 2010-es helyett 2013-as adat, Dánia: 2010-es helyett 2012-es adat, Franciaország: 2010-es helyett 2013-as adat, Olaszország: 2010-es helyett 2013-as adat.

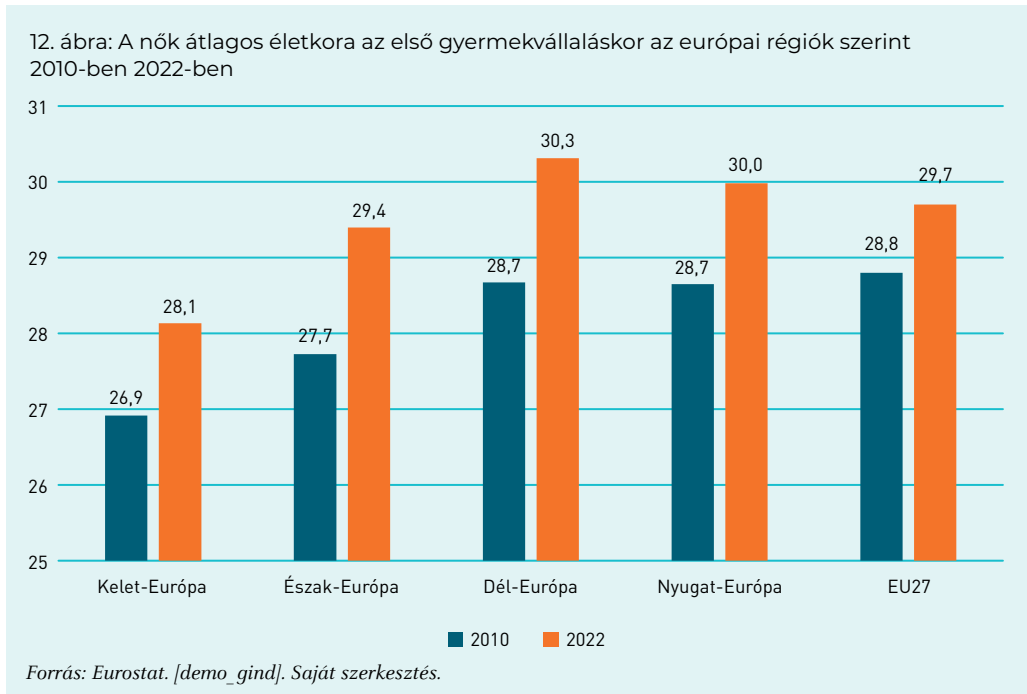
Az Európai Unió tagországaiban 2010 (28,8 év) és 2022 (29,7 év) között nőtt az anyák gyermekvállalásának átlagos életkora. Az első gyermekvállalás életkora 2022-ben Olaszország esetében volt a legmagasabb (31,7 év), azonban szorosan követte Spanyolország (31,6 év), valamint Írország (31,5 éve). Az uniós országokat tekintve Magyarország a tagországok átlaga alatt, nagyjából a középmenyőzben helyezkedik el, ahol a nők jellemzően 28,7 éves korukban vállalták az első gyermeküket (11. ábra).

A legnagyobb növekedés 2010 és 2022 között Máltán követhető nyomon, a dél-európai országban átlagosan közel két és fél évvel emelkedett az első gyermekvállaláskori életkor. Szintén több mint két évvel nőtt a megfigyelt időszakban a gyermekvállalási kor Észtországban, Írországban, Portugáliában és Norvégiában. A legkisebb mértékben Szlovákiában nőtt a nők életkora az első gyermekvállaláskor, náluk a növekedés mindössze 0,3 év volt a 12 év alatt.

Európai régiók¹⁰ szerint jól látszik, hogy Nyugat-Európában a legmagasabb az átlagéletkor az első gyermek vállalásakor, ugyanakkor a megfigyelt időszakban a legnagyobb növekedés (1,7 év) az észak-európai régióban volt. Ehhez képest a kelet-európai (1,2 év), valamint a nyugat-európai országokban (1,3 év) valamivel mérsékeltebben emelkedett a nők

¹⁰ **Kelet-Európa:** Bulgária, Csehország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, Románia. **Észak-Európa:** Dánia, Észtország, Finnország, Írország, Lettország, Litvánia, Svédország. **Dél-Európa:** Horvátország, Görögország, Olaszország, Málta, Portugália, Szlovénia, Spanyolország, Ciprus. **Nyugat-Európa:** Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország, Luxemburg, Hollandia.

életkora. Az uniós tagországokat megfigyelve, az elmúlt több, mint 10 évben átlagosan 0,9 évvel tolódott ki az anyává válás időpontja (12. ábra).

Egyértelmű összefüggés mindazonáltal nem figyelhető meg a gyermekvállalási életkor, valamint a termékenység között. Közép-Európában bár jellemzően fiatalabb korban válnak a nők édesanyává, a termékenység mégsem ebben a régióban a legmagasabb. A nyugat-európai trendet megfigyelve pedig megállapítható, hogy az első gyermekvállalási kor kitolódása ellenére, a teljes termékenységi arányszám 2022-ben ebben a régióban volt a legmagasabb. Bár a termékenység Észak-Európában is magasnak mondható, a nők első gyermekvállaláskori átlagos életkora ezekben az országokban valamivel alacsonyabb a nyugat-európai országokéhoz képest. Dél-Európa esetében azonban mégis úgy tűnik, hogy egyes térségeken a magas gyermekvállalási kor mellett, az alacsony termékenység vált jellemzővé.

Összegzés

Európában a demográfiai trendek egyszerre mutatják az országok közötti különbségeket és hasonlóságokat. A főbb tendenciákat tekintve összeségében hasonlóságok figyelhetők meg, ha eltérő mértékben is: csökken a termékenység, növekszik a születéskor várható átlagos élettartam és öregedik a társadalom. Noha az Európai Unió népessége egyelőre nő (tényleges szaporodás), számos országban fogy a népesség, továbbá a térség egészének népessége is várhatóan csökkenni fog a közeljövőben. Az említett jelenségek több évtized óta tartó demográfiai változások eredményei, ezért nem meglepő, hogy az amúgy is különböző történelmi és gazdasági utat bejárt nyugati és közép-keleti-európai országok

között jelentős különbségek mutatkoznak. Globális szinten a 1989 és 2021 között, a 15 legnagyobb népességvesztéséget elkönyvelő ország közül 14 Közép-Kelet-Európában, illetve a Kaukázus térségében található. Ezen időszak alatt Kelet-Európa népessége 6 százalékkal csökkent, miközben Nyugat-Európáé 11 százalékkal nőtt (Sobotka és Fürnkranz-Prskawetz, 2020). Emellett, miközben több volt szocialista országban is természetes fogyás figyelhető meg, addig ezen időszak alatt csak két nyugati országban (Németországban és Olaszországban) volt kissé negatív a természetes népmozgalom egyenelege (VID, 2018). Tehát ahogy a jövőben várható, úgy a múltban sem volt teljesen egyirányú a változás a különböző régiókban és felismerhető egy nyugat-kelet különbség.

A jövőre nézve az egyik legnagyobb kihívást az öregedés, illetve a munkaképes korú, 20 és 64 év közötti népesség létszámának csökkenése fogja jelenteni. Előrejelzések szerint arányuk a jelenlegi évek során éri el a legmagasabb értéket és a következő évtizedekben számottevően csökkenni fog. 2026-ban az európai népesség mintegy 64 százaléka fog várhatóan az említett korosztályba tartozni, ez az arány azonban 2060-ra mintegy 57 százalékra csökkenhet az Eurostat előrejelzése szerint¹¹. Arányuk Magyarországon akár 25 százalékkal is zsugorodhat az OECD számításai alapján¹². A változás elkerülhetetlennek látszik, ugyanakkor a csökkenés mértéke – és vele együtt az egyes országok népességszámának alakulása – függ majd mind a termékenység jövőbeli mértékétől mind a vándorlási egyenleg alakulásától.

A gyermekvállalást támogató politikák mellett egyrészt azok a politikák is mérsékelhetik a munkapiaci hatásokat, amelyek az inaktív népesség nagyobb munkapiaci részvételét segítik elő. Emellett az országból való kivándorlás és a külföldön élő magyar népesség visszahozatalára irányuló intézkedések is hozzájárulhatnak az egyensúly megbillenésének mérsékléséhez. A bevándorlók száma az utóbbi évtizedben, de főként az utóbbi két évben jelentősen nőtt Magyarországon és 2024-ben minden eddiginél magasabb, 71 ezer fő volt. Ugyanakkor a KSH adatai arra utalnak, hogy a Magyarországról történő elvándorlás is növekszik 2021 óta, miközben a visszatérők száma csökken (KSH adatok^{13, 14}). A vándorlási egyenleg összeségében pozitív, ugyanakkor a legtöbb országban a bevándorlás sem fogja tudni megoldani azokat a kihívásokat, amelyek a jövőben az öregedő népesség velejárói lesznek. A csökkenő népességben vannak potenciálok is. Lehetővé válhat például az iskolázottsági szint további emelése, amely azért is előnyére válhat a társadalomnak, mert minden kutatás szerint a magasabb iskolázottsági csoportok a legaktívabbak és a legtermelékenyebben a munkaerőpiacon. Vagyis az emberi tőkébe való befektetés mérsékelheti a munkaerőhiányt és a csökkenő termelékenységből következő gazdasági veszteséget (Lutz et al., 2019, Sobotka és Fürnkranz-Prskawetz, 2020). Ugyanakkor minden jel szerint a demográfiai változások jövőbeli hatásai csak mérsékelhetők, de nincs olyan reális demográfiai forgatókönyv, amely az idősödésből eredő kihívásokra egyértelmű választ vagy megoldást tudna nyújtani.

¹¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20230330-1> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

¹² United Nations World Population Prospects: The 2019 Revision. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/d9aef235-en/index.html?itemId=/content/component/d9aef235-en> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

¹³ https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0032.html (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

¹⁴ https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0031.html (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

IRODALOMJEGYZÉK

- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.
- Andorka, R. (szerk.) (2006). *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó, Budapest
- Andorka, R. (1987). *Gyermekszám a fejlett országokban*. Gondolat, Budapest
- Bali, J. & Péterfi, P. (2023). A női gyermekvállalási életkor változása és regionális mintázatai az Európai Unióban. *Kapocs* 4. 25-41.
- Beaujouan, E., Sobotka, T., Brzozowska, Z. & Zeman, K. (2017). Has childlessness peaked in Europe? *Population and Societies*, 540, 1-4. INED.
- Český Statistický Úřad (2023). *Statistical Yearbook of the Czech Republic*. <https://www.czso.cz/documents/10180/196592860/32019823.pdf/ee58edba-3a90-4b34-b96c-5b6c2983afff?version=1.0> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)
- Doblhammer, G. & Spéder, Zs. (2024). Editorial on the Special Issue “Demographic Developments in Eastern and Western Europe Before and After the Transformation of Socialist Countries”. *Comparative Population Studies*, 49. 118–141.
- Dyvik, E. H. (2024). *Distribution of the global population by continent 2023*. <https://www.statista.com/statistics/237584/distribution-of-the-world-population-by-continent/> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)
- Easterlin, R. A. (1978). The Economics and Sociology of Fertility. In Tilly, Ch. (ed.): *Historical Studies of Changing Fertility*. Princeton University Press, Princeton, 57–134.
- Easterlin, R. A. (1980). *Birth and Fortune: The Impact of Numbers on Personal Welfare*, Basic, New York.
- Engler, Á. & Pári, A. (2022). A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása. *Századvég*, (2)3. 11–34.
- Egyesült Nemzetek Szervezete (2024). *Population*. <https://www.un.org/en/global-issues/population> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behaviour: An introduction to theory and research*. Addison–Wesley, Reading, MA
- Eurostat (2024). Demography of Europe 2024. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2024#about-publication> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)
- Human Fertility Database. Max Planck Institute for Demographic Research (Germany) and Vienna Institute of Demography (Austria). www.humanfertility.org (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)
- Kaiser, F. (2011). A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai. *Nemzet és Biztonság–Biztonságpolitikai Szemle*, 4(8), 27–36.
- Kaiser, F. (2018). Túlnépesedés, erőforrás szűkösség „élettér” konfliktusok. *Confessio*, 40(1). 21–29.

Kapitány, B. (szerk.) (2015). *Demográfiai Fogalomtár*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest

Központi Statisztikai Hivatal (2021). *A visegrádi országok demográfiai jellemzői*. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/V4_demografiai_jellemzok.pdf, (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

Központi Statisztikai Hivatal (2024). *STADAT 22.1.1.6. Élveszületések és teljes termékenységi arányszám* https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nepooo6.html (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review* 36(2). 211–251.

Livi Bacci, M. (2002). Supplement: Global Fertility Transition. *Population and Development Review*, 27. 282–289.

Lutz, W., Amran, G., Belanger, A., Conte, A., Gailey, N., Ghio, D., Grapsa, E., Jensen, K., Loichinger, E., Marois, G., Muttarak, R., Potancokova, M., Sabourin, P., & Stonawski, M. (2019, June 3). Demographic Scenarios for the EU. JRC Publications Repository. <https://doi.org/10.2760/590301>

Őri, P. & Spéder, Z. (2020). Folytonos átmenet: Magyarország népesedése 1920 és 2020 között. *Statisztikai Szemle* (98)6. 481–521.

Pári, A., & Balog, P. (2022). A gyermekvállalást jelenleg elutasító gyermektelenek a fiatal felnőttek körében. In *Magyar Lelkiállapot 2021*. Család-egészség - közösség (pp. 147–167).

Patakiné Bende A. (2022). A visegrádi országok válasza a demográfiai kihívásokra – fókuszban a családpolitika. *Polgári Szemle*, (18)1-3., 235–249.

Sobotka, T., & Fürnkranz-Prskawetz, A. (2020). Demographic change in Central, Eastern and Southeastern Europe: Trends, determinants and challenges. In R. Holzmann, D. Ritzberger-Grünwald, & H. Schuberth (Eds.), *30 Years of Transition in Europe*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781839109508.00027>

Somlai, P. (2013). *Család 2.0*. Gondolat, Budapest, 105-162.

Spéder, Zs. & Kapitány, B. (2014). Failure to Realize Fertility Intentions: A Key Aspect of the Post-communist Fertility Transition. *Population Research and Policy Review*, 33(3) 393–418.

Spéder, Zs. (2006). Változások az ezredfordulón. In Andorka R. (szerk.): *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó, Budapest, 213–214.

Sobotka, T., & Berghammer, C. (2021). Demography of family change in Europe. In *Research Handbook on the Sociology of the Family* (pp. 162–186). Edward Elgar Publishing. <https://www.elgaronline.com/edcollchap-0a/edcoll/9781788975537/9781788975537.00019.xml> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

Statistics Poland (2024). *Demographic Yearbook of Poland 2023*. <https://stat.gov.pl/en/topics/statistical-yearbooks/statistical-yearbooks/demographic-yearbook-of-poland-2023,3,17.html> (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

Štatistická Ročenka Slovenskej Republiky (2023). Statistical Yearbook of the Slovak Republic 2023.

Van de Kaa, D. J. (1996). Anchored narratives: the story and findings of half a century of research into the determinants of fertility. *Population Studies*, 50. 389–432.

Vienna Institute of Demography (VID) and International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA). (2022). European Demographic Datasheet 2022. Wittgenstein Centre (IIASA, VID/OEAW, WU), Vienna. www.populationeurope.org (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

Vienna Institute of Demography (VID) and International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA). (2018). European Demographic Datasheet 2018. Wittgenstein Centre (IIASA, VID/OEAW, WU), Vienna. www.populationeurope.org (Letöltési idő: 2024. 06. 18.)

Zeman, K.; Beaujouan, É.; Brzozowska, Z., & Sobotka, T. (2018). Cohort fertility decline in low fertility countries: Decomposition using parity progression ratios. *Demographic Research*, 38. 651–690.

Demográfiai tél Európában

Családalapítással összefüggő tényezők Európában és Magyarországon

Kolozsvári Krisztina, Gere Dömötör, Pillók Péter

BEVEZETÉS

Európa társadalmi és gazdasági arculata az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül. A kontinensen kirajzolódó demográfiai trendek – a gyermekvállalás elhalasztása, a születéskor várható élettartam kitolódása, családformák pluralizálódása, elöregedő népesség – tagállamonként eltérő népességpolitikai és szociálpolitikai stratégiát hívtak életre, melyek egyfajta törésvonalat képeztek a tagállamok, európai polgárok és az Európai Unió általános politikai irányvonalai között (Gere, 2023; Pári et al., 2023a). A gyermekvállalási kor kitolódása, valamint a születéskor várható élettartam növekedése és az ezzel párhuzamosan zajló javuló életkörülmények és javuló egészségügyi ellátás paradox helyzetet teremt: egyre több időskorúra egyre kevesebb aktív korú jut (Bauer és Nagy, 2021).

A demográfiai változások közép-hosszútávon hatással vannak Európa versenyelőnyére: a népesség elöregedése és a gyermekvállalás csökkenő tendenciája negatív hatással van a gazdaságra és társadalomra, növeli az eltartottak arányát, a munkaképes korú népesség csökken, a munkaerőhiány tovább súlyosbodik és az állami költségvetésre is rányomja bélyegét. A csökkenő gyermekszám a későbbiekben befolyásolhatja az oktatási rendszert, az ingatlanpiacot, fogyasztási mintákat; növelheti a migrációt, valamint hátráltathatja a zöld és digitális átállást. Mindezen hatások fokozzák a regionális különbségeket és fenyegetik a társadalmi kohéziót (European Commission, 2021,2023).

A migráció, mint népesedési megoldás rendkívül megosztóvá tette a lakosságot és egyre markánsabb vitát generál a politikai diskurzusokban is. A negatív tendencia megfordítása érdekében két intervenció eszköz, valamint társadalmi narratíva feszül egymásnak: a különböző (szociál)politikai eszközök jelenléte és fenntarthatóságának kérdése, valamint a bevándorlás különböző mértékű engedése. Bármely megoldást is választja egy ország, kétségteljesen jelentős hatással van népességére és állampolgárainak jólétére (Gyorgyovich és Regős, 2021).

A családtámogatások erősítése az elmúlt időszak uniós gazdaságpolitikájának egyik sarokköve volt. Bár a családformák pluralizálódását érzékeljük (Gyorgyovich és Pári, 2023), a család továbbra is a társadalom egyik legmeghatározóbb alappillére. A magyar családpolitika az utóbbi évtizedben a gyermekvállalási kedv ösztönzése érdekében jelentős volumenű családtámogatási rendszert dolgozott ki. A családalapításra való felkészülés, a stabil anyagi háttér megteremtése, valamint a gyermekvállalási döntésekhez nyújtott állami támogatás kiemelkedően fontos a magyar emberek számára, így az utóbbi években az otthonteremtés, valamint az egyszülős családok helyzete kiemelt figyelmet kapott (Gyorgyovich és Regős, 2021; Fűrész és Görög, 2018).

A demográfiai átalakulások okainak és hatásainak megértése fontos a problémák és kihívások kezelésében. Tanulmányunkban a Századvég Európa Projekt-kutatásának 2020 és

2022 közötti adatfelvételeire támaszkodva elemezzük az európai polgárok család fontosságáról és családalapításról alkotott véleményét, valamint a népesedéspolitikai és állami beavatkozásokkal kapcsolatos attitűdjét. Célunk, hogy feltárjuk, a jelenlegi demográfiai változások közepette milyen attitűdöket alakítottak ki az Európai Unió polgárai a kulcsfontosságú népesedési folyamatokkal kapcsolatban.

Népesedési folyamatok Európában

A világ népessége 2022-ben elérte a 8 milliárd főt, amelyből közel 60% Ázsiában, 18% Afrikában, 9% pedig Európában található (United Nations, 2022). Bár az Európai Unió tagországainak népessége összességében növekedést mutat, részesedése a világ népességéből folyamatosan csökken¹. A kontinens demográfiai képe igen összetett, a tagállamokban – és így a hazánkban is – zajló lassú, mégis jelentős demográfiai változások háttérben jórészt a demográfiai télként is emlegetett második demográfiai átmenet áll. Az átmenet olyan jelentős változásokat eredményez, mint például a termékenységi ráta csökkenése, halandóság csökkenése, valamint a bevándorlás miatti népességnövekedés.

1. táblázat: Az Európai Unió és Magyarország lakosságának összetevői

Év	Népesség száma, millió fő (december 31.)	Születések száma, ezer fő	Halálozások száma, ezer fő	Vándorlási egyenleg ² , ezer fő	Népesség-változás, ezer fő
EU-27					
2010	439,9	4 604	4 345	503	762
2015	444,8	4 331	4 620	1 426	1 136
2020	447,0	4 071	5 184	835	-278
2022	448,4	3 886	5 149	3 973	2 710
Magyarország					
2010	10,0	90,3	130,5	11,5	-28,6
2015	9,8	92,1	131,6	14,4	-25,1
2020	9,7	93,8	141,3	8,8	-38,8
2022	9,6	89,7	136,8	36,6	-10,5

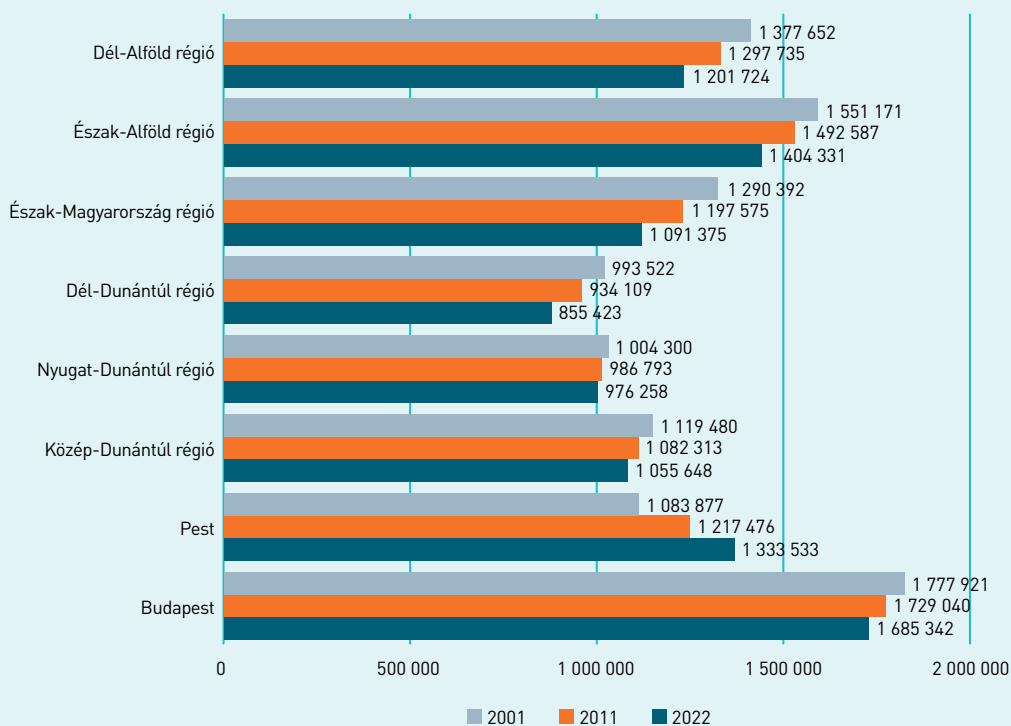
Forrás: Eurostat

Magyarországon hasonló tendenciák figyelhetők meg (1. táblázat), 2001 és 2022 között Pest régiót leszámítva minden régióban népességcsökkenés detektálható (1. ábra). 1981-től erőteljes természetes fogyás tapasztalható, mely csúcspontját 2021-ben érte el, ebben az évben ugyanis 62 ezer fővel csökkent az ország népessége. E tényleges fogyást 1981-2022 között azonban a pozitív bevándorlási egyenleg jelentősen mérsékelte (2021-ben 20,6 ezer fővel). (KSH, 2021)

¹ Az európaiak globális részaránya a mostani 6%-ról hozzávetőleg 4%-ra fog csökkenni 2070-re.

² A nyers vándorlási egyenleg a bevándorlók száma és a kivándorlók száma közötti különbség. Az éves demográfiai egyenleg kiszámolásánál azonban az Eurostat a teljes népességváltozás és a természetes népesség változás közötti különbség alapján állítja elő a vándorlási egyenleget, amit statisztikailag kiigazított vándorlási egyenlegnek nevez.

1. ábra: Népeségszám alakulása régióinként (ezer fő)

Forrás: KSH, 2022.

Az Európai Unióban – és így Magyarországon is – a demográfiai változások háttérben számos tényező húzódik meg. Az egyik ilyen tényező a teljes termékenységi arányszám alakulása, mely arányszám 2010 és 2021 között kismértékben ugyan, de csökkent (1,57-ről 1,53-ra) az Európai Unióban³. Bár Magyarországon ez az arányszám magasabb (1,61) volt 2022-ben, továbbra is elmarad a reprodukciós szinttől⁴. Egy másik, de a termékenység alakulásával erősen korreláló tényező a gyermekvállalás elhalasztása és így a gyermekvállalási életkor kitolódása. A kelet-európai országokban még mindig fiatalabbak, 26-29 évesek a nők, amikor az első gyermekük megszületik (KSH, 2021). Magyarországon az első gyermeket vállalók átlagos életkora az elmúlt évtizedekben folyamatosan nőtt, majd lelassult és alig változott: 1990-2010 között több mint 5,2 évvel, 2011-2018 között viszont csak mintegy 0,4 évvel nőtt a szülő nők átlagos életkora első gyermekük vállalásakor. Az utóbbi években Magyarországon az első gyermeket átlagosan 29,8 évesen vállalták az anyák⁵, ami 6 évvel magasabb az 1990. évi életkornál, és mintegy 7-8 évvel az 1970-es években

³ Jelenleg a termékenység a kontinens legtöbb országában 25–40%-kal elmarad a népesség egyszerű reprodukciójához szükségesétől.

⁴ 2020-ban a népesség létszámának fenntartásához szükséges érték 2,1. Magyarország utójára 1978-ban érte el ezt a célértéket.

⁵ Itt fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy bár az első gyermek vállalása időben kitolódik, az első gyermek vállalására ideálisnak tartott életkor ennél kevesebb, a Kohorsz '18 kutatásban részt vevő nők szerint 25,7 év.

jellemző 21–22 éves életkornál. Tehát a trend egyértelműen az, hogy egyre később szülnünk Magyarországon (Veroszta et al., 2021).

Az európai szinten érzékelhető alacsony születésszám a születéskor várható élettartam emelkedésével és a halandóság csökkenésével párosulva az európai népesség öregedéséhez és a munkaképes korú népesség arányának csökkenéséhez vezet. Részben az egészségügyi ellátórendszer állapotával és életmódbeli tényezőkkel magyarázható, hogy a születéskor várható élettartam (a COVID-19-világjárvány alatti visszaesést leszámítva) növekvő tendenciát mutat, ezáltal 2021-ben már 80,1 év volt a születéskor várható élettartam uniós átlaga.⁶ Magyarországon a várható élettartam valamivel alacsonyabb, átlagosan 74,5 év. Az időskorúak aránya 2006 óta növekedő tendenciát mutat, ezzel párhuzamosan 2007 óta folyamatosan csökken az aktív korú népesség aránya (2022. január 1-jén 64,9% volt a 2007-ben mért 68,9%-hoz képest). (KSH, 2022) Jelenleg a 65 évesnél idősebbek népességén belüli aránya körülbelül 20% körül alakul, mely 2050-re előreláthatóan 30%-ra fog emelkedni. A 65 éves és idősebbek aránya Olaszországban (23,8%), Portugáliában (23,7%) és Finnországban (23,1%) a legmagasabb. Magyarországon a 2022-es népszámlálási adatok szerint száz gyermekkorúra 141 időskorú jut, mely kismértékben ugyan, de meghaladja az előző évi értéket (KSH, 2022; Flór, 2022).

A népességelőrejelzések szerint az Európai Unió komplex kihívások elé néz: a népességszám hosszú távon csökkenni fog, az idősödő korstruktúra erősödik, a munkaképes korúak száma csökken, a gyermekvállalási átlagéletkor tovább nő, ezzel a gyermekvállalási korban lévő nők száma csökken, a vágyott és ténylegesen megszületetett gyermekek közötti különbség tovább növekedhet. Mindez komoly kihívást jelent a népesedési folyamatokra nézve, de a jóléti rendszerek fenntarthatóságára és egészségügyi ágazatra nézve is. Felmerül a kérdés, hogy megoldást jelentene-e, ha a vágyott gyermekek mind megszülethetnének, ebből az értelmezési szögéből pedig további kérdésként hat, hogy a hatékony családtámogatás hozzájárulhat-e a népesség növekedésének stabilizálásához.

Családformák pluralizálódása és a fiatalok helyzete

A 20. század második felétől kezdődően Európa szinten megfigyelhető a családformák sokszínűségének növekedése, valamint a családalapítás hagyományainak változása, mely változás jól illeszkedik a fentiekben már tárgyalt demográfiai átmenethez. A párkapcsolatok, a gyermekvállalás, az együttélési formák változásai az individualizáció térhódítására vezethető vissza (Harcza és Monostori, 2014; Gyorgyovich és Regős, 2021). A hagyományos, házasságon alapuló nukleáris családmódel helyett egyre többféle családforma jelenik meg, mint például az élettársi kapcsolatok, egyszülős családok és mozaikcsaládok. A családi szereposztás is jelentősen átalakult a nők széleskörű foglalkoztatásával és az oktatási rendszer átalakulásával, melynek legjelentősebb következménye, hogy a családalapítás időben egyre későbbre tolódik. Jelenleg Magyarországon átlagosan 30 éves korban vállalnak gyermeket a párok, mely életkori kitolódás jól mutatja, hogy a családi szerepek és családformák alakulása hatással lehet a család életére, jövőbeli terveire és életeseményeire (Gyorgyovich és Pári, 2023).

Az elmúlt években az Európai Unióban a házasságkötések aránya csökkent, miközben az élettársi kapcsolatok száma nőtt, így a születések 42,2%-a 2022-ben házasságon kívül történt.

⁶ Továbbra is európai szinten a nők magasabb várható élettartama jellemző: 2021-ben 82,9 év volt a férfiak 77,2 évével szemben. (Eurostat)

Magyarországon ugyan a házassági kedv töretlen, az élettársi kapcsolatok terjedésével egyre több nem házas pár él együtt és vállal gyermeket (Markos és Zenovitz, 2023). A családformák sokszínűsége, az egyéni életutak diverzifikálódása kihívás elé állítja a család- és népesedéspolitikát, hiszen az intézkedések országonként más és más hatást eredményeznek. A demográfiai folyamatok és a családszerkezeti változások összekapcsolása éppen emiatt olyan összetett és eltérő országonként (Harcsa és Monostori, 2014.; Gyorgyovich és Regős, 2021).

A családtámogatások zöme – felismerve az idősödő korstruktúrát és annak hatásait – a fiatalokra fókuszál, így jelen tanulmányban fontosnak tartjuk, hogy kitérjünk röviden a fiatalok helyzetére a gyermekvállalás és családalapítás terén. Kutatások igazolják, hogy a magyar fiatalok átlagosan kettő gyermeket szeretnének. A gyermekvállalási kedvet leginkább esetükben az anyagi helyzet (68%), a biztonságos környezet (36-39%), valamint a szülői szerepre való érettség és stabil párkapcsolat befolyásolja (Domokos et al., 2020). A fiatalok későbbi önállósodása és gyermekvállalása a szülőktől való elszakadás késleltetésével is együtt jár. Egy 12 országra kiterjedő nemzetközi kutatás (Ifjúságkutató Intézet, 2023) szerint a megkérdezett polgárok – köztük a magyarok is – úgy vélik, a fiatalokat átlagosan 24 éves korukig szükséges támogatni. A szülői szerepvállalás első körben anyagi támogatást jelent (76%)⁷, de a megkérdezettek a lakhatás megoldásában is szükségesnek látják a szülői szerepvállalást (átlagosan az európai fiatalok 71%-a, Magyarországon 65%-a). A románok átlagosan 26 éves korukig igénylik a szülői segítséget, míg legkevesebb ideig a délszlávok (23 év) szerint fontos a szülői támogatás.⁸ Magyarországon többféle támogatás áll rendelkezésre a fiatalok és családok számára, ilyen például a CSOK, Babaváró támogatás, családi adókedvezmények, és az első házasság adókedvezménye. Ezeknek a támogatási formáknak a népszerűsége már a kezdetektől magas, ugyanakkor, ha az eredményesség oldaláról közelítünk, azt láthatjuk, hogy a támogatások csak hosszabb időtávlatban képesek hozzájárulni a párok anyagi biztonságának megteremtéséhez és ezzel a gyermekvállalási kedv növeléséhez (Gyorgyovich és Regős, 2021). Felmerül a kérdés, hogy a bevezetett és tervezett családtámogatások vajon hosszú távon eredményezik-e majd a társadalmi stabilitást és gazdasági prosperitást (Gyorgyovich, 2022). Tanulmányunkban e kérdésre nem kínálunk választ, ugyanakkor eredményeink ismertetésével rávilágítunk arra, hogy az európai lakosság milyen attitűdökkel rendelkezik az állami szerepvállalás kérdésében. Összességében tehát azt látjuk, hogy a családformák pluralizálódása folyamatosan zajlik, az egyszemélyes háztartások száma nő, a gyermekvállalási kor és ezzel párhuzamosan az oktatásból való kilépés és munkavállalási kor is egyre későbbre tolódik. Mindezen hatások azt eredményezik, hogy a tényleges és vágyott gyermekek száma fokozatosan eltér (regionális különbségek persze adódhatnak). A családpolitika, valamint népesedéspolitika a népesedési folyamatok negatív tendenciáit felismerve olyan eszközöket és támogatási formákat kínál, melyek rövid távon nem, de hosszú távon fenntartható és stabil jövőt eredményezhetnek.

⁷ Itt kiemelendő két véglet: Szerbiában ez az arány 90%, míg Észak-Macedóniában 58%.

⁸ A közvélemény-kutatás 2023. áprilisában készült 12 ezer, országonként ezer ember megkérdezésével. A kutatásba bevont országok: Ausztria, Bulgária, Csehország, Észak-Macedónia, Horvátország, Lengyelország, Magyarország, Montenegró, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia

Módszertan

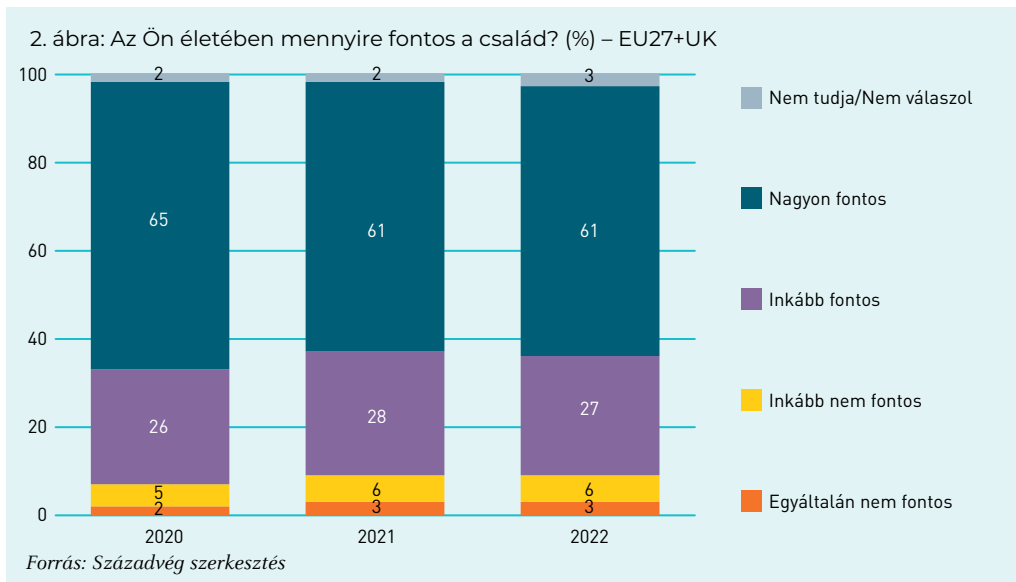
Elemzésünk, mely a Századvég Európa Projekt-kutatásának adataira támaszkodik, az egyes régiók és országcsoportok közötti eltéréseket, valamint a lakossági attitűdök időbeli változásait elemzi. Az Európa-Projekt célja, hogy feltérképezze a kontinensen jelentkező legfontosabb társadalmi kérdésekre adott lakossági véleményklímát. E célból összesen 30 ezer embert kérdeztek meg kérdőíves módszerrel az Európai Unió 27 tagállamában, valamint az Egyesült Királyságban, Norvégiában és Svájcban. A felmérés CATI⁹ módszerrel készült, véletlenszerűen kiválasztott felnőtt résztvevők bevonásával. A minta minden egyes országban reprezentatív nem, korcsoport és régió szerint. Elemzésünkben a kutatás 2020-as, 2021-es, valamint 2022-es adatfelvétel eredményeit ismertetjük. Tanulmányunk különösen az uniós és hazai eredmények közötti eltérésekre, valamint az egyes országcsoportok közötti különbségekre összpontosít.

Az összehasonlításra kerülő országcsoportok a következők: az Európai Unió alapító országai és a XX. századi csatlakozók, a volt szocialista országok, valamint a visegrádi országok (V4-ek). Az elemzés során külön figyelmet fordítunk azokra a tényezőkre, amelyek a vizsgált országok polgárainak családformákról, családtámogatásokról és demográfiai eseményekről alkotott álláspontjait és értékpreferenciáit mutatják.

Az Európa Projekt eredményei

Család intézményének fontossága és az ideálisnak tartott gyermekszám

A család a társadalom alappillére, az emberi kultúra legősibb és legállandóbb intézménye. A család a szocializáció, az érzelmi támogatás és a gazdasági biztonság alapvető forrása, mindemellett pedig kritikus szerepet tölt be az örökség és a kulturális értékek átadásában (Parsons, 1955; Bronfenbrenner, 1979).

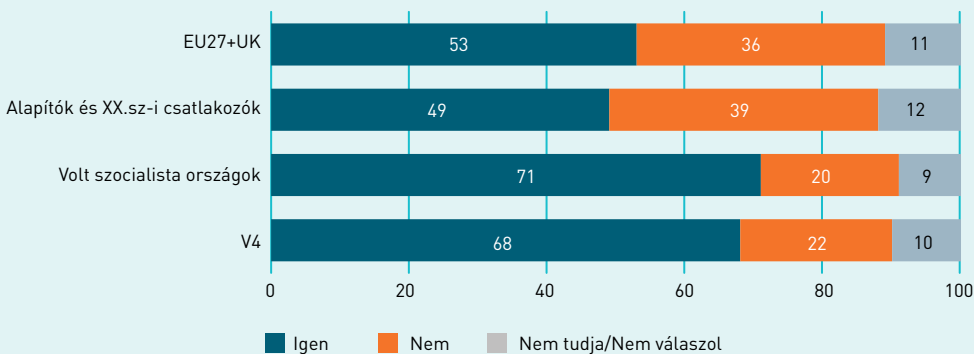

⁹ Computer Assisted Telephone Interview

Az Európa Projekt-kutatás eredményei szerint a család intézményéhez való viszonyulás az unió országaiban és az Egyesült Királyságban kiemelkedően pozitív. Az utóbbi évek felmérései kvázi azonos tendenciát mutatnak (2. ábra). A balkáni térség országai viszonyulnak legkedvezőbben a családhoz, de a visegrádi államok és a volt szocialista tömb országai is az európai átlagot meghaladó mértékben nyilatkoztak pozitívan a család fontosságáról. Magyarország a tagállamok közül is jelentősen kiemelkedik a család fontosságának megítélésében: 2022-ben a válaszadók 89 százaléka nagyon fontosnak, további 9 százaléka inkább fontosnak tartotta a család intézményét. Az országok között jelentős különbségek láthatók, annak ellenére, hogy a felmérésben részt vett országok döntő többsége inkább pozitívan áll a család intézményéhez. A felmérésben részt vevő országok közül mindössze három olyan országot találunk, ahol 50 százalék alatti a pozitív vélekedők aránya: Belgiumban és Finnországban a válaszadók 46 százaléka, Svájcban 48 százaléka tartja nagyon fontosnak a családot.

Ideális gyermekszám tekintetében – igazodva korábbi kutatások eredményeihez a közelmúltból – a megkérdezett európai polgárok többsége a kettő gyermeket tartja ideálisnak¹⁰. A két gyermeket tervezők aránya minden országcsoportban közel azonos: a V4 és volt szocialista országok esetében a megkérdezettek 57 százaléka, az alapító országok és XX. századi csatlakozók esetében 55 százaléka ideális esetben kettő gyermeket szeretne. A kutatás eredményei szerint a volt szocialista országok közül Észtországban (43%), Lettországban (42%), valamint Magyarországon (38%) vannak legnagyobb arányban azok, akik három gyermeket tartanak ideálisnak egy családban, miközben a válaszadók mindössze 2-4 százaléka képzei el az életet gyermek nélkül. Az ideálisnak tartott gyermekszám alakulása jellemzően arra utal, hogy a gyermekvállalás előtti életútmodell standardizálódik, a gyermekvállalási átlagéletkor kitolódik. Mindez hatással van a gyermekvállalásra és bár fejlődik az orvostudomány, jól látható, hogy akik később vállalják az első gyermeküket, ott valószínűleg a testvérek száma is alacsonyabb lesz, mint azoknál, akiknél korábban érkezik az első gyermek (Pári et al., 2023b).

3. ábra: Ön szerint kell-e segíteni a fiatalokat abban, hogy minél előbb vállalhassanak gyereket? (%)

Forrás: Századvég szerkesztés

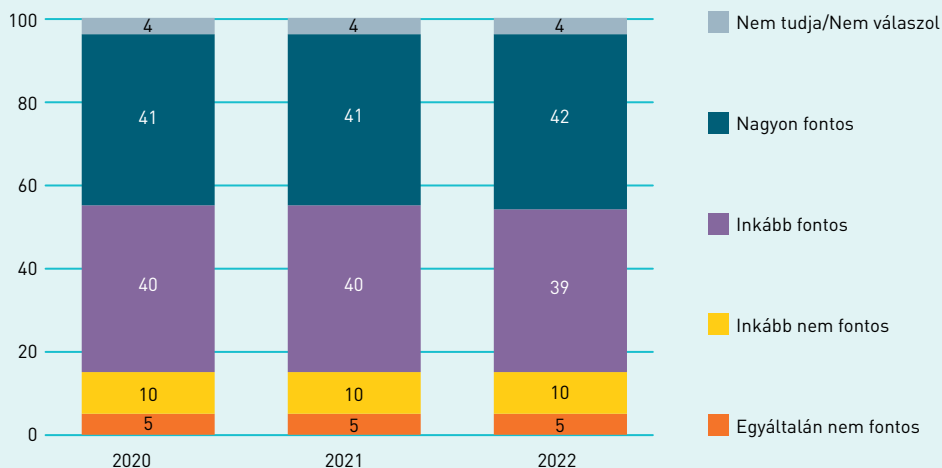
¹⁰ Kérdőívben feltett kérdés: Ön szerint mennyi lenne az ideális gyermekszám egy családban?

Napjaink gazdasági-társadalmi eseményei egyre jobban befolyásolják a vágyott gyermekek megszületését, így kérdőíves kutatásunkban rákérdeztünk arra, hogy az európai polgárok mennyire tartják fontosnak a fiatalok támogatását a gyermekvállalásban. Európai szinten ebben a kérdésben igen megoszlanak a vélemények: a megkérdezettek fele (2020-ban 50%-a, 2022-ben 53%-a) tartja fontosnak a fiatalok támogatását, míg majdnem minden negyedik európai polgár (2020-ban 37%-a, 2022-ben 36%-a) egyáltalán nem. A volt szocialista országok kiemelt fontosságúnak értékelik a fiatalok támogatását (71%), tőlük mindössze 3 százalékponttal maradnak el a V4-ek (68%), míg az alapítók és XX. századi csatlakozók a leginkább megosztottak, esetükben 49 százalék a támogatók és 39 százalék a nem támogatók aránya (3. ábra). Várakozásainknak megfelelően Magyarország mutatkozik leginkább támogatónak e kérdésben (85%), míg az angolszász és skandináv országok – Egyesült Királyság, Dánia, Svédország, Hollandia – érzik legkevésbé a támogatás szükségességét.

Családok támogatása – állami szerepvállalás

Az elmúlt néhány év kutatásai (Engler, 2018; Domokos et al., 2020; Engler és Pári, 2021) arról tanúskodnak, hogy a gyermekvállalás előtt álló fiatalok számára a családalapítás és karrierépítés egyformán fontos, bár időben a karrierépítést egzisztenciális okokból előbbre sorolják. A családalapítást tervezők körében az anyagi helyzet, saját lakás és biztos munkahely a családalapítás legfőbb materiális feltételei között szerepel. A magánéleti boldoguláshoz, munka világában való eredményességhez, valamint ezek összeegyeztetéséhez olyan családtámogatási intézkedésekre, valamint családbarát gondolkodás kialakítására van szükség, melyek csökkentik a „karrier vagy család” típusú dilemmák létjogosultságát.

4. ábra: Ön szerint az mennyire fontos, hogy az állam támogassa a családokat, a családalapítást? (%) EU27+UK

Forrás: Századvég szerkesztés

Kutatásunkban felmértük az európai polgárok családtámogatásokkal kapcsolatos attitűdjét. Arra a kérdésre, hogy mennyire fontos az állami szintű családtámogatás, az európai polgárok összességében pozitív választ adtak: a megkérdezettek 42 százaléka nagyon fontosnak, további 39 százaléka fontosnak minősítette a családok állami szintű támogatását (4. ábra). A családtámogatás fontosságának megítélése regionális különbségeket mutat: Kelet-Európában (pl. Bulgária, Szlovákia) többnyire magasabb arányban támogatják az állami szerepvállalást, mint Nyugat-Európában (pl. Franciaország, Portugália). Magyarország e kérdésben kiemelkedik a többi országhoz képest, a megkérdezettek döntő többsége (74%) a „nagyon fontos” kategóriába sorolta a családok állami támogatásának fontosságát. A regionális különbségek háttérben egyébként számos tényező állhat, ilyen például az egyes országok gazdasági fejlettsége, családpolitikai rendszere, kulturális értékrend és az állampolgárok tájékozottsága.

Gyermekvállalás és családalapítás szempontjából egyre fontosabb életcél a saját tulajdonú lakás megszerzése. A gyermekvállalás előtt álló fiatalok körében a lakásbérlés aránya igen magas (2018-ban 27%), mely jól tükrözi az elnyújtott átmenetet a szülői háztartás és a családalapítás között (Kocsis, 2023). Az ingatlanárak fokozatosan emelkednek, a lakhatási költségek nőnek, a jövő pedig egyre kiszámíthatatlanabb (Domokos et al., 2020). Kutatásunkban 2022-ben is felmértük, vajon az európai polgárok szerint fontos-e, hogy egy család saját tulajdonú otthonban éljen. A megkérdezett európaiak kétharmada (63%-a) inkább vagy nagyon fontosnak tartja a saját tulajdon meglétét, mely álláspont az elmúlt évek adatait szemlélve igen szilárdnak tekinthető. A volt szocialista országok és a V4 országok a legtámogatottabbak ezen a téren. Az egyes országok adatsorait szemlélve Magyarország kiemelkedően támogató: a magyar állampolgárok 63 százaléka nagyon fontosnak, további 25 százaléka fontosnak tartja a saját tulajdonú lakás meglétét.

Kutatásunkban kitértünk arra is, vajon kiemelten fontos-e a nagycsaládosok támogatása. Összeurópai szinten igen megosztott a társadalom, a megkérdezettek 54 százaléka szerint ugyanis kiemelten kellene támogatni a nagycsaládosokat, míg minden harmadik válaszadó (34%) ezzel ellentétes állásponton van. Bizonyos országokban, mint például Görögország (82%), Lettország (77%), Észtország (76%) és Magyarország (75%), a válaszadók jelentős többsége fontosnak tartja a nagycsaládosok kiemelt támogatását. Más országokban, például Svédországban (39%) és Dániában (26%), jóval alacsonyabb a támogatás fontosságát hangsúlyozó válaszadók aránya.

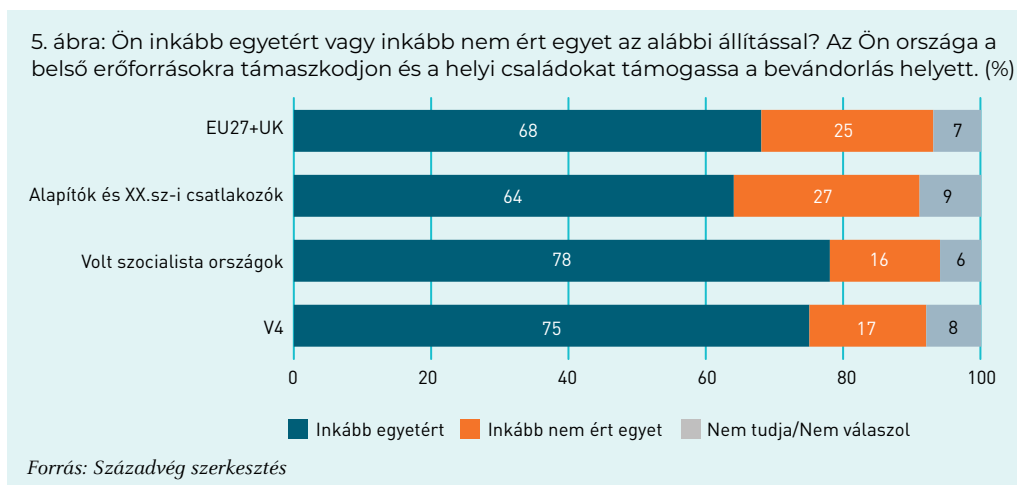
Kutatásunk eredményei rávilágítanak arra, hogy összeurópai szinten a családbarát mentalitás erősítése épp olyan fontos, mint az anyagi támogatás biztosítása: az európai polgárok háromnegyede (79%-a) fontosnak, illetve nagyon fontosnak tartja a családbarát mentalitás erősítését. A válaszadók többsége minden országban jelentős mértékben támogatja a családbarát mentalitás erősítését.

Összességében az európai polgárok jelentős része támogatja az állami szintű családtámogatást. A magyar adatok kiugróan pozitívak több kérdésben, mely nem meglepő, ha azt vesszük alapul, hogy a magyar családpolitika a gyermekvállalási kedv ösztönzése érdekében jelentős volumenű családtámogatási rendszert dolgozott ki az utóbbi években. Az első CSOK megjelenésével például a magyar kormány egy nagyon jelentős, a korábbiakhoz nem fogható, látványos és bőkezű családtámogatási megoldást mutatott be, de hasonló támogatást jelent a Babaváró támogatás, kamattámogatott hitel és a lakásáfa-csökkentés.

A lakhatás, mint a családalapítás előfeltétele kiemelten fontos, a magyar fertilitási mutatók alakulására a foglalkoztatásra és lakhatásra irányuló családtámogatási eszközök hatnak a leginkább (Bördös et al., 2021).

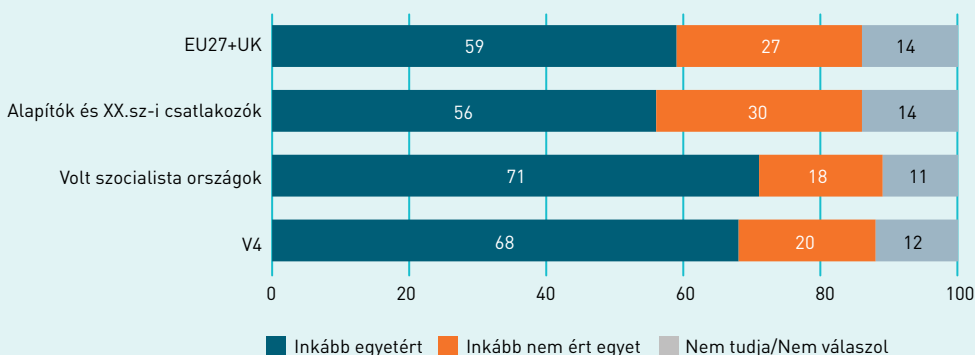
Családok támogatása versus migráció

Mint ahogyan azt már a bevezető fejezetben ismertettük, a demográfiai kihívásokra adott társadalmpolitikai válaszok jelentős törésvonalat képeznek az Európai Unió tagállamai, az európai polgárok és az Európai Unió általános politikai irányvonalai között. A negatív tendencia megfordítása érdekében két intervenciós eszköz, valamint társadalmi narratíva feszül egymásnak: a különböző (szociál)politikai eszközök jelenléte és fenntarthatóságának kérdése, valamint a bevándorlás különböző mértékű engedése (Fűrész et al. 2021).

Európa Projekt-kutatásunkban feltérképeztük, hogy miképpen vélekednek az európai állampolgárok a bevezetőben már említett intervenciós eszközökkel kapcsolatban. Először megkérdeztük a lakosságot arról, vajon az adott országnak a belső erőforrásokra kell-e támaszkodnia és a helyi családokat támogatni a bevándorlás ösztönzése helyett (5. ábra). Az európai véleményklíma határozottan azt mutatja, hogy amennyiben választani kellene, hogy az ország belső erőforrásokra támaszkodjon és a helyi családokat támogassa, vagy a bevándorlást helyezze előtérbe, az európai polgárok határozottan a belső erőforrásokat és így a helyi családok támogatását preferálják (68%). Ezzel az állásponttal a volt szocialista országok értenek leginkább egyet (78%), míg az alapítók és XX. századi csatlakozók a legkevésbé (64%). Az egyetértők aránya Magyarországon (88%) és a Cseh Köztársaságban (88%) a legkiemelkedőbb. A lista végén szereplő három ország (Spanyolország, Luxemburg és az Ír Köztársaság) lakossága igen megosztott e kérdésben, esetükben többnyire támogatók a helyi családok támogatását illetően, de nem zárkoznak el a bevándorlás ösztönzésétől sem.

6. ábra: Ön inkább egyetért vagy inkább nem ért egyet az alábbi állítással?
A népességcsökkenés problémáját nem bevándorlással, hanem a születendő gyermekek számának növelésével kell megoldani. (%)

Forrás: Századvég szerkesztés

Megkérdeztük az európai polgárokat arról is, hogy a népesedési problémákra elegendő megoldást kínálnak-e a gyermekvállalást ösztönző és családok támogatását segítő intervenciók, avagy szükség lehet-e valamilyen szintű bevándorlás megengedésére. Az eredmények jelentősen megosztják az európai lakosságot: a volt szocialista országok, valamint a V4 országok a születendő gyermekek számát növelné, míg az alapítók és XX. századi csatlakozók már csak 56 százalékban értenek egyet a gyermekek számának növelésével, tehát nem zárkoznak el a bevándorlás bizonyos mértékű megengedésétől (6. ábra). Magyarország az egyes országok között kiemelkedően magas arányban (84%) támogatja a születendő gyermekek számának növelését a demográfiai problémák kezelésére, mely arány jól tükrözi, hogy országunknak kiemelten fontos a család és a családok támogatása, védelme.

ÖSSZEGRÉS

Tanulmányunk a jelenleg érzékelhető demográfiai kihívásokkal kapcsolatban igyekezett felmérni az európai véleményklímát a családalapítással összefüggő tényezők vizsgálatával. A demográfiai előrejelzések szerint az Európai Unió – és Világunk – komplex kihívások elé néz: a népesség hosszú távon csökkenni fog (bár a bevándorlás miatti pozitív egyenleg mérsékli a természetes fogyásból eredő népességcsökkenést), az idősödő korstruktúra erősödik, a munkaképes korúak száma csökken, a családformák további pluralizálódása várható, a gyermekvállalási életkor pedig tovább tolódik és ezzel a gyermekvállalási korú nők száma tovább csökken. A demográfiai változások fokozzák a regionális különbségeket és hosszú távon fenyegetik Európa gazdasági stabilitását és társadalmi kohézióját. Felmerül a kérdés, hogy a családok támogatása és gyermekvállalás ösztönzése önmagában megoldást jelenthet-e a demográfiai kihívások és népesedési folyamatok kezelésére. Tanulmányunkban az európai véleményklíma megismerésével igyekeztünk közelebb jutni a válaszokhoz.

Európa Projekt-kutatásunk eredményei egyértelműen megerősítik, hogy a család kulcsfontosságú intézmény Európában, azon belül is kiemelkedően magas arányban fontos a család intézménye Magyarországon. A családi struktúrák diverzifikációja ellenére az európai polgárok számára kiemelten fontos a családbarát mentalitás erősítése, a családok védelme, valamint a gyermekvállalást és családalapítást támogató intézkedések növelése. Ideális gyermekszám tekintetében jól látható, hogy európai szinten az ideálisnak tartott gyermekszám kettő, ezzel párhuzamosan pedig továbbra is kevesen vannak, akik gyermek nélkül képzelik el az életüket. Továbbra is jelentős problémát és kihívást jelent ugyanakkor, hogy a tényleges gyermekszám jelentősen elmarad a vágyott gyermekek számától. Akik később vállalják az első gyermeküket, ott valószínűleg a testvérek száma is alacsonyabb lesz, mint azoknál, akiknél korábban érkezik az első gyermek.

A migráció, mint a népesedési kihívások megoldása, továbbra is rendkívül megosztja a lakosságot. Az európai lakosság véleménye szerint a népességszökkenés és jelenlegi demográfiai kihívások kezeléséhez elsősorban a belső erőforrásokra és helyi családok támogatására kellene támaszkodni, ezzel egyidőben ugyanakkor egyes országok nem zárkóznak el a családpolitikai intézkedések és migrációs politikák szimultán alkalmazásától sem. Magyarország az egyes országok között kiemelkedően magas arányban (84%) támogatja a születendő gyermekek számának növelését a demográfiai problémák kezelésére, mely arány jól tükrözi, hogy országunknak fontos a család, mint intézmény. Eredményeink jól mutatják, hogy a demográfiai problémákat európai szinten igen nehéz lenne megoldani kizárólag a gyermekvállalás ösztönzésével.

Az európai polgárok – kiváltképp a magyarok – széles körben támogatják az állami szintű beavatkozásokat a családok támogatása érdekében, habár érzékelhetőek regionális különbségek a családtámogatási intézkedések megítélésében. A gyermekvállalás előtt álló fiatalok számára a családalapítás és karrierépítés egyformán fontos, bár időben a karrierépítést egzisztenciális okokból előbbre sorolják. A családalapítást tervezők körében az anyagi helyzet, saját lakás és biztos munkahely a családalapítás legfőbb materiális feltételei között szerepel. A magánéleti boldoguláshoz, munka világában való eredményességhez, valamint ezek összeegyeztetéséhez olyan családtámogatási intézkedésekre, valamint családbarát gondolkodás kialakítására van szükség, melyek csökkentik a „*karrier vagy család*” típusú dilemmák létjogosultságát.

Az európai demográfiai válság kezelése tehát egy komplex feladat, amely integrált megközelítést igényel. A tagállamoknak proaktív lépéseket kell tenniük a népességöregedés kezelése, a fiatal generációk támogatása és a migrációs politikák kiegyensúlyozása érdekében. A családpolitikák és társadalompolitikai intézkedések továbbra is kulcsfontosságúak a jövőbeli stabilitás és jólét biztosításához, habár fontos azt is látnunk, hogy egy társadalom valós demográfiai fordulata akár emberöltőig is eltarthat, így a leghatékonyabb beavatkozások mellett is évtizedekre van szükség a látványos eredmények eléréséhez.

IRODALOMJEGYZÉK

Bauer, B. & Nagy, M. T. (2022). A népesség elöregedésének társadalmi hatásai Magyarországon. *Századvég Riport 2021*. 405-432.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.

Bördös, K. & Szabó-Morvai, Á. (2021). A 2000–2015 közötti családpolitikai intézkedések hatása a születésszámra Magyarországon. *Demográfia, 64. évfolyam, 2–3*, 137–70.

Domokos, T., Kántor, Z., Pillók, P. & Székely, L. (2020). *Magyar Fiatalok 2020*. Budapest, Társadalomkutató Kft. https://tarsadalomkutato.hu/wp-content/uploads/2021/07/magyar_ifjusag_2020_web-v%C3%9Ag.pdf (Letöltési idő: 2024.04.15.)

Engler, Á. (2018). Párkapcsolati elköteleződés és családalapítási szándékok. Engler, Ágnes (szerk.) *Család és karrier. Egyetemi hallgatók jövőtervei*. Debrecen, Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ. 12-41.

European Commission (2021). *Green paper on ageing - Public consultation: Synopsis report*. https://commission.europa.eu/system/files/2021-06/green_paper_ageing_2021_en.pdf (Letöltési idő: 2024.04.25.)

European Commission (2023). The Impact of Demographic Change in a changing environment. https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/Demography_report_2022_o.pdf (Letöltési idő: 2024.04.10.)

European Commission (2023). Communication on demographic change in Europe: A toolbox for action. https://commission.europa.eu/publications/communication-demographic-change-europe-toolbox-action_en (Letöltési idő: 2024.04.20.)

Eurostat (2023a). Demography of Europe. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2023> (Letöltési idő: 2024.04.25.)

Eurostat (2023b) Fertility statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics#Highest_share_of_children_from_foreign-born_mothers_in_Luxembourg (Letöltési idő: 2024.04.25.)

Flór, N. (2022). Demográfiai körkép Magyarországon. <https://www.oeconomus.hu/wp-content/uploads/2022/11/Demografiai-korkep-Magyarorszagon-Flor-Nandor-2022-november.pdf> (Letöltési idő: 2024.06.05.)

Fűrész, G., Erdős, G., Maurer, Sz., Speidl, B. & Hortay, O. (2021). *Közös pontok a magyar és az uniós közvéleményben*. Magyarország 2021. 39-49.

Fűrész, T. & Szakáli, I. L. (2024). Demográfia és versenyképesség az Európai Unióban. <https://www.oeconomus.hu/wp-content/uploads/2024/05/008.Demografia-es-versenykepesség-az-Europai-Unioban.pdf> (Letöltési idő: 2024.07.09.)

- Gere, D. (2023). Családszemlélet Európában és Magyarországon egy nagymintás nemzetközi felmérés alapján. *Kapocs*, 6. évfolyam, 2023 (2-3), 66-75. https://epa.oszk.hu/02900/02943/00092/pdf/EPAO2943_kapocs_2023_2-3_066-075.pdf (Letöltési idő: 2024.07.09.)
- Gyorgyovich, M. & Regős, G. (2022). A családpolitikák társadalmi megítélése. *Századvég Riport 2021*. 285-306.
- Gyorgyovich, M. (2022). A családpolitikák társadalmi megítélése. *Kapocs*, 5. évfolyam, 2022 (3-4), 41-48. https://epa.oszk.hu/02900/02943/00090/pdf/EPAO2943_kapocs_2022_3-4_041-048.pdf (Letöltési idő: 2024.04.20.)
- Gyorgyovich, M. & Pári, A. (2023). A család(fogalom) pluralizálódása a magyar társadalomban. In *Család – Érték – Tér*. 13-35. <https://mek.oszk.hu/25500/25579/25579.pdf> (Letöltési idő: 2024.07.09.)
- Harcza, I. & Monostori, J. (2014). Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon. *Társadalmi Riport*, 13. évfolyam, 1, 83–109.
- Kapitány, B. & Spéder, Zs. (2021). Gyermekvállalás. In Monostori, J. – Őri, P. – Spéder, Zs. (szerk.) *Demográfiai Portré 2021. Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. Budapest, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, 45–63.
- Központi Statisztikai Hivatal. Népmozgalom (2021). <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepmozg/nepmozg21/index.html#anvekvtermeszetesfogytscsakmrskelnitudtaazemelkedbevndorlsitbblet> (Letöltési idő: 2024.04.20.)
- Központi Statisztikai Hivatal 2022. Fenntartható fejlődés indikátorai (2022). https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/fenntarthato_fejlodes_indikatorai_2022.pdf (Letöltési idő: 2024.04.16.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2022). Az első gyermekvállalás életkorának változása Magyarországon. *Demografia.hu/Korfa*, 22(3).
- Markos, V. & Zenovitz, L. (2023). A párkapcsolat típusa és a gyermekvállalás. In *Család – Érték – Tér*. (pp.:111-124.) <https://mek.oszk.hu/25500/25579/25579.pdf> (Letöltési idő: 2024.07.09.)
- Obádovics, Cs. & Tóth G., Cs., (2021). A népesség szerkezete és jövője. *Demográfiai portré*, 251–75.
- Papházi, T., Tárkányi, Á. & Kapdebo, Á. (2022) Gyermekvállalási szándékok a Hungarostudy adatainak tükrében. In Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva et al. (szerk.) *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség*. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. 69–92.
- Parsons, T. (1955). *The American Family: Its Relations to Personality and the Social Structure*. In T. Parsons & R. F. Bales (Eds.), *Family, Socialization and Interaction Process*, 3-33. Free Press.

Pári, A. Rövid, I. & Fűrész, T. (2023a). Népesedési folyamatok Európában magyar szem- szögből. *KAPOCS*, 2023(4), 3–24. https://epa.oszk.hu/02900/02943/00093/pdf/EPA02943_kapocs_2023_4_003-024.pdf (Letöltés ideje: 2024.06.03.)

Pári, A., Papházi, T., Trieb, M. & Agócs, G. (2023b). Öröklődő családi minták: a testvérszám és a gyermekvállalás kapcsolata. In *Család - Érték - Tér* 267–280.

Kocsis, J., B. (2023). A magyarországi fiatalok nyolcadik legégetőbb problémája: lakáshoz jutás, lakásproblémák. Pillók, Péter – Székely, Levente (szerk.), *Kívánj tized*, 157-173. Buda- pest, Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség. ISBN 978-615-01-7060-2.

R. Fedor A. & Balogh E. (2016). A fiatalok családalapítási mintázata. *Különleges Bánásmód, II. évf. 2016/3. szám*, 31-40. DOI 10.18458/KB.2016.3.31

Századvég (é. n.) Európa Projekt. <https://szazadveg.hu/europa-projekt/> (Letöltés: 2024. 06.03.)

United Nations (2022). *World Population Prospects 2022. Summary of results*. [https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_ summary_of_results.pdf](https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/wpp2022_summary_of_results.pdf) (Letöltési idő: 2024.04.05.)

Veroszta, Zs., Boros, J., Kapitány, B., Kopcsó, K., Leitheiser, F., Szabó, L. & Spéder, Zs.(2021). *Várandósság Magyarországon: Jelentés a Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat 1. hullámáról*. Kutatási Jelentések 104. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest

A magyar EU-elnökség demográfiai és családpolitikai aspektusai

Mészáros Árpád, Gellérné Lukács Éva, Fűrész Tünde

BEVEZETÉS

A 'demográfiai tél' az EU-ban immár ténykérdés, az 1960-as évek óta tartó születési ráta csökkenés és a várható élettartam növekedése együttesen oda vezetnek, hogy egy szűkülő, de nehéz jövőbeli kilátásokkal szembesülő fiatal generáció és egy szélesedő, a fiataloknál gyakran anyagilag jobb helyzetben lévő idősödő generáció él egymás mellett. Továbbá, egyszerre van jelen a munkaerő zsugorodása és bizonyos régiókban a munkahelyek vagy megfelelő munkahelyek rendelkezésre állásának hiánya. Ezt az alaphelyzetet kell az EU-nak és tagállamainak pozitív szemlélettel megoldania, amire kísérletet is tesznek. Egyrészt az idősek szükségleteit kielégítő szolgáltatások az ún. ezüst gazdaság munkahelyteremtő képességére és a hosszú élet Európájára hivatkoznak, másrészt különböző eszközökkel igyekeznek erősíteni a gazdaságilag elmaradottabb régiókban élők esélyeit. A tét nagy, mert a negatív szcenárió következménye egyrészt a társadalmi szolidaritás megroppanása, másrészt a gazdasági innováció lassulása és az EU versenyképességének csökkenése. Elgondolkodtató, hogy kimondva-kimondatlanul az EU belső piaca egyik alapszabadságának, a személyek szabad mozgásának is erősebben látszik most a 'sötét oldala', az agyszívás veszélye, mint bármikor korábban. A tanulmány az Európai Unió Tanácsának 2024. II. félévi magyar elnöksége átfogó demográfiai prioritásainak fényében vizsgálja az EU demográfiai kihívásokra adott válaszait, különös tekintettel a 2023-as év meghatározó uniós kezdeményezésére, a demográfiai eszköztárra és annak hatásaira. A tanulmány rámutat arra, hogy az uniós intézményrendszer jelentősen hozzájárulhat a vázolt kihívások kezeléséhez, illetve a folyamatok komoly potenciált rejtenek az Európai Unió Tanácsának elnökségét 2024. évi II. félévében betöltő Magyarország számára, lehetőséget kínálva arra, hogy a demográfiai területen eddig látott politikai fősodorba becsatornázza az általa képviselt értékeket, különös tekintettel a családpolitikai értékekre.

I. A DEMOGRÁFIAI ESZKÖZTÁR LÉTREJÖTTE ÉS JELENTŐSÉGE

I.1. Előzmények

Az EU demográfiai helyzetéről szóló diskurzus nem újkeletű. Alapját az adja, amit már az Európai Bizottság 1989-es családpolitikai közleménye is megállapított, és ami azóta is érvényes: az EU-ban egyre kevesebb gyermek születik, egyre ritkábbak a házasságok, egyre gyakoribbak a válások, és Európát az elöregedés sújtja (European Commission, 1989). Ez a munkaképes korú lakosság csökkenéséhez, egyre több és kisebb, törekenyebb háztartás létrejöttéhez, végeredményben egyes régiók elnéptelenedéséhez, a város-vidék szakadék növekedéséhez vezet. A demográfiai változások következményei, ha nem foglalkoznak velük, súlyosbíthatják a meglévő egyéb gazdasági és társadalmi kihívásokat (pl. éghajlatváltozás, geopolitikai zavarok, ellátási láncok ismételt sokkjai, növekvő munkaerőhiány) (Pári et al., 2023).

A 'demográfiai tél' okát azonban nehezebb megragadni, mint a tényét megállapítani. Álláspontunk szerint közel vannak a megoldáshoz azok, akik a család szerepének devalválódásában és feladatainak relativizálódásában látják az okot (Fűrész - Molnár, 2023). Az előbb említett 1989-es közlemény még világosan fogalmazott: „*Mivel a gyerekek egyre ritkábbak, Európa demográfiai jövője a családokon múlik*” (European Commission, 1989). Ez a 30 éve még egyértelmű megközelítés ugyanakkor elhalványult az 1989-et követő évtizedekben, és helyét egyre inkább a demográfiai kihívás megoldásaként a migráció szerepét hangsúlyozó szemlélet vette át (Fűrész - Mészáros, 2024). Ez kifejezetten igaz volt a 2014-2019 közti időszakra, amikor teljesen háttérbe szorultak a belső humán erőforrásokra építő megfontolások és megközelítések, és a politikaformálást a felerősödő migrációs nyomás, az Európa országaiban jellemzővé váló migrációs folyamatok, és a demográfia kérdéskörét politikai és politikaképzési szinten a migráció különböző aspektusai által felvetett kihívások határozták meg (Fűrész - Mészáros, 2024).

Noha a Bizottság kötelékében 2019-ben első alkalommal került kinevezésre kifejezetten egy demográfiaért felelős biztos, *Dubravka Šuica* személyében – utalva arra, hogy a népesedési problémákat átfogó, szakpolitikai területeken átívelő megközelítéssel kívánták kezelni, szemben az előtte működő testülettel – az első meghatározó dokumentum, amely újra a korábbi személetet hozta vissza a demográfiai kihívásokra adható lehetséges uniós válaszok tekintetében, a 2023-ban elfogadott demográfiai eszköztár volt (Európai Bizottság, 2023). Több mint 30 évet kellett tehát várni a népességtudomány területén, hogy új lendületet kapjon a gyermekvállalást is magában foglaló, kiegyensúlyozott, komplex és reális válaszok uniós szintű keresése. Ezt megerősíteni látszik a Tanács szerepvállalása is a kérdés politikai napirendre tűzésével, ugyanakkor itt kell utalni arra, hogy 2024 közepén nincs a Tanácsban demográfiaért felelős formáció, az Európai Parlamentben sem találtunk dedikált szakbizottságot és az előbb említett biztosi pozícióhoz sem rendeltek intézményi (igazgatósági) struktúrát, ami legfeljebb korlátozott beavatkozást tesz lehetővé.

Ahhoz, hogy pontosan lássuk a demográfiai eszköztár által biztosított új lehetőségeket, megvizsgáljuk, mi történt 2019 óta az uniós szintéren a demográfiai kihívás tekintetében. A demográfiai eszköztár közvetlen előzményei között az Európai Bizottság 2020. január 14-én kiadott, „*A méltányos átállást szolgáló erős szociális Európa*” című közleményét (Európai Bizottság, 2020) érdemes megemlíteni, amely neutrális módon közelíti meg az idősödés kérdését. Utal arra, hogy az orvostudomány és a közegészségügy terén elért haladásnak köszönhetően hosszabb ideig és jobb egészségben élünk, amely egyrészt erősítheti az ezüst gazdaságot és a gondozási szolgáltatásokat nyújtó gazdasági ágazatokat, ugyanakkor az elöregedés és a városokba költözés miatt a vidéki térségekben a népesség fogyatkozása figyelhető meg, és a városok és a vidék közötti megosztottság fokozódik. Az Európai Bizottság ebben a megközelítésben még inkább az ezüst gazdaságban (Európai Bizottság, 2018)¹ rejlő lehetőségekre helyezte a hangsúlyt, és 2021-ben a szociális jogok európai pillérét végrehajtó cselekvési tervben is megjelent

¹ Az „ezüst gazdaságban” a gazdasági tevékenység az 50 év felettiek szükségleteit szolgálja, például az általuk közvetlenül megvásárolt termékek és szolgáltatások, valamint a kiadások által generált további gazdasági tevékenység révén. Európai Bizottság (2018), *The Silver economy – Final report* (Az ezüst gazdaság – Zárójelentés), Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg.

a gondozási feladatok megosztását célzó családi élet és a munka jobb összehangolásának igénye (Európai Bizottság, 2021a). Fontos rögzíteni, hogy a család fogalma a 2020-as közleményben igen szűk körben jelenik csak meg, a szegénységi kockázattal együtt említve – miszerint küzdeni kell a család- és a gyermekszegénység ellen –, és mint az EU 2021-es gyermekjogi stratégiájának (Európai Bizottság, 2021c) előfutáraként lehet csak érdemben jelentőséget tulajdonítani neki. A dokumentum azonban nem helyezi központi helyre a demográfiai kiívásnak azokat a megoldásait, amelyek általában az EU humántőkének, azaz a lakosságának a belső erőforrásokra támaszkodó megújulását segítenék. A szociális pillér végrehajtását célzó cselekvési tervben pedig a család közvetlenül nem jelenik meg, a cselekvési terv az esélyegyenlőség keretein belül tárgyalja a gondozási feladatok megosztását, a gyermekszegénység megelőzését és a szociális védelmi rendszerek megerősítését.

Egy pillanatra érdemes megállni a 2021-es gyermekjogi stratégiánál. Ez egyrészt a gyermekszegénységhez kapcsolja a családot: *„A szegénység és a hátrányos helyzet nemzedékről nemzedékre öröklődésének kezeléséhez elengedhetetlen a gyermekek társadalmi-gazdasági befogadásának erősítése. E tekintetben alapvető fontosságú a szociális védelem és a családok támogatása”* (Európai Bizottság, 2021c, 2.1. pont és 6. pont). Másrészt a mentális egészségnél és a családon belüli erőszaknál említi szerepét és e tekintetben támogatásának szükségességét (Európai Bizottság, 2021c, 2.2. pont). A stratégia melléklete felsorolja a gyermek jogaival kapcsolatos uniós vívmányokat és szakpolitikai dokumentumokat, amely igen hosszú lista: számos irányelvet, tanácsi és bizottsági ajánlást, közleményt stb. találunk itt. Ezzel szemben a „2.1.2. Családi élet” alpontnál beszédes, hogy mindössze négy dokumentumot tartalmaz: a gyermekgondozásról szóló tanácsi ajánlást, a családi élet és a munka egyensúlyáról és a munkahelyi biztonságról szóló irányelveket és a szülői szabadságról szóló keretmegállapodást. A stratégia végrehajtására kiadott Gyermekgarancia (Az Európai Unió Tanácsa, 2021) pedig még inkább a szegénységet és rászorultságot helyezi előtérbe.² Összességében tehát a család szerepe helyett a 'gyermek' individuális jellegű védelmét előtérbe helyező megközelítéssel találkozunk, amely összecseng az elmúlt évtizedekre jellemző nemzetközi trendekkel is.³

Mindazonáltal a megközelítés lassú változásának jele, hogy a 2020-as, a méltányos átállást szolgáló erős szociális Európa közleményben megjelenik már az az alap, amelyre a 2023-as év változásai épültek. A közlemény erős demográfiai irányt vesz, amikor hangsúlyozza: *„Az idősödés nem az egyetlen demográfiai kihívás. Az új háztartási minták, mint például az egyszemélyes háztartások számának növekedése, a városokba irányuló, a vidéki területek elnéptelenedéséhez vezető mobilitás, az agyelszívás vagy akár a migrációs áramlások mind hozzájárulnak az EU átalakuló demográfiai képéhez”* (Európai Bizottság, 2020). A Bizottság már elkezdni megpendíteni azokat a húrokat, amelyek hangja 2023-ra egyre erősebbé válik európai szinten.

² Tanácsi ajánlás 1-2. pontok: „Ezen ajánlás célja a társadalmi kirekesztődés megakadályozása és leküzdése a rászoruló gyermekek kulcsfontosságú szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosításával, hozzájárulva ezáltal a gyermekek jogainak érvényesüléséhez a gyermekszegénység elleni küzdelem és az esélyegyenlőség előmozdítása révén. 2. Ez az ajánlás a rászoruló gyermekekre alkalmazandó.”

³ Lásd a Gyermekjogi Bizottság 2023. október 11-i nyilatkozatát az ENSZ gyermek jogairól szóló egyezmény 5. cikkéről <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/crc/statements/CRC-Article-5-statement.pdf>

Végül, fentiek után 2023 januárjában az Európai Bizottság kiadta jelentését *'A demográfiai változások hatása egy változó környezetben'* címmel (Európai Bizottság 2023c). A jelentés leíró jellegű dokumentum, amelynek törzsszövegében abszurd módon egyetlen egyszer sem jelenik meg a 'család' szó. A dokumentum ellenben részletesen bemutatja azt a negatív trendet, amely Európa egyes régióinak elnéptelenedéséhez vezet, ahol nincs munka, megfelelő infrastruktúra és ahonnan jobb élet reményében elvándorolnak a fiatalok. Fontos megállapítása, hogy *„a fiatal nők nagyobb valószínűséggel hagyják el a vidéki régiókat, mint a fiatal férfiak”* (Európai Bizottság 2023c),⁴ amelynek spirális hatása van, hiszen így a régióban várhatóan kevesebb gyermek is fog születni. Az EU-s intézményeknek, de különösen a régióknak kiemelt feladata, hogy részletesen megvizsgálják kik döntenek az elvándorlás mellett, és milyen okból, hogyan lehetne őket helyben tartani, vagy visszahozni, illetve új lakosokat (lehetőség szerint gyermeket vállaló fiatalokat, és gyermeket nevelő családokat) a régióba vonzani. Emellett a jelentés pontos adatokat közöl a csökkenő születésszámokról és elöregedési folyamatról, amely az egészségügyi ellátórendszer és az államháztartás kiadásait növeli. A jelentés mindössze egyetlen lábjegyzetben említi a családot, amikor a családgyejesítési céljából harmadik országbeli állampolgároknak kiadott tartózkodási engedélyek százalékos arányát említi (Európai Bizottság 2023c).⁵ E tekintetben a jelentés megközelítése korántsem kielégítő, hiszen a családok helyzetét, igényeit és lehetőségeit nem csak ebben a kontextusban érdemes és szükséges tárgyalni, hiszen a demográfiai kihívások megoldásában az európai szülők és családok szerepe elvitathatatlan és megkerülhetetlen.

A jelentés hatása azonban annyiban fontos, hogy azt az Európai Tanács 2023 júniusi ülésén tárgyalta, és júniusi következtetéseiben felkérte a Bizottságot, *„hogyan terjesszen elő egy olyan eszköztárat, amely a demográfiai kihívásoknak és különösen azok Európa versenyelőnyére gyakorolt hatásainak a kezelését célozza”* (Európai Tanács, 2023 18. g) pont:). A fókuszttal ezzel a gazdasági megközelítésre, azaz a versenyképességre helyezte, de e célkitűzés megfogalmazásával mégis teret engedett annak, hogy az európai politikai döntéshozás a demográfiai kihívást egy szélesebb kontextusba helyezze az elkövetkező időszakban. Ennek megfelelően a 2023. október 6-i granadai nyilatkozat hangsúlyozta, hogy a demográfiai kihívások kezelése az erősebb, dinamikusabb, versenyképesebb és összetartóbb Európa építésére irányuló erőfeszítések részeként, egy változó világban történő megvalósítására irányul (Európai Unió Tanácsa, 2023a), ezzel elismerve a demográfiai kihívás az Európai Unió jövőjére nézve meghatározó hatású jellegét, kezelésének fontosságát.

Az Európai Tanács felkérésére elkészített demográfiai eszköztárat az Európai Bizottság 2023. október 11-én hozta nyilvánosságra (Európai Bizottság, 2023b). A demográfiai eszköztár az elmúlt évtizedben született bizottsági anyagokhoz képest egy kiegyensúlyozottabb dokumentum, és az irányultság változása már az első oldalon nyilvánvalóvá válik, amikor is azt olvashatjuk, hogy *„A demográfiai változásokat elsősorban az határozza meg, hogy az egyének és a családok milyen életutat választanak. Az uniós és nemzeti*

⁴ Jelentés, 9. oldal.

⁵ Jelentés, 10. lábjegyzet.

szakpolitikáknak azonban elő kell segíteniük annak biztosítását, hogy az európai polgárok meg tudják valósítani törekvéseiket” (Európai Bizottság, 2023b).⁶ Ebbe a megfogalmazásba persze sok minden beleérthető, a kitűzött cél azonban akkor érhető el, ha nemcsak szigorúan véve az egyének szempontjait, hanem a közösség és annak legkisebb egységeként a család érdekeit is beleértjük, mert az egyének nem önmagukban, hanem a közösségek tagjaként létezve tudják csak érdemben megvalósítani törekvéseiket. Ezt pedig ez a fenti megfogalmazás nemcsak lehetővé, de lényegében súlypontivá teszi, mert újra érdemben a vizsgálat tárgyává teszi az egyén mellett a család érdekeit és szempontjait is.

A demográfiai eszköztárat az Általános Ügyek Tanácsának 2023. október 24-i ülésén ismertették, ahol a miniszterek e kezdeményezés nyomán követésére szólítottak fel.⁷ Az Általános Ügyek Tanácsa 2024. december 12-én elfogadott következtetéseiben hangsúlyozta a demográfiai kihívásnak és annak a versenyképességre, a humántőkére és az egyenlőségre gyakorolt hatásának kezelésére irányuló folyamatos erőfeszítések fontosságát (Az Európai Unió Tanácsa, 2023b).

A Tanács felismerte, hogy időszerű érdemben európai szinten is foglalkozni a tagállamok demográfiai kihívásaival, ezért fontos, hogy az Európai Tanács felhívására a Bizottság elemezte a tagállamok helyzetét és ennek alapján fontosnak tartotta felhívni a figyelmet a kihívások kezelésének átfogó megközelítésére. A Tanács ezt alapul véve támogatta a Bizottságot abban, hogy az kötelezettséget vállaljon arra, hogy a demográfiai kihívás tekintetében uniós szinten elérhető eszközök, egy sor szakpolitika révén támogassa a tagállamokat.

Érdemes itt felidézni, hogy az Európai Bizottság 1989-es közleményében már javaslatot tett, hogy Európa az új és „megvalósítható” intézkedésekhez egy családpolitikai keretet alkalmazzon”, sőt még a családpolitikák harmonizációja is felmerült (Fűrész - Mészáros, 2024). Fontos hangsúlyozni, hogy a XXI. században senkinek sem ez a célja az Európai Unió közösségében. Nyilvánvaló azonban, hogy a családok szerepének teljes háttérbe szorítása, amely jellemző az elmúlt évtizedekre, sem jó megoldás. A családpolitikai európai keretet a Tanács 1989-ben nem támogatta, és uniós (akkor közösségi) hatáskör híján a családpolitika nem is válhatott uniós célkitűzéssé. Éppen ezért volt különösen izgalmas, hogy 30 évvel a korábbi kezdeményezés után milyen megközelítéssel fog tudni előállni az Európai Bizottság az akkorihoz képest is súlyosabb demográfiai problémák kezelése érdekében, és arra a legfőbb politikai döntéshozó szervek, mint a Tanács és a Parlament miképpen reagálnak akkor, amikor az elmúlt évtizedek törekvései és intézkedései semmilyen érdemi sikert nem tudtak felmutatni Európa demográfiai hanyatlásának felgyorsuló folyamatában.

⁶ Demográfiai eszköztár; 1. pont, 1. oldal.

⁷ Az Általános Ügyek Tanácsának 2023. október 24-i ülésén a miniszterek véleményserét folytattak az Európa előtt álló demográfiai kihívásokról, amelynek során elsősorban az uniós szakpolitikai eszközökre, valamint azokra a további lépésekre összpontosítottak, amelyek révén a leghatékonyabban lehetne kezelni a demográfiai kihívásokat és a versenyképességre gyakorolt hatásukat. A miniszterek üdvözölték a Bizottság közleményét, és hangsúlyozták a demográfiai változások mielőbbi kezelésének fontosságát. <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/gac/2023/10/24>

Úgy tűnik, hogy a Bizottság és a Tanács is eltávolodott az addig csak egyes részkérdésekre koncentrált megközelítéstől. A Tanács a demográfiai kihívás tekintetében lényegében két fókuszot határozott meg: egyrészt a humántőkébe való befektetés útján a versenyképesség megőrzését célzó uniós szintű fellépések folytatását (6-10 pont), másrészt az európai uniós régiók leszakadásának megakadályozását (5. pont). Fontos kiemelni, hogy a következtetések 9. pontjában a Tanács rámutat arra, hogy bár a demográfiai kihívások kezelésének fő felelősei a tagállamok, azonban ebben az EU-nak érdemben kell támogatnia azokat, ennek eszközei között pedig ráirányítja a figyelmet a 2024 elején elfogadásra kerülő 9. kohéziós jelentésre és a kohéziós politika eszközrendszerére, illetve a „Hosszú távú jövőkép az EU vidéki területei számára” elnevezésű programra (Európai Bizottság, 2023a), ezzel kihangsúlyozva a cselekvési lehetőségeket, egyben kijelölve egyes támogató jellegű beavatkozási irányokat is.

A kérdéskörrel az Európai Parlament is a régiós politika keretein belül foglalkozott, állásfoglalásában a demográfiai aspektust is hangsúlyozva *„hogy a kohéziós finanszírozásnak a városi és a vidéki térségeket kiegyensúlyozott módon egyaránt támogatnia kell; szorgalmazza, hogy a kohéziós politika mind a városi, mind a vidéki térségekben végrehajtott kijelölt beruházásokon, valamint a városi és vidéki projektek és fenntartható beruházások közötti szorosabb kapcsolatokon keresztül erősebb városi és vidéki dimenzióval rendelkezzen az uniós régiókat érintő demográfiai kihívások, fejlesztési csapdák és városi és vidéki térségek közötti szakadékok kezelése érdekében;”* (Európai Parlament, 2024).

A régiós politikával összefüggésben végül meg kell említeni, hogy az európai politikai aktorok közül egyedül az Európai Régiók Bizottsága volt az, amely mind a 2016-os, mind a 2020-as véleményében egyértelműen fogalmaz a népesedési kihívások kapcsán, és az elmúlt évtizedben – majdnem egyedülként – intenzíven napirendjén tartotta a demográfia kérdéskörét (Régiók Európai Bizottsága, 2017 és 2020). A 2016-os vélemény kimondta, hogy *„a migráció csupán rövid távú és nem elegendő megoldást jelent a csökkenő születésszám problémájára. Jóllehet a migráció további munkaerőt biztosít rövid távon, ugyanakkor növeli is a felnőtt lakosság százalékos arányú jelenlétét az európai területen, és nem oldja meg a csökkenő születésszám problémáját és magának a népességnek az elöregedését”,* míg a 2020-as, hogy *”Amíg az uniós tagállamokban termékenységi szakadék áll fenn, az elsődleges feladat ennek csökkentése, a migrációra csak ezt követően kerülhet sor. Minden erőfeszítést meg kell tenni a gyermekvállalás ösztönzésére* (Régiók Európai Bizottsága, 2017)⁸. A Régiók Bizottsága 2024-ban újabb véleményt készít, amelynek elfogadása a 162. ülésen, 2024. október 7-9. között, a magyar elnökség idején kerül napirendre (European Committee of the Regions, 2024).

⁸ A Régiók Európai Bizottsága (2017) 2. pont, a Régiók Európai Bizottsága (2020) 16. pont.

I.2. Beavatkozási területek

A Bizottság célja a demográfiai eszköztárral a narratíva megváltoztatása egy pozitívabb megközelítésre, amely szerint Európa nem az öregedő kontinens, hanem a hosszú élet Európája. Az EU-nak és a tagállami kormányoknak közösen kell megkeresniük a megoldást azokra a problémákra, amelyeket a demográfiai változások és azok hatásai jelentenek. A vonatkozó szakpolitikáknak a generációk közötti méltányosság elvén kell alapulniuk, és más megatrendeket, például a zöld és a digitális átállást is figyelembe kell venniük (Európai Bizottság, 2023c). Nem véletlen, hogy a belga elnökségi konferencián a Bizottság részéről *Nicolas Schmit* foglalkoztatásért felelős biztos, valamint *Elisa Ferreira* kohézióért és reformokért felelős biztos is hangsúlyozták a demográfiai kérdések sorsszerű jellegét a kohézió, a város-vidék közötti ellentét, a készségek, a munkaerőpiac fenntarthatósága vonatkozásában, továbbá kiemelik, hogy a zöld és digitális átmenetek mellett, demográfiai átmenetre is szükség van⁹. *Elisa Ferreira* kohézióért és régiókért felelős biztos rámutatott, hogy először is politikai prioritássá kell tenni a demográfiai átalakulás okozta kihívásokat. A valódi kohéziós fejlesztés véleménye szerint azt jelenti, hogy a város-vidék egyenlőtlenséget, aszimmetriát megszüntetjük, és nem engedjük, hogy bárki úgy érezze, a társadalom lemondott róla (*'feeling left behind'*).

A demográfiai eszköztár tekintetében magyar szempontból a legfontosabb, hogy nem a migráció ösztönzésében látja az egyedüli megoldást a demográfiai kihívásokra. Lényegében a Bizottság azt a jövőre nézve csak kiegészítő faktorként, munkaerőpiaci fókusszal aposztrofálta: *„A politikai döntéshozóknak minden szinten olyan környezetet kell teremteniük, amely Unió-szerte lehetővé teszi az emberek számára, hogy kedvük szerint alakítsák életüket, és összeegyeztethessék szakmai és magánéletüket. Ezen erőfeszítések kiegészítéseként a legális migráció és az EU-ban jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgárok hatékony integrációja segíthet enyhíteni a munkaerőpiaci nyomást, és további lendületet adhat az innovációnak és a vállalkozói szellemnek”* (Európai Bizottság, 2023b).¹⁰

Ezt erősíti a megoldási területek, a migrációt másodlagossá tevő beavatkozási pillérek meghatározása is, amelyek megfogalmazzák, hogy törekedni kell: 1) a családi élettel kapcsolatos törekvések és a fizetett munka jobb összeegyeztethetőségére, különösen a minőségi gyermekgondozáshoz való hozzáférés, valamint a munka és a magánélet közötti jó

⁹ 2024. március 25-én a belga elnökség- az Egmont Intézet gondozásában – és az Európai Bizottság közös demográfiai konferenciát rendezett, amelynek házigazdája a Bizottság demográfiaért és demokráciáért felelős alelnöke, Dubravka Šuica és Hadja Lahbib európai ügyekért felelős és külügyminiszter volt. (Conference 'The Demographic Transformation: Paving the Way for the EU's Future' Brussels Charlamgne Building) A konferencia annak a 2023 őszen, a belga Egmont Intézet által szervezett három demográfiai témájú workshopból álló programsorozat folyományaként került megrendezésre, ahol a demográfiai átmenet humán tőkére, valamint regionális és globális viszonyokra gyakorolt hatásait elemezték. A rendezvény része volt annak a demográfiaért felelős alelnöki elképzelésnek és törekvésnek is, miszerint a spanyol-belga-magyar trió elnökség alatt a demográfia kiemelt figyelmet kapjon annak érdekében, hogy a következő intézményi ciklusra vonatkozó stratégiai agenda kialakításánál a téma előtérbe kerüljön. (https://www.egmontinstitute.be/events/https-www-egmontinstitute-be-subscribe-2-the-demographic-transformation-paving-the-way-for-the-eus-future_/)

¹⁰ Demográfiai Eszköztár, 6-7. oldal. A demográfiai változások következményei, ha nem foglalkoznak velük, súlyosbíthatják a meglévő egyéb gazdasági és társadalmi kihívásokat (pl. éghajlatváltozás, geopolitikai zavarok, ellátási láncok ismételt sokkjai, növekvő munkaerőhiány).

egyensúly biztosítása révén; 2) a fiatalabb generációk támogatására és helyzetbe hozására, hogy jobban boldoguljanak, fejleszthessék készségeiket, valamint könnyebben el tudjanak helyezkedni és megfizethető lakhatáshoz jussanak; 3) az idősebb generációk szerepvállalásának növelésére és jólétük fenntartására megfelelő munkaerőpiaci és munkahelyi politikákkal kombinált reformok révén; 4) szükség esetén a munkaerőhiány mérséklése irányított, legális migráció révén, ügyelve arra, hogy erre teljes mértékben az EU-ban is fellelhető tehetséges munkaerő kiaknázásának kiegészítéseképpen, ahhoz képest tehát másodlagos megoldásként kerüljön sor. Érdemes kiemelni, hogy a migráció alkalmazása a munkaerőhiány kezelésére csak 'szükség esetén' megfogalmazással került bele a közpolitikai irányvonalak közé, ezzel a Bizottság demográfiai eszköztára egyértelmű üzenetet küldött, szembehelyezkedve a népesedési kihívások pusztán migrációval való kezelésének elképzelésével.

Az általános értékelési szempontok között végül, de nem utolsósorban érdemes rámutatni a területi dimenzió jelentőségére. A Bizottság kiemeli, hogy a demográfiai kihívások kezelésére irányuló politikáknak erős területi dimenzióval kell rendelkezniük, figyelembe véve a helyi körülményeket és bevonva a regionális és helyi érdekelt feleket (Európai Bizottság, 2023b)¹¹. Fennáll a veszélye ugyanis annak, hogy növekednek a tagállamokon belüli és a tagállamok közötti területi egyenlőtlenségek, amelyek pedig aláássák a társadalmi kohéziót és az európai demokratikus intézményekbe és folyamatokba vetett bizalmat is (Európai Bizottság, 2021b). Ugyanakkor e tekintetben az eszköztár értékelésében a területi dimenzióra kevesebb hangsúlyt helyezett, mint általában a versenyképességi szempontokra (a fókuszpontban a 5. oldalon megjelenő tehetségcsapdát jelöli meg, amelynek kezelésére 2023-ban indított programot¹²) (Európai Bizottság, 2023a). Ez annyiban érthető, hogy az Európai Tanács megrendelésének fókuszába alapvetően a versenyképesség, és nem a regionális egyenlőtlenségek és leszakadás kérdésköre került. Ez azonban nem ment fel az alól a kötelezettség alól, hogy a jövőre nézve ezt a szempontot is hangsúlyosabban vegye napirendre a politikai döntéshozó, és ennek megalapozásához a Bizottság szakmai részről a jelenleginél jóval szélesebb körben új eszközöket alakítson ki és mutasson be.

Különösen a „megrekedt” fejlődésű régiókkal (development trap) szükséges Európának tennie valamit ahhoz, hogy a territoriális különbségek ne nőjenek átjárhatatlan szakadékokká, ami az ilyen területeken élők életlehetőségeit rendkívüli módon megnehezíti. Egy leszakadó területen az életet és egészséget veszélyeztető kockázatoknak való kitettség és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés életminőséget meghatározó mértékű csökkenése

¹¹ Demográfiai Eszköztár 2. pont utolsó bekezdése 5. oldal

¹² Szinte egyidőben a demográfiai jelentéssel, 2023. január 17-én adta ki az Európai Bizottság „Az európai régiók tehetségpotenciáljának kiaknázása” című közleményét a készségek európai évének első kulcsfontosságú kezdeményezéseként. A közlemény kulcs gondolata, hogy mivel az EU népessége öregszik és a rendelkezésre álló munkaerő zsugorodik, ezért az EU számos régiója szembeütközik a fiatal és képzett munkaerő nagyarányú elvándorlásának problémájával. A közlemény felismeri, hogy az elvándorlás a már eleve hátrányos helyzetű régiókat sújtja, és új és egyre növekvő területi egyenlőtlenségekhez fog vezetni. Ez pedig veszélyt jelent az érintett régió gazdasági dinamizmusára, csökkenti az innovációt, ezáltal negatívan érinti az egész EU versenyképességét és kohézióját. A közlemény 46 olyan régiót azonosít, amelyek tehetségfejlesztési csapdában vannak, ezek az EU teljes népességének 16 %-át teszik ki, és további 36 olyan helyzetben van, hogy komoly a kockázata annak, hogy ugyanebbe a csapdába esik, ez pedig már a teljes lakosság majdnem egyharmadát érinti.

ugyanis egyértelműen ide vezet. Ugyanakkor az urbanizációs folyamatok miatt a nagyvárosokba költözők esetében, a mindennapi létfenntartás, és a szolgáltató intézmények túlterhelődése hasonlóan kezelhetetlennek tűnő kihívásokat hozhat magával bizonyos régiókban¹³. Mindeközben a középmeretű városias központok fejlődését, a várható természetes urbanizációs folyamatok erősödésének diverzifikáltabb, Európa lakosságának egy egészségesebb, élhetőbb környezetet teremtő fejlődését támogató finomhangolásra is törekedni kell. Látható tehát, hogy nemcsak kétpólusú, de legalább hárompólusú ma már ez a demográfiai kihívás, már csak a területi dimenzió vonatkozásában is.

Nem meglepő ennek fényében, hogy a 2024. április 11-12. között megrendezésre került 9. Kohéziós Fórumon maga *Von Der Leyen* bizottsági elnök és *Ferreira* kohézióért felelős biztos is már egy hármas átalakulásról („triple transition”) beszélt. A zöld és a digitális átalakulás („green and digital transition”) mellett – ami valójában addig egyértelműen uralta a közbeszédet – a társadalmi aspektusok is hangsúlyosabb szerepet kell, hogy kapjanak, és azokon belül a demográfiai kihívás került általuk is kijelölésre, mint az a harmadik horizontális jellegű kihívás, aminek a kezeléséhez Európában szükséges a megfelelő szemléletváltás („átállás”).

1.3. A demográfiai eszköztár főbb elemei

A demográfiai eszköztár súlypontja a 3. része, amely a demográfiai változások vizsgálatának és kezelésének szakpolitikai eszközeit mutatja be. Ez négy fogalom köré épül: szülők (családok), fiatalok, idősek, migráció. A szülők (családok) hívószó szerint meg kell könnyíteni a munka és a magánélet összeegyeztetését és a családalapítási tervek megvalósítását (Európai Bizottság, 2023b).¹⁴ Az eszköztár 3.1. pontja olyan gondolatot fogalmaz meg, amely a közös gondolkodás alapját képezheti az EU-ban: azaz úgy lehet a vágyott és a ténylegesen megszületett gyermekek száma közti különbséget megszüntetni, ha a gyermekvállalás elhalasztásának okát megtaláljuk és kezeljük. Az okok között van a munka és a gondozási feladatok összeegyeztetésének nehézsége, a nemek közötti tartós egyenlőtlenségek, valamint a foglalkoztatási kilátásokhoz, a megélhetési költségekhez és a lakhatáshoz kapcsolódó gazdasági és társadalmi bizonytalanság. Ezen kihívások kezelésére vonatkozóan az eszköztár számos jó gyakorlatot mutat be, amelyek egyik súlypontja a nők – különösen a kisgyermekesek – nagyobb és hatékonyabb munkaerőpiaci részvétele. A hatékonyság tekintetében fontos az egyenlő munkáért egyenlő bér érvényesítése, a rugalmas munkavégzési formák alkalmazása és az adórendszerek olyan könnyítései, amelyek a gyermekeseket segítik. A tagállamok dönthetik el, hogy mely részeket emelik be abból a célból, hogy saját nemzeti stratégiáikat és intézkedéseiket a legjobban kiegészíthessék.

¹³ Ezekről sokfajta térkép és adatsor érhető el abban a kiadványban amit a Bizottság az Európai Unió gazdasági, Szociális és Területi Kohézióját bemutató 9 jelentése keretében tett közzé, és amely online hozzáférhető: Ninth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion | European Social Fund Plus (europa.eu)

¹⁴ Demográfiai eszköztár 5. oldal

A demográfiai eszköztár tartalmaz utalást magyar jó gyakorlatra – igaz, nem a szülőkre, hanem a fiatalokra vonatkozó részben – a lakhatási támogatás vonatkozásában a CSOK és a Falusi CSOK-ra való hivatkozással (Európai Bizottság, 2023b),¹⁵ ez azonban csak még jobban megerősíti a két első pillér összekapcsolásának és előtérbe helyezésének szükségességét. Meg kell említeni, hogy egy magyar tanulmány vizsgálta, hogy volt-e hatása a CSOK-nak azoknak a településeknek a lakosságszám-változására (pl. születésszám-emelkedés), ahol lehetőség nyílt a támogatás igénybevételére (Uhljár et al., 2023). Megállapították, hogy azokon a településeken, ahol elérhető a falusi CSOK, ott 2019 után a születésszám és a vándorlási egyenleg – mint magyarázó változó – mutatószámaiban javuló tendencia látható.

A demográfiai eszköztár kitér a gyermekekre is, összhangban a gyermekjogi stratégiával: „A szülők jövedelmének támogatásával együtt a kulcsfontosságú szakpolitikai megoldások közé tartozik a minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása a gyermekek számára, különös tekintettel a koragyermekkorai nevelésre és gondozásra, az alapfokú oktatásra (beleértve az iskolai tevékenységeket is), az egészségügyi ellátásra és a táplálkozásra” (Európai Bizottság, 2023b).¹⁶ A kontextus azonban szélesebb, és a szülők támogatása egyenrangú támogatási elemként jelenik meg az egyéb szereplők által nyújtott szolgáltatásokkal. Ez eltérés a korábbi individuális megközelítéstől.

Jól láthatóan a Bizottság az eszköztárral – annak eszközeinek bemutatásával – elsődlegesen a tagállamokat akarta megfelelő helyzetbe hozni ahhoz, hogy maguk kezeljék a demográfiai kihívásaikat. Ez azonban önmagában kevés lesz a sikeres tagállami fellépésekhez, mivel az eszköztár elfogadása önmagában nem megoldás, csak az ahhoz vezető út első és nagyon fontos lépcsője, de inkább csak egy kiindulópont, semmint az áttörés maga európai szinten.

I.4. A demográfiai eszköztár gyakorlati jelentősége, alkalmazásának lehetőségei

A demográfiai eszköztár és annak jövője tekintetében az látható, hogy a Tanács iránymutatása alapján a demográfia kérdésköre 2024-ben egyre fontosabb témává vált a horizontális politikai napirend és párbeszéd tekintetében.

Enrico Letta volt olasz miniszterelnök és a 2024. évi belső piaci jelentés készítője a IX. Kohéziós jelentés kapcsán megrendezett konferencián, Brüsszelben, 2024. április 11-én¹⁷ rámutatott, hogy büszkék lehetünk arra, hogy mi az európai kontinensen tovább élünk, mint máshol a világ többi részén. Ez pozitív eredmény, amit meg kell védenünk. Mindeközben arra is figyelmet kell fordítani, hogy a termékenységi mutatóink lehangolóak, hiszen amíg 1957-ben a világ népességének 20%-át adta Európa, ma ez már jóval kevesebb (7%), és tovább fog csökkenni. Rámutatott az agyelszívás valós veszélyére (brain drain), amely mára egyre inkább drámai mértékű problémája az Európai Uniónak. Ez ráadásul a jövőbeli bővítéssel még nagyobb mértéket fog öltetni, a Nyugat Balkán országaiból még a maihoz képest is

¹⁵ Demográfiai eszköztár 9. oldal.

¹⁶ Demográfiai eszköztár, 13. oldal.

¹⁷ Enrico Letta hozzászólása a IX. Kohéziós konferencián, Brüsszel, 2024. április 11.

jelentősebb elvándorlás lesz majd várható. Emiatt általában igaz, hogy mindenképpen szükséges a kulcsfontosságú közszolgáltatások fejlesztése (kórház, iskola, idősgondozás stb.) az értékes munkaerő helyben tartása érdekében, az EU egész területén. *Letta* fontos gondolata a belső piac fejlődése feltételeinek hosszútávú fenntarthatósága tekintetében, hogy mivel a demográfia természetes módon szorosan kapcsolódik a területi kohézióhoz, mivel a szolgáltatások és a lehetőségek jobb elérése érdekében országon belül, illetve országok között is költöznek el emberek lakóhelyükről, ezért erre az összefüggésre uniós, nemzeti és lokális szinten is kellő hangsúlyt kell helyezni a jövőben.

Letta - *Šuica* bizottsági alelnök asszonnyal párhuzamosan - felhívta a figyelmet arra, hogy mindezekre tekintettel a demográfia biztosítható szintű képviseletét mindenképpen szükséges folytatni.¹⁸ *Enrico Letta* továbbá arra is rámutatott, hogy ideje időszerű lenne arról is beszélni, hogy az EU-nak nemcsak a mobilitást kell elősegítenie, hanem a helyben maradást is (freedom to stay). Erre kell koncentrálni a következő költségvetési időszakban és forrásokat allokálni arra, hogy aki menni szeretne, mehessen, aki viszont helyben szeretne boldogulni, az is jól járjon. Ennek pedig egy nagyon jó eszköze a kohéziós politikai eszköztár keretein belül található meg.

Azt e kérdéskör megítélésekor mindenképpen figyelembe kell venni, hogy míg vannak, akik a kohéziós forrásoknak az Unió bővítésére való felhasználását preferálják, addig jogos érvek hozhatók fel a belső piac negatív hatásainak szükséges ellensúlyozásával kapcsolatban is, ami a növekvő területi különbségek, azaz különösen a régiók közötti egyenlőtlenségek kialakulásában is vitathatatlan szerepet játszik. A személyek szabad mozgásának joga a belső piaci kontextusban vitathatatlanul jogszerűen, de mégis – gazdasági szempontból –, a humán erőforrások, mint termelőerők jelentős csökkenésével jár bizonyos tagállamok, régiók tekintetében. Természetesen nem megfelelő válasz erre ennek a jognak bármiféle korlátozása, de ez nem szünteti meg annak a szükségességét, hogy a negatív hatásokat ellensúlyozó kiegyenlítő mechanizmusokat megfelelően fejlessze az EU intézményrendszere. Mindezek a kihívások nemcsak annak a kérdésnek érintik, hogy egyes régiók elnéptelenednek-e, hanem tovább erősítik a nem tervezett gyermektelenség negatív demográfiai hatásait is. Gondoljunk csak az urbanizációs központokban a szűkülő lakhatási, megfizethető és emberközpontú gyermeknevelési lehetőségek körére, amikor az infrastruktúra-fejlesztések nem képesek követni a folyamatosan növekvő, a fiatal párok, szülők, családok által támasztott igényeket, miközben erőforrásaik éppen ezeknek a személyeknek a városi élet költségeivel párhuzamosan nem nőnek egyenes arányban.

Mind a biztosok, *Šuica* és *Ferreira*, valamint, a jelentéstevő *Letta* figyelemfelkeltő gondolatai is fontos üzeneteket hordoznak. Jól láthatóan több, magas rangú, politikai szerepet is vállaló személy mutatott rá egymástól függetlenül és több irányból is a kohéziós politika és a demográfiai kihívások hatékony kezelésének alapvető összefüggésére. Ez pedig a népesedési kihívások horizontális és kellően széles körű megközelítését előrevetítő pozitív politikai környezetére utal, ami jó lehetőséget kínál arra, hogy Magyarország felkarolja a demográfia megfelelő uniós szintű kezelésének kérdését, és sikert érjen el ezen a területen. Már nem csak a korábbi, a demográfiát legmagasabb politikai szinten kezelni javasoló magyar üzenetekben jelentkező jövőbeni lehetséges irányok jelzésére mutatnak rá a magyar

¹⁸ Belga elnökségi demográfiai konferencia.(2024. március 25. Brüsszel) *Letta* hozzászólása

elnökség lehetőségei. A politikai környezet ráirányítja a figyelmet arra is, hogy szélesebb kontextusban kell megjelennie a demográfiai kihívások kezelésével összefüggő uniós politikaképzésnek. Ez többek között a régiók elvárható megtartóerejére, a demográfiai aspektusú eszközrendszerek megújulásának szükségességére hívja fel a figyelmet. Az elnéptelenedő-leszakadó folyamatok jeleit mutató területek felzárkóztatása központi feladat kell legyen, és ugyanakkor a túlterhelődő, azaz a nagyvárosias központú régiók túlnépesedésének kihívásai (ellátottságuk ellehetetlenülése) is kellően új fókuszot és további uniós forrást és eszközrendszert érdemel.

II. MAGYAR CÉLOK ÉS POLITIKAKÉPZÉSI HANGSÚLYOK

II.1. A demográfiai eszköztár, az uniós eszközök szerepe a politikaképzésben

Magyarország számára kiemelt jelentőségű, hogy az Európai Bizottság úgy reagált az európai gazdaság és társadalom egészét egyaránt érintő problémára, hogy holisztikus szemléletű eszköztárat mutatott be a népesedési kihívások kezelésére. Magyarország régóta hangsúlyozza, hogy a demográfia terén kiemelten fontos elemeként jelenjen meg az európai humántőke megőrzése érdekében a társadalmi belső erőforrások mozgósítása és támogatása, és ennek természetes eszköze a családpolitika, elismerve ezáltal a családok szerepének jelentőségét (Fűrész - Molnár, 2020) (Barzó, 2023) (Pári et al., 2023). A kihívások hosszú távú belső erőforrásokkal történő kezelésének kulcsa a családok és a vágyott gyermekek vállalásának támogatása. E tekintetben a demográfiai eszköztár jó kiindulópont, és annak alapján előremutató a 2023. december 12-én elfogadott Tanácsi következtetések politikai attitűdje, amely újra fókuszba helyezte a családokat, és ezzel megnyitotta a családpolitikai megközelítések európai szintű napirendre kerülése előtt az utat.

Fontos a közös munkában, hogy minden tagállam olyan jó gyakorlatokat mutasson be, amelyek a családok támogatását érintik. Magyarország számos jó gyakorlatot tud megosztani az elmúlt 14 év családpolitikai repertoárjából, mint például a családoknak nyújtott adókedvezményeket és lakhatási támogatásokat, amelyek részét képezik a munka és a család egyensúlyának, a megfelelő lakhatást és az anyagi stabilitást ötvöző három pilléren nyugvó megközelítésünknek. Meggyőződésünk, hogy más tagállamoknak is vannak jó gyakorlataik, ha nem is országos, de fejlett és lemaradó regionális különbségek felszámolását vagy az urbanus-vidéki települések egyenlő hozzáféréseinek javítását célzó programjaik. A jó gyakorlatok feltárása, megismertetése és cseréje ezért kiemelt jelentőségű.

A demográfiai csökkenés ellensúlyozásához lehetőséget kell teremteni a szülők számára, hogy a gyermeknevelést tervezzék, a vágyott, tervezett gyermekek pedig megszülessenek. Ki kell emelni ebben az Európai Szociális Alap jelentőségét is, amely szintén szerepet játszik a koragyermekkori gondozás bővítésének finanszírozásában. A demográfiai változások a kkv-kra, például a kis családi vállalkozásokra is hatással vannak, amelyeknek tervezniük kell azzal, hogy az új generációknak kell átvenni a vezetést, amely folyamatot az uniós finanszírozás is támogathatja.

A csökkenő és elöregedő népesség okozta kihívások terén fontos az a gondolat, hogy az EU-ban egyre több, de egyre kisebb háztartás létrejötte várható a népesség elöregedése miatt. (Európai Bizottság, 2023b).¹⁹ De azok, akik számíthatnak a családjukra – gyermekeikre –, nemcsak az állam segítségétől függenek. Ezért a család léte az időssé váló generációkat is jobban védi a kiszolgáltatottságtól, és ilyen módon a társadalmi szintű szerepvállalás mellett, a gyermekvállalás befektetés a személyes jövőbe is.

II.2. Magyarország uniós elnökségi prioritásai

Elnökségként elsősorban nem a nemzeti érdekek képviselete a cél, hanem az uniós folyamatok előrevitele, megfelelő európai konszenzus kialakítása és előremutató megoldások elfogadtatása a Tanácsban. Az elvárás a többi tagállam és az intézmények részéről is éppen ez, a közös ügy előrevitele, sokszor a saját érdekek háttérbe szorulásának árán is. Az elnökség sikeressége azonban leginkább abban fogható meg, ha a nemzeti jelleg és érdekek – megfelelő kompromisszumok útján – illeszkednek a közös uniós előrelépés folyamatához és eredményéhez.

Az elmúlt svéd elnökségi, és a spanyol-belga-magyar trió elnökségi időszakok eseményei összességében új fordulatot hoztak a demográfiai kihívás európai szintű kezelésének lehetőségei tekintetében, és ez jó alapot ad a magyar elnökségi program megvalósítására, amely – összhangban a 2023. évi intézményi dokumentumokkal – újra előtérbe helyezi az unió belső erőforrásainak mozgósítására irányuló eszközök és politikák fókuszba helyezését.

A 2023. december 12-i tanácsi következtetések 10. pontja (Európai Unió Tanácsa, 2023c) reális alapot adott arra, hogy a demográfiai kihívás, illetve átalakulás – ahogyan azt a Bizottság elnöke kiemelte²⁰ – a politikai napirend szerves és meghatározó részét képezze, ami lehetőséget biztosít arra, hogy a tagállamok részére (kormányzati, és akár regionális/lokális szinten is) uniós források nyíljanak meg közvetlenül is demográfiai szakpolitikáik, stratégiaképzésük és intézkedéseik kialakításához, megújításához és megvalósításához.

E tekintetben tehát a magyar elnökség épít a következőkre:

- Fordulat állt be a demográfia átfogó jelentőségű megítélésében, ezért a politikai napirendre kerülésnek és a napirenden kiemelt prioritásként való megjelenésnek nincs akadálya;
- Az európai emberek a mai napig több gyermeket szeretnének, mint amennyi végül megszületik, ez egy olyan potenciál, amire építeni lehet és ez egyben erős társadalmi támogatást is ad a politikai megközelítés megváltoztatásának;
- Azokban az országokban nő tartósan a gyermekvállalási kedv, amelyek nem a migráció elősegítésével, hanem a saját gyermekek megszületésének támogatásával,

¹⁹ Demográfiai Eszköztár 4. oldal (a kibocsátás kontextusában jelenik meg, de számunkra is jól használható). „older people tend to live in smaller households” (az idősebb emberek egyre inkább kisebb háztartásokban élnek)

²⁰ Lásd I.2. pont utolsó bekezdését

a családok megerősítésével kívánták mérsékelni a népességfogyást (Fűrész - Molnár, 2023). Máshol is keresik ezért a belső erőforrásokra támaszkodó megoldások gyakorlatban működő eszközeit, ahogyan az például *Rotkirch* tíz költségghatékony módszerre vonatkozó felsorolásában is tükröződik, ahol – a termékenységtudatosság növelése mellett – egyértelműen megjelenik a családbarát szemlélet, az egyenlő lehetőségek biztosítása, a férfiak és apák megbecsülése (Gietel-Basten et al., 2022);

- Nincs érdemi vita abban, hogy a nemzedékek közötti összefogás erősítésének kérdését, különösen a gondozási feladatok tekintetében, szintén középpontba kell helyezni az uniós politikaképzés. Az idősgondozás és a gyermekellátás holisztikus megközelítése, ebben a családok számára lehetőségek és a szabad választás biztosítása, nyilvánvalóan egy olyan szempont, amelyet érdemes és szükséges támogatnia az európai intézményi döntéshozóknak. Az érintetteknek valódi választást kell adni abban, hogy egy megfelelő ellátórendszer segítségével, érdemben arra támaszkodva, vagy otthon, családi körben vállalják családtagjaik gondozását;

Az 1970-es évek óta az első szülések egyre későbbre tolódnak Európában. A késleltetett termékenység tágabb gazdasági és társadalmi okait kezelni szükséges. Létfonosságú annak felismerése, hogy összeurópai érdek a családalapítás támogatása és elősegítése. Ennek kapcsán kellő figyelmet kell fordítani arra, hogy egyre inkább kitolódik a gyermekvállalási kor. A sikeres fellépés eszközeinek kiegészítése érdekében elengedhetetlen, hogy a fiatal nők és férfiak körében szakszerűen felhívjuk a figyelmet a késői gyermekvállalás biológiai korlátaira, növelve ezzel a szabad választáshoz szükséges megfelelő információ megszerzését és tudást (Beaujouan - Sobotka, 2022). A késői, már nem fiatal korban vállalt gyermekek világra jöttének körülményei komoly szerepet játszanak abban, hogy számos családon belül a vállalt gyermekek számának csökkenését látjuk (Beaujouan, 2020).

Ahogy jeleztük a *Rotkirch* tanulmány kapcsán, mindenképpen érdemes lenne XXI. századi modern megközelítéssel ösztönözni a családalapítás támogatása céljának a gyakorlati megvalósulását, (például családbarát felsőoktatással vagy a fiatalok termékenységtudatosságának növelésével).

A demográfiai kihívás uniós napirendre vétele nem változtatja meg a szubszidiaritás és a hatáskörmegosztás kialakult rendjét. Miközben az uniós jogrend meghagyja nemzeti hatáskörben a családpolitika kérdését, szerepet játszhat az ezek támogatását is megalapozó uniós forrásmobilizáció alapjainak megteremtésében is. A szuverenitás megőrzése a családpolitika területén egyértelműen kiemelt jelentőségű. Azonban a demográfiai eszköztár és a 2023 évi decemberi tanácsi következtetések fényében reális az esély arra, hogy a nemzeti megközelítések sokrétűségét az európai intézményrendszer döntéshozói is ismerjék el. Például az esélyteremtés érdekében olyan speciális csoportok célzott támogatása is elképzelhető, mint amilyen a három vagy több gyermeket nevelő családok, vagy a gyermekeiket egyedül nevelő szülők. Az elszegényedés elleni fellépések horizontját célszerű tehát bővíteni új fókuszpontokkal. Az európaiak többsége a családok támogatását látná szükségesnek a migráció kizárólagos elismerése és támogatása

helyett (Fűrész – Molnár, 2023) (Gere, 2023), amire csak ráerősít, hogy Kelet-Közép-Európa és Dél-Európa polgárai számára egyaránt a legfontosabb érték a család (Kiss Kozma, 2022).

Mindezért szükséges európai szinten felismerni, hogy valamennyi, Európa versenyképességét erősítő nemzeti megoldásnak helye van Európában. A jó és sikeres megoldásokat fontos megosztani, megvizsgálni, és a nemzeti kormányokra nemcsak rábízni azok alkalmazásának lehetőségét, de ebben érdemes lenne támogatni őket. Mivel a család által biztosított társas támogatás a lelki és ezáltal sok szempontból a testi egészség kulcsa is, ezért az egészséges, harmonikusan működő európai társadalmakhoz erős családokra van szükség. A magány, a vele járó betegségek vagy a magányból fakadó elnéptelenedés is negatívan hatnak az európai társadalmakra. Ezáltal pedig azok gazdaságára, összeurópai léptékben az EU és a kontinens versenyképességére. Ahogyan arra korábban rámutattunk, Európa romló versenyképességének megakadályozása, tagállamai önfenntartó belső erejének és társadalmi kohéziójának megőrzése közös európai célunk. Ezekre a kihívásokra minden jó és eredményes lehetőség választ kötelességünk feltárni, megosztani és alkalmazni.

II. 3. Konkrét kihívások, célterületek

Ebben a kontextusban jól megalapozható cél, hogy az elnökségünk alatt formálódó, új uniós intézményi struktúra a témában hatáskörrel rendelkező szervezeti egységekkel, felelősökkel egészüljön ki. Fontos, hogy a téma megfelelő hangsúllyal kapjon helyet, ami a napi gyakorlatban azt jelenti, hogy a demográfia kérdésköre folyamatosan a politikai napirend részét képezze.

Tartalmi szempontból a demográfiai eszköztár mindhárom pillérének (szülők, fiatalok, idősebb generációk) hangsúlyosnak kell lenniük a demográfiai átalakulás folyamatában, és biztosítani kell, hogy ne szorítsák háttérbe a szülőkre és a fiatalokra vonatkozó pilléreket a harmadik, az idősebb generációkat támogató intézkedések, csak azért, mert fizikailag hamarosan az ehhez a csoporthoz tartozók lesznek a legtöbben az Európai Unióban. A negyedik pillér, a tehetségek felkarolása, és (el)vonzása az EU-n belül csak akkor hozhat pozitív eredményeket, ha megfelelő kiegyenlítő mechanizmusok veszik körül.

Az EU-s források – különösen a kohéziós eszközök – tekintetében a demográfiai átalakulást kiemelt prioritásként érdemes és szükséges kezelni. Előremutató válaszokat kell találni arra, hogy az évtized elején markánsná váló új kihívások (pl. biztonság, vagy az állandó jelentőségű kihívások pl. bővítés) versenyben vannak és lesznek a véges források tekintetében a demográfiai kihívásokkal. Azonban ez nem kell, hogy elriasszon attól a céltől, hogy az uniós forrásokhoz való hozzáférés tekintetében, akár elkülönítetten nevesített, címzett költségvetési elemekkel, markánsan megjelenjen a demográfiai átalakulás, a demográfiai kihívások kezelésének eszközrendszere. Az Európai Parlament Kutatás Szolgáltatásként készített tanulmányában (European Parliament, 2024) a *'Measures and policies*

aimed at reversing negative regional trends' cím alatt számos EU szintű forrásmobilizációt *megvalósítani lehetővé tevő eszközt*²¹ és alapot²² találunk. Az EU kohéziós finanszírozási eszközei, amelyek segíthetnek enyhíteni a demográfiai változások negatív hatásait, igen sokrétűek.

Mindezekre tekintettel érdekünk, hogy elnökségként kiemelt fókuszot helyezünk és az aktuális politikai diskurzus szerves részévé tegyük azon politikákat, amelyek hangsúlyozzák, hogy

- az európai szintű megoldások elsődleges mozgatórugója az EU-n belüli erőforrások mobilizálása,
- célzott erőfeszítéseinknek a szülőket, a családokat, a gyermekvállalás támogatását és elősegítését kell szolgálnia, valamint fókuszálniuk kell a fiatalok és az idősödő generációk életkezdésének és minőségi életvitelének, a minél hosszabb egészségben töltött éveketeknek a biztosítását szolgáló, minél szélesebb körű eszközrendszerek európai támogatására, miközben a szabályozott legális migráció csak másodlagos politikai lehetőség marad; továbbá
- az EU valamennyi régiója számára alapvető fontosságú, hogy a gyermekvállalást támogató társadalmi környezetet, amelyet a munkahely biztonsága, az életminőség és a szolgáltatások széles köréhez való hozzáférés egészít ki, a családalapítás vagy -bővítés kulcsfontosságú tényezőjeként vegyék figyelembe, és
- a fiataloknak és a szülőknél támogatásra van szükségük a munkaerőpiacra való belépéshez, illetve a munkaerőpiacra való visszatéréshez.

Ugyanakkor érdemes egyértelművé tenni, hogy a több gyermek megközelítés, a "more children" nem kötelezést rejt. Minden intézkedés, minden szakpolitika az egyéni döntést támogatására irányul, a vágyott gyermekek világra jövetelét és felnevelését segítő megközelítésen alapul. Ugyanígy annak ösztönzése, hogy az anyák – saját egyéni döntésük alapján – mihamarabbi visszatérhessenek a munkahelyükre, nem pusztán munkaerőpiaci kérdés, hanem egy átfogó szemlélet, a családi élet és munka egyensúlyának kérdése. A demográfiai átalakulásnak markánsan meg kell jelennie az uniós szakpolitikák kialakításának szintjén. *Erre jó példa lehet a magyar elnökségi programban*²³ szereplő *következő megközelítések sokfélesége:*

- *a különböző tanácsi formációban napirendre vett demográfiai aspektusú szakpolitikák viták megrendezése így különösen a vidék népességmegtartó erejének kérdéskörében,*

²¹ Pl.: Talent Booster Mechanism: és a Harnessing Talent Platform:

²² Az EU kohéziós finanszírozási eszközei, amelyek segíthetnek enyhíteni a demográfiai változások negatív hatásait: Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), Európai Szociális Alap (ESZA+), amely mindenképpen magában foglalja a családtámogatást: A gyermekgondozásra és a családi szolgáltatásokra irányuló ESZA+ finanszírozás célja a munka és a magánélet egyensúlyának javítása és a születési arányok potenciális növelése, Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA), Európai Területi Együttműködés (ETC) - Interreg, Igazságos Átmeneti Alap (JTF), REACT-EU (a kohéziót és a területeket célzó helyreállítási támogatás), Kohéziós Alap (CF) amely az infrastruktúrafejlesztés útján a közlekedést és a környezetvédelmet javítja, a vidéki elnéptelenedés és a városok hanyatlása ellen az életkörülmények javításával.

²³ Az Európai Unió Tanácsának magyar elnökségi programja: <https://hungarian-presidency.consilium.europa.eu/hu/program/program/>

a kohéziós politika szerepe a demográfiai kihívások kezelésében, a demográfiai átmenet nyugdíjrendszerre és költségvetésre gyakorolt hatásai, a közlekedésfejlesztés útján a vidéki területek (be)kapcsolódása, work-life balance a digitális életben,

- *a kifejezetten a demográfiai kérdésekért felelős miniszterek részére szervezett informális találkozó, aminek a témája a demográfia, mint harmadik átmenet, amelyet megalapoz a generációk közötti szolidaritás és igazságosság és amely kitekintést ad a jövőre nézve, különösen a fiatalok támogatására az önálló élet küszöbén;*
- *az Európai Tanács ülésén szereplő témaként a demográfia/demográfiai átmenet uniós versenyképességre gyakorolt hatása.*

III. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

A demográfia egy olyan közös kihívás mindenki számára az EU-ban, amely a geopolitikát és a geoökonómiát is újrafarmálja. Demográfiáról nem lehet a családok említése nélkül beszélni, ezért pozitív fejlemény, hogy a népességtudomány és családpolitikai szakterületen a 2023-as év fordulópontot hozott az Európai Unióban, és hosszú évtizedek után az EU-ban újra megjelent a családok említése népesedési kontextusban. A Bizottság által 2023-ban közzétett demográfiai eszköztár újra fontos faktorként számol a szülőkkel, a családokkal, szerepüket kiemeli, amely eddig nem volt felszínen. Az eszköztár fontos megközelítése, hogy erős szakmapolitikai javaslatokat tartalmaz a gyermekvállalásról szóló személyes döntés segítésére, úgy, hogy jó tagállami gyakorlatokat mutat be. A magyar családpolitikai gondolkodással összhangban lévő elgondolásokat látunk, úgy, mint a kisgyermekesek anyagi biztonságának növelése vagy a speciális adókedvezmények és szociális támogatások biztosítása.

A demográfiai eszköztár a demográfiai kihívások kezelésében az EU-n kívüli országokból az EU-ba irányuló legális migráció ösztönzését csak kiegészítő faktorként aposztrofálja, és a migráció alkalmazása a munkaerőhiány kezelésére is csak 'szükség esetén' megfogalmazással került bele a közpolitikai irányvonalai közé. A magyar elnökség célja, hogy a demográfiai kihívásokat és kezelésük szükségességét folyamatosan a politikai napirenden tartsa, ami komoly lehetőség arra, hogy Európa újra hinni kezdjen saját erőforrásai értékében és a demográfiai kihívások szükségszerűen komplex, a családokra támaszkodó kezelésében. A demográfiát többé nem lehet csak nemzeti problémának tekinteni. A magyar elnökség kiemelt szerepet játszik abban, hogy az EU intézményrendszere kellő figyelmet fordítson a területre és a családok támogatásának szükségességére, ami hosszú távon meghatározó tényező Európá jövőjének alakulása szempontjából.

FORRÁSOK:

Irodalom.

Agócs, G., Szomszéd, O. & Fűrész, T. (2019) Európai családpolitikák – a KINCS Európai Családpolitikai RangSORA

https://epa.oszk.hu/02900/02943/00082/pdf/EPA02943_kapocs_2019_3-4_003-011.pdf (Letöltési idő: 2024. 07.10.)

Barzó, T. (2023). A demográfiai kihívásokra adott családpolitikai válasz hazánkban. Miskolci Jogi Szemle, 18(1), 23–41. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2023.2.23>

Beaujouan, É. & Sobotka, T. (2022). Is 40 the New 30? Increasing Reproductive Intentions and Fertility Rates beyond Age 40. In D. Nikolaou – D. Seifer (Eds.): Optimizing the Management of Fertility in Women over 40. Cambridge: Cambridge University Press. 3-13. Online: <https://doi.org/10.1017/9781009025270.002>

Beaujouan, É. (2020). Latest-Late Fertility? Decline and Resurgence of Late Parenthood Across the Low-Fertility Countries. Population and Development Review, 46: 219-247. Online: <https://doi.org/10.1111/padr.12334>

Engler, Á. (2017). A család mint erőforrás. Budapest, Gondolat.

Engler, Á. & Pári, A (2022). A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása SZÁZADVÉG , 11-34.

Engler, Á., Markos, V. & Major, E. (2022). Gyermekvállalási tervek a párkapcsolati jellemzők tükrében. *Kapocs*, 2022. 1:10.

Fűrész, T. & Molnár, B. (2020). A családbarát Magyarország építésének első évtizede az Európai Unióban, *Kapocs*, 2020/3-4: 3-11.

Fűrész, T. & Molnár, B. (2023). Európa demográfiai kihívásainak kezelése a migráció ösztönzése helyett a családok támogatásával In: Navracsics Tibor, Schmidt Laura, Tárnok Balázs (szerk.), Úton a magyar uniós elnökség felé, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2023. 35-45.

Fűrész, T. & Mészáros, Á. (2024). Európa demográfiai kihívásai kezelésének feladatai az Európai Unió Tanácsának második soros magyar elnöksége alatt In Navracsics Tibor-Tárnok Balázs (szerk.) A 2024-es magyar elnökség, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 165-192.

Gellérné Lukács, É. (2021). Support for Families. Hungarian Yearbook of International and European Law 9(1): 91-110.

Gellérné Lukács, É. & Mészáros, Á. (2024). In the lead or among the laggards? – CEE countries and work-life balance, manuscript.

Gere, D. (2023). Családszemlélet Európában és Magyarországon egy nagymintás nemzetközi felmérés alapján. *Kapocs*, 2023. 2/3: 66-76.

Gietel-Basten, S., Rotkirch, A. & Sobotka, T. (2022). Changing the perspective on low birth rates: why simplistic solutions won't work. *BMJ*, Online report. Online: <https://doi.org/10.1136/bmj-2022-072670> (Letöltési idő: 2024. 07.10.)

Tóth, G., Kincses, Á. & Kovács, M. (2024). A termékenység térbelisége Magyarországon, 2021, *TERÜLETI STATISZTIKA* 64/1: 30-50.

Novák, K. & Fűrész, T. (szerk.) (2021). *Családbarát évtized 2010-2020*. Budapest, Kopp Mária Intézet a Népesedésért.

Novák, K., Görög, N., Bagi, K., Pári, A., Farkas, P., Horváth, V., Jakubeczné Nagy, K., Kovácsné Bárány, I. & Székely, A. (szerk.) 2017. *Családbarát fordulat 2010–2018*. Budapest, Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.

Pári, A., Varga, A. & Balogh, E. (2019). Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében. *Kapocs*, 2019. 3-4: 12-25.

Pári, A., Rövid, I. & Fűrész, T. (2023). Népesedési folyamatok Európában magyar szemszögből, *Kapocs*, 2023/3-4: 3-24. Székely András (szerk.) (2019): *Nemzetközi családpolitikai kitekintő* Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért

Uhljár, P., Pári, A. & Papházi, T. (2023). A falusi CSOK hatása a települések népességére, in *Modern Geográfia*, Vol. 18/3: 41-52.

Uniós dokumentumok

Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ 2023.) - A Gyermekjogi Bizottság 2023. október 11-i nyilatkozata az ENSZ gyermek jogairól szóló egyezmény 5. cikkéről lásd <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/crc/statements/CRC-Article-5-statement.pdf> (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

European Commission (1989). *Communication from the Commission on family policies*. (8 August 1989) COM (89) 363 final. Brussels.

Európai Bizottság (2018). *The Silver economy – Final report* (Az ezüst gazdaság – Zárójelentés), Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg.

Európai Bizottság (2020). *A méltányos átállást szolgáló erős szociális Európa – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régió Bizottságának* (COM(2020)14 final).

Európai Bizottság (2021a). *Cselekvési terv a szociális jogok európai pillérének megvalósítására*, Luxembourg, 25-26.

Európai Bizottság (2021b). The Demographic Landscape of EU Territories (Az EU területeinek demográfiai helyzete), Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg

Európai Bizottság (2021c). Az EU gyermekjogi stratégiája COM(2021)142 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DCo142&from=en> (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Európai Bizottság (2023a). 'Hosszú távú jövőkép az EU vidéki térségeiről – Erősebb, összekapcsolt, ellenállóbb és virágzó vidéki térségek felé 2040-ig', COM (2021)345 final

Európai Bizottság (2023b). Demográfiai változások Európában: a cselekvés eszköztára COM(2023)577 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52023DCo577> (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Európai Bizottság (2023c). A demográfiai változások hatása Európában (The impact of demographic change in a changing environment), https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/Demography_report_2022_o.pdf (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Európai Bizottság (2023d). Talent Booster Mechanism: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/communities-and-networks/harnessing-talent-platform/talent-booster-mechanism_en (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Európai Bizottság (2023e). Az európai régiók tehetségpotenciáljának kiaknázása – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régió Bizottságnak (COM(2023)32 final). Harnessing Talent Platform: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/23-11-2023-10-eu-regions-will-receive-technical-assistance-under-pillar-1-of-the-talent-booster-mechanism_en (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Európai Bizottság (2024). Ninth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion | European Social Fund Plus (europa.eu) (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Az Európai Tanács ülése (2023. június 29. és 30.) – Következtetések, 18. g) pont: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7-2023-INIT/hu/pdf> (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Az EU Tanácsa (2021) 2021/1004 ajánlása (2021. június 14.) az európai gyermekgarancia létrehozásáról.

Az EU Tanácsa (2023a). 2023 október 6-ai granadai nyilatkozat, letölthető: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/pdf/> (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Az EU Tanácsa (2023b). (Általános Ügyek Tanácsának) 2023. október 24-i ülése <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/gac/2023/10/24> (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Az EU Tanácsa (2023c). Az európai demográfiai változások kezelése – a Tanács következtetései (2023. december 12.) ST-16754-2023-INIT_hu pdf (europa.eu) (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Az Európai Unió Tanácsának magyar elnöksége programja (2024). <https://hungarian-presidency.consilium.europa.eu/hu/program/program/> (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

Az Európai Parlament (2024a). 2024. március 14-i állásfoglalása a kohéziós politikáról 2014–2020 között – végrehajtás és eredmények a tagállamokban (2023/2121(INI), 76. pont, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0174_EN.html (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

European Parliament (2024b). Briefing Demographic change in Europe: A toolbox for action by EPRS | European Parliamentary Research Service Authors: Marketa Pape and Balazs Szechy with Mislav Grbesa Members' Research Service [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762302/EPRS_BRI\(2024\)762302_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762302/EPRS_BRI(2024)762302_EN.pdf) (utolsó letöltés : 2024. 07.10.)

A Régiók Európai Bizottsága (2017). Vélemény – Az EU válasza a demográfiai kihívásra (2017/C017/08), (2017.1.18.)

A Régiók Európai Bizottsága (2020). Vélemény – Demográfiai változások: javaslatok az uniós régiókra gyakorolt kedvezőtlen hatások mérésére és kezelésére (2020/C440/07),

A Régiók Európai Bizottsága (2024). (European Committee of the Regions), DRAFT OPINION, Commission for Social Policy, Education, Employment, Research and Culture, Demographic change in Europe: a toolbox for action (SEDEC-VII/047.) 3.6.2024. COR-2024-01066-04-00-NB-TRA (EN/FR) 7/7

Conference 'The Demographic Transformation: Paving the Way for the EU's Future' Brussels Charlamgne Building 2024 március 25. (https://www.egmontinstitute.be/events/https-www-egmontinstitute-be-subscribe-2-the-demographic-transformation-paving-the-way-for-the-eus-future_/ (Letöltési idő: 2024. 07.10.)

Az Európai Unió tagállamai családpolitikai rendszereinek összehasonlítása

Agócs Gergely, Eplényi Kata, Joó Kinga, Kállay-Kisbán Kriszta, Szász Réka

BEVEZETÉS

A családpolitika fogalma egészen eltérő az Európai Unió tagállamaiban: míg egyes országokban inkább a szociálpolitika részét képezi, addig másutt, például Magyarországon is része a demográfiai kihívások kezelése, azaz a népesedéspolitika is. Egyes országokban a családpolitika inkább a munka és a magánélet egyensúlyának elősegítésére összpontosít, olyan intézkedésekre fókuszálva, mint a rugalmas munkaidő vagy a gyermekgondozási lehetőségek bővítése, míg másutt a családtámogatási ellátásoknak célja a családok anyagi biztonságának megteremtése és a születések ösztönzése is.

Tekintettel arra, hogy az Európai Unió nem rendelkezik kizárólagos hatáskörrel a családpolitika területén, a tagállamok saját hatáskörben dönthetnek a családok támogatásának és védelmének módjairól. Ez egy olyan terület, ahol a szubszidiaritás elve érvényesül, amely szerint az uniós szintű beavatkozásra csak abban az esetben kerülhet sor, ha az hatékonyabbnak bizonyul, mint a tagállami szintű intézkedés (European Commission. Areas of EU action).

Az uniós jogszabályok és szakpolitikák feladata, hogy segítsék a munkavállalókat a munka és a családi élet összeegyeztetésében, ösztönözzék a rugalmasságot mind a munkaadók, mind a munkavállalók részéről. Ezeken keresztül gazdasági növekedést eredményeznek, és a társadalom egészének – így többek között a gyermekeknek és a családon belüli gondozást igénylő személyeknek is – a javát szolgálják (European Council, 2024). A nemzeti jogszabályok és szakpolitikák pedig ezt kiegészíthetik, hogy védjék a családokat, mint a társadalom és az adott nemzet alapegységét, és támogassák a gyermekvállalást tervező családokat.

Az utóbbi években az európai népesedési problémák, ezeknek a problémáknak az eltérő mértékű figyelembevétele, illetve az emiatt hozott válaszingtézkedések, valamint az egyes államok eltérő családfogalmi kihívások elé állították az Európai Uniót a családok érdekeit szolgáló tagállamok közötti partnerség kialakításánál. Pedig az európai demográfiai problémák leküzdéséhez elengedhetetlen a tagállami családpolitikák erősítése, hogy megfelelően reagálhassanak a változó társadalmi és gazdasági körülményekre. Mindezt úgy, hogy közben a felek tiszteletben tartják a tagállamok jogát saját családpolitikájuk alakítására.

JOGALKOTÁS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Családpolitikai szempontok elsődlegesen a foglalkoztatás területén belül megfogalmazott irányelvekben jelentek meg az elmúlt években az európai uniós jogalkotásban.

A szubszidiaritás keretében az Európai Parlament és a Tanács ösztönző intézkedéseket fogadhat el, továbbá irányelveket, azaz olyan jogszabályokat, amelyek tartalmazzák a kötelezően teljesítendő minimumkövetelményeket, és emellett lehetővé teszik az uniós

országok számára, hogy további, szigorúbb előírásokat fogadjanak el. Ezen irányelvek a következő kérdéseket érintik:

- a munkavállalók egészségvédelme és biztonsága;
- munkakörülmények;
- a munkavállalók szociális biztonsága és szociális védelme (az uniós országok hatáskörében marad a társadalombiztosítási rendszereik alapvető elveinek meghatározása);
- a munkavállalók védelme munkaszerződésük megszűnése esetén;
- a férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód a foglalkoztatás terén.

Uniós szinten már több, a nemek közötti egyenlőséget és a munkakörülményeket érintő irányelv is foglalkozik egyes, a munka és a magánélet közötti egyensúly szempontjából lényeges kérdésekkel, ilyenek többek között a 2006/54/EK irányelv a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség és egyenlő bánásmód elvének a foglalkoztatás és munkavégzés területén történő megvalósításáról, a 2010/41/EU irányelv az önálló vállalkozói tevékenységet folytató férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról, valamint a 92/85/EGK irányelv a várandós, a gyermekágyas vagy szoptató munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről, a 97/81/EK irányelv az UNICE, a CEEP és az ESZSZ által a részmunkaidős foglalkoztatásról kötött keretmegállapodásról és a 2010/18/EU irányelv a BUSINESSEUROPE, az UEAPME, a CEEP és az ESZSZ által a szülői szabadságról kötött, felülvizsgált keretmegállapodás végrehajtásáról (WLB irányelv (8)).

A KINCS Európai Családpolitikai Kitekintőjének első kötete 2019-ben jelent meg. Az azóta eltelt időszak európai uniós jogalkotási folyamatában a tagállamok családpolitikáira (ahol egyáltalán van deklaráltan családpolitika) legnagyobb hatást a 2019. június 20-án elfogadott, 2019/1158/EU irányelv a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról és a 2010/18/EU tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (továbbiakban: WLB irányelv) címet viselő irányelv gyakorolta.

Az Európai Bizottság, építve az EU Szociális Jogok Európai Pillérének azon szempontjára, hogy egy valamennyi európai polgár javát szolgáló szociális Európa megteremtését célozza, 2016 decemberében javaslatot tett a **munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtéséről szóló (WLB) irányelvre**, amely megtartja a meglévő jogokat, és azokra építve erősebb, illetve új jogokat biztosít. A javaslat a magánélet és a munka közötti megfelelő egyensúly kialakítását szolgálja, valamint egyenlőbb esélyeket kíván biztosítani a nők és a férfiak számára mind a munkahelyeken, mind az otthoni környezetben. A Tanács 2019. június 20-án fogadta el az irányelvet, amely az Európai Unió Hivatalos Lapjában való kihirdetését követő huszadik napon lépett hatályba. A tagállamoknak ezután 2022. augusztus 2-ig három évük volt arra, hogy saját jogrendszerüket az irányelvhez igazítsák. Az irányelv felülvizsgálatára 2027-ben kerül majd sor.

Az irányelv meghatározza az apasági szabadságra, szülői szabadságra, gondozói szabadságra, valamint a munkavállaló szülők vagy gondozók számára biztosított rugalmas munkafeltételekre vonatkozó minimális követelményeket. A WLB irányelv 16. cikke szerint az irányelvnek azáltal, hogy elősegíti a szülők és a gondozók munkájának és családi életének összehangolását, hozzá kell járulnia azokhoz a Szerződésen alapuló célkitűzésekhez, amelyek

a férfiak és nők munkaerőpiaci esélyegyenlőségére és az egyenlő munkahelyi bánásmódra, valamint az Unión belüli magas szintű foglalkoztatottság előmozdítására irányulnak.

Az irányelv alapján a tagállamoknak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az apák vagy – ha és amilyen mértékben a nemzeti jog elismeri – a velük egyenjogú társszülők jogosultak legyenek 10 munkanap **apasági szabadságra**, amelyet a munkavállaló gyermekének születése alkalmával lehet igénybe venni. Az apák családi állapotuktól függetlenül jogosultak a szabadságra, tehát nem lehet megkülönböztetni a házas és nem házas párokat.

A **szülői szabadság** tekintetében a tagállamoknak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy valamennyi munkavállaló jogosult legyen 4 hónap szülői szabadságra, amelyet az előtt kell igénybe vennie, mielőtt a gyermeke eléri a legfeljebb 8 éves életkort. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a szülői szabadságból 2 hónap ne legyen átruházható. A tagállamok határozhatják meg a minimum szülői szabadság ideje alatt járó bér vagy juttatás megfelelő mértékét.

Az uniós szinten megjelenő új elképzelés alapján évente 5 munkanap **gondozói szabadság** jár azon munkavállalók számára, akik súlyos egészségügyi okok miatt gondozásra vagy támogatásra szoruló hozzátartozóikat gondozzák. Ezt a szabadságot a tagállamok különbözőképpen alkalmazhatják: engedélyezhetik eseti alapon is, és további feltételekhez is köthetik az igénybevételét (European Council, 2024).

A WLB irányelv 9. cikke szerint a tagállamoknak meg kell tennie a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy egy meghatározott életkorig, amely legalább a gyermek 8. életévéig tart, a gyermeket nevelő munkavállalók, valamint a gondozást végzők jogosultak legyenek **rugalmas munkafeltételeket** kérelmezni gondozási feladataik elvégzése céljából. Ugyan az irányelv minden olyan férfi és női munkavállalóra alkalmazandó, aki az egyes tagállamokban hatályos jog, kollektív szerződések vagy gyakorlat által meghatározott munkaszerződéssel vagy munkaviszonnyal rendelkezik, azonban egyes kérdéseket tagállami hatáskörben tart meg. Így a WLB irányelv 18. cikkével összhangban a tagállamok hatáskörébe tartozik a családi állapot és a családi jogállás meghatározása, valamint, hogy ki tekintendő szülőnek, anyának és apának.

A tagállamok közül egyelőre Hollandia az egyetlen, aki megfelelő mértékben átültette a WLB irányelvben foglaltakat jogrendjébe, 23 tagállam esetében pedig ez elégséges módon történt meg, így náluk bizonyos területeken további rendelkezések elfogadására van szükség. Az Európai Bizottság 2023 őszén három tagállammal (BE, ES, IE) szemben az Európai Unió Bírósága előtt eljárást kezdeményezett az irányelv teljes körű átültetésének elmulasztása miatt (European Commission, 2023b).

Ha azonosítani kívánjuk a fő problémás területeket abban a 26 tagállamban, ahol az átültetés nem volt teljes körű, akkor a következő megállapításokat tehetjük:

- Leginkább az apasági szabadság tekintetében sikerült átültetni a WLB irányelvet a nemzeti jogrendbe: mindössze 3 tagállam esetében állnak fent hiányosságok.
- A tagállamok harmadában állnak fent hiányosságok a gondozói szabadság biztosításában.

- A legtöbb teendő a szülői szabadsággal és rugalmas munkafeltételekkel kapcsolatosan áll fent: az előbbinél 16, míg az utóbbinál 18 tagállamban egyelőre nem valósult meg azok teljes körű átültetése.

Az elmúlt évek legfontosabb családpolitikát érintő uniós jogalkotási eseményei a fentiek szerint alakultak, ezek áttekintése után a tanulmány további részében az egyes tagállamok családpolitikai rendszereit hasonlítjuk össze. A kötetben szereplő országportrék struktúrája szerint megvizsgáltuk az egyes családtámogatási intézkedések általános jellemzőit, jelentőségét és eltéréseit az Európai Unióban, minden esetben bemutatva egy-egy jó gyakorlatot is.

AZ EGYES EU-TAGÁLLAMOK CSALÁDTÁMOGATÁSI RENDSZERÉNEK ELEMEI

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Az anyasági támogatás, illetve az ahhoz hasonló jellegű juttatás egy igen elterjedt támogatási forma az EU tagállamaiban, általában egyszeri összegű kifizetést jelent. A tagállamok túlnyomó többsége támogatja - bizonyos feltételek megléte mellett – azon várandós és szülő édesanyákat, akik gyermeket hoznak a világra vagy fogadnak örökbe, hogy ezzel segítsenek a várandósság és a szüléssel kapcsolatosan felmerülő, megnövekedett kiadások vállalásához. Nyolc olyan tagállam van az Unióban (AU, DE, DK, NL, IT, PT, RO és SE), ahol a szüléssel és az anyává válással kapcsolatosan nem adnak ilyen jellegű juttatást, ugyanakkor a többi 19 tagállam nyújt anyasági támogatást.

Az anyasági támogatást nyújtó tagállamok gyakorlata majdnem teljesen egységes a tekintetben, hogy ezt a juttatást főszabály szerint az anya részére folyósítják, mégpedig a szülést követően. Finnországban és Cipruson az a várandós nő is megkapja a támogatási összeget, aki a várandósság 22., illetve 28. hetét követően veszítette el gyermekét. Franciaországban pedig a várandósság 7. hónapjának végén folyósítják az anyasági támogatást. Lettország, Litvánia és Szlovénia kivételek, a jogszabály ezekben az országokban nem kifejezetten az anyát, hanem az “egyik szülőt” jelöli meg, mint támogatott személyt.

Az anyasági támogatást minden esetben egyszeri és általában véve összegű kifizetés. Ez alól kivétel Görögország és Luxemburg, ahol az egyszeri juttatást kettő, illetve három részletben fizetik ki (a várandósság végén, szüléskor, illetve a gyermek 2 éves korában). A juttatást főszabály szerint valamilyen módon igényelni kell a szülést követő 2, 3, 6 vagy maximum 12 hónapon belül. Fogyatékossgal születő gyermek érkezésekor számos ország nyújt további, magasabb összegű támogatást. A támogatást nyújtó országok többségében örökbefogadás esetén is igényelhető a juttatás, és van, ahol magasabb összeg jár örökbefogadás esetén.

Az országok ugyanakkor két csoportra oszthatóak az alapján, hogy a támogatás alanyi jogon jár-e – minimális, alább részletezett feltételek megléte esetén (BE, BG, CY, EE, ES, FI, FR, HR, HU, IE, LT, LV, LU, MT, SK, SI) – vagy pedig a család jövedelmi helyzetének függvényében biztosított (CZ, EL, PL). A feltételek között számos esetben megjelenik a várandósság alatti orvosi vizsgálatokon való kötelező részvétel, és/vagy a szülést megelőző munka- és biztosítási jogviszony, és/vagy állampolgárság, és/vagy az adott országban lévő lakóhely, és/vagy bizonyos ideje tartó helyben lakás. A tagállamok kisebb csoportjába tartozó Csehország, Görögország és Lengyelország az adott család anyagi helyzetének függvényében nyújtja az anyasági támogatást. Csehországban a család jövedelme nem haladhatja meg a létminimum 2,7-szeresét; Görögországban konkrét összeget határoz meg a jogszabály, miszerint a család éves egyenértékű jövedelme nem haladhat meg egy bizonyos összeget; Lengyelországban pedig a család egy főre eső havi nettó jövedelmét kötik egy plafonhoz a támogatás igényléséhez. Bulgária kivételnek tekinthető, hiszen csak az ikreket nevelőknek járó, kiegészítő, egyszeri juttatás jövedelemfüggő.

Az anyasági támogatás összege tekintetében ugyanakkor igen komoly eltérések vannak az országok között: az egyszeri 10 EUR-tól egészen 2000 EUR-ig szóródik az anyasági támogatás összege. A *három legalacsonyabb* támogatási összeget nyújtó ország Írország, Bulgária és Magyarország. A *három legmagasabb* támogatási összeget adó ország pedig Belgium, Luxemburg és Görögország.

Abban is mutatkozik eltérés, hogy hányszor vehető igénybe az anyasági támogatás: Csehországban csak az első két élve született gyermek után igényelhető a támogatás, és már az is csökkenő mértékű: első gyermek után 535 EUR, második gyermek után 411 EUR támogatást folyósítanak. Szlovákiában az első három gyermek után jár ugyanakkora (830 EUR) összeg, ezt követően születő gyermekek után pedig már csökkentett (151 EUR) összeg igényelhető.

Két olyan tagállam van, amely külön figyelmet szentel a felsőoktatásban tanuló várandós kismamáknak. Bulgária a nappali tagozaton tanuló édesanyáknak egy egyszeri – az anyasági támogatás tízszeresét meghaladó - összeget nyújt két részletben: felét a gyermek születését követően, másik felét pedig abban az esetben, ha a következő szemeszterre beiratkozik a gyermek egy éves kora előtt. Szlovákia pedig terhességi ösztöndíjat nyújt a felsőoktatásban résztvevő várandós hallgatóknak havonta a várandósság 27. hetétől a szülésig.

Jó gyakorlat: Észtország

Az általános gyakorlatnak megfelelően a születési támogatás Észtországban is egy egyszeri 320 EUR összegű juttatás, amelyet a gyermek születésekor folyósítanak. Hármás- vagy többes ikrek születésekor gyermekenként 1 000 EUR összeget fizetnek. Az anyasági támogatás feltétele a szülés előtti munkaviszony, a kötelező biztosítás és a születés regisztrálása a népesség-nyilvántartásba. Észtországban létezik örökbefogadási támogatás is, amely ugyan csak egy egyszeri 320 EUR összegű kifizetés a gyermeket örökbefogadó szülő számára.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

Az Európai Unióban az anyáknak alapvető joga a szülési szabadság, amely biztosítja számukra az újszülöttek gondozásához és a szülés utáni felépüléséhez szükséges időt. Az anyasági jogokat a várandós, a gyermekágyas vagy szoptató munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről szóló 92/85/EGK irányelv határozza meg. Ez alapján a várandós, a közelmúltban szült vagy gyermeket örökbefogadott munkavállalónak joga van legalább 14 hetes folyamatos szülési szabadságra, a szülés előtt és/vagy után 2 hét kötelező szabadsággal, valamint a nemzeti jogszabályoktól függő juttatással (European Parliament, 2023). Az anyák sok országban eldönthetik, hogy a szülés előtt hány héttel kezdik meg a szabadságot. A legtöbb országban ahhoz, hogy egy dolgozó anya szülési szabadságra jogosult legyen, le kell dolgoznia bizonyos mennyiségű órát vagy társadalombiztosítási járulékot kell fizetnie. A várandósság és a szülési szabadság alatt az anya felmondási védelmet élvez, munkáltatója ugyanis ez alatt az időszak alatt nem bocsájthatja el (European Union, 2024). Érdemes megemlíteni továbbá, hogy látható egyfajta tendencia, mely szerint egyre több országban van lehetősége az anyáknak (akár különösebb egészségügyi indok nélkül is) átruházni a szülési szabadság legalább egy részét az apákra (pl.: Csehország, Portugália, Svédország).

A szülési szabadság hosszában és az alatta járó juttatásban jelentős különbségek vannak a különböző uniós tagállamok között. Míg egyesek néhány hetes szabadságot, addig mások több hónaposat biztosítanak. A szülési szabadság időtartama a német és a svéd 14 hetes kötelező minimumtól a Bulgáriában elérhető 58 hétig változik. Svédországnál érdemes megemlíteni, hogy ugyan csak a minimálisan előírt 2 hét szülési szabadság igénybevétele kötelező, azonban bármely szülő a gyermek 18 hónapos koráig fizetetlen gyermekgondozási szabadságot vehet igénybe. A tagállamok többségében (15 tagállamban) 14 és 20 hét között mozog a szabadság időtartama, 9 országban (BG, CZ, HR, HU, IE, IT, LU, PL, SK) pedig meghaladja a 20 hetet. Szlovákia, Horvátország, Írország és Bulgária a legbőkezűbbek, náluk 30 és 58 hét között mozog a szülési szabadság hossza, Magyarországon 24 hét.

A szülési szabadság ideje alatt Európában a legtöbb ország olyan juttatást biztosít, amely a munkavállaló korábbi fizetésének legalább 50%-át helyettesíti. Általában a korábbi kereset kétharmadát kapják az anyák, de a tagállamok jelentős része teljes vagy csaknem teljes kifizetést ad legalább a szabadság egy részére (AT, DE, EE, ES, FR, HR, HU, LU, MT, NL, PL, PT, SI). Fontos megemlíteni, hogy több országban az anyák hosszabb szülési szabadságra jogosultak, ha már nem az első gyermekükkel várandósak: Franciaországban például a szülési szabadság ideje 16 hét, a harmadik és további gyermekek után azonban ez 26 hétre nő.

Jó gyakorlat: Bulgária

Érdemes kiemelni Bulgáriát, ahol az anyák várandósság és szülési szabadság idején, 410 napon keresztül pénzügyi támogatásra jogosultak, melyet 45 nappal a szülés várható időpontja előtt kötelező megkezdeniük. Az ellátás összege az utolsó 24 hónapra számított átlagjövedelem 90%-a, de nem lehet alacsonyabb a törvényben meghatározott minimálnál.

2020 óta, ha egy újabb gyermek születik a 410 napon belül, akkor a második gyermek után járó ellátás összege ugyanolyan magas szinten kell, hogy maradjon, mint az első gyermek esetében (tehát nem kaphat kevesebb összeget az anya a második gyermeke után). Ha az anya a gyermek 6 hónapos kora után visszamegy dolgozni, az ellátás 50%-át folyósítják. Az anya beleegyezésével a gyermek 6 hónapos korától az apa is igénybe veheti a 410 nappól hátralévő időt, és erre az időszakra az anya helyett ő kapja az ellátást. Az első 135 napot azonban csak az anya veheti igénybe.

Apaszabadság

Az apaszabadság rendszerét a tagállamok többsége felülvizsgálta a 2022 augusztusában életbe lépett munka-magánélet egyensúly (WLB) irányelv alapján, és ezzel összhangban az apáknak (vagy egyes országokban a velük egyenrangú társszülőknek) legalább 10 nap apaszabadságot biztosítanak a gyermek születésének vagy örökbefogadásának időszakában, amelynek célja, hogy lehetővé tegye az apák és gyermekeik közötti kötelék erősítését, és ösztönözze a gyermekgondozási kötelezettségek nők és férfiak közötti egyenlőbb megosztását.

Az Európai Unió 27 tagállama mindegyikében élhetnek az apasági szabadság lehetőségével, illetve bizonyos tagállamokban (ES, IT, PT) ezt részben vagy teljes mértékben kötelező is kivenniük. A szabadság hossza az országok mindegyikében eléri a WLB irányelv által előírt minimum 10 napot, 13 országban pedig meg is haladja (AT, BE, BG, EE, EL, ES, FI, FR, LT, NL, PT, SI, SK). Az édesapáknak minden esetben alanyi jogon jár ez a szabadság, 15 tagállamban (AT, BE, DE, DK, EE, ES, FI, FR, IE, LV, MT, NL, PT, SE, SI) pedig az egyenrangú társszülőknek is joga van ehhez.

Attól függően, hogy az apák mikor vehetik ki ezt a szabadságot, az országokat három csoportba sorolhatjuk. A legnagyobb csoportban (19 ország – AT, BE, CY, CZ, DE, DK, EL, HR, HU, IE, IT, LU, LV, NL, PT, RO, SE, SI, SK) az apák gyermekük 6 hónapos koráig bármikor jogosultak a legalább 10 napos szabadságra. Három országban (BG, ES, MT) közvetlenül a gyermek születése után élhetnek az apák ezzel a lehetőséggel, míg 5 országban (EE, FI, FR, LT, PL,) akkor mehetnek az apák szabadságra, miután gyermekük elmúlt 6 hónapos. Ez az utolsó csoport nem teljesen felel meg a WLB irányelv által előírtaknak, hiszen az irányelv 4. cikkének első bekezdése úgy fogalmaz, hogy a szabadságot a gyermek születésének alkalmával, a gyermek születésekor kell a munkavállalónak kivennie.

Az EU 25 tagállama, a WLB irányelvvel összhangban nem támaszt külön feltételeket a szabadság kivételéhez, mivel az apasági szabadsághoz való jog nem tehető függővé a munkában töltött idő tartamától vagy a szolgálati idő hosszától. A két ország egyike, ahol ez nem így van, Ausztria, ahol az apának egy háztartásban kell élnie a gyermekkel és Bulgária, ahol az apának együtt kell élnie (házasságban vagy élettársi kapcsolatban) az anyával.

Az apasági szabadság idejére a tagállamok anyagi kompenzációt is nyújtanak az apáknak a szabadság teljes idejére. A legtöbb ország (20) a társadalombiztosítási járulékokból fedezett támogatást nyújt (habár Romániában ezt a támogatást a munkaadó előlegezi meg). A fennmaradó 6 országban az apasági juttatást vagy a munkaadó fizeti (EL, MT), vagy pedig a korábbi két opció (állami és munkáltató által fizetett) kombinációja él (BE, HU, LU, NL). A fizetést általában a munkavállaló korábbi bérének százalékában számítják ki (24 országban). Az összeg általában elég magas, a korábbi fizetés legalább 70-80%-a. Az országok, több, mint felében (15) van egy felső plafon, ami azonban szintén elég magas (1 700 EUR és 12 541 EUR között mozog). A 27 ország közül 15-ben az anyagi támogatáshoz nem szükséges semmilyen feltételt teljesíteni az apáknak. 12 országban a korábbi foglalkoztatási idő függvényében kapják az apák a juttatást, amire a WLB irányelv bizonyos keretek között lehetőséget ad. Az érintett országokban a kifizetés a korábbi munkaviszony időtartamától függ, amely nem haladhatja meg a gyermek születésének várható időpontját közvetlenül megelőző 6 hónapot (WLB irányelv 8. cikkének 2. bekezdése). Van azonban négy olyan ország (IE, DK, FR, SK) amelyek a WLB irányelv által engedettnél több feltételt támasztanak: olyan korábbi foglalkoztatási időt írnak elő, amely meghaladja az irányelv által megengedett mértéket, vagy diszkriminatív lehet a részmunkaidős munkavállalókkal szemben. A WLB irányelv 20. cikkének 7. bekezdése lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy ne nyújtsanak anyagi támogatást az apasági szabadság ideje alatt, ha két feltétel egyébként teljesül: először is, minden szülőnek jogosultnak kell lennie legalább 6 hónapos szülői szabadságra, amikor juttatást is kapnak, másodszor ennek a juttatásnak el kell érnie a munkavállaló nettó bérének 65%-át. A tagállamok a díjazáshoz vagy juttatáshoz való jogot a gyermek születésének várható időpontját közvetlenül megelőző, 6 hónapot meg nem haladó korábbi foglalkoztatásban töltött időszakokhoz köthetik (European Commission, 2022).

Jó gyakorlat: Románia

Érdemes kiemelni Romániát, ahol az apák 10 munkanap apasági szabadságra jogosultak. Azok az apák azonban, akik elvégeznék egy gyermekgondozási tanfolyamot, 5 nappal hosszabb apasági szabadságot kapnak. Az apasági szabadság a gyermek 8 hetes koráig bármikor kivehető, ez idő alatt az ellátás összege pedig megegyezik az apa korábbi havi keresetével.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A WLB irányelv rendelkezéseivel összhangban az Európai Unió minden tagállama biztosít 4-4 hónap szülői szabadságot a biológiai és az örökbefogadó szülőknek, amelyből 2-2 hónap nem átruházható, így téve lehetővé a gyermekgondozási feladatok kiegyensúlyozottabb elosztását a családban. A tagállamok kompetenciája, hogy meghatározzák a szülői szabadság ideje alatt járó juttatás mértékét. 23 tagállamban a szülői szabadság hosszabb, mint az előírt 4-4 hónap és csak 4 olyan ország van, ahol ez a szabadság a minimálisan előírt időtartamot nem haladja meg: Belgiumban és Görögországban 4 hónap,

Cipruson 18 hét, Horvátországban pedig családonként 8 hónap ez a szabadság. 16 országban az időtartam szülőnként kerül meghatározásra (AT, BG, CZ, DE, DK, ES, FI, FR IE, LT, LU, LV, NL, SE, SI, SK), míg négyben (EE, IT, PL, RO) az időtartam családonként értendő. Végül három olyan ország is van, ahol az előző két megközelítést ötvözik, ilyen Málta és Portugália mellett hazánk is. Magyarországon szülői szabadságként kétféle jogosultság is létezik: egyfelől családonként akár 3 év gyermekgondozási szabadság érhető el, másfelől a szülők egyenként, nem átruházható módon a gyermek 3 éves koráig 44 munkanap szabadságra jogosultak.

Az említett tagállamok egy részében a szülői szabadság 2-2 hónapja a WLB irányelvvvel összhangban egyéni és át nem ruházható jog (BE, CZ, DE, DK, EL, ES, FR, LU, LV, NL, SK), míg a többi országban csak részben ilyen jellegű ez a jog, illetve a nem átruházható időszak meg is haladhatja az előírt időtartamot (BG, CY, FI, HR, HU, IE, IT MT, PL, PT, SE, SI). Például hazánkban a család döntése, hogy ki veszi igénybe a szülői szabadságot, így ebben kifejezetten nagy a rugalmasság, a döntés szabadsága. A tagállamokat olyan szempontból is csoportosíthatjuk, hogy a szülőknek mikor van lehetősége kivenni a szabadságot. 10 országban (AT, CZ, DK, EE, ES, FI, FR, LT, RO, SK) a születés vagy örökbe fogadás utáni 3 évben van erre lehetőség, míg 15 országban (BE, BG, CY, DE, EL, HU, HR, IE, IT, LV, MT, NL, PL, PT, SE) háromnál több év áll rendelkezésre. A fenti 25 országban a két szülőnek azonos időszak áll rendelkezésére. Ezek közül 11 országban a szülőknek az első 3 évben fel kell használniuk a szülői szabadság teljes időtartamát, míg 14 országban erre akár a gyermek 12 éves koráig is lehetőségük nyílik. Luxemburg és Szlovénia azonban külön kategóriába sorolható, mert ezekben az országokban a szülői szabadság időtartama eltér az apa és az anya számára.

A tagállamok fele-fele arányban oszlanak meg aszerint, hogy támasztanak-e valamilyen feltételt a szülői szabadság igénybevételéhez (13 országban nincs, 14-ben van feltétel). A feltételt támasztó 14 ország közül 7 (BE, CY, FR, IE, MT, PL, RO) a WLB irányelvvvel összhangban teszi ezt, vagyis a szabadsághoz szükséges munkaviszony/szolgálati idő hossza nem lépi túl az egy évet. Görögország egy érdekes példa, ahol egy éves szolgálati idő szükséges minden gyermeknél, vagyis a második (és minden további) gyermek után további egy év munkaviszony szükséges a munkáltatónál az előző gyermekkel járó szülői szabadság lejárta után. Habár a munkaviszony hosszán kívül a tagállamok nem támaszthatnának más feltételt a szülői szabadság igénybevételéhez, azonban van 5 olyan ország, ahol a szülőknek egyéb feltételeknek is meg kell felelnie (AT, DE, HR, LU, PT). Ausztriában vagy Németországban például a munkavállaló szülőnek egy háztartásban kell élnie gyermekével ahhoz, hogy jogosult legyen szülői szabadságra.

Azzal kapcsolatban, hogy milyen formában veszik ki a munkavállalók a szülői szabadságot, azt látjuk, hogy a munkavállalóknak joguk van kérni, hogy részmunkaidőben és váltakozó időszakokban menjenek el szülői szabadságra, legalább az első 4 hónapban. 13 tagállam felel meg ennek a WLB előírásnak, míg a többi 14 tagállam csak részben tudja ezt teljesíteni.

Érdemes kitérni azokra a szülőkre, akik valamilyen okból kifolyólag speciális helyzetben nevelik gyermekeiket, például azért, mert örökbefogadó szülők, vagy mert fogyatékos-sággal élő szülők vagy azért, mert fogyatékos-sággal élő vagy tartósan beteg gyermeket nevelnek. A legtöbb EU-s tagállamban (19 – AT, BE, CY, DE, DK, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LU, PL, PT, RO, SI, SE, SK) konkrét intézkedéseket fogadtak el a szülők e csoportja számára. Az örökbefogadó szülők számára a leggyakoribb intézkedés annak az időszaknak (ami általában a gyermek életkorához kötött) meghosszabbítása, ameddig a szülői szabadság igénybe vehető. Három ország szabályozza a fogyatékos-sággal élő szülők szülői szabadságát (DE, EL, SE). Ezek az országok lehetőséget nyújtanak arra, hogy csak az egyik szülő vagy egy másik családtag éljen a szabadság lehetőségével, ha az egyik vagy mindkét szülő nem tudna élni ezzel a lehetőséggel betegségük miatt. Az Európai Unió 15 tagállamában vonatkoznak külön intézkedések azokra a szülőkre, akik fogyatékos-sággal élő gyermeket nevelnek (BE, CY, DE, EL, ES, FR, HU, IE, IT, LU, PL, PT, RO, SI, SK). A leggyakoribb intézkedések a következők: a szülői szabadság időtartamának növelése, a szabadság időtartamának meghosszabbítása vagy a kettő kombinációja.

A szülői szabadság ideje alatt minden tagállamban anyagi támogatást is kapnak a szülők. 11 országban a szülői szabadság teljes időtartamára jár kompenzáció, míg a másik 16 országban a szülői szabadságnak csak egy részét fizetik. A szülői támogatás időtartama az országok többségében meghaladja a WLB irányelvben előírt 2-2 hónapot (összesen 4 hónap). Az anyagi támogatás mértéke azonban csak 14 országban haladja meg a korábbi kereset 65%-át ez alatt az időszak alatt és mindössze 10 olyan ország van (AT, FI, HR, LT, LU, NL, PL, SE, SI, SK), ahol megvalósul az, hogy a szülők rendelkeznek 2-2 hónap át nem ruházható szülői szabadsággal, amely alatt megfelelő mértékű anyagi támogatást is kapnak. További 13 országban pedig a következőképpen alakul a támogatás mértéke: 7 ország (BE, BG, CZ, EL, FR, IE, MT) mérsékelt átalányjuttatást nyújt, 5 országban (DE, HU, IT, LV, PT) a jövedelempótlás százalékos aránya 10 és 65 százalék között mozog, míg Dániában az arány eléri ugyan a 100 százalékot, de ennek a plafonja túl alacsony. Az EU tagállamokban a szülőknek főszabály szerint csak akkor járhatna a szülői szabadság alatti anyagi kompenzáció, ha valóban szabadságon vannak, de van 2 olyan ország (CZ, LV) ahol a szülők úgy is jogosultak a támogatás bizonyos százalékára, hogy közben már dolgoznak, és van 4 olyan ország (AT, EE, HU, SK) ahol a támogatás 100%-a jár a dolgozó szülőknek is.

Jó gyakorlat: Finnország

A szülői szabadság a gyermek megszületését követően kezdhető meg és 320 napig tart (vásárnapok nélkül), amely egyenlően oszlik meg a két szülő között (egyenként 160 nap). A szülői szabadság a gyermek 2 éves koráig vehető ki. Finnországban létezik részleges szülői szabadság is, ami azt jelenti, hogy a szülő rész munkaidőben dolgozik, illetve ideje egy részét gyermeke gondozásával tölti. A támogatást munkanapokra fizetik, és a napi kereset 70%-át teszi ki. A szülők gyermekgondozási szabadságot is igénybe vehetnek a szülői szabadság lejártá után a gyermek 3 éves koráig. A szabadság igénybevétele alatt a szülők gyermekgondozási díjban részesülhetnek. 3 év alatti gyermekek szülei rugalmas gyermekgondozási díj igénylésére is jogosultak a szülői szabadság igénybevétele követően, ha a szülő a szokásos teljes munkaidő 80 százalékánál kevesebbet, azaz legfeljebb heti 30 órában dolgozik.

A támogatás egyszerre csak egy gyermek után igényelhető, még akkor is, ha a családban több jogosult gyermek van.

Családi pótlék

A családi pótlék azon családpolitikai intézkedések közé tartozik, amely az Európai Unió összes tagállamában elérhető. Magyarországon a huszadik század elején alakult ki a családi pótlék előzménye, de általánossá 1979-ben vált. Van olyan tagállam, ahol fél évszázados múltra tekint vissza, és van olyan is, ahol pár évvel ezelőtt vezették be. A gyermekek után járó univerzális juttatás célja, hogy hozzájáruljon az egyes háztartásokban élő gyermek(ek) nevelésével kapcsolatos költségekhez.

A tagállamok többségében a családi pótlék két részből tevődik össze: az alapellátásból és - egyes esetekben járó - kiegészítő ellátásból, főszabály szerint havonta fizetik. A családi pótlék általában adómentes juttatás. A családi pótlék összege tekintetében nagy különbségek láthatók az egyes tagállamokban, ugyanakkor ezeket összehasonlítani a rendszerek összetettsége miatt igen nehéz. Ennek ellenére elmondható, hogy egy gyermek után havi szinten a tagállami gyakorlat szerinti összeg 10 és 600 EUR között mozog úgy, hogy a leggyakrabban adott összeg 100 EUR körüli.

Egy kivételtől eltekintve – Luxemburgban maga a gyermek a jogosult - a családi pótlék a szülőt illeti meg és gyermeke után kapja. Leggyakrabban az édesanya kapja a juttatást, de több országban megosztott kifizetés is kérhető. Németországban még nagyszülő is igényelheti a pótlékot, amennyiben a gyermek vele él. Finnországban pedig maga a gyermek is igényelheti, ha 15 éves kora után külön háztartásban él.

Az országok nagyobb részében - 16 tagállamban (AT, BE, BG, CY, CZ, DK, EL, ES, FR, HR, IT, MT, PL, PT, RO, SI) - a családi pótlék odaítélése függ a család jövedelmi és vagyoni helyzetétől. Abban ugyanakkor eltérést találunk az országok között, hogy a jövedelem-szint meghatározása miként történik: van, ahol létezik egy plafonérték, van olyan eset, ahol sávos rendszert találunk. Ezzel szemben 11 tagállamban (DE, EE, FI, IE, HU, NL, LT, LV, LU, SE és SK) a családi pótlék alanyi jogon jár, és az alapellátás összege nem függ a család anyagi helyzetétől, legfeljebb a gyermekek számától és a család típusától. Van olyan állam is (DE), ahol még a gyerekek kora vagy száma sem változtat a családi pótlék egy gyerekre jutó összegén. Ezen második csoportba tartozó országok között ugyanakkor van olyan is, ahol a kiegészítő családi pótlék már jövedelemfüggő juttatás.

Ugyanakkor lehetnek bizonyos feltételek, amelyeknek meg kell felelnie a kérelmezőnek. Ilyen például az, hogy a kérelmező egy háztartásban éljen a gyermekkel, rendelkezzen állandó lakcímmel; egyes tagállamokban elvárás, hogy legalább 3, vagy más esetben 5 éve az adott tagállamban legyen a lakóhelye; és vannak olyan tagállamok is, ahol tankötelezettséghez és az igazolatlan hiányzások számához kötik a családi pótlék odaítélését (HU, RO).

A családi pótlék minden esetben a gyermek egy bizonyos életkoráig jár, általánosságban a középiskolai tanulmányok végéig, és abban az esetben járhat tovább, ha a gyermek felsőoktatásban vagy felnőttképzésben tanul tovább. Az utóbbi esetben számos tagállam meghatároz egy plafont, amelyet nem léphet túl az otthon élő gyermek éves jövedelme, hogy a családi pótlékra való jogosultsága megmaradjon. Vannak országok, ahol külön kitérnek a sorkatonai szolgálatot végzőkre, az árvákra, rokkantakra, illetve a fogyatékossgal élőkre, ilyenkor magasabb is lehet a korhatár: 24, 25 vagy akár 26 év is. Az országok egy része különbséget tesz a jogosult gyermek életkora alapján is a folyósított összegben. Ebben az esetben kétféle gyakorlat látható: van, ahol a gyermek életkorával együtt nő a pótlék összege, és van, ahol az életkor előrehaladtával csökken.

Az országok többségében a családban élő jogosult gyermekek száma határozza meg a családi pótlék összegét, amely a gyermekek számával párhuzamosan - adott esetben eltérő arányban - általában nő. Az általános gyakorlat alól kivétel Franciaország, ahol családi pótlékot csak a két- vagy többgyermekesek kapnak, mivel ott úgy gondolják, hogy egy gyermek két szülő általi eltartásához nem kell plusz juttatás. Továbbá Németországban és Szlovákiában sem a gyerekszám, sem a gyermek életkora nem számít, egységesen jár ugyanaz az összeg minden gyermek után. A gyerekek száma kapcsán megjegyzendő, hogy számos olyan ország van, ahol a nagycsaládosok további kiegészítő pótlékot is kapnak az alapellátás mellé.

A tagállamok túlnyomó többségében a gyermeküket egyedül nevelő szülők további kiegészítő pótlékra jogosultak. Ugyancsak általános gyakorlat a fogyatékossgal élő gyermekek szüleinek kiemelt támogatása, amely esetben gyakran jövedelemtől független a kiegészítő támogatás, például Olaszország esetében. Észtország és Litvánia külön figyelmet fordít a sorkatonaságot teljesítő szülőre is, és ez esetben a család kiegészítő pótlékot kap a sorkatonaságon lévő szülő után. Dánia magasabb pótlékot ad az ikergyermekes szülőknek, külön támogatják a felsőoktatási intézményekben tanuló hallgatókat, illetve azokat az anyákat, ahol az apa ismeretlen. Végezetül érdemes kiemelni azt, hogy több ország nyújt ún. "13. havi" családi pótlékot a beiskolázással, illetve iskolakezdéssel kapcsolatosan, hozzájárulva ezzel a megnövekedett tanév eleji költségekhez. Van, ahol ez egy egyszeri lehetőség, de van olyan eset is, ahol a tanköteles gyermek után minden évben jár ez a többletjuttatás. Végezetül megemlíthető Portugália, ahol – alacsony jövedelműek esetében - a várandósság 13. hetétől lehet igényelni az ún. "szülés előtt családi pótlékot", amelyet a szülés időpontjáig folyósítanak, ugyanakkor a későbbiekben nem fizetnek családi pótlékot az országban.

Jó gyakorlat: Dánia

Dániában a családi pótlék alapellátása minden Dániában élő, 18 év alatti gyermekekre kiterjedő ellátás, amelynek összege függ a gyermek korától és a család jövedelmi helyzetétől. Továbbá feltétel, hogy az igénylők legalább 6 évet már Dániában éltek vagy dolgoztak a folyósítást megelőző 10 évben. A pótlék összege csökken a gyermekek életkorának előrehaladtával (legfiatalabbak után 636 EUR és a gimnazisták után 132 EUR jár havonta). A családi pótlék összege akár meg is osztható a szülők között, ha a felügyeletet közösen gyakorolják.

Ha a szülő adóalapja meghaladta 2023-ban az évi 114 312 EUR-t, akkor csökkentett összegű családi pótlékra jogosult. Dániában kiemelkedően magas a kiegészítő családi pótlékra jogosultak köre: további pótlékot igényelhet a gyermeket egyedül nevelő szülő; az ikergyermeket nevelők a gyermekek 7 éves koráig; azon nyugdíjas szülők, akik 18 év alatti gyermeket nevelnek; a felsőoktatásban tanuló és gyermeket nevelő hallgatók, ha az elmúlt 10 éven belül 6 évet Dániában éltek; végezetül pedig azok az anyák, ahol az apa ismeretlen vagy ha még az apasági eljárás folyamatban van.

Családi adókedvezmény

Az EU tagállamainak négyötöde nyújt valamilyen jellegű jövedelemadó csökkentő adókedvezményt a gyermekes családok számára. Négy tagállamban (CY, FI, LT, SE) adózással kapcsolatosan semmilyen értelemben nem részesítik előnyben a családokat. A többi 23 ország (AU, BE, BG, CZ, DE, EE, EL, ES, FR, HU, HR, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SK) támogatja a családokat az adózás során, de ennek gyakorlata jelentős eltéréseket mutat: van olyan ország, ahol az adóalap csökkenthető, van, ahol célzott adókedvezmény jár, illetve van, ahol utólagos adójóváírás érvényesíthető (havonta, negyedévente vagy évente). Vannak olyan tagállamok (pl. BE, FR), ahol családi, közös házastársi adózás van, az adóbevallás közös adószám alapján történik, figyelembe veszik a házastárs jövedelmét és az eltartott gyermekek számát is, és a szülők megosztva érvényesítik az adókedvezményeket. Vannak olyan esetek is, ahol a gyermekek után járó adókedvezmények csak egy bizonyos éves jövedelmi küszöbig érvényesíthetőek (pl. BG, EE, GR), és vannak országok, ahol a jövedelemtől függetlenül elérhetőek a gyermekek után járó engedmények (pl. HU, LV). Abban is eltérés van a tagállami gyakorlatok között, hogy a gyermeket hány éves koráig veszik számításba: ebben a tekintetben 12 éves korhatár a legalacsonyabb előforduló gyakorlat (pl. NL), ugyanakkor a felsőoktatásban részt vevő fiatalok figyelembevételére is van példa (pl. FR, áttételesen HU). Van továbbá olyan ország, ahol az adókedvezményt a családi pótlékra való jogosultsággal összefüggésben állapítják meg (pl. DE, HU). Németország egyedülálló abból a szempontból, hogy a családok válaszhatnak, melyik családtámogatás igénybevételével járnak jobban: a családi pótlékkal vagy az adókedvezmény érvényesítésével. A kedvezmények mértéke is jelentősen eltér a tagállamok között, gyermekenként 20 EUR-tól 2400 EUR-ig terjed a gyermekek után járó éves szintű adóalapcsökkentés.

Az országok a társadalom különböző speciális figyelmet igénylő csoportjainak is biztosítanak adókedvezményeket: van, ahol magasabb támogatás jár az egykeresetű, vagy gyermeket egyedül nevelők számára (pl. AT). Több ország figyelmet fordít a fogyatékossgal élő gyermekek helyzetére és magasabb adóalapcsökkentés érvényesíthető (pl. BE, BG, PT), illetve a nagycsaládosok túlnyomó többségben nagyobb, vagy kiugróan magas kedvezményt érvényesíthetnek (pl. HU, PL).

Új tendenciaként jelent meg az elmúlt években számos országban - jellemzően az elvándorlás mértékét csökkentendő -, hogy a 26. életévüket be nem töltött fiatalok személyi jövedelemadó-mentességet kapnak hazájukban (pl. HU, PL), és van példa arra is, hogy

a 30 év alattiak 50%-kal kevesebb adót fizetnek (pl. HR). Magyarország és Lengyelország pedig élen jár a négygyermeket nevelők támogatásában: Magyarország a négy gyermeket nevelő anyákat életük végéig mentesítette az SZJA-fizetés alól, Lengyelországban pedig egy megadott jövedelemhatár alatt kereső négygyermekes szülők élvezhetnek személyi jövedelemadó-mentességet. Magyarországon 2023. január 1-je óta a 30 éves koruk előtt szülővé váló anyák is SZJA-mentességet élveznek.

Jó gyakorlat: Franciaország

A francia családpolitika egyik fontos része az adórendszeren keresztüli támogatás, azaz a családi adózás rendszere, amely alapjai tulajdonképpen a II. világháború óta változatlanok. A családi adózás egyik célja, hogy két különböző összetételű, de adózás előtt hasonló jövedelmű családnak az életszínvonal ne különbözzön a gyermekvállalás miatt. A jövedelemadó megállapításakor figyelembe veszik a család összetételét és a gyermekek számát, így a nagycsaládosok kevesebbet adóznak, mint a kisebb családok vagy a gyermektelenek. A másik cél, hogy ösztönözzék a családokat, hogy legalább három gyermeket vállaljanak, hiszen a harmadik gyermek megszületését követően nagyobb kedvezményben részesülnek a családok. A családi adózás keretében a házaspárok és az élettársak közös adóbevallást nyújtanak be. Az adókedvezmény mértéke az első és második gyermek után gyermekenként legfeljebb 1 759 EUR, harmadik gyermek után ennek duplája. További adókedvezményben részesülhetnek azok, akiknek gyermeke(i) közép- vagy felsőfokú tanulmányokat folytat(nak). A kedvezmény összege a tanulmányok szintjétől függ, és a gyermek 25 éves koráig járhat, amennyiben a tanulmányai mellett nem vállal munkát.

Otthonteremtés

Az otthonteremtéshez és/vagy lakhatáshoz nyújtott anyagi támogatás nem jelenik meg egységes családtámogatási formaként az Európai Unió tagállamaiban. Ennek oka elsősorban kulturális: míg Nyugat-Európában a városokon belül jelentős a bérleményben élők aránya, addig Kelet-Közép-Európában a saját tulajdon kiemelt jelentőséggel bír.

A tagállamok nagyobb részében, 17 esetben érhető el valamilyen otthonteremtéshez köthető támogatás, amelyeket jellegük szerint két nagy csoportra lehet osztani: az országok nagyobb csoportja (12 ország: AT, BE, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, IE, LU, PT, SE) - általánosságban rászorultsági alapon – a lakhatással, lakbérrel kapcsolatos költségek enyhítésében nyújt valamiféle támogatást; az országok kisebbik csoportja (3 ország: HU, LV, PL) pedig a lakásvásárlással kapcsolatosan biztosít jelenleg elérhető programokat. A 27-ből 12 tagállam egyáltalán nem nyújt semmilyen lakhatással kapcsolatos támogatást (BG, CY, EE, EL, HR, IT, LT, MT, NL, RO, SI, SK).

A lakhatási támogatást nyújtó, jellemzően nyugat-európai országok a legtöbb esetben direkt módon a lakbér kifizetésében segítik a rászorulókat. Van, ahol kereseti plafon jelenik meg az odaítélés feltételei között, és van, ahol a fizetés egy bizonyos - lakhatási költségek fedezésére jutó - százaléka jelenik meg, mint határérték. Találunk olyan gyakorlatot,

miszerint a támogatás a bérlőnek jár, és van olyan eset is, ahol a juttatás közvetlenül a bérbeadóhoz kerül. Olyan példa is akad, ahol a bérbeadók adókedvezmény formájában kapnak "támogatást" az államtól, ha lakbértámogatásban részesülő bérlőknek adják ki ingatlanjukat. A nagycsaládosok, illetve a 18 és 35 év közötti fiatalok több országban jelennek meg támogatott célcsoportként. Az előbbi esetben a gyermekek száma növelheti a támogatási összeget, az utóbbi esetben pedig életkorhoz kötött a juttatás odaítélése, ezzel is segítve a pályakezdő fiatalokat. A lakbérhozzájárulás mellett három további lakhatáshoz kapcsolódó gyakorlat jelenik meg ezen tagállamok körében: van példa arra, hogy az állam a kaució kifizetéséhez nyújt támogatást - általában utalvány formájában -, amely továbbadható a bérbeadónak; van, ahol a fűtési költségekre is igénybe vehető; és van olyan tagállam, amely a költözködés költségeihez járul hozzá rászorultsági alapon.

Ezzel szemben van 3 olyan tagállam, ahol a lakásvásárlás támogatását helyezik előtérbe. Lengyelországban – a háztartások tagjainak száma alapján - "lakásutalvány" formájában ad támogatást az állam. Lettországbán a három és több gyermekes családok kaphatnak vissza nem térítendő támogatást lakásvásárlás vagy házépítés céljára. Magyarországon 2015-ben vezették be az otthonteremtési támogatás új rendszerét, amely egy vissza nem térítendő támogatás volt 2023-ig, valamint egy nagyon kedvező kamatozású, államilag támogatott hitel, melynek összegét a már meglévő és a jövőben vállalt gyermekek száma határozza meg. Olaszországban 3 éven keresztül támogatták a 36 év alattiak első lakásvásárlását. Hollandiában pedig 7 éven keresztül arra volt lehetőség, hogy a szülők adómentesen ajándékozhasssanak pénzt gyermekeiknek lakásvásárlás céljára (ez a lehetőség 2024. január 1-jével szűnt meg).

Az uniós tagállamok tehát inkább a rászoruló lakhatási költségeinek enyhítését helyezik előtérbe, és a tagállamok kevesebb, mint ötöde tartja fontosnak a lakásszerzésben nyújtandó anyagi hozzájárulást.

Jó gyakorlat: Magyarország

Az először 2015-ben bevezetett családok otthonteremtési kedvezményével (CSOK), majd 2024-ben megújított CSOK Plusz-szal a magyar kormány egy olyan otthonteremtési támogatási rendszert hozott létre, amely a vágyott gyermekek megszületését ösztönzi, és érdemi segítséget nyújt a családoknak. Ha egy házaspárnak már van gyermeke, de további gyermekeket vállalna, akkor is igénybe tudja venni a támogatást. A CSOK Plusz egy legfeljebb 3 százalékos kamatozású, államilag támogatott hitel, amelynek kamatszintjét az állam a futamidő végéig garantálja. Minimálisan igényelhető összege 2 millió forint (EUR 5 000), maximumát pedig a már meglévő és a jövőben vállalt gyermekek száma határozza meg (maximális összege 50 millió forint (EUR 125 000)). A támogatást azok a házaspárok vehetik igénybe, akik gyermek/gyermekek vállalását tervezik, és akiknél a házaspár hölgy tagja a 41. életévét még nem töltötte be. 2024. január 1-től kétéves átmeneti időszak lépett életbe, mely alatt még bármilyen életkorban igényelhető a támogatás, ha az édesanya igazolja a 12 hetes várandósságát. Amennyiben megszületnek a vágyott gyermekek, akkor további kedvezmény érvényesíthető: Az első gyermek érkezésekor legfeljebb egy évig szünetel a kölcsön törlesztése, a második, és minden további baba után pedig 10-10 millió forinttal

csökken a kölcsön tőketartozása. Szintén segítség az igénybe vevőknek, hogy a kölcsön felvétele utáni első évben csak a törlesztőrészlet kamatrészét – ha még nem érkezik gyermek – kell megfizetniük, a tőkerészt nem.

CSALÁD ÉS MUNKA ÖSSZEEGYEZTETÉSE AZ EGYES EU-TAGÁLLAMOKBAN

A családi élet és a munkavégzés összehangolása valamennyi tagállam számára különösen fontos, mivel közvetlen hatással van az adott ország társadalmi jóllétére és a munkavállalók teljesítményére, ezáltal pedig a teljes Európai Unió gazdasági növekedésére. Egy versenyképes társadalomban a munka és a gyermekvállalás egymást erősítő és nem egymást kizáró tényezők. Így a kisgyermekes szülők foglalkoztatása, a rugalmas munkavégzési feltételek vagy a gondozói szabadság megléte, valamint a kisgyermekkorú nevelés és gondozás intézményrendszerének értékelése alkalmas mutatója lehet annak, hogy egy adott tagállamban mennyire sikeres a családi élet és munka összeegyeztetése.

Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a fentiekhez nyújtott eszköztárat valamennyi tagállam a saját országa kulturális hagyományai szerint biztosítja lakosainak. Míg egyes országokban a jellemzően rövidebb szülési és szülői szabadságot követően a szülők többsége a gyermekük egyéves kora előtt munkába áll, addig más országokban hosszabb ideig lehetséges a gyermekkel otthon maradni.

Foglalkoztatás

2022-ben a 25-64 év közöttiek részmunkaidős foglalkoztatásának indokai között jelentős eltéréseket találunk. A nőknél a lista élén a gyermekek vagy tartós gondozásra szoruló felnőttek gondozása állt (nők 29,2%-a, illetve férfiak 7,7%-a), míg a férfiaknál a legfontosabb ok az volt, hogy nem találtak teljes munkaidős állást (nők 19,2%-a, illetve férfiak 29,6%-a) (Eurostat, 2023).

2022-ben a foglalkoztatottak 17,0 %-a dolgozott részmunkaidőben. Románia kivételével valamennyi tagállamban a nők nagyobb valószínűséggel tartoztak ebbe a kategóriába (27,8 %), mint a férfiak (7,6 %). A részmunkaidős foglalkoztatás a legjobban Hollandiában (38,4 %), Ausztriában (30,1 %), Németországban (27,9 %) és Belgiumban (23,0 %) terjedt el. Ezekben a tagállamokban a foglalkoztatott nők több mint egyharmada dolgozott részmunkaidőben 2022-ben: Hollandiában 60,6 %, Ausztriában 51,0 %, Németországban 47,3 % és Belgiumban 37,5 % volt az arányuk, egyben ezekben az országokban voltak a legnagyobb különbségek a nők és a férfiak részmunkaidős foglalkoztatása között is. A legalacsonyabb arányokat Bulgáriában, Szlovákiában és Romániában találták, ahol az összes foglalkoztatott kevesebb mint 4 %-a volt részmunkaidős.

Érdemes megvizsgálni a részmunkaidős foglalkoztatás arányát a gyermekek száma szerint is. 2022-ben az EU-ban a 25-54 éves, gyermekes, foglalkoztatott nők közel egyharmada (31,5%) dolgozott részmunkaidőben, míg a gyermektelen, foglalkoztatott nők körében ez az arány jóval alacsonyabb volt, 20,2%. A férfiak esetében éppen ellentétes értékek figyelhetők meg: a gyermekes foglalkoztatott férfiak közül kevesebben dolgoztak részmunkaidőben (4,9 %), mint a gyermektelen férfiak közül (7,2 %). Néhány kivételtől eltekintve (DK, EL, LT, PT) a részmunkaidőben dolgozó gyermekes foglalkoztatott nők aránya minden országban magasabb volt, mint a részmunkaidőben dolgozó gyermektelen nők aránya.

Az EU tagállamaiban nem egységesen elterjedt a részmunkaidő, aminek történelmi és kulturális okai is vannak: egyes tagállamokban, elsősorban a kelet-közép-európai országokban (BG, HU, HR, LV, PL, PT, RO, SK) a részmunkaidőben dolgozók aránya a teljes foglalkoztatottságon belül 10 % alatt volt, függetlenül a gyermekek jelenlététől.

Gondozói szabadság

Az adatok szerint a beteg vagy gondozásra szoruló hozzátartozók hátrányosan befolyásolják elsősorban a nők foglalkoztatását, és vannak, akik emiatt teljesen kiesnek a munkaerőpiacról. Így annak érdekében, hogy a gondozási feladatokat ellátó munkavállalóknak több lehetőségük legyen a munkaerőpiacon maradni, a bevezetőben említett WLB irányelv előírta, hogy minden munkavállalónak biztosítani kell a jogosultságot évente legalább 5 nap gondozói szabadságra gyermekük vagy más hozzátartozójuk betegsége esetén, az erre az időszakra járó díjazás minimumának meghatározása nélkül.

A tagállamok mindegyike biztosítja az előírt 5 nap gondozói szabadságot: a tagállamok felében (AT, BE, CY, DK, EL, FI, HR, HU, LV, MT, PL, PT, RO) ez a minimum, vagyis 5 nap, 14 országban nagyvonalúbb a gondozói szabadság rendszere, amely 10 naptól (BG) 2 évig (ES) terjed. A tagállamokban biztosított napok középpértéke 14 nap. Míg az országok többségében a szabadságot az adott évben összesen kiadott napok számában, más tagállamokban (HR, CZ, DK, EE, FI, LT, SI, ES) a betegségenként igényelhető napok számában határozzák meg. Több tagállamban az igényelhető napok száma magasabb a közigazgatásban dolgozók számára (EL, FR, MT).

22 tagállamban a gondozói szabadságra való jogosultság munkavállalónként jár, míg a többi 5 tagállamban a jogosultság nem egyéni, hanem családi jogosultság (BG, IE, EE, SE, SI). Mivel még mindig igaz, hogy többségében nők végzik a gondozási teendőket, a családi jogosultság nem járul hozzá a gondozási feladatok egyenlőbb megosztásához a férfiak és nők között. Ebben az értelemben megfelelőbb, ha minden munkavállalónak egyéni és nem átruházható joga van, ahogyan azt a WLB irányelv előírja.

Látható, hogy egyes tagállamokban a gondozói szabadság nem élvez prioritást: Belgium, Ciprus, Franciaország, Litvánia, Málta és Olaszország esetében csak fizetetlen szabadság

érhető el, az is igen rövid időtartamban (3-10 nap, kivéve Olaszországban 3 éves kor alatti gyerekek esetében, ahol korlátlan az igényelhető betegszabadság). Írország és Dánia ugyan csak néhány (2-3) napot biztosít gondozói szabadságként, azonban a korábbi kereset 100%-ának folyósítása mellett. A tagállamok többségében a betegszabadság idejére járó ellentételezéssel megegyező szinten kompenzálják a keresetkiesést. Egyes esetekben a szabadságra való jogosultság hossza vagy a díjazás mértéke a gyermekek életkorának növekedésével csökken, így például Horvátország vagy Románia esetében.

Jó gyakorlat: Svédország

A 12 éven aluli gyermekek szülei beteg gyermek ápolása céljából ideiglenes szülői szabadságra mehetnek, és ez idő alatt támogatást kaphatnak a jövedelmük 77,6%-ának megfelelő összegben (egy bizonyos jövedelemhatárig). Gyermekápolási szülői szabadságra gyermekenként összesen 120 nap áll rendelkezésére. Súlyos betegség esetén nincsen időbeli korlátja a támogatásnak. Orvosi igazolás megléte esetén a gyermek 12-15 éves koráig igényelhető ez a szabadság. 7 egymást követő napnál hosszabb betegség esetén minden esetben orvosi igazolásra van szükség. A 120 napból 60 napot arra is fel lehet használni, hogy a kisgyermekkel más hozzátartozó maradjon otthon, ha a rendszeres gondozó betegedne meg.

A halálos/súlyos betegségben szenvedő (életveszélyes körülmények között lévő), 18 év alatti gyermekek esetében nincs felső határa az igénybe vehető napoknak. Ilyen esetekben mindkét szülő egyszerre lehet szabadságon. Azok a szülők, akiknek gyermeke 6 hónapnál hosszabb ideig beteg, fogyatékossgal élő gondozási segílyt (omvårdnadsbidrag/) és a gyermekekre vonatkozó többletköltségtámogatást (merkostnadsersättning för barn) igényelhetnek.

Rugalmas munkafeltételek

A család és munka közötti megfelelő egyensúly megteremtéséhez a rugalmas munkafeltételek, köztük a részmunkaidős foglalkoztatás, távmunka, valamint a speciális, a munkavállaló igényeinek megfelelő munkarendek biztosítása elengedhetetlen. A WLB irányelvvalamennyi tagállam részére előírja, hogy a munkavállaló gyermeke 8 éves koráig, illetve a gondozást ellátó munkavállaló részére időkorlát nélkül rugalmas munkafeltételeket kérelmezhet, amely a munkaórák számának csökkentését, a távmunkát vagy a rugalmas munkabeosztást foglalják magukban.

Az előírásnak 3 tagállam (FR, IE és LU) nem felel meg, mivel egyáltalán nem biztosít munkavállalói részére rugalmas munkafeltételeket. Ezekon az országokon kívül 15 ország (AT, BG, CY, CZ, DE, EE, ES, FI, HU, IT, LV, PT, SE, SI és SK) részben felel meg az irányelv rendelkezéseinek. Néhány országban bizonyos munkavállalói csoportokat kizár a jog: ilyenek a magánszektorban dolgozók (AT), a közsférában dolgozók (ES), a kevés alkalmazottat foglalkoztató munkáltatók (AT és PT) vagy a vezető beosztásban dolgozók (HU) (European Commission, 2022).

3 tagállam (HR, LT, MT) az irányelvben előírt módon biztosít rugalmas munkafeltételeket az érintett munkavállalók számára, 6 tagállam (BE, DK, EL, NL, PL és RO) pedig túl is teljesíti az irányelvben foglaltakat, például egyes esetekben a gyermek magasabb életkoráig engedélyezik a részmunkaidő kérelmezésének lehetőségét, vagy a munkavállalónak abszolút joga van a részmunkaidős foglalkoztatáshoz. Ez Belgium esetében a községi munkásokra terjed ki, Hollandia esetében a 10 főnél több munkavállalót foglalkoztató vállalkozásokra, Románia esetében pedig valamennyi munkavállalóra.

A rugalmas munkafeltételekre irányuló kérelmet a munkáltatóknak észszerű időn belül meg kell vizsgálniuk és válaszolniuk kell azokra, a munkáltató és a munkavállaló igényeit egyaránt figyelembe véve. A munkáltatók kötelesek megindokolni a kérelem elutasítását vagy a rugalmas munkafeltételek igénybevételének elhalasztását. Utóbbi alól az egyetlen kivétel Olaszország, ahol a munkáltatónak elutasítás esetén nem kell indoklást biztosítania (European Commission, 2022).

A munkaórák csökkentésének egy speciális kategóriája a szoptató édesanya számára biztosított szünet. Azon tagállamokban érhető el ez a munkaidő-kedvezmény, amelyekben a szülési és szülői szabadság együttes hossza alacsonyabb, így az édesanyák jellemzően gyermekük 12, 9 vagy 6 hónapos kora előtt visszatérnek a munkavégzéshez. A szoptatási kedvezmény jellemzően 1-1,5 óra naponta, több szakaszban felhasználható és idejére a munkavállalót keresete 100%-a megilleti (Blum et al., 2023, European Commission, 2023c).

Jó gyakorlat: Hollandia

Hollandiában a munkáltató köteles rugalmas munkafeltételeket és otthoni munkavégzési lehetőséget biztosítani a legalább 6 hónapos munkaviszonnal rendelkező dolgozóinak, amennyiben tíznél több alkalmazottal rendelkezik és a munkamenet ezt lehetővé teszi. A gyermeket nevelő munkavállalók így 8 évesnél idősebb gyerek esetén is jogosultak rugalmas munkafeltételeket igényelni, és nem csak az igénylés jogával rendelkeznek, hanem azt kötelező is biztosítani számukra, amennyiben a fent említett feltételek teljesülnek.

Kisgyermek napközbeni ellátása

Valamennyi európai uniós tagállamban ismertek a napközbeni kisgyermekellátás intézményei, a bölcsődék, óvodák és egyéb gyermekfelügyeleti megoldások. Az intézményes kisgyermekkorai nevelés és gondozás (ECEC) lehetősége megkönnyíti a kisgyerekes nők számára a munkaerőpiaci részvételt, és előmozdíthatja a gyermekek szociális és kognitív fejlődését, különösen a hátrányos helyzetű gyermekek esetén.

További szempontként jelent meg az a megfigyelés, hogy a születésszám viszonylag kedvezően alakult azokban az országokban, amelyek nagy gondot fordítottak a kisgyermekes szülők családi és munkahelyi kötelezettségének összehangolására. Ugyanakkor mivel az egyes országokban eltérő a kulturális és társadalmi háttér, valamint a családtámogatási rendszer, ezért rendkívül változó a kisgyerekkori ellátások igénybevételi aránya és

kihasználtsága. Például jelentős különbségeket mutat a tagállamok között a kisgyermekek garantált napközbeni elhelyezésének kezdő életkora. Csak 7 tagállam (DK, DE, EE, LV, SI, FI és SV) garantálja minden gyermek számára az elhelyezést közvetlenül a jól fizetett gyermekgondozási ellátást követően (European Commission, 2023c).

Államilag támogatott ingyenes óvodai elhelyezés 3 éves kortól tanköteles korig csak 8 tagállamban biztosított (BE, CZ, ES, FR, LU, HU, PL, PT). Az EU-s országok harmadában pedig csak az óvoda utolsó 1-2 évében garantálják a gyermekek felvételét, illetve 3 tagállamban (IT, MT, IE) egyáltalán nincs alanyi jogosultság óvodai férőhelyhez (European Commission, 2023c).

A szolgáltatások kihasználtsága a családok preferenciáját is tükrözi, ami jelentősen változhat országonként. Újszülött kortól 2 éves korig terjedő korcsoport tekintetében a legtöbb országban az intézményi - formális - gyermekellátás igénybevétele alacsony, 30% alatt van. A nem-formális, azaz családi és egyéb keretek között megvalósuló ellátási formák jóval elterjedtebbek, mint a formálisak. Ez különösen igaz néhány déli tagállamban és a legtöbb közép- és kelet-európai országban.

Felismerve, hogy a hozzáférési arány a gyermekelhelyezési szolgáltatásokhoz jóval alacsonyabb a kívánatosnál, 2002-ben az Európai Tanács a barcelonai ülésén kitzúzte az ún. „barcelonai célokat”, melynek megfelelően a 3 évesnél fiatalabb gyermekek 33%-a, a 3-6 éves kor közöttiek 90%-a részére kell napközbeni gyermekellátási férőhelyet biztosítani.

Az uniós átlagot tekintve 2016-ra mindkét korcsoportban megközelítőleg teljesültek a célkitűzések, bár a tagállamok között jelentős eltérések mutatkoztak. 2022-ben az Európai Bizottság a barcelonai célok felülvizsgálatára tett javaslatot, hogy új lendületet adjon az egyes országok további, hozzáférést növelő törekvéseinek. Ezen felül - mivel sok helyen Európában a gyermekgondozás magas költsége, továbbá a szolgáltatás nem megfelelő színvonala is fékezi az ellátás igénybevételét - ajánlásokat tett a megfizethetőség és minőség tekintetében is.

Az EU-ban 2023-ban a 0-3 éves gyermekek 37,4%-a részesült napközbeni gyermekgondozási ellátásban, míg a 3 éves és a tanköteles kor közötti gyermekeknek a 89,1%-a. Összességében tehát megállapítható, hogy a legtöbb országban a barcelonai célok kitzúzése óta növekedett a kisgyermekek napközbeni intézményi ellátási aránya, mind a 0-3 (bölcsődés), mind a 3-6 éves (óvodás) korosztályban.

Jó gyakorlat: Szlovénia

Szlovéniában a gyermekek 11 hónapos koruktól jogosultak államilag támogatott gyermekellátásra, ezért nincs átmeneti időszak a jól fizetett gyermekgondozási időszak és a garantált napközbeni gyermekelhelyezés között. A bölcsődei és óvodai nevelés összevontan történik és a szülők döntenek arról, hogy beiratják-e gyermeküket. Itt az egyik legmagasabb a 3 éves kor alatti (52,3%) és 6 éves kor alatti felvételi arány (96,4%). Szlovéniában jelentősen meghaladja az EU átlagot (65%) a kisgyermekes nők foglalkoztatási aránya (81,6%).

ÖSSZEGZÉS

Amint az a fentiekből látható, az egyes EU-tagállamok családtámogatási rendszerének elemei, valamint a család és munka összeegyeztetése érdekében alkalmazott eszközök különbözőek. Ez az egyes tagállamok kormányzati szándéka mellett a történelmi, kulturális és társadalmi háttérből adódó eltérő igényekre vezethető vissza. A családtámogatási eszközök alkalmazása során számos különbség tapasztalható aszerint is, hogy egy adott ország vezetése magánügyként vagy közügyként tekint a gyermekvállalásra és gyermeknevelésre, mennyire tartja szociálpolitikai kérdésnek a családok támogatását vagy hogyan értelmezi és definiálja a család intézményét. Mindemellett egy ország családtámogatási rendszere a gazdasági jólétre (welfare) és érzelmi jólétre (well-being) egyaránt hatással van (Fűrész, 2024), ezért az ide sorolható intézkedések meghozatala nagy körültekintést igényel. Ugyan minden ország más-más gyakorlatot folytat a családok támogatása terén, mégis vannak hasonlóságok egyes régiók között.

Az észak-európai tagállamok (pl. DK, FI, SV) családtámogatási rendszereiben magas a családokra fordított szociális kiadások mértéke. Szakpolitikai fókuszukban részint a nemek közötti egyenlőség áll, ugyanis nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy mindkét szülő egyenlő mértékben vehessen részt a munkaerőpiacon és a családi életben. Emellett kiemelten foglalkoznak a koragyermekkorai nevelési és gondozási szolgáltatásokkal is, ezzel biztosítva a gyermekek számára a magas színvonalú szolgáltatásokhoz való hozzáférést.

A közép-kelet-európai tagállamok (pl. HU, PL, RO) általában hosszú szülői szabadságot biztosítanak, akár három évet is, így támogatva a családi kapcsolatok minél korábbi elmélyítését és szorosabbá fűzését. Ezzel egyidejűleg meghagyják a családoknak a választási szabadságot, azaz szabadon dönthetnek, hogy számukra inkább a mielőbbi munkába állás vagy a családi élet elmélyítése, az otthonlét fontosabb-e. A koragyermekkorai nevelési és gondozási szolgáltatások intézményrendszere régóta kialakult és általában ingyenes elérhető. A szakpolitikák a hagyományos családi szerepek és a modern munka-magánélet egyensúlyának ötvözését tükrözik, számos tagállam pedig kiemelten támogatja a nagycsaládosokat.

A dél-európai tagállamoknak (pl. EL, IT, PT) jellemzően kevésbé kiterjedt a családtámogatási rendszere, mint a többi tagállamnak. A koragyermekkorai nevelési és gondozási szolgáltatások gyakran kevésbé hozzáférhetőek és eltérő minőségűek, ami sokszor a családtagok által nyújtott gondozáshoz vezet. A családoknak nyújtott pénzügyi támogatás általában alacsonyabb és kevésbé átfogó. A tagállamok szakpolitikai fókuszában korábban inkább a szociális kérdések álltak, míg ma már a demográfiai kihívások kezelése került előtérbe: az alacsony születésszámok miatt egyre nagyobb hangsúlyt kap a magasabb termékenység ösztönzése különböző támogatásokkal.

A nyugat-európai tagállamok (pl. BE, DE, NL) családtámogatási rendszerei ötvözik mind az észak-európai átfogó támogatás, mind a dél-európai korlátozottabb állami beavatkozás elemeit. A szakpolitikai fókuszban a családok szociális alapú támogatása áll, ugyanakkor nagy hangsúlyt fektetnek a munka és a magánélet közötti egyensúly előmozdítására, jellemzően rövidebb idejű szülői szabadságot biztosítva. A tagállamokban engedélyezett az azonos neműek közötti házasságkötés, így nagymértékben eltérő családfogalommal rendelkeznek, mint például a közép-kelet európai országok.

Miközben sok ország semleges hozzáállást tanúsít, és mindössze a gyermeket nevelő családok hátrányos helyzetének enyhítésére törekszik a szociálpolitikai szempontok érvényesülésével, vannak olyan országok is, amelyekben azért valósulnak meg családtámogatási intézkedések, hogy ezáltal a gyermekvállalás anyagi és társadalmi akadályait lebontsák és előnyökben részesítsék a gyermeket nevelőket. Valamennyi tagállamban érzékelhető trend, hogy egyre több fiatal halogatja a családalapítást, vagy kevesebb gyermeket vállal a tervezettnél. Ennek oka az anyagi szempontok mellett gyakran a munka és a gondozási feladatok összeegyeztetésének nehézsége. Az Unió ugyan ezen helyzet javítása érdekében egységes irányelvet fogalmazott meg, de az csak részben nyújt választ a kihívásokra. A családpolitika tagállami hatáskörben valósul meg minden országban, ami miatt az összehasonlítás csak korlátok mellett lehetséges egységes szempontok alapján. Az azonban bizonyos, hogy az európai emberek igénylik a családok támogatását, ahogy erre a Századvég Európa Projekt kutatásának 2022. évi, (az Egyesült Királysággal kiegészülve) valamennyi EU-tagállamra reprezentatív felmérése is rámutat, ami szerint a válaszadók 42%-a szerint nagyon fontos, és további 39% szerint pedig fontos, hogy az állam támogassa a családokat, a családalapítást (Századvég, é. n.).

A jól megválasztott családtámogatási intézkedések a családok anyagi jólétének és érzelmi jóllétének támogatásával és a gyermekvállalás ösztönzésével megoldást jelenthetnek a népesség elöregedésére, a munkaképes korúak számának csökkenésére, a munkaerőhiányra, a migráció és integráció problémáira, az elnéptelenedésre és az agyelszívásra. A kiegyensúlyozott, a családok igényeire rugalmasan reagáló családtámogatási rendszerek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az uniós polgárok életében a család elismertsége és értéke megerősödjön.

IRODALOMJEGYZÉK

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1158 irányelve (2019. június 20.) a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról és a 2010/18/EU tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről (WLB irányelv). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1158> (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

Blum, S., Dobrotić, I., Kaufman, G., Koslowski, A. & Moss, P. (2023). International Review of Leave Policies and Research 2023. http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports/ (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

European Commission (2022). The transposition of the WLB Directive in EU Member States (II). <https://www.equalitylaw.eu/downloads/6048-the-transposition-of-the-work-life-balance-directive-in-eu-member-states-ii-considerable-work-still-to-be-done> (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

European Commission (2023a). Communication on demographic change in Europe: A toolbox for action. https://commission.europa.eu/publications/communication-demographic-change-europe-toolbox-action_en (Letöltés ideje: 2024.07.09.)

European Commission (2023b). Work-life balance: Commission decides to refer BELGIUM, IRELAND AND SPAIN to the Court of Justice of the European Union for failing to fully transpose the Work-Life Balance Directive https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_5372 (Letöltés ideje: 2024.07.09.)

European Commission (2023c). Eurydice: Access to early childhood education and care in Europe 2022/2023 https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2023-11/ECEC_Access_factsheet220.pdf (Letöltés ideje: 2024.07.09.)

European Commission (2023d). Flash Eurobarometer 534 - Demographic change in Europe <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3112> (Letöltés ideje: 2024.07.09.)

European Commission (2024). Demographic change in Europe: A toolbox for action EP Briefing Authors: Marketa Pape and Balazs Szechy with Mislav Grbesa Members' Research Service PE 762.302 [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762302/EPRS_BRI\(2024\)762302_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/762302/EPRS_BRI(2024)762302_EN.pdf) (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

European Commission. Areas of EU action https://commission.europa.eu/about-european-commission/role-european-commission/law/areas-eu-action_en (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

European Council (2024). Work-life balance for parents and carers <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/work-life-balance/> (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

European Parliament (2023). Maternity and paternity leave in the EU [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739346/EPRS_ATA\(2023\)739346_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739346/EPRS_ATA(2023)739346_EN.pdf) (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

European Union (2024). Leave and flexible working https://europa.eu/youreurope/business/human-resources/working-hours-holiday-leave/leave-flexible-working/index_en.htm (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

Eurostat (2023). Part-time and full-time employment – statistics https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Part-time_and_full-time_employment_-_statistics (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

Fűrész, T. (2024). Család: a legszemélyesebb közérdek. Budapest, Kommentár 2024/2

Századvég (é. n.) Európa Projekt. <https://szazadveg.hu/europa-projekt/> (Letöltés ideje: 2024. 07. 09.)

Országportrék

MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK

Kötetünk célja, hogy minél szélesebb körű betekintést nyújthassunk az egyes európai uniós tagállamok családpolitikai rendszerébe. Ezek a rendszerek többek között az országok népesedési és népmozgalmi mutatóira is hatással vannak, amelyek pedig rávilágítanak azokra a demográfiai jelenségekre, problémákra, amelyekkel egy országnak szembe kell néznie. Az országportrék első részében - a kötet készítésekor rendelkezésre álló legfrissebb adatok alapján - az adott ország demográfiai helyzetét tárjuk fel, bemutatjuk a főbb népmozgalmi adatait, az elmúlt két évtizedben (2001-2023) történt meghatározó népmozgalmi változásait, valamint a korfáját. Ezen alapvető adatokat követően a második részben az egyes országok családpolitikai rendszerét ismertetjük, először a szűkebb értelemben vett családtámogatásokra fókuszálva; áttekintve, hogy a gyermekek születésétől egészen nagykorúvá válásukig milyen támogatásokra számíthat egy család. Külön alfejezetben tekintjük át az adókedvezményeket, valamint az otthonteremtéshez, a lakhatás támogatásához elérhető lehetőségeket. Az országportrék végén a családi élet és a munka összeegyeztetését támogató intézkedéseket vesszük sorra: kitérve a foglalkoztatási adatokra, ezen belül a gondozói szabadságra és a rugalmas munkafeltételekre, valamint a kisgyermekek napközbeni ellátását biztosító bölcsődei és óvodai ellátórendszerre.

Bízunk abban, hogy ezzel a széleskörű európai uniós áttekintéssel, a családok számára nyújtott támogatások, juttatások összehasonlítható bemutatásával lehetőséget teremtünk arra, hogy az európai országok eltérő gyakorlatait minél többen megismerhessék és egymással összevethessék.

RÖVIDÍTÉSEK

Kötetünkben az országok a magyar ábécé szerint követik egymást. Az európai uniós tagállamokra sok esetben a rövidítésükkel hivatkozunk, mégpedig az alábbiak szerint:

Ausztria	AT	Lettország	LT
Belgium	BE	Litvánia	LV
Bulgária	BG	Luxemburg	LU
Ciprus	CY	Magyarország	HU
Csehország	CZ	Málta	MT
Dánia	DK	Németország	DE
Észtország	EE	Olaszország	IT
Finnország	FI	Portugália	PT
Franciaország	FR	Románia	RO
Görögország	EL	Spanyolország	ES
Hollandia	NL	Svédország	SV
Horvátország	HR	Szlovákia	SK
Írország	IE	Szlovénia	SI
Lengyelország	PL		

AZ ADATOK FORRÁSA

Az egyes EU-tagállamok demográfiai adatainak, valamint családpolitikai rendszerének bemutatása során mindvégig törekedtünk a lehető leginkább naprakész információk szerepeltetésére. A kézirat lezárása a demográfiai adatok tekintetében 2024 augusztusában, míg a családtámogatási rendszerek áttekintésének véglegesítése 2024 júniusában történt.

Demográfiai adatok

A kötet az Európai Unió jelenlegi 27 tagállamának adatait foglalja magában, a demográfiai adatok az Eurostat adatbázisából, illetve az ország statisztikai hivatalának hivatalos honlapjáról származnak. Az utóbbiakat *-gal jelöltük, és az adott statisztikai hivatalt is feltüntettük.

Családpolitika

Az EU-tagállamok családtámogatási rendszerének leírásánál a MISSOC (*Mutual Information System on Social Protection*; <https://www.missoc.org/>) rendszerében található információkat vettük alapul. Ezeket egészítettük ki az Európai Bizottság adott tagállam támogatási rendszerét ismertető információival (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=858&langId=en>) és adott esetben a tagállam saját nemzeti információk oldalairól nyert tájékoztatással is. Ezen forrásokat lábjegyzetben szerepeltettük.

Az országportrék összeállítása során nagyban támaszkodtunk az International Network on Leave Policies and Research gondozásában 2023 szeptemberében megjelent, Blum és munkatársai által szerkesztett, *19th International Review of Leave Policies and Related Research* kiadványra,¹ amely nemzetközi áttekintést nyújt 50 ország szülési és gyermekgondozási szabadságairól, a kisgyermeket nevelő munkavállalókat érintő intézkedésről, valamint bemutatja a koragyermekkorai nevelési és gondozási politikák legfőbb elemeit.

Azért, hogy a legteljesebb képet adhassuk az EU 27 tagállamának bölcsődei, óvodai ellátásáról, azok felépítéséről, működéséről és finanszírozásáról, a koragyermekkorai nevelést és gondozást bemutató részben az európai oktatási rendszereket vizsgáló Eurydice portál² információit vettük alapul.

FOGALOMMAGYARÁZATOK

Alapvetően magyar szemszögből vizsgáljuk az országok családpolitikáját, így a különböző családtámogatási intézkedések besorolásánál a magyar rendszer elemei jelentik a viszonyítási pontokat, ezeket vettük alapul, és ezeknek megfelelően kategorizáltuk az egyes országok támogatásait. Az egyes ellátások feltételei országonként jelentősen eltérhetnek, ezért az általunk létrehozott meghatározásoknál törekedtünk arra, hogy azok elég tágan

¹ https://www.leavenetwork.org/fileadmin/user_upload/k_leavenetwork/annual_reviews/2023/Blum_et_al_LPRN_full_report_2023.pdf

² <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/>

értelmezhetőek legyenek ahhoz, hogy a különböző intézkedések, támogatások, ellátások besorolása a lehető legegységesebb legyen.

Demográfiai adatok

Korfa: A lakosság nemenkénti korelosztását ábrázoló grafikon. A korfa egy adott népesség nem és kor szerinti megoszlását oly módon mutatja be, hogy az egyes korévekhez (vagy korcsoportokhoz) tartozóan jobboldalon a nők, baloldalon a férfiak számát ábrázolja egymásra helyezett szalagdiagramok formájában. (Eurostat)

Élveszületés: Olyan magzat világra jött, aki az életnek valamilyen jelét adja. Az élveszületések száma a születések számát jelenti, a halvaszületések nélkül. (Eurostat)

Halálozás: A halálozások száma egy adott területen egy adott időszakban. (Eurostat)

Bevándorló: Bevándorló az a személy, aki vagy letelepedési vagy hosszú távú tartózkodási szándékkal érkezik a célországba. (Eurostat)

Kivándorló: Kivándorló az a személy, aki a visszatérés szándéka nélkül hagyja el az országot. (Eurostat)

Házasságkötés: Olyan szertartás vagy jogi folyamat, amely során két személy hivatalosan összeköti az életét. Lehet polgári vagy vallási jellegű, érvényessége az egyes országok törvényei által elismert eszközökkel állapítható meg. (Eurostat)

Válás: Jogerőre emelkedett bírói ítélettel felbontott vagy érvénytelenített házasság. A válás az Európai Unió összes tagállamában lehetséges, szinte minden országban a válást egy jogi folyamat során, a bíróságon bontják fel. (Eurostat)

Teljes termékenységi arányszám (TTA): Az egyik leggyakrabban használt termékenységmutató. Azt mutatja meg, hogy ha az adott év termékenységi adatai állandósulnának, akkor egy nő élete folyamán átlagosan hány gyermeknek adna életet. Egy ország népességének fenntartásához be- és kivándorlás nélkül szükséges értéke 2 felett van. (Eurostat)

Családpolitika

Mivel az Európai Unió valamennyi tagállamára nézve kötelező érvényű az apaszabadság, a szülői szabadság, a gondozói szabadság és a rugalmas munkafeltételek esetében az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1158 irányelve (2019. június 20.) a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról, ezért az irányelv 3. cikkében szereplő fogalm meghatározásait követtük.

Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Legtöbb esetben a szülést követően az egyik szülő, jellemzően az édesanya számára nyújtott egyszeri támogatás. Ezen felül támogathatják még a várandós anyákat és a gyermeket örökbefogadó szülőket is, hogy ezzel segítséget nyújtsanak a várandósság és a szüléssel kapcsolatosan felmerülő, megnövekedett kiadások vállalásához.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság a szülést követő vagy részben azt közvetlenül megelőző, meghatározott időtartamú szabadság. A szülési szabadság idejére járó, a gyermek születéséhez, a csecsemő gondozásához köthető, és elsősorban az édesanya részére folyósított ellátást csecsemőgondozási díj jellegű ellátásnak nevezzük.

Apaszabadság

Az apaszabadság az apák számára közvetlenül gyermek születéséhez kapcsolódóan biztosított munkahelyi szabadság.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A szülői szabadság a szülési szabadságot követően a gyermek gondozása céljából a szülőknek biztosított munkahelyi szabadság.

A szülői szabadság idejére (részben) folyósított, a szülők számára a kisgyermek gondozása céljából biztosított ellátást gyermekgondozást segítő ellátásnak nevezzük.

Családi pótlék

A családi pótlék olyan rendszeres, pénzbeli ellátás, melyet az állam a gyermek születésétől általában a tanulói jogviszonyának megszűnéséig biztosít. Célja, hogy hozzájáruljon az egyes háztartásokban élő gyermek(ek) nevelésével kapcsolatos költségekhez.

Családi adókedvezmény

A családi adókedvezmény a szülők által fizetendő adót csökkentő, a gyermekek meglététől, számától függő támogatás.

Otthonteremtés

Az otthonteremtés olyan támogatás, amely a gyermeket nevelő családok otthonteremtését vagy lakhatását segíti.

Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

A foglalkoztatási adatok (foglalkoztatási ráta, részmunkaidős foglalkoztatási ráta, kisgyermekesek foglalkoztatási ráta) az Eurostat adatbázisaiból származnak. A legfrissebb, elérhető adat (2023) került minden ország esetében felhasználásra. A viszonyítási év országonként eltérhet, tekintettel az adott tagállam adatszolgáltatására, a vizsgált időszak (2001-2023) legkorábbi adatát vettük figyelembe.

Foglalkoztatási ráta

A foglalkoztatási ráta a foglalkoztatott személyek százalékos aránya a teljes népességhez viszonyítva. Az ezzel foglalkozó adatsorok esetében a 15-64-évesek, azaz a gazdaságilag aktívoknak mondható csoport került kiemelésre. (Eurostat)

Kisgyermekes nők és férfiak foglalkoztatási rátája

A 6 év alatti kisgyermeket nevelő foglalkoztatott személyek százalékos aránya a teljes népességhez viszonyítva. A kisgyermeket nevelő nők esetében a teljes női népességhez, a kisgyermeket nevelő férfiak esetében pedig a teljes férfi népességhez viszonyítunk. Az ezzel foglalkozó adatsorok esetében a 18-64-éves korcsoport került kiemelésre. A korcsoport kiválasztásának az oka abban rejlett, hogy meglehetősen kevés 18 év alatti személy nevel 6 év alatti gyermeket, ami fals képet mutathatott volna a kisgyermekes szülők foglalkoztatottságáról. (Eurostat)

Részmunkaidős foglalkoztatási ráta

A részmunkaidős foglalkoztatás egy olyan foglalkoztatási forma, amelyben a munkavállaló kevesebb időt tölt a munkahelyén, mint a teljes munkaidős alkalmazottak. Az egyes országokban ez eltérő lehet, de általában 30-35 óránál van a határérték. A részmunkaidős foglalkoztatási ráta a részmunkaidőben foglalkoztatott személyek százalékos aránya a teljes népességhez viszonyítva. Az ezzel foglalkozó adatsorok esetében a 15-64-évesek, azaz a gazdaságilag aktívoknak mondható csoport került kiemelésre. (ILO Part-Time Work Convention, 1994 (No. 175)³; A. van Baestelar, 1997⁴)

Gondozói szabadság

A gondozói szabadság az egyes tagállamok által meghatározott, a munkavállalóknak abból a célból biztosított munkahelyi szabadság, hogy súlyos egészségügyi okból jelentős mértékű gondozásra vagy támogatásra szoruló hozzátartozójuknak vagy a munkavállalóval közös háztartásban élő személynek személyes gondozást vagy támogatást nyújtsanak.

Rugalmas munkafeltételek

A rugalmas munkafeltételek a munkavállalók számára lehetőséget biztosítanak arra, hogy átszervezzék munkarendjüket, többek között távmunka, rugalmas munkabeosztás vagy a munkaórák számának csökkentése útján.

Kisgyermekek napközbeni ellátása

A kisgyermekek napközbeni ellátása alatt a kisgyermekkorú nevelés és gondozás (ECEC) intézményrendszerét értjük: a gyermekek számára a születéstől az általános iskolai tanköteles kor eléréséig szervezett ellátás. (Eurostat) Azon szolgáltatások, lehetőségek tartoznak ide, amelyek a kisgyermekek napközbeni felügyeletével segítik a munkaerőpiacon való elhelyezkedést, munkavégzést, jellemzően bölcsőde, óvoda.

³ https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C175 [Accessed: 03. October 2024]

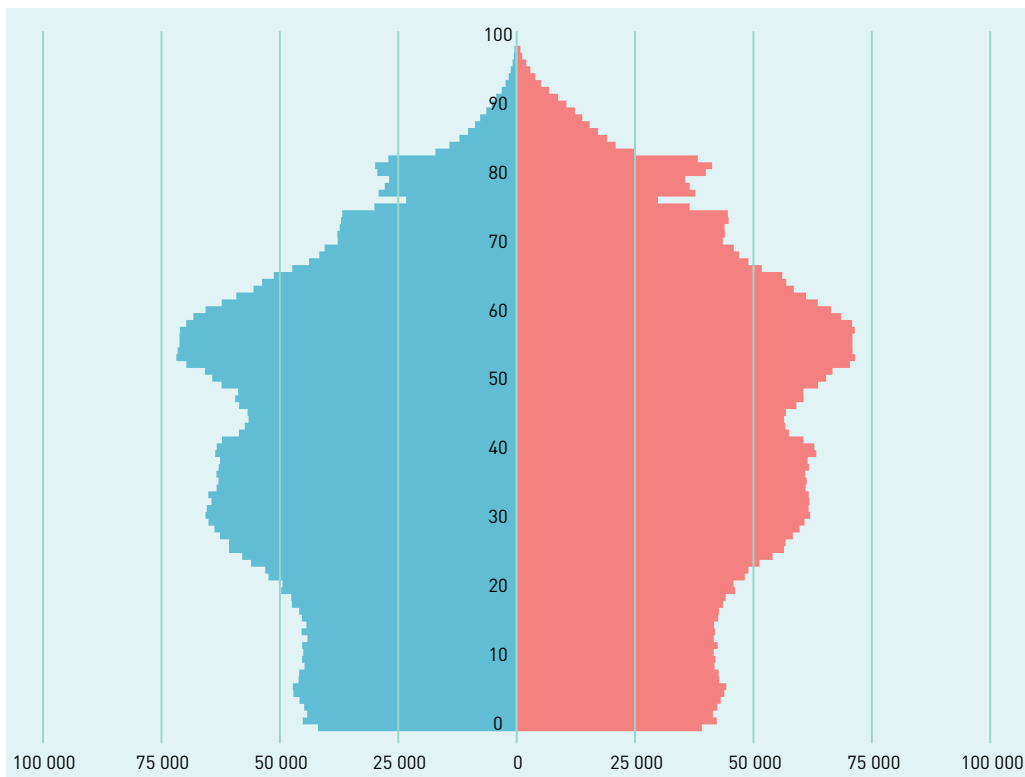
⁴ van Bastelaer, A., G. Lemaître and P. Marianna (1997), "The Definition of Part-Time Work for the Purpose of International Comparisons", OECD Labour Market and Social Policy Occasional Papers, No. 22, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/132721856632>.

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	8 020 946	8 375 164	8 700 471	8 932 664	8 978 929	9 104 772
éveszületés (fő)	75 485	78 109	87 675	86 078	82 627	77 605*
halálozás (fő)	74 767	76 479	80 669	91 962	93 332	89 760*
bevándorló (fő)	89 928	82 230	129 509	118 511	201 622	n.a.
kivándorló (fő)	72 654	51 197	64 428	67 299	74 271	n.a.
házasságkötés (eset)	34 213	36 426	44 890	41 111*	47 482*	45 855*
válás (eset)	20 582	17 295	15 919	14 510*	13 997*	14 721*
TTA	1,33	1,43	1,53	1,48	1,41	n.a.

Forrás: Eurostat, * Osztrák Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024.08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Ausztria népessége 2023. január 1-jén 9 104 772 fő volt. A népességszám 2001 és 2023 között 13%-kal nőtt. Ausztriában az osztrák nemzetiségű lakosságon felül három tradicionális nemzetiség (karintiai szlovének, horvátok és magyarok) és a bevándorlók alkotják az ország népességét. A legfrissebb adatok szerint a bevándorlók többsége német, szerb, török és román származású.

Az ország korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, a 25 évesnél fiatalabb korosztályok létszámának stagnálásával.

Az éves születésszám 2001 és 2011 között 75–78 ezer körül alakult, majd ezt követően erőteljesen elkezdett emelkedni, amely egybeesett az országba történő bevándorlás mértékének növekedésével is. Összességében 2001-hez képest az élveszületések száma 3%-kal, a halálozások száma pedig 25%-kal nőtt 2023-ra. A koronavírus-járvány kitörése óta az országot természetes népességfogyás jellemzi: míg korábban több gyermek született, addig az elmúlt három évben már többen haltak meg, 2023-ban a különbség meghaladta a 15 ezer főt.

A népesség gyarapodása elsősorban a bevándorlásnak köszönhető. A vándorlási többlet évtizedek óta jelentős és folyamatosan emelkedik. 2001-ben valamivel több, mint 17 ezer fő volt, 2022-ben meghaladta a 125 ezer főt. Míg 2001-ben közel 90 000 bevándorló érkezett az országba, 2022-re ez a szám több, mint kétszeresére emelkedett (201 622). A kivándorlók száma 2001 és 2011 között 30%-kal visszaesett, majd azt követően fokozatosan nőtt, de 2022-ben sem érte el a bevándorlók 40%-át.

Pozitív tendencia mutatkozik a házasságkötések és a válások tekintetében, hiszen míg a házasságkötések száma 2001 és 2023 között mintegy 39%-kal növekedett, addig a válások száma harmadával csökkent. Ausztriában 2019 óta engedélyezett az azonos nemű párok számára a házasságkötés, így az elmúlt évek adatai már magukban foglalják az azonos neműek által kötött házasságokat is.

A teljes termékenységi arányszám hullámválást mutat 2001 és 2016 között, 1,33-as értékről 1,53-ra emelkedett az arányszám, amely ekkor közelítette meg leginkább az EU-átlagot. 2016 és 2022 között viszont (2021-es év kivételével) csökkent az érték, és 1,41-re mérséklődött.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Nincs ilyen jellegű ellátás.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság (*Mutterschaftsurlaub*) hossza 16 hét, amelyből 8 hetet a szülés előtt és 8 hetet a szülés után egyaránt kötelező kivenni. Bizonyos esetekben (pl.: veszélyeztetett terhesség) a szülés előtt 12 héttel is megkezdhető a szülési szabadság, illetve a szülés utáni időszak is meghosszabbítható 12 hétre császármetszés, illetve iker-, vagy koraszülés esetén, különleges esetekben pedig akár 16 hétig.

Az anyák 8 héttel a szülés várható időpontja előtt, valamint a szülés időpontját követően 8 hétig jogosultak csecsemőgondozási ellátására (*Wochengeld*). A folyósított összeg függ a várandós nő, illetve anya korábbi keresetétől. Igénybevételének feltétele az érvényes kötelező biztosítás a szülési szabadság kezdetén, és a jövedelemküszöb feletti jövedelem (2023-ban havi 501 EUR). Csak az anyák vehetik igénybe, és nem ruházható át más személyekre, így az apákra sem. A munkavállalók ellátása a korábbi havi nettó fizetésük 100%-ával egyenlő, felső korlát nélkül. A munkanélküli ellátásokra jogosultak szülési támogatásban részesülnek, amely az utójára folyósított ellátás 180%-ának felel meg. A mini-job keretében foglalkoztatott, önbiztosított személyek napi 10 EUR anyasági ellátásra jogosultak.¹ Az önálló vállalkozó nők napi 61 EUR átalányjuttatásra jogosultak.²

Apaszabadság

Az apák egy hónapos fizetett szabadságra (*Papamonat*) jogosultak a szülést követő 91 napon belül. Az apaszabadság nem vehető ki szakaszosan, sem részdőben, és nem ruházható át a másik szülőre.³ Az apaszabadság idejére az ellátás (*Familienzeitbonus für Väter, FZB*) összege 2024. január 1-je óta napi 52 EUR (havi szinten legfeljebb 1626 EUR).⁴

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A szülői szabadság (*Elternkarenz*) a szülési szabadság lejárta után kezdődik, és a gyermek 2 éves koráig tart (ikrek esetén pedig a gyermekek 5 éves koráig). A szülői szabadság a családnak jár, és mindkét szülő igénybe veheti. A szülőknek előre meg kell egyezniük abban, hogy ki és mikor él ezen jogával. A szülői szabadság kétszer osztható meg a szülők között,

¹ MISSOC

² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1101&langId=en&intPageId=4402>

³ MISSOC

⁴ <https://www.arbeiterkammer.at/papamonat>

azaz összesen három szabadságidőszak engedélyezett (pl. anya/apa/anya). Mindegyik időszaknak legalább 2 hónapig kell tartania. Minden munkaviszonyban álló szülő jogosult a szülői szabadságra, amihez csak legális tartózkodás szükséges, osztrák állampolgárság nem. A szülőknek joguk van változtatni a szerződéses munkaidejükön vagy munkaritmuson is, ha nem a szerződésben meghatározott teljes munkaidejükre szeretnék felhasználni a szabadságot. A felmondási védelem a szülői szabadság alatt is él, és az apára is kiterjed. A szülési vagy szülői szabadságról való visszatérés után a nők munkaszerződése újra teljes körűen érvénybe lép, így az alkalmazottak számára biztosított a korábbi munkakörükbe való visszatérés.

A szülői szabadság idejére járó ellátást (*Kinderbetreuungsgeld*) mindkét szülő igénybe veheti. Abban az esetben, ha a meghatározott jövedelemkülönbözet alatt van a család jövedelme, akkor a gyermekgondozási díjat kapó szülő egyéb keresőtevékenységet is folytathat. Megkülönböztetnek jövedelemtől független, átalány gyermekgondozási díjat és jövedelemfüggő gyermekgondozási díjat:

- A *jövedelemtől független, átalány* gyermekgondozási díjat (*Kinderbetreuungsgeldkonto*) az egyik szülő a gyermek születésétől számított 365 és 851 nap (kb. 12-28 hónap), illetve mindkét szülő 456 és 1063 nap (kb. 15 és 35 hónap) időtartamban veheti igénybe. A legrövidebb változat esetében a gyermekgondozási díj napi 39 EUR, a leghosszabb változat esetében pedig napi 17 EUR. Minél hosszabb ideig veszik igénybe, annál kevesebb lesz a napi ellátás összege. Minden Ausztriában jogszerűen lakóhellyel rendelkező szülő foglalkoztatási státusától és állampolgárságától függetlenül jogosult az átalány gyermekgondozási díjra. Ebben az esetben az ellátást igénybe nem vevő másik szülőt a napok 20%-a illeti meg (ez a legrövidebb változatnál 91 nap), amely nem átruházható.
- A *jövedelemfüggő* gyermekgondozási díjat (*Einkommensabhängiges Kinderbetreuungsgeld*) egy szülő a gyermek születésétől számított legfeljebb 365 napig, két szülő 426 napig veheti igénybe. A jövedelemfüggő gyermekgondozási díj a legutóbb megszerzett jövedelem 80%-a, maximum 77 EUR naponta. Ezt a támogatást havonta kapják meg a szülők. Ebben az esetben 61 nap az, ami nem átruházható, és a másik szülő számára van fenntartva.⁵

A gyermekgondozási díjat mindig a legfiatalabb gyermek után fizetik, azaz nem lehet egyszerre több gyermek után igénybe venni. Ikrék esetében a jövedelemfüggő díj változatlan, az átalányösszeg pedig másfélszeresére nő. 2023-tól a gyermekgondozási díj minden év januárjában automatikusan emelkedik az infláció mértékével.

Az ellátás teljes időszakra történő igénybevételének feltétele, hogy az egészségügyi kis-könyvben (*Mutter-Kind-Pass*) megjelölt 10 (egyébként ingyenes) vizsgálatot (szülés előtt

⁵ <https://www.bundeskazleramt.gv.at/en/agenda/family/family-benefits/childcare-allowance.html>

és szülés után 5-5) az előírt időben el kell végeztetni, és erről értesíteni kell a betegbiztosítási pénztárat. Ha csak egy vizsgálatot nem végeznek el, vagy nem igazolják időben az elvégzését, akkor a gyermekgondozási díjból 1300 EUR-t levonnak.⁶

A gyermekgondozási díj mellé járhat a „partnerségi bónusz” (*Partnerschaftsbonus*) is. Amennyiben mindkét szülő közel egyenlő mértékben osztja meg a gyermekgondozási díj időtartamát (50:50 vagy 40:60 arányban), legalább egyenként 124 nap időtartamra, akkor személyenként 500 EUR partnerségi bónuszt kaphatnak. Ennek kifizetésére a gyermekgondozási díjra való jogosultság lehetséges maximum időtartamát követően kerül sor.⁷

Gyermekgondozási segélyben (*Kinderbetreuungsbeihilfe*)⁸ azok részesülhetnek, akiknek nehézségeik vannak a fizetett gyermekgondozás költségeinek előteremtésével. Abban az esetben, ha:

- munkaidejük megváltozása szükségessé teszi a gyermek intézményes elhelyezését;
- anyagi helyzetük munkavállalásuk ellenére lényegesen megromlott, ezért a gyermek napközbeni ellátását szolgáló intézményt kívánnak igénybe venni;
- éppen munkát keresnek és/vagy tanfolyamon vesznek részt.

Az igénylés feltétele, hogy a gyermek közös háztartásban éljen az igénylő szülővel és 15 évesnél fiatalabb legyen. Az igénylő havi bruttó bevétele nem haladhatja meg egyedülálló esetben a 2700 EUR összbevételt. A támogatás alkalmanként maximum 6 hónapos időszakra nyújtható, a maximális támogatási időszak gyermekenként 3 év. Az álláskereső anyák és apák jövedelmüktől és a felmerülő gyermekgondozási költségektől függően havonta legfeljebb 300 EUR támogatást kaphatnak egy gyermek után. A gyermekgondozás költségei 15 éves korig támogatottak, ha gyermeke fogyatékossgal él, akkor 18 éves koráig. A bölcsődére, óvodára, iskola utáni gondozási központra, a megfelelő gyermekgondozási engedéllyel rendelkező alkalmazott gyermekgondozókra és önálló vállalkozói gyermekgondozókra fordítható a támogatás.

Családi pótlék

Ausztriában családi pótlékra (*Familienbeihilfe*)⁹ jogosult a gyermekkel egy háztartásban élő szülő, ha Ausztriában bejelentett munkaviszonnyal, biztosított jogviszonnyal rendelkezik. A családi pótlék alapesetben a gyermek 18 éves koráig jár. Amennyiben szakmát adó intézményben, felnőttképzésben tanul tovább, akkor 24 éves koráig igényelhető, ha a gyermek éves jövedelme nem lépi át a 15 000 EUR-t. A családi pótlék összege függ a gyermekek számától és korától, kérelem alapján és havonta folyósítják.

⁶ https://www.oesterreich.gv.at/themen/familie_und_partnerschaft/finanzielle-unterstuetzungen/3/2/Seite.080625.html

⁷ https://www.oesterreich.gv.at/themen/familie_und_partnerschaft/finanzielle-unterstuetzungen/3/2/Seite.080631.html

⁸ <https://www.sozialleistungen.at/b/Kinderbetreuungsbeihilfe>

⁹ MISSOC

A családi pótlék havi alapösszege 2024-ben:¹⁰

- 0–3 éves gyermek után 132 EUR,
- 3–10 év közötti gyermek után 142 EUR,
- 10–18 év közötti gyermek után 164 EUR,
- ha továbbtanul, akkor 19–24 éves kor között 192 EUR.

A családi pótlék havi összegét minden egyes gyermek után növelik oly módon, hogy a gyermekek korának megfelelő alapösszeget megnövelik

- 2 gyermek esetén 8 EUR,
- 3 gyermek esetén 20 EUR,
- 4 gyermek esetén 31 EUR,
- 5 gyermek esetén 37 EUR,
- 6 gyermek esetén 42 EUR,
- 7 vagy több gyermek esetén 60 EUR összeggel.

Súlyos fogyatékossgal élő gyermekek után további 181 EUR összeget fizetnek havonta 2024-ben.

A családi pótlékot kiegészítendő (úgynevezett 13. havi családi pótlékként), minden év augusztusában 116 EUR iskolakezdési támogatást (*Schulstartgeld*) fizetnek minden 6 és 15 év közötti gyermek után. Az iskolakezdési támogatás az augusztusi családi pótlékkal együtt kerül kifizetésre, külön kérelem benyújtására nincs szükség.¹¹

A három vagy több gyermeket nevelő szülők jogosultak egy jövedelemfüggő kiegészítő családi pótlékre is (*Mehrkindzuschlag*), amelynek összege a harmadik és minden további gyermek után havi 23 EUR. A kiegészítő pótlék 55 000 EUR éves jövedelem alatt igényelhető. Ezt a juttatást minden naptári évben külön kell igényelni, és a munkavállalói adó-megállapítás részeként fizetik ki, vagy a jövedelemadó-bevallásban veszik figyelembe.¹²

Egyéb adó- és járulékkedvezmények

Családi adókedvezmény

A korábbi "*Kinderfreibetrag*" (gyermekkedvezmény) helyett 2019 elején bevezetésre került az úgynevezett "családi bónusz plusz" (*Familienbonus Plus*), amely egy adóalapot csökkentő kedvezmény minden olyan család számára, amelyben osztrák munkavállaló dolgozik. Éves összege gyermekeként 2000 EUR a gyermek 18 éves koráig. A gyermek

¹⁰ https://www.oesterreich.gv.at/themen/familie_und_partnerschaft/familienbeihilfe/Seite.080714.html és <https://www.arbeiterkammer.at/beratung/berufundfamilie/BeihilfenundFoerderung/Familienbeihilfe.html>

¹¹ <https://www.finanz.at/steuern/familienbeihilfe/schulstartgeld/>

¹² https://www.oesterreich.gv.at/themen/familie_und_partnerschaft/familienbeihilfe/Seite.080713.html és <https://taxsummaries.pwc.com/austria/individual/other-tax-credits-and-incentives>

18 éves kora után csökkentett *Familienbonus Plus* jár évi 650 EUR összegben, amennyiben a gyermek után még folyósítanak családi pótlékot a családnak. A *Familienbonus Plus* ház- és élettársak esetében megosztható.¹³

A gyermek utáni adójóváírást (*Kinderabsetzbetrag*)¹⁴ az adózó veheti igénybe, aki családi pótlékra jogosult. Az adójóváírás összege havonta 68 EUR¹⁵ gyermekenként. Az összeget a családi pótlékkal együtt fizetik ki, nem kell külön igényelni. Ezt a támogatást a nem adóalanyoknak és az alacsony adót fizető személyeknek is folyósítják.

Az egykeresetű családok adóalapcsökkentő családi kedvezményre jogosultak.¹⁶ Ennek két fajtája van, amelyek szabályai némileg eltérnek, de összegük azonos:

- a) egykeresetű családok adójóváírása (*Alleinverdienerabsetzbetrag*) – olyan családoknak jár, ahol a két szülő együtt neveli a gyermekeit, de csak egyiküknek van keresete;
- b) gyermeküket egyedül nevelők adójóváírása (*Alleinerzieherabsetzbetrag*)

A kedvezmény az éves adóalapot csökkenti, gyerekszám szerint a következő összegekkel:¹⁷

- 1 gyermek esetén 572 EUR;
- 2 gyermek esetén 774 EUR;
- minden további gyermek esetén 255 EUR.

Otthonteremtés

A lakbértámogatás (*Wohnbeihilfe*) a rászoruló polgárokat támogatja a lakbér kifizetésében, ennek szabályozása azonban tartományonként eltérő. Általánosságban elmondható, hogy ha egy család összjövedelme nem éri el a tartomány által meghatározott minimumot, akkor akár a lakhatási költségek 25%-át is magában foglaló támogatás is igényelhető.¹⁸ A támogatás nagysága függ attól, hogy hányan laknak együtt a lakásban, mekkora az egy háztartásban élő személyek összjövedelme, és hogy mekkora a lakás mérete. A lakbértámogatás abban az esetben igényelhető, ha az igénylő magánfinanszírozású lakásban lakik, bérelt lakásban lakik, a lakás főbérlője és legalább 18 éves. Támogatás csak olyan lakásra adható, amely elsődleges lakhelynek minősül. Bizonyos feltételek mellett még arra is van lehetőség, hogy a saját tulajdonában lévő lakásra is lakhatási támogatást kapjon. (Az átlagos bérleti díj 2022-ben egy lakás esetében 900 EUR volt.)

¹³ <https://www.bmf.gv.at/themen/steuern/arbeitnehmerinnenveranlagung/steuertarif-steuerabsetzbetraege/familienbonus-plus.html> és <https://www.usp.gv.at/en/steuern-finanzen/einkommensteuer/steuerabsetzbetraege.html> és <https://www.bmf.gv.at/en/topics/taxation/family-and-children/family-bonus-faq.html>

¹⁴ <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/>

¹⁵ <https://www.arbeiterkammer.at/beratung/berufundfamilie/BeihilfenundFoerderung/Familienbeihilfe.html>

¹⁶ <https://www.bmf.gv.at/themen/steuern/arbeitnehmerinnenveranlagung/steuertarif-steuerabsetzbetraege/alleinverdiener-alleinerzieher-absetzbetrag.html> és <https://www.usp.gv.at/en/steuern-finanzen/einkommensteuer/steuerabsetzbetraege.html>

¹⁷ <https://www.usp.gv.at/en/steuern-finanzen/einkommensteuer/steuerabsetzbetraege.html> és <https://www.bmf.gv.at/themen/steuern/arbeitnehmerinnenveranlagung/steuertarif-steuerabsetzbetraege/alleinverdiener-alleinerzieher-absetzbetrag.html>

¹⁸ <https://www.wohnnet.at/finanzieren/wohnbeihilfe-oesterreich-49741791>

A 2023-ban bevezetett szövetségi lakás- és fűtéstámogatással az osztrák lakosság legalacsonyabb jövedelmű harmada számára személyenként 200-400 EUR közötti további támogatás igényelhető, aminek összege és folyamata tartományonként ugyancsak eltérő.

II. Család és munka összeegyeztetése

Az osztrák családpolitika az utóbbi években a gyermekgondozási szolgáltatások bővítésére, a munka és a családi élet összeegyeztetésére összpontosított. Az anyák foglalkoztatási lehetőségeinek javítására irányuló egyik stratégia az apák elkötelezettségének növelése a szülői és a gyermekgondozási feladatokban.

Foglalkoztatás

2023-ban a 15-64 év közötti nők foglalkoztatási rátája 70,3% (EU-átlag: 65,7%), a férfiaké pedig 77,9% volt (EU-átlag: 75,1%). A kisgyermekes, 18-64 év közötti, 6 év alatti gyermeket nevelő nők foglalkoztatási aránya az elmúlt évtizedben 67% körül mozgott, ugyanakkor 2023-ban 73,7% volt (EU-átlag: 66,4%). A 6 év alatti gyermeket nevelő férfiak foglalkoztatási aránya nagyjából 90% körüli volt az elmúlt évtizedben, és 2022-ben volt a legmagasabb 92,4%-kal. 2023-ra ez az érték 91,1%-ra változott (EU-átlag: 89,6%). Amíg a részmunkaidőben és/vagy rugalmas körülmények között dolgozó 15-64 éves nők aránya 2009-ben 43,7% volt, addig 2023-ra már 50,1%, ez az érték jóval magasabb, mint az EU-átlag, ami 2023-ban 28,5% volt. 2009-ben a férfiak 8,1 %-a dolgozott részmunkaidőben, 2023-ra a részmunkaidőben dolgozó férfiak aránya már 12,2%-ra emelkedett, amely némileg meghaladta a 2023-as EU-átlagot (8,4%).

Gondozói szabadság¹⁹

A munkavállalónak évente 2 hét szabadság jár a 12 év alatti beteg gyermeke gondozására, évente 1 hét pedig egyéb gondozásra szoruló családtagok esetén, a teljes kereset folyósítása mellett. Ez a jogosultság elérhető az örökbefogadó és nevelőszülők számára is.

Kétféle hosszabb gondozási szabadság igénybevételére van lehetőség. Egyrészt az alkalmazottak törvényben meghatározott joga legfeljebb 6 hónap családi hospice szabadság (*Familienhospizkarenz*) igénybevétele gyógyíthatatlan beteg családtagok ápolása céljából. Ha a szabadságot súlyosan beteg gyermekek után veszik ki, akkor 9 hónapra meghosszabbítható. A súlyosan beteg gyermekek gondozási szabadsága kétszer (összesen legfeljebb 27 hónapig) meghosszabbítható. Másrészt, ha munkáltatójuk beleegyezik, a munkavállalók (akik a megelőző 3 hónapban a jelenlegi munkáltatójukkal dolgoztak) hosszú távú gondozási szabadságot vehetnek igénybe (*Pflegekarenz*). Ez a szabadság lehetővé teszi, hogy a gondozók megszervezzék a (formális) gondozást vagy (informális) gondozást nyújtsanak beteg családtagok számára 3 hónapig. A szabadság legrövidebb időtartama 1 hónap.

¹⁹ Blum et al. Leave Policies 2023

3 hónapról 6 hónapra meghosszabbítható, ha a beteg egészségi állapota jelentősen romlik. A munkavállalók pénzügyi ellátására (*Pflegekarenzgeld*) jogosultak a fent említett gondozói szabadságok ideje alatt, melynek összege a nettó átlagjövedelem 55%-a, és a társadalombiztosítás fizeti. A kifizetés maximális időtartama munkavállalónként 6 hónap (vagy eltartott személyenként 12 hónap, ha a szabadság megosztott).

Ausztriában a munkavállalóknak lehetőségük van arra, hogy magánéleti okokból (pl. továbbtanulás vagy családi okok miatt) 2 és 12 hónap közötti szabadságot vegyenek ki. Ez a munkáltató és a munkavállaló közötti kölcsönös megállapodáson alapul, és fizetés nélküli. Ha a szabadságot oktatási okokból veszik ki (*Bildungskarenz*), lehetőség van a munkanélküli biztosítási alapokból továbbképzési támogatásra (bár a munkavállalónak is meg kell felelnie a munkanélküli segélyre való jogosultsági feltételeknek, és a munkáltatónak a szabadság idejére helyettesítőt kell alkalmaznia).

Rugalmas munkafeltételek

Az anyáknak naponta 45 perc szoptatási szünetet biztosít a törvény, amennyiben napi munkaidejük 4,5-8 óra közötti. Ha az anya 8 órát vagy többet dolgozik, napi kétszer 45 perces vagy egy 90 perces szünetre jogosult.

A szülők jogosultak részmunkaidőben (*Elternteilzeit*) dolgozni gyermekük hetedik születésnapjáig (vagy iskolakezdéséig), amennyiben egy háztartásban élnek ezzel a gyermekkel, 20 főnél több alkalmazottat foglalkoztató cégnél dolgoznak, és legalább 3 éve folyamatosan munkaviszonyban állnak jelenlegi munkáltatójukkal. Heti 12 óránál kevesebbet vagy heti 32 óránál többet nem lehetséges részmunkaidőben dolgozni. A 20 főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató cégeknél dolgozó szülők megállapodás szerinti szülői részmunkaidőt kérhetnek munkáltatójuktól, egészen a gyermek negyedik születésnapjáig. A munkavállaló nem igényelhet szülői részmunkaidőt, ha a másik szülő gyermekgondozási szabadságon van.

A szülők gyermekük 4. születésnapjáig munkajogi szempontból védettek, a gyermek 7. születésnapjáig (vagy iskolakezdéséig) pedig indoklás nélkül nem bocsáthatók el.

A beteg családtagok gondozói egy ideig jogosultak részmunkaidős munkavégzésre is mindkét fentebb részletezett gondozói esetben, mind a családi hospice szabadságnál (*Familienhospizkarenz*), mind pedig a hosszú távú gondozási szabadságnál (*Pflegekarenz*). 2020. január 1-jétől 2 hétig részmunkaidős ápolási szabadság igényelhető, amely további 2 héttel meghosszabbítható. A tartós ápolási szabadság esetén pedig kötelező a heti legalább 10 órás munkaidő.

Kisgyermek napközbeni ellátása

Ausztriában a kora gyermekkori nevelést és gondozást biztosító szolgáltatásoknak két szintje van: 3 éves korig a gyermekek napközbeni ellátását a központilag (államilag) szabályozott bölcsődék nyújtják; a 3-6 éves gyermekek pedig óvodákba járnak. Az 5 éves gyermekek számára előírás a kötelező és ingyenes óvodai év, melyet 2009-ben vezették be Ausztriában. Az iskolakezdés előtti évben legalább heti 4 napon 20 órán keresztül óvodába kell járniuk a gyermekeknek. Egyes tartományok bizonyos korcsoportok számára ingyenes gyermekgondozást biztosítanak²⁰:

- Bécsben ingyenes az egész napos gyermekgondozás 6 éves korig
- Burgenlandban ingyenes a fél- és egész napos gyermekgondozás 6 éves korig.
- Alsó-Ausztriában ingyenes a félnapos (7-13 óráig) gyermekgondozás 6 éves korig.
- Felső-Ausztriában ingyenes a félnapos (7-13 óráig) gyermekgondozás 6 éves korig.
- Karintiában a szülői hozzájárulás 100 százalékát visszatérítik 6 éves korig.
- Tirolban ingyenes a félnapos gyermekgondozás 4 és 6 év közötti gyermekek számára.
- Salzburgban: ingyenes félnapos gyermekgondozás 3-6 éves korig.

Emellett létezik még a családi napközi ellátás rendszere is, valamint a szabályozott otthoni családi napközbeni ellátás rendszere a gyermekek és fiatalok számára, legfeljebb 16 éves korig. A kötelező óvodai évet megelőző években a szülők vagy gondviselők által a gyermekek bölcsőde- és óvodai ellátásával kapcsolatban viselt költségek tartományonként eltérőek. 2010-hez képest a bölcsődei csoportok száma 2020-ra több mint kétszeresére nőtt, az óvodai csoportok száma tekintetében ez a növekedés 12%-volt ugyanebben az időszakban.

2023-ban a 0–3 éves gyermekek 24%-a részesült bölcsődei ellátásban, ami elmarad a 37%-os uniós átlagtól, és jelentős emelkedés a 2005-ös 4%-hoz képest. 2023-ban a 3–6 éves gyermekek 92%-a járt óvodába, vagy részesült ennek megfelelő szolgáltatásban, meghaladva az EU-átlagot (89%). 2005-ben ezzel szemben mindössze a gyermekek 26%-a járt óvodába.

²⁰ <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/en/agenda/family/early-childhood-education.html>

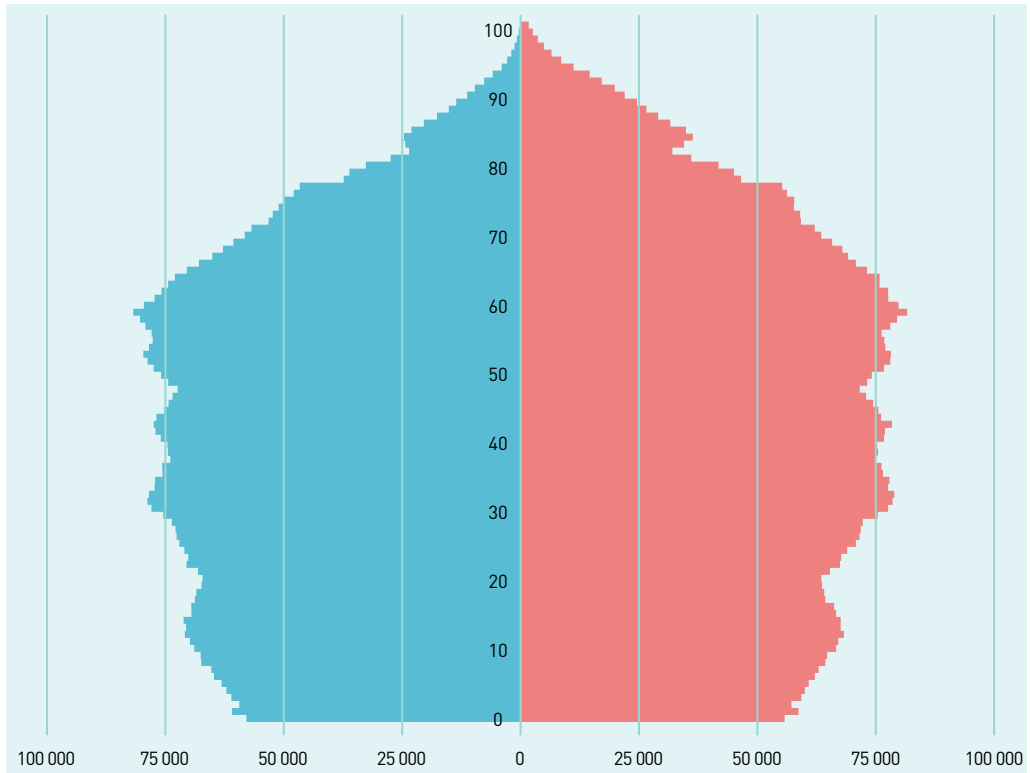

Belgium

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	10 263 414	11 000 638	11 311 117	11 554 767	11 617 623	11 742 796
éveszületés (fő)	115 372	128 705	121 896	118 349	114 095	110 198*
halálozás (fő)	103 447	104 292	108 097	112 331	116 424	111 255*
bevándorló (fő)	110 410	147 377	123 702	139 743	208 356	n.a.
kivándorló (fő)	75 261	84 148	92 471	87 272	84 627	n.a.
házasságkötés (eset)	42 110	41 001	44 725	40 845	48 513	46 564*
válás (eset)	29 314	27 522	23 583	22 172	19 363	20 034*
TTA	1,67	1,81	1,68	1,60	1,53	1,47*

Forrás: Eurostat * Belga Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Belgium 2023. január 1-i népessége 11 742 796 fő volt¹, amely folyamatos gyarapodást mutató tendencia mellett 14%-os emelkedést jelent a 2001. évi lakosságszámhoz képest. Belgium lakosságát két nagyobb közösség alkotja: a népesség 55%-át a hollandul beszélő flamandok, 31%-át a franciául beszélő vallonok alkotják. Kis számban németek is élnek Belgiumban, így a német a harmadik hivatalos nyelv.

Belgium korfája egy lassan elöregedő társadalom képét mutatja, 55 éves kor alatt csaknem folyamatosan csökkenő népességgel.

Az élveszületések számában 2001 után emelkedő, majd 2011 és 2023 között fokozatosan csökkenő tendencia figyelhető meg, összességében 2001 és 2023 között 4,5%-kal esett ez az érték. A halálozások száma lassú, de tartós emelkedést mutatott 2022-ig, majd 2023-ban csökkenni kezdett ez a mutató, összességében 2001-és 2023 között 7,5%-kal emelkedett.

A bevándorlók száma 2001-hez képest 2022-re közel duplájára emelkedett, és jellemzően minden évben többen érkeznek Belgiumba, mint ahány gyermek születik az országban. A kivándorlás mértéke hullámzó, de nagysága elmarad a bevándorlásától. A 2022-ben pozitív nemzetközi vándorlási egyenleg (+123 729 fő) feltehetően az orosz-ukrán háborúval érintett területekről történő elvándorlással magyarázható.

A házasságkötések száma hullámzó tendenciát mutatott az utóbbi évtizedekben: 2013-ban és 2014-ben 40 ezernél kevesebb házasságot kötöttek, viszont 2020-ban - koronavírus-járvány hatására - már kevesebb, mint 33 ezer pár kötötte össze az életét. 2021-ben újra növekedést láthatunk 2022-ig, amikor is már 48 513 házasságot regisztráltak, ami közel 9%-kal több, mint a 2017-2019-es időszak átlaga, így 2022-ben vélelmezhetően a világvárvány hatására elhalasztott esküvőket pótolták. 2023-ban újra csökkenni kezdett ez a szám. 2001 és 2023 között 10,6%-kal emelkedett a házasságkötések száma. Belgiumban 2003 óta engedélyezett az azonos nemű párok számára a házasságkötés, így 2003 óta az adatok már magukban foglalják az azonos neműek által kötött házasságokat is.

A válások száma 2001 és 2022 között folyamatosan csökkent, összességében 35%-kal, majd 2023-ban újra növekedett. A válások száma 2022-ben csökkent először 20 ezer alá, azonban 2023-ban újra átlépte a 20 ezret.

A teljes termékenységi arányszám a csúcspontját 2010-ben 1,86-os értékkel érte el (uniós átlag 1,57), 2023-ban azonban már csak 1,47 volt.

¹ <https://statbel.fgov.be/en/themes/population/structure-population>

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer²

Anyasági támogatás jellegű ellátások

A gyermek születésekor vagy örökbefogadásakor folyósított egyszeri összeg (*allocation de naissance/kraamgeld*) az első gyermek születésénél a francia nyelvű országrészben (Val-lónia és a Brüsszeli régió) 1 289 EUR, a további gyermekek születésénél 586 EUR, ikrek esetén pedig az összeg többszöröződik. A holland nyelvű országrészben (Flandria) 1191 EUR, a német nyelvű területen pedig 1 198 EUR járt 2022-ben, ikrek esetén itt is többszörös az összeg.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság (*congé de maternité/moederschapsverlof*) 15 hét, ikerszülés esetén 17 hét. A szülés előtt legkorábban 6 héttel (ikerszülés esetén 8 héttel), de minimum 1 héttel kezdődik és a fennmaradó részt a szülést követően kötelező érvényesíteni (9 hét kötelező a szülés után). Önfoglalkoztató nők esetében a szülési szabadság hossza 12 hét, amelyből 1 hetet kötelező a szülés várható időpontja előtt, 2 hetet pedig azt követően igénybe venni. A szülési szabadságot 1 héttel hosszabbítják, ha a születés előtti 6 hétben az anya nem képes kereső tevékenységet folytatni. A szülési szabadság igénybevételének feltétele 120 nap biztosított jogviszony.

Alkalmazottként foglalkoztatott nők a szülési szabadság (15 hét) első 30 napja alatt a fizetésük 82%-át kapják meg (*indemnité de maternité/moederschapsuitkering*), a 31. naptól pedig 75%-át, amelynek maximuma 2023-ban 171 EUR naponta. Az önfoglalkoztató nők az első 4 hétre 830 EUR (részmunkaidő esetén ennek 50%-a), míg az 5. héttől kezdődően 760 EUR (részmunkaidő esetén ennek 50%-a) összegre jogosultak.

A munkaviszonnyal nem rendelkező anyák az első hónapban munkanélküli segélyre plusz korábbi keresetük 19,5%-ára (maximum bruttó 135 EUR naponta), a második hónaptól kezdődően pedig munkanélküli segélyre plusz korábbi keresetük 15%-ára jogosultak (maximum bruttó 128 EUR naponta).

Apaszabadság

A korábban apaszabadságnak nevezett gyermekszületési szabadság (*congé de naissance/geboorteverlof*) alapján az apa 2023. január 1-je óta 20 nap szabadságra jogosult, amit a gyermek születésétől számított 4 hónapon belül vehet ki. Az az első 3 napra a fizetés

² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1102&dangId=en&intPageId=4414> és <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1102&dangId=en&intPageId=4415>

100%-a jár, a további napokra pedig 82%-a, melynek maximális összege 2023-ban napi 171 EUR. A jogosultság feltétele a munkaviszony megléte.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

Minden olyan szülő, aki teljes vagy részmunkaidőben dolgozik, szülői szabadságra (*congé parental/ouderschapsverlof*) jogosult a gyermek 12 éves koráig. Mindkét szülő igénybe veheti, leghamarabb a szülési szabadság letelte után. A szülői szabadság legfeljebb 4 hónap, ha a teljes munkaidőt kiváltja, és legfeljebb 8 hónap, ha a szülő 4 órában továbbra is dolgozik és csak a fennmaradó 4 órára veszi igénybe.

A szülői szabadság ideje alatt átalányösszeg igényelhető. Az összeg függ egyrészt az életkortól (50 éves kor alatt vagy felett), másrészt a foglalkoztatottság mértékétől, harmadrészt pedig, hogy egy- vagy kétszülős családról van-e szó. Ha a szülő a teljes munkaidejét kiváltotta, akkor havi 978 EUR támogatást kap, egyedülállónként 1 647 EUR-t. Ha 4 órában továbbra is dolgozik, és a fennmaradó 4 órára veszi igénybe a szülői szabadságot, akkor 50 éves kor alatt havi 489 EUR (egyedülálló 823 EUR), 50 év felett 659 EUR (egyedülálló 823 EUR) támogatást kapott 2023-ban. Az önfoglalkoztató édesanyák 12 hét opcionális szabadságot vehetnek igénybe 7 napos szakaszokban a szülést követő 36 héten belül. Az egyes 7 napos szakaszok 14 napos részmunkaidős szakaszra bonthatóak.

Családi pótlék

A családi pótlék egy alapellátásból és kiegészítő részekből áll, amelyek függenek a család jövedelmi helyzetétől, szociális helyzetétől (például egyedül nevelő szülő), a gyermekek életkorától, illetve fogyatékossgal élő gyermek nevelése esetén a fogyatékossg mértékétől. A családi pótlék összege változhat még az ország tartományai és nyelvterületei szerint is. Általánosságban véve a juttatás a gyermek 18 éves koráig jár, ugyanakkor amennyiben a gyermek szakképzésben vesz részt vagy felsőfokú tanulmányokat folytat, akkor a felső korhatár 25 év. A családi pótlék rendszerének közelmúltbeli megváltoztatása magával hozta azt is, hogy az országban egységesen megkülönböztetik a 2019. január 1-je előtt vagy után született gyermekeket. A 2019. január 1-je után született gyermekek esetén az összegek már magasabbak. A családi pótlék alapellátásnak havi összege a 2019. január 1-jét követően született gyermekek esetében 173 és 181 EUR között változik gyermekenként. Rászorultsági kiegészítő pótlékként, a jövedelemtől, a tartománytól és a gyermekszámától függően havi 30 és 100 EUR közötti összeget folyósítanak. Életkori kiegészítő pótlékként pedig, tartománytól és a gyermek életkorától függően havi 16 és 63 EUR-t.

Fogyatékossgal élő gyermekek után járó kiegészítő támogatások

Ezt az új fajta kiegészítő támogatást 2023. január 1-je óta havonta folyósítják a 21 év alatti fogyatékossgal élő gyermekek számára. Az összege a fogyatékossg mértékétől (a szociális-orvosi skála pontjainak száma) függően változik. A három közösség között minimálisan tér el az egyes kategóriák támogatásának mértéke, összességében 87 EUR és 287 EUR közötti összeg járhat kiegészítő támogatásként.

Iskoláztatási támogatás

Az iskoláztatási támogatást évente egyszer, augusztusban fizetik ki a gyermek után járó családi pótlékkal együtt, hogy megkönnyítsék a családok számára az iskolakezdést. Ez a juttatás automatikusan hozzáadódik a júliusi családi pótlékhoz (amelyet augusztusban fizetnek ki). Az iskoláztatási támogatás a gyermek életkorától és rászorultságától függően változik. Az évi egyszeri kifizetés mértéke 23 EUR és 137 EUR közötti gyermekenként.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

A személyi jövedelemadó számításánál figyelembe veszik a házastárs jövedelmét, illetve az eltartandó gyermekek számát. A házastársak adóbevallása egy közös adószám alapján történik, és az eltartottak száma alapján nő a jövedelem adómentes része.

A 2024-re érvényes szabályok szerint ennek összege³:

- 1 eltartott gyermek esetén: 1 850 EUR;
- 2 eltartott gyermek esetén: 4 760 EUR;
- 3 eltartott gyermek esetén: 10 660 EUR;
- 4 eltartott gyermek esetén: 17 250 EUR;
- minden további gyermek esetén: 1 850 EUR.

Fogyatékossgal élő gyermek után dupla összegben érvényesíthető adójóváírás.

Otthonteremtés⁴

A Brüsszeli Régióban a rászorulóknak számára elérhető a költözési segély (*allocation de relogement/allocation déménagement*) és lakbérpótlék (*allocation loyer*). A költözési segély célja, hogy az alacsony jövedelműek elköltözhessenek egy egészségtelem, túlsúfolt környékről egy egészségesebb helyre. Ez 2017-ben egy kétgyermekes házaspár számára 1 009 EUR egyszeri juttatást jelentett. A lakbérpótlék összege a jövedelemtől függően havi 120 és 160 EUR között mozog, és ezen felül még gyermekenként további 40 EUR jár. A támogatás maximum két, 5 éves perióduson keresztül igényelhető. Mindkét juttatás jövedelemfüggő. 2017-ben egy kétgyermekes házaspár csak akkor volt jogosult, ha a háztartás 2016-os összjövedelme nem haladta meg a 22 670 EUR-t. Az intézkedést 2014-ben vezették be, és 2022-ben 12 ezer brüsszeli lakos felelt meg a lakbérpótlék feltételeinek. A flamand részen az egyetemisták is kaphatnak lakbértámogatást. Ennek összege havonta maximum 160 EUR lehet. Az átlagos bérleti díj 2022-ben egy lakás esetében 1 000 EUR volt.

³ <https://taxsummaries.pwc.com/belgium/individual/deductions>

⁴ <https://www.brusselstimes.com/225689/brussels-failing-to-pay-rent-allowance-owed-to-citys-most-vulnerable>

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Belgiumban a 6 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő anyák foglalkoztatási aránya (a 18-64 évesek körében) 69,6% volt 2023-ban, ami valamivel magasabb, mint az EU átlaga (66,4%). 2023 és 2009 között nem volt jelentős változás az arányokban: 2009-ben ez az érték, 67,0% volt (EU-átlag: 57,4%). A kisgyermekes édesapák foglalkoztatási rátája 2009-ben 87,0%, 2023-ban pedig 85,6% volt, az EU-átlag: 89,6%. A részmunkaidő igen elterjedt az országban, jóval az EU-átlag feletti. Ilyen formában dolgozott 2009-ben a nők 40,7%-a, 2023-ra ez az érték kis mértékben csökkent: 38,1%-ra, míg az EU-átlag 28,5%. 2009-ben a férfiak 8,7%-a dolgozott részmunkaidőben, 2023-ban ez az érték egy kicsit nőtt: 10,7%-ra, mely szintén, az EU-átlag felett van (8,4%).

Az édesapák nagyjából fele igényli Belgiumban az apaszabadságot, jellemzően a teljes elérhető időszakot felhasználva. 2010-ben 38 053 nő vette igénybe a szülői szabadságot, 2022-re pedig ez a szám 55 908-ra emelkedett. A szülői szabadságot igénybe vevő férfiak száma tíz év alatt közel háromszorosára a 2010-es 13 891-ről 2022-re 30 402-re emelkedett. Tehát az apák aránya az összes szabadságot igénybe vevők körében a 2010-2022 közötti időszakban 27-ről 35 százalékra emelkedett.

Gondozói szabadság

A munkavállalókat gyermekük vagy más hozzátartozójuk ápolása céljából évi 10 nap fizetetlen gondozói szabadság illeti meg. Súlyosan beteg hozzátartozó esetén 1-12 hónapig terjedő, palliatív ellátást igénylő hozzátartozó ápolása esetén pedig 2 hónap a szülői szabadság idejére járó támogatással megegyező mértékű, fizetett gondozási szabadság igényelhető.

Az édesanya a szülést követő 9 hónapban szoptatási szünetre jogosult, melynek hossza napi 30 perc, amennyiben a napi munkaidő 7,5 óránál rövidebb, és napi 60 perc, amennyiben a napi munkaidő 7,5 óránál hosszabb.

Rugalmas munkafeltételek

2022 novembere óta a kisgyermekes szülők négynapos munkahetet igényelhetnek, azaz 4 napra tömbösíthetik a hét 5 munkanapját, de nem dolgozhatnak napi 10 óránál többet.⁵

Kisgyermek napközbeni ellátása

A kisgyermekgondozás 2 és fél éves korig (a Német Nyelvű közösség esetén hároméves korig) díjköteles. A független (társ) bölcsődék esetében a szülők általában 45 euró körüli

⁵ Blum et al. Leave Policies 2023

összeget fizetnek egész napos ellátásonként. Az államilag támogatott szolgáltatók esetében a szülők által viselt költséghányad a jövedelmüktől függ, napi 1 és 30 EUR között változik.

Az óvodai részvételre eltérő szabályok vonatkoznak a 3 tartományban: Flandriában a gyermekek 2,5 éves koruktól törvényesen jogosultak ingyenes óvodai oktatásra. Vallóniában a gyermekek 2,5 éves koruktól törvényesen jogosultak heti 23 órányi ingyenes óvodai oktatásra. A Német Nyelvű Közösségben hároméves kortól jogosultak a gyermekek ingyenes óvodai elhelyezésre. Az óvodai ellátás főleg állami, de vannak magán és egyházi intézmények is. Belgiumban a 2020-2021-es tanévtől kezdődően a tankötelezettség 6 helyett 5 éves kortól kezdődik a kötelező óvodai, úgynevezett "pre-primary" oktatással, az alapfokú oktatás 6 éves kortól indul.

2023-ban Belgiumban a 0–3 éveseknek 56%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely magasabb az EU-átlagnál (37%) és növekedést jelent a 2005. évi belga értékhez képest (41%). 2023-ban a 3–6 éves gyermekek 99%-a járt óvodába, amely meghaladja az EU-átlagot (89%), és nem jelent változást a 2005-ös értékhez képest (99%).

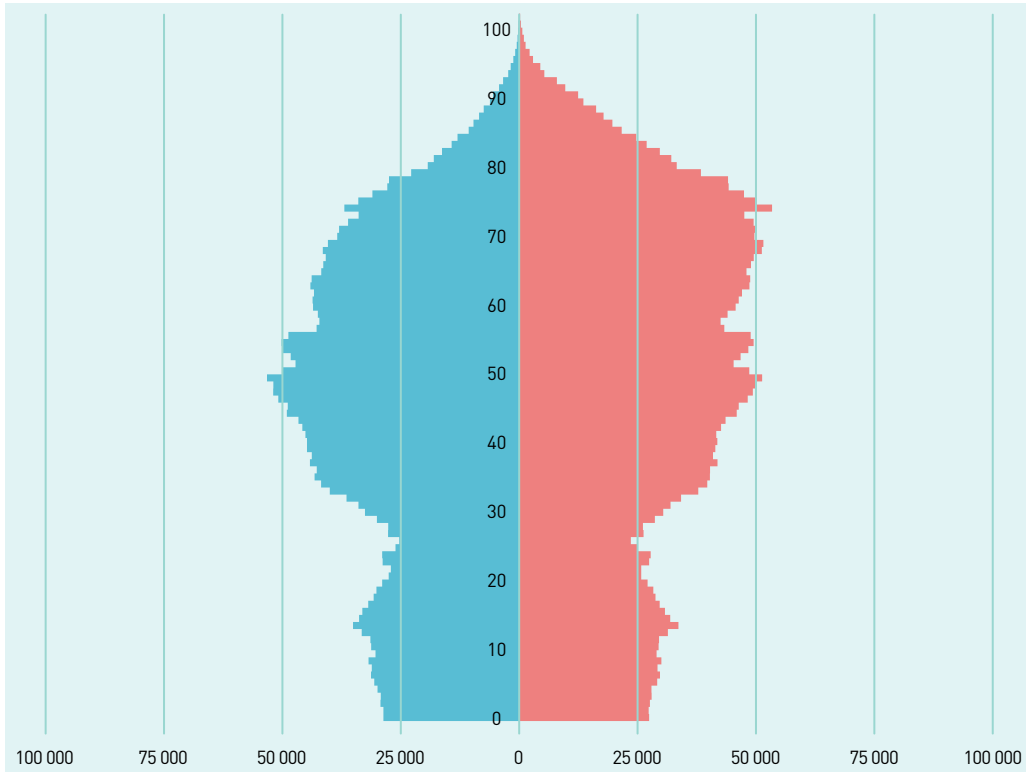

Bulgária

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	8 149 468	7 369 431	7 153 784	6 532 117	6 482 484	6 447 710
éveszületés (fő)	68 180*	70 846	64 984	58 678	56 596	55 103
halálozás (fő)	112 368	108 258	107 580	148 995	118 814	98 928
bevándorló (fő)	n.a.	n.a.	21 241	39 461	40 619	56 807*
kivándorló (fő)	n.a.	n.a.	30 570	26 755	13 175	15 227*
házasságkötés (eset)	31 974	21 448	26 803	26 620	26 013	21 800**
válás (eset)	10 275	10 581	10 603	10 021	9 525	9 088**
TTA	1,2*	1,51	1,54	1,58	1,65	1,81**

Forrás: Eurostat, * Világbank (Letöltési idő: 2024.06.04.), ** Bolgár Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Bulgária népessége az 1990-es évek óta csökken, 2023. január 1-jén 6 447 710 fő volt, ami 21%-os népességcsökkenést jelent 2001-hez viszonyítva. A népesség közel 79%-át a bolgárok alkotják, de nagy számban vannak jelen még törökök (8%) és cigányok/romák (4%).¹ Bulgária korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, ahol a 30 évesek és fiatalabbak jóval kevesebben vannak, mint az idősebb kohorszokban élők.

A népességcsökkenés egyik legfőbb oka, hogy a halálozások száma jóval meghaladja az élveszületések számát. 2023-ban majdnem kétszer annyian haltak meg (98 928 fő), mint ahányan születtek (55 103 fő). 2001-ben még 68 180 gyermek született, 2023-ban már csak 55 103, amely 19%-os csökkenést jelent. 2001 óta a halálozások száma hullámlázóan alakult, de jelentős eltérést egyedül a koronavírus-járvány idején mutatott, amikor közel 150 ezerre emelkedett a halálozások száma. 2001-ről 2023-ra 12%-kal csökkent a halálozások száma.

A bevándorlók száma az utóbbi években ugrásszerűen megnőtt, és az elmúlt éveket vándorlási többlet jellemezte. A Bolgár Statisztikai hivatal adatai szerint 2023-ban majdnem négyszer annyian érkeztek az országba (56 807 fő), mint ahányan kivándoroltak (15 227 fő). 2022 február és 2023. december 31. között 2 151 780 fő ukrán állampolgár lépett be Bulgária területére az orosz-ukrán háború következményeként, és közülük 52 180 fő telepedett le az országban.² Az ország vándorlási egyenlege a 2020-as évekig enyhén negatív volt: néhány ezer fővel többen hagyták el az országot, mint ahányan érkeztek.

A házasságkötések száma 2016 óta enyhe csökkenést mutatott, majd 2023-ban hirtelen visszaesett 2022-höz képest. 2001-hez viszonyítva 2023-ban már közel 32%-kal volt kevesebb a házasságkötések száma, mindamellett stabilan magasabb a válásokénál, 2023-ban mintegy kétszer annyian kötötték össze az életüket (21 800), mint ahányan elváltak (9 088). 2001 óta 11,5%-kal csökkent a válások száma.

Az ország termékenységi arányszáma 2001-ben még 1,2 volt, ami a harmadik legalacsonyabb érték (az EU-átlag 1,43), az elmúlt 15 évben azonban tartósan 1,5 fölött alakult. 2022-ben az 1,65-ös szintje a harmadik legmagasabb volt az EU-ban. 2023-ban elérte az 1,8-as értéket (1,81).

¹ https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/result.jsf?x_2=2110

² <https://bulgaria.iom.int/sites/g/files/tmzbd11291/files/inline-files/-2023-iom-bulgaria-ukraine-response-sitrep.pdf>

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási ellátások

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Minden anya egyszeri ellátásban (*еднократна помощ*) részesül a gyermeke születésekor, függetlenül a család anyagi helyzetétől. Első gyermek után 250 BGN (128 EUR), a második gyermek után 600 BGN (307 EUR), a harmadik után 300 BGN (153 EUR), és minden további gyermek után 200 BGN (102 EUR) jár. Az örökbefogadó szülők egyike egyszeri 250 BGN (128 EUR) támogatásban részesül minden örökbefogadott gyermek után.

Egyszeri juttatás jár az ikergyermekek után is (*Еднократна парична помощ за отглеждане на близнаци*). Ezt az ellátást is a család jövedelmétől függetlenül biztosítják a szülőknek. Az ellátás összege gyermekeként 1 200 BGN (614 EUR). Fogyatékossgal születő gyermek érkezésekor a szülőket további, egyszeri 100 BGN (51 EUR) támogatás illeti meg.

Nappali tagozaton tanuló édesanyák gyermekük születésekor egyszeri 2 880 BGN (1 473 EUR) összeget kapnak két részletben, felét a gyermek születését követően, másik felét pedig abban az esetben, ha beiratkozik a következő szemeszterre még a gyermek egy éves kora előtt.³

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A legalább 12 hónap biztosítási jogviszonnyal rendelkező anyák a szülési szabadság ideje alatt (*Обезщетение за бременност и раждане*) összesen 410 nap fizetett szabadságra jogosultak, melyet 45 nappal a szülés várható időpontja előtt kötelező megkezdeni. Az ellátás összege az utolsó 24 hónapra számított átlagjövedelem 90%-a, de nem lehet alacsonyabb a törvényben meghatározott minimálbérnél (2023-ban 780 BGN (399 EUR)).

2020. január 1-je óta abban az esetben, ha újabb gyermek születik a 410 napon belül, akkor a második gyermek után járó ellátás összege ugyanakkora marad, mint az első gyermek esetében (tehát nem kaphat kevesebbet az anya a második gyermeke után).

Ha az anya a gyermek 6 hónapos kora után visszamegy dolgozni, az ellátás 50%-át folyósítják. Az anya beleegyezésével a gyermek 6 hónapos korától az apa is igénybe veheti a 410 nappól hátralévő időt, és akkor erre az időszakra az anya helyett ő kapja az ellátást. Az első 135 napot azonban csak az anya veheti igénybe.

Azok a nők, akik nem rendelkeznek a szükséges biztosítási idővel, de Bulgáriában állandó lakóhellyel rendelkeznek, és az egy főre jutó havi átlagjövedelmük kevesebb mint 610 BGN (210 EUR), a várandósság alatt egyszeri 150 BGN (77 EUR) támogatásban részesülhetnek. Ha a várandós nő biztosított, de nem rendelkezik a szükséges biztosítási idővel, a támogatás arányos részét kapja legfeljebb 45 napig. Gyermeke születése után pedig kisgyermek gondozásáért járó ellátásban (*Месечни помощи за отглеждане на дете до навършване*

³ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1103&dlangId=en&intPageId=5060>

на една година) részesül a gyermek 1 éves koráig, amelynek összege havonta 200 BGN (102 EUR). 2022-ben az édesanyák egyötöde vette igénybe ezt a támogatási formát. A maradandó fogyatékossgal élő gyermeket nevelő anyák jövedelmi szinttől függetlenül megkapják a gyermek nevelése után járó havi 200 BGN (102 EUR) támogatást egészen a gyermek 2 éves koráig.⁴

Apaszabadság

A legalább 6 hónap biztosítási jogviszonnal rendelkező apa a gyermek születését követően 15 naptári nap fizetett apaszabadságra jogosult, amelyet kötelező kivennie. Az ellátás összegét ugyanúgy számolják ki, mint az anya esetében, vagyis a megelőző 24 hónap átlagkeresetének 90%-át kapja az édesapa, legalább havi 710 BGN (363 EUR) összegben. 2022 augusztusától az apák (az örökbefogadó apák is) a gyermek 8 éves koráig 2 hónap fizetett szabadságra is jogosultak (*otpusk za otglejdane na dete do 8-godishna vazrast ot bashtsta/osinovitelya*). Erre az időszakra havi 710 BGN (363 EUR) támogatás jár.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A szülési szabadság 410 napjának igénybevételét követően a legalább 12 hónapig biztosított szülők, illetve nagyszülők egyike a gyermek 2 éves koráig szülői szabadságban és ennek idejére gyermekgondozást segítő ellátásban részesül (*Обезщетение за отглеждане на малко дете до 2-годишна възраст*), amelynek összege 2023-ban havi 780 BGN (399 EUR).

A gyermek 8. életévének betöltéséig mindkét szülőt 6-6 hónapnyi fizetés nélküli gyermekgondozási szabadság illeti meg. A szabadság részletekben is felhasználható, mindkét szülő maga dönthet arról, hogy mikor szeretné igénybe venni, azonban egy időben nem élhetnek vele. A 6 hónapból legfeljebb 5 hónap átruházható a másik szülőre.

Egyedülálló szülő esetén a gyermekgondozási szabadság egy év is lehet.

Az örökbefogadási szabadság (5 éven aluli gyermek örökbefogadása esetén) 365 nap, és a gyermek érkezésének napjától lehet igénybe venni, legkésőbb a gyermek 5. születésnapjáig, erre az időre 2023-ban havi 780 BGN (399 EUR) járt.

Az egyedülálló örökbefogadó apák/anyák ugyanezekre jogosultak.

Családi pótlék

A családi pótlék (*Месечни помощи*) a gyermek 20. életévének betöltéséig, vagy középiskolai tanulmányainak befejezéséig havonta folyósított támogatás. Azoknak a családoknak jár a juttatás, akiknek a havi egy főre jutó jövedelme nem haladja meg az 510 BGN-t (261 EUR). A családi pótlék összege 2023-ban:

- egygyermekes család számára 50 BGN (25 EUR);
- kétgyermekes család számára 110 BGN (56 EUR);
- háromgyermekes család számára 165 BGN (84 EUR);

⁴ MISSOC

- négygyermekes család számára 175 BGN (89 EUR);
- minden további gyermek után 20 BGN (10 EUR) összeggel emelkedik.

Ikrek esetében gyermekenként 75 BGN (38 EUR) a családi pótlék összege. A fogyatékos-sággal élő gyermeket nevelő családok esetében a családi pótlékot a háztartás jövedelmétől függetlenül folyósítják. A tartósan fogyatékos-sággal élő gyermek szülei (örökbefogadó szülője), rokonai vagy önkéntes nevelőcsaládja a gyermek 18. életévének betöltéséig vagy a középiskolai tanulmányok befejezéséig, de legfeljebb 20 éves koráig havonta jogosultak támogatásra. A támogatás összege a fogyatékos-ság mértékétől függ:

- 90% vagy annál súlyosabb - 930 BGN (476 EUR)
- 70% - 90% - 450 BGN (230 EUR)
- 50% - 70% - 350 BGN (179 EUR)

Ha a család előző évi főre jutó havi jövedelme 510 BGN (261 EUR) és 610 BGN (312 EUR) között van, akkor a fenti összegek 80%-ára jogosultak.

Támogatásban részesülnek a szülők, amennyiben gyermekük az 1-4. vagy 8. osztályban folytatja tanulmányait. A támogatás összege 300 BGN (154 EUR), és két egyenlő részletben folyósítják az első, illetve második félév megkezdésekor.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Egyszeri juttatás: A 3 vagy több gyermeket nevelő anyáknak naptári évenként egyszer ingyenes az országos vasúti és autóbuszos utazás (*годетни майки*) az oda-vissza útra.⁵

Családi adókedvezmény

A gyermekes családok élhetnek adókedvezménnyel, amelynek mértéke a gyermekek számától függ. Minden gyermek után évi 6 000 BGN (3 067 EUR) összeggel csökkenthető az adóalap, legfeljebb 18 000 BGN (9 200 EUR) összegben. Fogyatékos-sággal élő gyermek után évi 12 000 BGN (6 134 EUR) összegű adóalap-csökkentés érvényesíthető.⁶

Otthonteremtés

Nincs ilyen jellegű támogatás.

⁵ MISSOC

⁶ <https://taxsummaries.pwc.com/bulgaria/individual/deductions>

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

2009-ben a 15-64 év nők foglalkoztatottsági rátája 58,3% volt, ami 2023-ra meghaladta az EU-átlagot és 67,4%-ra nőtt (EU-átlag: 65,7%). A férfiak esetében is növekedés látható a vizsgált időszakban: 2009-ben a férfiak 66,9%-ra dolgozott, 2023-ban pedig 73,9%-a, amely már megközelíti az EU-átlagot (75,1%).

2023-ban a 6 év alatti gyermeket nevelő 18-64 éves nők 64,8%-a dolgozott, amely csak minimálisan marad el az ugyanebben az évben mért EU-átlagtól, amely 66,4% volt. A 6 év alatti gyermeket nevelő férfiak 85,1%-a dolgozott, amely szintén közelít az EU-átlaghoz, amely ebben az évben 89,6% volt. 2009-hez képest mindkét nem esetében jelentős mértékben nőtt a kiskorú gyermeket nevelők foglalkoztatottsága: a nőknél 49,2% volt, a férfiak esetében pedig 78,6%.

2023-ban a 15 és 64 éves kor közötti bolgár lakosságnak mindössze 1,4%-a dolgozott rész-munkaidőben (nők 1,5%, férfiak 1,3%), ezek az értékek jelentős mértékben elmaradnak az EU-átlagtól (ami 28,5%, illetve 8,4%).

Gondozói szabadság

Beteg családtag vagy gyermek gondozására (*отпуск при временно неработоспособност*) évente 60 napja van a biztosítással rendelkező családtagoknak. Ebben az időszakban a havi bruttó keresetük 80%-ára jogosultak.

A kollektív munkaszerződéssel rendelkező, dolgozó anyák minden évben 2 szabadnapra jogosultak, abban az esetben, ha kettő vagy több 18 év alatti gyermeket gondoznak (*платен отпуск за две И повече живи деца*). A három vagy több gyermeket nevelő édesanyáknak 4 nap jár.

Rugalmas munkafeltételek

Csecsemő gondozása (szoptatása) céljából (*отпуск за кармене И хранене на малко дете*) napi 2 óra távollét megengedett az anyának, ha a gyermek 8 hónaposnál fiatalabb és az anya teljes munkaidőben (napi 8 órában) dolgozik. Amikor a gyermek eléri a 8 hónapos kort, a szoptatás miatti fizetett távollét napi 1 órára csökken. Ha napi 7 órát vagy kevesebbet dolgozik az anya, akkor 1 óra szoptatási szünetre jogosult.

2022. augusztus 1-jétől szélesítették a magánélet és a szakmai élet összeegyeztetésének lehetőségeit, amelynek következtében a munkavállaló szükség esetén kérhet távmunkát vagy a munkaidő módosítását. Ezzel a lehetőséggel a 8 évesnél fiatalabb gyermekek szülei élhetnek, illetve azok, akik súlyos egészségügyi okok miatt gondozzák szüleiket, házastársukat vagy más hozzátartozóikat. 2022 előtt csak a szülési/szülői szabadságról visszatérők folyamodhattak rugalmas munkavégzésért. A munkáltatónak azonban nem kötelező engedélyeznie a rugalmas munkavégzést, azonban köteles megindokolni a kérelem elutasítását.

Kisgyermek napközbeni ellátása

2022. április 1-je óta az önkormányzati bölcsődék és óvodák teljesen ingyenesek. A bolgár gyermekek 3 hónapos és 3 éves koruk között bölcsődékbe, míg 3 éves kortól óvodába járhatnak. Amennyiben az érintett településen a bölcsődében nincs elég férőhely a gyermekek akár 2 éves kortól is kezdenek az óvodát.⁷ Az iskola előtti két évében az iskolaelő-készítő oktatás kötelező, amelyet az óvoda vagy az általános iskola ingyenesen biztosít, beleértve az oktatási segédanyagokat is.⁸

2023-ban a 0–3 éves gyermekek 17%-a részesült bölcsődei szolgáltatásban, amely jelentősen alacsonyabb az EU-átlagnál (37%) és enyhe emelkedést jelent 2005-höz képest (16%). 2023-ban a 3–6 évesek 95%-a járt óvodába, amely meghaladja az EU-átlagot (89%), és nagymértékű emelkedés 2005-höz képest (38%).

⁷ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/bulgaria/early-childhood-education-and-care>

⁸ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/bulgaria/organisation-education-system-and-its-structure>

Ciprus

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	697 549	839 751	848 319	896 007	904 705	920 701
éveszületés (fő)	8 167	9 622	9 455	10 309	10 197	n.a.
halálozás (fő)	4 827	5 504	5 471	7 202	7 295	n.a.
bevándorló (fő)	17 485	23 037	17 391	24 001	31 052	n.a.
kivándorló (fő)	n.a.	4 895	14 892	18 410	17 958	n.a.
házasságkötés (eset)	10 574	6 210	6 375	5 066*	6 645*	n.a.
válás (eset)	1 197	1 934	1 948	2 061*	1 503*	n.a.
TTA	1,57	1,35	1,37	1,39	1,37	n.a.

Forrás: Eurostat, * Ciprusi Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024.06.04.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Ciprus népessége az elmúlt 50 évben folyamatosan növekedett. 2023. január 1-jén 920 701 fő volt az ország lakossága. 2001-hez képest a lakosság száma egyharmadával, azaz 223 152 fővel növekedett. A népesség közel 99%-át görögök, a további 1%-ot törökök, örmények és egyéb kisebbségek alkotják.

Ciprus korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, 10–30 éves életkor között meredeken csökkenő népességszámmal.

A népesség növekedésének indoka, hogy az élveszületések száma is meghaladja a halálozások számát, valamint a bevándorlók száma is magasabb a kivándorlókénál. 2001-hez képest, 20 év alatt 24%-kal emelkedett az élveszületések és 51%-kal a halálozások száma, ám még így is közel harmadával kevesebben halnak meg, mint ahányan születnek. A természetes szaporodásnak köszönhetően évente 3-4 ezer fővel nőtt az ország lakossága.

2011-ről 2022-re a kivándorlás közel négyszeresére, a bevándorlás mintegy 80%-kal nőtt. Az ország pozitív vándorlási egyenlegének köszönhetően évente 5-7 ezer fővel nőtt az ország lakossága, ennek mértéke 2022-ben megugrott, közel 15 ezer fős volt a vándorlási többlet.

A házasságkötések száma lényegesen magasabb a válásokénál, 2001 és 2011 között több mint 40%-kal csökkent a házasságkötések száma, majd 2022-re kis mértékben emelkedett. A válások száma 2021-ig növekvő tendenciát mutatott, és csaknem kétszeresére emelkedett 2022-ben azonban jelentősen csökkent.

A teljes termékenységi arányszám a 2001-es 1,57-ről (uniós átlag 1,43) 2011-re 1,35-re esett vissza, azóta lényegesen nem változott, 2022-ben 1,37 volt, amely az EU-átlagnál (1,46) alacsonyabb.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási ellátások

A családtámogatások általánosságban azokra a családokra vonatkoznak, akik a kérelem benyújtását megelőzően legalább 5 éve jogszerűen és folyamatosan a Ciprusi Köztársaság tényleges ellenőrzése alatt álló területen élnek. A kedvezményre való jogosultságot a lakóhelyi követelmények, a család teljes bruttó jövedelme és a vagyona határozza meg.

Az ellátások összegét a gyermekek számától és a család jövedelmi szintjétől függően számítják ki.¹

Anyasági támogatás jellegű ellátások²

Az anyasági támogatás (*Βοήθημα Τοκετού*) egyszeri juttatás, amelyet a házaspár biztosított nőnek és a biztosított férfi biztosítással nem rendelkező feleségének a gyermek születése után fizetnek. Az összeg akkor is jár a nőnek, ha a terhesség 28. hetét követően elveszítette a gyermekét. A támogatás iránti kérelmet a szüléstől számított egy éven belül kell benyújtani. Az anyasági támogatás összege 2022-ben 581 EUR volt.

A különleges anyasági támogatást (2022-ben 581 EUR) azok az anyák (pl: nem házaspár vagy társadalombiztosítással nem rendelkező) kaphatják, akik nem jogosultak a gyermekszületési támogatásra, de legalább 12 hónapja Cipruson élnek. A különleges anyasági támogatás iránti kérelmet a szüléstől számított három hónapon belül kell benyújtani.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások³

Az anyák 18 hét fizetett szülési szabadságra (*Επίδομα Μητρότητας*) jogosultak, ha előtte legalább 26 hét biztosított jogvisztonnyal rendelkeztek. A szülési szabadságból 2 hetet kötelező a szülés várható időpontja előtt, míg 9 hetet a szülés időpontját követően kivenni. Koraszülés esetén 6 héttel, ikerszülés esetén 4 héttel hosszabbodik meg a szülési szabadság hossza. A szülési szabadság idejére a nő korábbi jövedelmének 72%-át kapja (amely többes szüléseknél az ikrek számától függően 80%-ra, 90%-ra illetve 100%-ra emelkedik), az ellátásnak nincsen felső határa. Csecsemőgondozási ellátásban nem részesülhet, aki teljes állásban visszatér dolgozni. Részmunkaidő esetén részesülhet az ellátásban, azonban a bér és az ellátás összege nem haladhatja meg a teljes bér összegét. Az örökbefogadó szülőre vagy a béranyára ugyanezek a feltételek vonatkoznak.

Az ellátást 18 héten át folyósítják a szülés várható hetét megelőző második héttől kezdődően, örökbefogadás esetén 16 héten át, illetve béranya esetén 14 héten át. Ikerszülés esetén a 18 hetes időszak 4, illetve 8 héttel meghosszabbodik.

Apaszabadság⁴

A biztosított jogvisztonnyal rendelkező apa jogosult két hét apaszabadságra (*Επίδομα Πατρότητας*) a szülést követően, amelyet nem bonthat meg, és a gyermek 20 hetes koráig kell igénybe vennie. Ez idő alatt a korábbi fizetése 72%-át kapja (amely többes szüléseknél az ikrek számától függően 80%-ra, 90%-ra illetve 100%-ra emelkedik), és az ellátásnak nincsen felső határa. Örökbefogadásnál is ezen szabályok érvényesek. A ciprusi

¹ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1105&langId=en&intPageId=4999>

² <https://child-birth-grant.service.gov.cy/>

³ MISSOC és <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1105&langId=en&intPageId=5000>

⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1105&langId=en&intPageId=5000>

társadalombiztosítási adatok alapján 2021-ben a születések számához viszonyítva az apák 35%-a élt az apaszabadság lehetőségével.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások⁵

A szülési szabadságot követően mindkét szülő jogosult további 18 hét szülői szabadságra (*Γονική Αδεια*) (özvegyek vagy egyedülálló szülők esetében 23 hét), melyet az anya a szülési szabadság lejárta után, az apa pedig az apaszabadságot követően vehet igénybe, legkésőbb a gyermek 8 éves koráig, fogyatékossgal élő gyermek esetében 18 éves koráig. A 18 hétből 2 hét átruházható, amennyiben legalább 2 hetet igénybe vett előtte a szülő. Egy naptári évben legfeljebb csak 4 hét szabadság vehető ki (vagy 7 hét három vagy több gyermek esetében). 2025. január 1-től már 5 hét lesz kivethető.

A szülői szabadságra járó támogatást (*Επίδομα Γονικής Αδειας*) a szülői szabadságon lévő, biztosított szülők kapják. A juttatás minden szülőnek gyermekenként legfeljebb 6 hétig jár, a további 12 hetes időszak fizetetlen szabadság. 2024 augusztusától a szülői szabadság első 8 hetére jár ellátás.⁶

Fogyatékossgal élő gyermek esetében a szülői szabadságra járó juttatás időtartama meghosszabbodik:

- 4 héttel, feltéve, hogy a gyermeket súlyos fogyatékossgal élőnek vagy középsúlyos szellemi fogyatékossgal élőnek minősítették.
- 6 héttel, amennyiben a gyermeket teljes fogyatékossgal élő személynek minősítették.

Családi pótlék

A családi pótlék (*Επίδομα Τέκνου*) összege függ a gyermekek számától, a család jövedelmi és vagyoni helyzetétől. A juttatás folyósításának feltétele, hogy a család legalább 5 éve Cipruson éljen. Alapesetben a gyermek 18 éves koráig jár, meghosszabbodik 20 éves korig, ha még nem fejezte be a középiskolát, illetve 21 éves korig, ha katonai szolgálatot teljesít. Továbbá életkortól függetlenül fizetik minden olyan gyermek után, akik tartósan nem képesek önmagukról gondoskodni.

A juttatásra a család egy gyermek esetén 49 000 EUR, két gyermek esetén 59 000 EUR éves családi összjövedelem alatt jogosult. Minden további gyermekek esetén 5 000 EUR-val nő a felső határ. A jövedelmi kritériumon túlmenően a családi pótlék akkor sem jár, ha a család vagyonának összértéke - beleértve az ingatlanokat, részvényeket, kötvényeket, értékpapírokat és betéteket - meghaladja az 1 200 000 EUR-t.

⁵ MISSOC és https://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dlr/dlr.nsf/parentalleave_en/parentalleave_en?opendocument és <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1105&langId=en&intPageId=5000>

⁶ <https://gzc.com.cy/news/announcements/the-new-paternity-parental-caring-force-majeure-leave-and-flexible-work-arrangements-for-work-life-balance-law/>

A családi pótlék összege 2023-ban:

Család éves bevétele	1 gyermek esetén	2 gyermek esetén	3 gyermek esetén	4 gyermek esetén
0 – 19 500 EUR	540 EUR	648 EUR	1188 EUR	1904 EUR
19 500 EUR – 39 000 EUR	483 EUR	591 EUR	1131 EUR	1734 EUR
39 000 EUR – 49 000 EUR	432 EUR	432 EUR	864 EUR	1432 EUR
49 000 EUR – 59 000 EUR	-	392 EUR	784 EUR	1290 EUR
59 000 EUR – 59 500 EUR	-	-	784 EUR	1290 EUR
59 500 EUR – 60 000 EUR	-	-	-	1290 EUR

Egyedülálló szülő számára gyermekenként jár a családi pótlékon felül 39 000 EUR éves jövedelem alatt, havi 204 EUR, 39 000 és 49 000 jövedelem között havi 181 EUR kiegészítő pótlék. A kifizetés egy és két gyermek esetén évente, három vagy több gyermek esetén havonta történik. A családi pótlék iránti kérelmet minden naptári évben be kell nyújtani.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Nincsen családi adókedvezmény.

Otthonteremtés

Nincs ilyen jellegű támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

A 6 évesnél fiatalabb gyermekeket nevelő nők (18-64 évesek) körében a foglalkoztatás 2023-ban 73,5% volt, meghaladva az uniós 66,4%-os átlagot. A férfiak esetében a mutató 91,6% volt, ami szintén az EU-átlag (89,6%) feletti. 2009 és 2023 között kismértékű növekedés látható. 2009-ben a kisgyermeket nevelő nők 71,4%-a dolgozott, a férfiaknak pedig 91,3%-a. A részmunkaidő nem terjedt el széles körben. 2023-ban a 15-64 éves nők részmunkaidős foglalkoztatási aránya 4,5%, a férfiak esetében pedig 3% volt, ahol az előbbi jóval alacsonyabb az EU-átlagnál (ami 28,5%, illetve 8,4%).

Gondozói szabadság

Az eltartottak ápolása érdekében minden munkavállaló évente legfeljebb 7 nap fizetés nélküli szabadságra jogosult vis maior esetén (azaz sürgős esetek, például eltartott betegsége vagy balesete). Eltartottnak minősül a munkavállaló gyermeke, férje, felesége, szülője, testvére vagy nagyszülője. Az ilyen szabadság kiadható egyetlen szabadságolási időszakként vagy külön időszakokra elosztva. Házaspárok esetében mindkét házastárs külön-külön jogosult ilyen szabadságra.

Rugalmas munkafeltételek

A dolgozó szülőknek joguk van rugalmas munkaidő-beosztást kérni gondozási okokra hivatkozva. Ez magában foglalja a foglalkoztatás átalakítását, így távmunkát, rugalmas időbeosztást vagy csökkentett munkaidőt is kérhetnek. A jogosultsághoz a munkavállalóknak hat hónapos folyamatos munkavisztonnyal kell rendelkezniük ugyanannál a munkáltatónál. A munkáltatóknak egy hónapon belül válaszolniuk kell a kérelemre, és döntésüket megfelelően indokolva jogukban áll elutasítani vagy elhalasztani a kérelmet.

A szülési szabadságot követően 6 hónapon keresztül a dolgozó anya szoptatási kedvezményként egy órával később érkezhethet a munkahelyére, és egy órával korábban elmehet, vagy 6 hónapon keresztül egyórás szünetet tarthat a munkanap folyamán.

Kisgyermek napközben ellátása⁷

Cipruson a bölcsődék (*pedokomikoi/vrefokomikoi stathmoi*) a gyermekek számára születésüktől 4 éves és 8 hónapos korig állnak nyitva. Vannak állami-, közösségi- és magánbölcsődék, jellemzően mindegyik fizetős intézmény, a fizetendő hozzájárulás mértéke eltérő. A 4 év 8 hónapos korban kezdődő ingyenes iskolaelőkészítő osztály kötelező minden gyermek számára. Cipruson az alapfokú oktatás 5 éves és 8 hónapos kortól kezdődik.

2023-ban a 0–3 éves gyermekek 37%-a részesült bölcsődei szolgáltatásban, amely megegyezik az EU-átlaggal, és több, mint duplája a 2005-ös értéknek (16%). Az országban 2023-ban a 3–6 évesek 88%-a járt óvodába, amely szinte megegyezik az EU-átlaggal (89%).

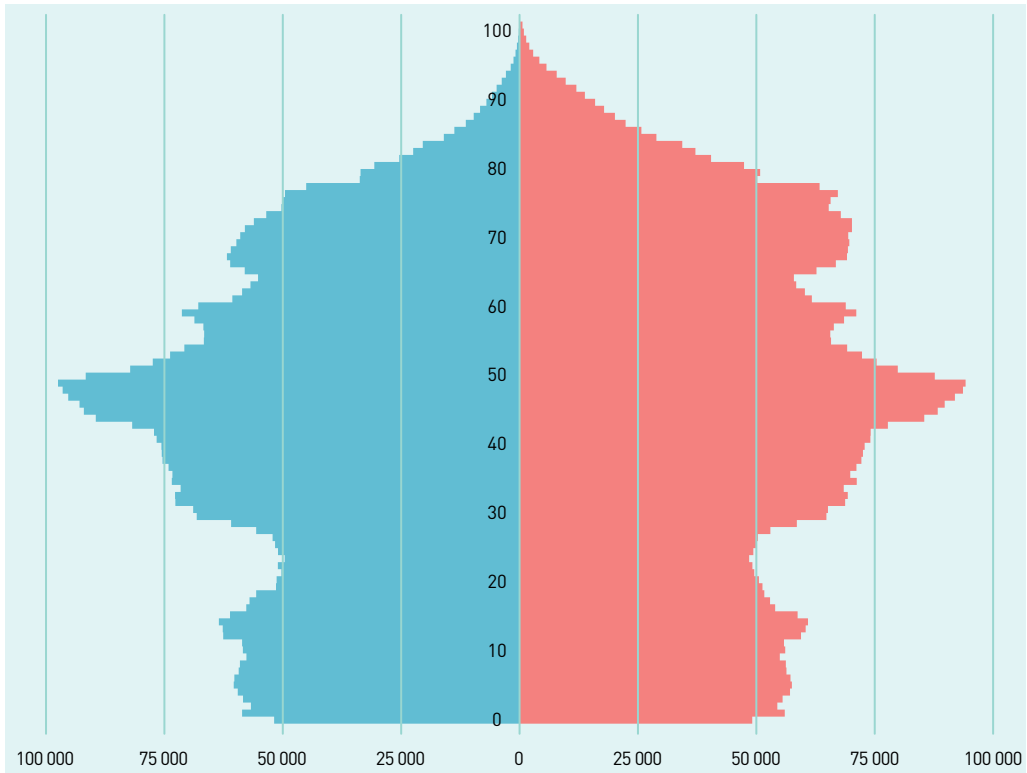
⁷ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/cyprus/overview>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	10 232 027	10 486 731	10 553 843	10 494 836	10 516 707	10 827 529
éveszületés (fő)	90 715	108 673	112 663	111 793	101 299	91 149*
halálozás (fő)	107 755	106 848	107 750	139 891	120 219	112 795*
bevándorló (fő)	12 918	27 114	64 083	69 360	347 429	141 263*
kivándorló (fő)	21 469	55 910	38 864	18 630	31 764	46 591*
házasságkötés (eset)	52 374	45 137	50 768	46 778	54 820	48 268*
válás (eset)	31 586	28 113	24 996	21 107	19 846	19 453*
TTA	1,15	1,43	1,63	1,83	1,64	1,45*

Forrás: Eurostat, * Cseh Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024.08. 12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Csehország lakossága 2023. január 1-jén 10 827 529 fő volt. A 2021-es népszámlálás szerint a lakosság 4,7%-a volt külföldi állampolgár. Közülük a legnagyobb arányban Ukrajna (1,4%), Szlovákia (0,9%) és Vietnam (0,5%) állampolgárai élnek az országban.¹

Az ország korfáján látható, hogy a 10-12 éves korcsoporttól eltekintve alapvetően idősödő társadalomról van szó, a következő évtizedekben a jelenlegi 40-es korosztály tömeges nyugdíjba vonulása jelent majd kihívást. Más térségbeli országokhoz hasonlóan a nők Csehországban is nagyobb arányban vannak jelen a 60 év feletti korosztályban.

Csehországban kismértékben, 6%-kal (595 ezer fő) nőtt a népességszám 2001. január 1-ről 2023. január 1-re, 2011 óta enyhe emelkedés figyelhető meg, majd 2022-ről 2023-ra több mint 300 ezer fővel nőtt. A népesség természetes fogyása néhány ezer fős, azonban a vándorlási egyenleg az utóbbi években jelentősen megemelkedett 2022-ben a 300 ezret, 2023-ban pedig a 141 ezret is meghaladta, ami feltehetően az orosz-ukrán háború következménye.

2011 óta 2023-ban születtek a legkevesebben (91 149 fő), mintegy 16%-kal csökkent a születések száma. 2001-ben összesen 90 715 gyermek született, ami 0,5%-kal alacsonyabb a 2023-as élveszületési számhoz képest. A halálozások száma mérsékelten emelkedik az országban: 2001-hez képest 2023-ban 5%-kal többen haltak meg. 2021-ben (139 891 fő) és 2022-ben (120 219 fő) kiugró volt az országban a halálozások száma, mely valószínűleg a koronavírus-járvány hatása, mivel 2019-ig és ezt követően 2023-ban is 110 ezer körül alakult a halálozások száma. 2023-ban Csehországban volt az egyik legmagasabb a halálozási arányszám (12,7), az uniós országok sorrendjében a harmadik helyen állt. Az EU-27 átlag 15,7 volt.

2011-től egészen 2019-ig enyhe, évi néhány ezer fő volt a természetes növekmény, azonban 2020 óta már 20-30 ezer fő közötti a természetes fogyás.

Az ország vándorlási egyenlege a 2000-es évek elején még negatív volt, azonban az elmúlt időszakban évente 25-35 ezer fővel gyarapszik így az ország népessége. Kiugróan magas volt a 2022-es és 2023-as év vándorlási egyenlege az Ukrajnából érkező menekültek hatására, 2022-ben közel 350 ezer fő, 2023-ban pedig 141 ezer fő érkezett az országba. A 2001-es adatokhoz képest több mint tízszeresére nőtt a bevándorlók száma. A kivándorlások száma is emelkedett az elmúlt évtizedekben Csehországban, míg 2001-ben összesen 21 469 fő hagyta el az országot, addig 2023-ra ez megduplázódott, és 46 591 fő emigrált.

A házasságkötések száma évi 45-55 ezer körül alakul, 2023-ban 48 246 házasságot kötöttek az országban, ez 8%-kal alacsonyabb a 2001-es (52 374) adathoz képest. A válások

¹ <https://scitani.gov.cz/citizenship#null>

száma visszaesett: míg 2001-ben 31 586 válásra került sor, addig 2023-ban már csak 19 453-ra, amely 38%-os csökkenést jelent.

A 2001-ben az unió legalacsonyabb gyermekvállalási hajlandósága Csehországban volt (1,15), jóval az EU-átlag (1,43) alatt. A 2011-2021 közötti időszakot tekintve a termékenységi arányszám Csehországban 1,43-ról 1,83-ra emelkedett (28%-os növekedés), ami a második legmagasabb érték volt az Európai Unióban, 2022-re azonban 1,64-re esett vissza (negyedik legmagasabb érték). 2023-ban pedig tovább csökkent az arányszám 1,45-re. Tekintettel az ország korfáján is látható nagyszámú negyvenes kohorszra, a következő évtizedben várhatóan további erőteljes csökkenés érinti majd ezt a korosztályt.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Várandóssági és anyasági kompenzációs juttatás

Azok a foglalkoztatott várandós kismamák és kisgyermekes anyák, akik alacsonyabb pozícióba kerültek a gyermekvállalás következtében, kompenzációs juttatásra (*vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství*) jogosultak a szülést megelőző 6. hétig, illetve kivételes esetekben a szülést követően is. A juttatás az elmúlt 12 hónap napi átlagkeresetének és az alacsonyabb pozíció napi átlagkeresetének a különbsége.

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Csehországban az anyasági támogatás (*porodné*) az első két élve született gyermek után jár az édesanyának. Ez egy egyszeri juttatás, melyet azon családok kapnak, amelyek jövedelme nem haladja meg a családi létminimum 2,7-szeresét (első gyermeküket váró pár esetén 29 673 CZK-t (1 176 EUR-t)) a gyermek születését megelőző negyedévben. A támogatás összege 13 000 CZK (535 EUR) az első, és 10 000 CZK (411 EUR) a második gyermek után.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A csecsemőgondozási ellátásra (*peněžitá pomoc v mateřství*) való jogosultság feltétele alkalmazottak esetében legalább 270 nap biztosított jogviszony a szülési szabadság előtti két évben, vállalkozók esetében legalább 180 nap betegbiztosítás a szülést megelőző évben, emellett az egyetemi/főiskolai hallgatók is jogosultak a csecsemőgondozási ellátásra.

A szülési szabadság hossza 28 hét (ikerszülés esetén 37 hét), ez idő alatt az édesanyák korábbi jövedelmük 70%-át kapják, maximum 47 700 CZK-t (1 931 EUR) havonta. A szülési szabadságból 6–8 hét a szülés előtt, 20–22 hét pedig azt követően használható fel. 14 hét szabadság kötelező, ebből legalább 6 hétnek a szülés utánra kell esnie. A szülést követő 7. héttől ez a szabadság megoszthatóvá válik a szülők között, így az apa és az anya felváltva lehet a gyermekkel, illetve szintén a 7. héttől lehetséges az ellátás melletti munkavégzés.

Apaszabadság

Az apaszabadság (*otcovská dovolená*) 14 nap (2022-től, korábban 7 nap volt), amely egyben, a gyermek születését követő 6 hétben vehető ki (kivéve, ha a gyermek vagy az anya kórházi kezelésre szorul, abban az esetben a kórházi napok számával kibővül ez az időszak). A szabadság idejére járó ellátás a korábbi bér 70%-a, azonban maximum 22 260 CZK (902 EUR) a 14 napra. Örökbefogadás esetén 10 nap szabadság jár az édesapáknak. Ezen felül bérkompenzációval járó szabadságot kapnak az apák arra az időre, amikor a születendő gyermekük édesanyját kórházba viszik, illetve fizetés nélküli szabadságra jogosultak a szülés idejére. Az apaszabadságot igénybe vevő édesapák aránya annak 2018-as bevezetése óta 40% körüli.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A gyermekgondozási szabadság (*rodicovska dovolena*) fizetés nélküli szabadság, amelyre mindkét szülő jogosult a gyermek 3 éves koráig. Az anya a szülési szabadságot követően, az apa pedig a gyermek születését követően veheti igénybe a gyermekgondozási szabadságot, más személyre nem ruházható át.

A gyermekgondozási ellátást (*rodicovský příspěvek*) azok vehetik igénybe, akik nem adják gyermeküket magán vagy állami napközbeni ellátásba. A gyermekgondozási ellátás a 2024. január 1-jét követően született gyermekek esetében már csak 3 éves korig jár (a 2023. december 31-ig megszületett gyermekek esetében a gyermek 4 éves koráig járt) és csak az egyik szülő veheti igénybe, továbbá lehetőség van az ellátás folyósítása melletti rész- vagy teljes munkaidős munkavégzésre.

Az ellátás maximum összege:

- A 2024. január 1-jét követően született gyermekek esetében 350 000 CZK (13 896 EUR), ikrek esetében 525 000 CZK (20 804 EUR),
- A 2023. december 31-ig megszületett gyermekek esetében 300 000 CZK (12 150 EUR), ikrek esetében 450 000 CZK (18 226 EUR).²

A szülő szabadon döntheti el, hogy milyen havi összegben, mennyi ideig veszi igénybe, azonban az egy hónapra jutó ellátás nem haladhatja meg az 53 910 CZK-t (2 136 EUR). Akik nem rendelkeznek biztosított jogvisztonnyal, maximum 13 000 CZK (515 EUR) összegű havi gyermekgondozási ellátásra jogosultak. Az ellátást nagyszülők vagy más a gyermek napközbeni ellátásáról gondoskodó személyek is igénybe vehetik.

2021 júliusa óta biztosítják a családok számára a gyermekgondozási ellátás igénybe nem vett részének egyösszegű kifizetését, ha a teljes 350 000 CZK (12 150 EUR) lehívása előtt újabb gyermekük születik.

² <https://www.mpsv.cz/web/en/state-social-support>

Családi pótlék

Csehországban a családi pótlékot (*přídavek na dítě*) tankötelezettséghez és családi jövedelemhez kötik, és a gyermek 15 éves koráig jár. Kivételt képez, ha a gyermek tovább tanul, ha rokkant, vagy ha egészségügyi okok miatt képtelen a jövőbeni munkavégzésre (pl. fogyatékosággal él). Ezekben az esetekben 26 éves korig járhat a támogatás.

A család jövedelmétől függően a 6 éven aluli gyermek után 830 CZK/1 330 CZK (33/53 EUR), a 6 és 15 év közötti gyermek után 970 CZK/1 470 CZK (38/55 EUR), míg a 15 és 26 év közötti gyermek után 1 080 CZK/1 580 CZK (43/58 EUR) járt 2023-ban.³ Ha valamelyik családtag minimálbért kap vagy más szociális juttatásban részesül, akkor magasabb családi pótlék jár.

A támogatás megítélésakor figyelembe veszik a család jövedelmét, mely nem haladhatja meg a családi létminimum 3,4-szeresét (ami a háztartásban élők számától, gyermekek korától függően változik). Ezen összeg felett nem jár családi pótlék.

Egyedül nevelő szülők támogatása

A 2020 decemberében bevezetett intézkedésnek köszönhetően az állam pénzügyi támogatást (*náhradní výživné*) biztosít a gyermeküket egyedül nevelő szülők részére, ha a másik szülő nem fizeti a tartásdíjat. Ez az ellátás a ki nem fizetett tartásdíj okozta jövedelemkiesést hivatott ellensúlyozni, havonta legfeljebb 3 000 CZK (123 EUR) erejéig. Az egyedülálló szülők 2021. július 1-jétől igényelhetik az ellátást, legfeljebb 24 hónap időtartamra.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Adókedvezmény akkor jár a gyermek után, ha egy háztartásban él az adófizetővel. Az adóalapot fix összeggel csökkentik, amit az adóelőlegből vonnak le. Az adókedvezmény összege 2022-ben évi 15 204 CZK (626 EUR) volt az első gyermek után, 19 404 CZK (799 EUR) a második és 24 204 CZK (996 EUR) a harmadik és minden további gyermek után. Ha az adófizető által fizetendő adóelőleg kevesebb, mint az adójóváírás, akkor a különbözetet igényelheti.

Az, akiknek a férjének/feleségének az éves jövedelme nem haladja meg a 68 000 CZK-t (2 799 EUR), adókedvezményre jogosult évi 24 840 CZK (1 022 EUR) összegben.

Otthonteremtés

Lakhatási támogatás igényelhető, ha a család összjövedelmének 30%-a (Prágában 35%-a) nem elegendő a lakhatási költségek fedezéséhez. A különbözet állami támogatás formájában kérhető.

³ <https://www.mpsv.cz/web/en/state-social-support>

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Csehországban a 6 év alatti gyermekeket nevelő anyák (18-64 évesek) foglalkoztatási aránya meglehetősen alacsony, a 2023-as adatok alapján 45,4%. Az EU-átlag 66,4%, így Csehország jócskán elmarad ettől. A 2009-es adatokhoz képest azonban javulás figyelhető meg, akkor a kisgyermekes anyák 33,5%-a volt foglalkoztatott. A kisgyermekes édesapák foglalkoztatási rátája ugyanakkor 94,4%, ami az egyik legmagasabb érték az EU-n belül, az EU-átlag 89,6%. 2009-től Csehország jelentős mértékben meghaladja az EU-átlagot a kisgyermeket nevelő férfiak foglalkoztatottságában. A részmunkaidős foglalkoztatás kevésé elterjedt az országban (15-64 évesek), 2023-ban a nők 11,6%-a (EU-átlag: 28,5%), míg a férfiak 3,2%-a (EU-átlag: 8,4%) dolgozott ilyen formában. 2009-es adatokhoz képest növekedés figyelhető meg a férfiak és a nők esetében is, férfiaknál a részmunkaidős foglalkoztatottak aránya 2,0%, a nők esetében pedig 8,5% volt, azonban ezek az értékek mindig jelentős mértékben elmaradtak az EU-átlagtól.

Gondozói szabadság

A munkavállaló beteg hozzátartozója otthoni ápolása céljából szabadságot vehet ki (10 év alatti gyermek megbetegedése esetén bármilyen esetben - egyéb hozzátartozó miatt súlyos betegség esetén). A szabadság idején a kereset 60%-ának megfelelő összeg, maximum napi 855 CZK (36 EUR) jár. A munkavállaló egyszerre legfeljebb 9 nap szabadságot vehet ki, de a szabadság igénybevételének gyakoriságára vonatkozóan nincs korlátozás. A szülők felváltva vehetnek ki szabadságot beteg gyermekük ápolása céljából.

Rugalmas munkafeltételek

A 15 év alatti gyermeket gondozó munkavállaló esetében a munkáltató köteles helyt adni a részmunkaidőre vonatkozó kérésnek, kivéve, ha ez súlyos működési gondokat okozna a munkahelyen. 2023-tól a részmunkaidős foglalkoztatást a munkáltatók számára is vonzóbbá tették azzal, hogy 5%-os kedvezményt kaphatnak a társadalombiztosítási járulékból a 10 év alatti gyermeket nevelő szülők részmunkaidős foglalkoztatása esetében.

A távmunkavégzést 2023-tól szabályozza törvény.⁴ Egyes védett munkavállalók (pl. várandós munkavállalók, a legalább egy 9 év alatti gyermeket gondozó vagy egy másik személy tartós ápolásáért felelős dolgozó) esetében, ha a munkavállaló távmunkavégzési lehetőséget kér, és a munkáltató nem hagyja jóvá a kérelmet, akkor a munkáltatónak írásban kell indokolnia döntését.

⁴ <https://www.expats.cz/czech-news/article/big-updates-to-czech-labor-code-come-into-force-how-will-you-be-affected>

Kisgyermek napközbeni ellátása

Csehországban a 3 év alatti, bölcsődébe járó gyermekek után a vonatkozó törvény által meghatározott térítési díjakat kell fizetni, feltéve, hogy az adott férőhelyet az állami költségvetésből biztosított működési támogatásból finanszírozzák.

Az óvodai ellátás főleg állami keretek között biztosított, de vannak magán és egyházi intézmények is. A gyermek 3 éves korától lehet igénybe venni, azonban 5 éves kortól kötelező az óvodai oktatás, ami térítésmentes. Az alapfokú oktatás 6 éves kortól kezdődik.

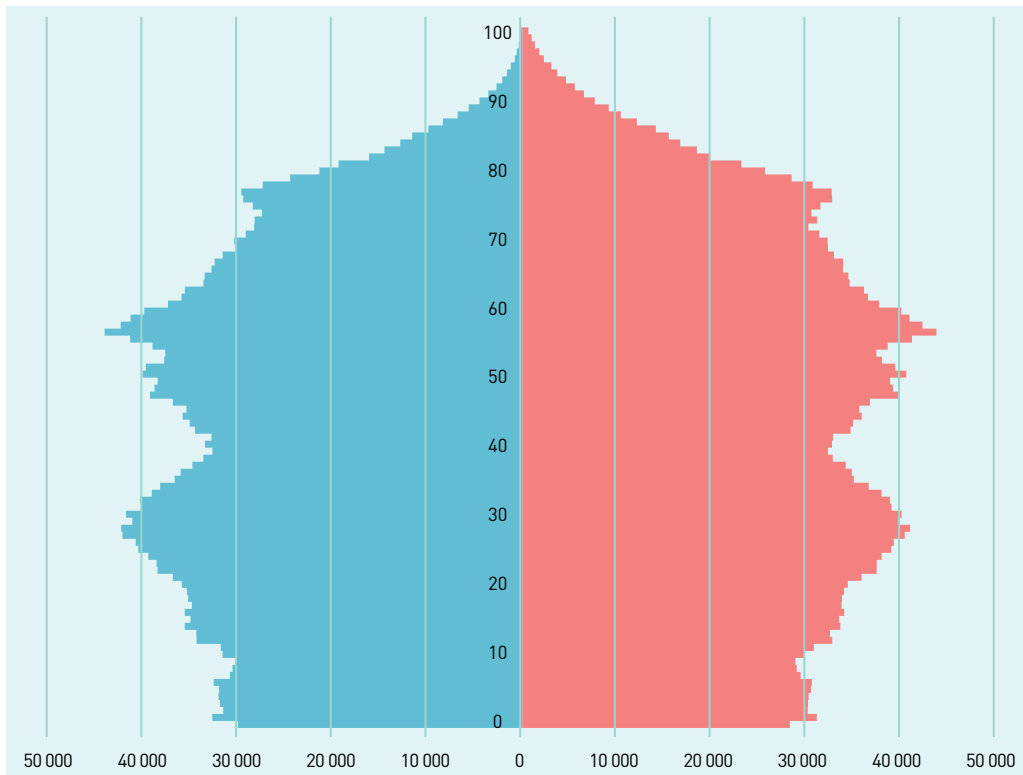
2023-ban Csehországban a 0–3 éveseknek mindössze 4%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely a második legalacsonyabb érték az EU-ban, jóval elmaradva az EU-átlagtól (37%), és csak némileg magasabb, mint a 2005-ös érték (2%). 2023-ban a 3–6 éves gyermekek 81%-a járt óvodába, amely alacsonyabb az EU-átlagnál (89%), és enyhe emelkedés 2005-höz képest (76%).

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	5 349 212	5 560 628	5 707 251	5 840 045	5 873 420	5 932 654
éveszületés (fő)	65 458	58 998	61 614	63 473	58 430	57 469*
halálozás (fő)	58 338	52 516	52 824	57 152	59 435	58 384*
bevándorló (fő)	55 984	52 833	74 383	63 489	121 183	98 344*
kivándorló (fő)	43 980	41 593	52 654	44 008	62 927	68 172*
házasságkötés (eset)	36 567	27 198	30 767	27 643	32 544*	31 068*
válás (eset)	14 597	14 484	17 222	12 760*	12 145*	12 684*
TTA	1,74	1,75	1,79	1,72	1,55	1,50*

Forrás: Eurostat, * Dán Statisztikai Hivatal (Letöltési idő:2024.08. 12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Dánia népessége 2000 óta növekszik, 2023. január 1-jén 5 932 654 fő volt. Az évezred kezdete óta a népesség 11%-kal, közel 600 ezer fővel gyarapodott. Dánia népességének 90%-át dánok teszik ki, a lakosság többi része német, albán, arab vagy pakisztáni származású.

Dánia korfája egy kiegyensúlyozott, csekély mértékben öregedő társadalom képét mutatja.

Dánia népessége folyamatosan növekszik, amely egyértelműen a pozitív vándorlási egyenlegnek köszönhető. Bár a 2010-es évek elején némileg visszaesett a születésszám, utána újra növekedett, és 61-63 ezer körül stagnált. 2022-ben azonban ismét 60 ezer alá esett a születések száma. 2023-ra további csökkenést követően 57 469-re. Így már kevesebb gyermek született, mint ahányan meghaltak az országban. A korábbi években (beleértve a koronavírus-járvánnyal érintett 2020-as és 2021-es éveket is) 6-8 ezer fővel gyarapodott az ország a születések révén. A halálozások száma 2010-es évek elejére visszaesett 52-53 ezerre, azonban 2023-ban már újra meghaladta az 58 ezret. 2001 és 2023 között az élveszületések száma 12%-kal csökkent, míg a halálozások száma érdemben nem változott.

2001 és 2023 között a kivándorlás mértéke hullámzásokkal, de emelkedett, a század eleji 44 ezerről a másfélszeresére (68 ezer). A bevándorlás esetében nem lehet egyértelmű irány kimutatni. A 2010-es évekre némileg (56 ezerről 53 ezerre) csökkent, majd 2021-re elérte a 63 ezret. 2022-ben ez az érték közel megduplázódott (121 ezerre), míg a rákövetkező évben visszaesett 98 ezerre. Az ország migrációs egyenlege pozitív: a 2000-es években még átlagosan 8-10 ezer főnyi növekményt jelentett a bevándorlás, azonban 2010-től ez jelentősen megnőtt és 2023-ban már 40 ezerrel többen érkeztek, mint ahányan kivándoroltak.

A házasságkötések száma a válások számának körülbelül a duplája, sőt 2019-ben háromszoros volt. A házasságkötések száma 2018-ig emelkedett, majd csökkenésnek indult. A 2022-es kiugró érték mögött a világjárvány során elhalasztott házasságkötések pótlása állhat. A válások száma nagymértékben visszaesett 2019-ben, majd 2020-ban ismét jelentősen nőtt (48%-kal). 2001-hez képest mind a házasságkötések, mind a válások száma 10-15%-kal csökkent.

A teljes termékenységi arányszám az európai átlag fölött volt az elmúlt években, 2001-ben a harmadik legmagasabb termékenységgel rendelkeztek, ebben az évben az érték 1,74 volt (uniós átlag 1,43). 2023-ra azonban jelentősen, 1,50-re esett vissza a teljes termékenységi arányszám értéke.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Külföldi gyermek örökbefogadása esetén örökbefogadási támogatás (*adoptionstilskud*) igényelhető, ez egy összegű 57 635 DKK (7 731 EUR) támogatást jelent, más esetben nincs ilyen ellátás.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások¹

A várandós nők a szülést megelőzően 4 hetes várandós szabadságra (*graviditetsorlov*) a szülést követően pedig 10 hetes anyasági szabadságra (*barselsorlov*) jogosultak, amiből a szülést követően 2 hetet kötelező igénybe venni. Ezen idő alatt csecsemőgondozási támogatásban részesülnek. A támogatás mértékét a munkaórák száma és a munkavállaló órájára alapján számolják ki, ami hetente legfeljebb bruttó 4 550 DKK (610 EUR) vagy 123 DKK (16,5 EUR) óránként (heti 37 óra).

Azok a nők, akik nem jogosultak a teljes összegű támogatásra és munkanélküli biztosításuk nincs, ún. szabadság díjat (*ferieydelse*) kapnak, amelynek a feltétele a szülés előtti 12 hónapos munkaviszony. A juttatást a szülést követő május 1-jétől április 30-ig fizetik. A szabadság díj összege a csecsemőgondozási ellátás összegének felel meg.

Örökbefogadásra ugyanezek a szabályok vonatkoznak. Speciális családi pótlék (*skerligt børnetilskud*) jár azoknak a szülőknek, akik egyedülállóként vagy nyugdíjasként döntenek az örökbefogadás mellett. Ennek összege gyerekenként és negyedévente 4 380 DKK (588 EUR), amely csökkenthető, ha a családi jövedelem a szociális juttatási küszöböt meghaladja.

Apaszabadság

Az apák 10 hetes fizetett szabadságra (*fædreorlov*) jogosultak, mely a gyermek 1 éves koráig használható fel. 2 hét nem átruházható, és azt a szülést követően kell kivenni. Szigorúan értelmezve ez a 2 hét (10 munkanap) apaszabadság jár az édesapáknak gyermekük születését követően. A juttatás összege azonos a csecsemőgondozási ellátással.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások²

2022. július 1-jétől új szabályok vonatkoznak a szülői szabadság időtartamának elosztására. Az azonos nemű és az egyedülálló szülőkre vonatkozó új szabályok 2024. január 1-jével léptek életbe. A módosítások alapja az EU azon kívánsága, hogy mindkét szülő számára elkülönített szabadságot biztosítsanak a munka és a magánélet jobb egyensúlyának

¹ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1107&dlangId=en&intPageId=4487>

² <https://bm.dk/arbejdsmraader/aktuelle-fokusomraader/orlovsregler-for-boern-foedt-fra-2-august-2022/>

megteremtése és a nemek közötti egyenlőség előmozdítása érdekében. Az új szabályok a 2022. augusztus 2-án vagy azt követően született gyermekek szüleire vonatkoznak.

Az új szabályozás szerint a szülők a gyermek születése után együttesen 48 hét fizetett szülői szabadságra (*forældreorlov*) jogosultak a szülési szabadsággal együtt számolva. A 48 hetes szabadságot egyenlően osztják el a szülők között, így a szülést követően mindkét szülő alapvetően 24 hét szabadságot kap.

A 24 hétből 2+8 hetet a szülésidőpontja körül kell igénybe venni (lásd feljebb). Ezt követően további 14 hét áll a szülők rendelkezésére, amelyből 9 hét nem átruházható, és a gyermek egy éves kora előtt kell érvényesíteni, majd további 5 hét, amely átruházható és a gyermek 9 éves koráig érvényesíthető. Ez azt jelenti, hogy összesen 2+9 hét szülési/szülői szabadságot különítettek el az egyes szülők számára. A fennmaradó 8+5 hét szabadság átruházható a másik félre. (Korábban ugyancsak 48 hét állt rendelkezésre, amelyből 14 hét az anya számára és két hét az apa számára volt fenntartva. A fennmaradó 32 hét megosztható volt a szülők között.) 2024 januárjától az egyedülálló szülők szülői szabadságuk néhány hetét átruházhatják a közeli családtagokra, míg az azonos nemű párok egymásra. A fizetett szülői szabadság ideje alatt a szülők a csecsemőgondozási támogatáshoz hasonló mértékű támogatásban részesülnek. A támogatás mértékét a munkaórák száma és a munkavállaló órájára alapján számolják ki, ami hetente legfeljebb bruttó 4 550 DKK (610 EUR) vagy 123 DKK (16,5 EUR) óránként (heti 37 óra).

A juttatás feltétele alkalmazottak esetében:

- A fizetett szabadságot megelőző 4 hónapon belül legalább 160 óra munkaidő és ezen időszakban legalább 3 hónapon át havi 40 óra munkaidő; vagy
- Munkanélküli ellátásra való jogosultság.

A juttatás feltétele hallgatók esetében:

- friss diplomások (az ellátás folyósítása előtt legfeljebb 1 hónappal fejezték be tanulmányaikat); vagy
- a szülést követően, legfeljebb a gyermek 46 hetes koráig fejezik be tanulmányaikat; vagy
- a gyermek születését megelőzően teljesítettek legalább 18 hónap hosszú szakirányú továbbképzést; vagy jelenleg is ilyen tanulmányokat folytatnak; vagy fizetett szakmai gyakorlaton lévő hallgatók.

A juttatás feltétele frissen végzett diplomásként:

- akkor kaphat anyasági ellátást, ha minden nap együtt van gyermekével, azaz a szabadság ideje alatt fizikailag is együtt vannak, és megfelel az alábbi feltételek egyikének:
 - 1) Legalább 18 hónap időtartamú üzleti képzésen vett részt, amelyet a szülés várható időpontja előtt legfeljebb egy hónappal fejezett be; vagy

2) A szülés után befejezte a tanulmányait, és álláskeresőként elérhetővé tette magát a munkaügyi központban, azaz jogosult a munkanélküli ellátásra.

- A juttatás feltétele vállalkozók esetében, hogy a szülést megelőző 12 hónap alatt legalább 6 hónapon keresztül minimum 18,5 órát dolgozott hetente.

Családi pótlék³

A családi pótlék (*børne- og ungeydelse*) minden Dániában élő, 18 év alatti gyermek után járó ellátás, amelynek összege függ a gyermek korától és a család jövedelmi helyzetétől. A teljes összegű pótlék feltétele, hogy az igénylők legalább 6 évig Dániában éljenek vagy dolgozzanak a folyósítást megelőző 10 évben. (Amennyiben ennél rövidebb ideje élnek Dániában, akkor arányosan kisebb összegre jogosultak.)

2022-ben gyermekenként az összegek a következők szerint alakultak:⁴

- 0–2 éves korig negyedévre 4 746 DKK (636 EUR);
- 3–6 éves korig negyedévre 3 756 DKK (503 EUR);
- 7–14 éves korig negyedévre 2 955 DKK (396 EUR);
- 15–17 éves korig 985 DKK (132 EUR) havonta.

Ha közösen gyakorolják a szülők a gyermek felügyeleti jogát és együtt élnek, akkor mindkét szülő az ellátás felét kapja meg. Amennyiben pedig csak az egyik szülő gyakorolja a teljes felügyeleti jogot, akkor ő kapja a teljes összeget.

Ha a szülő adóalapja meghaladta 2023-ban az évi 852 600 DKK-t (114 312 EUR), akkor csökkentett összegű családi pótlékra jogosult.

Negyedévente kiegészítő családi pótlék (*børnetilskud*) jár:

- a gyereket egyedül nevelő szülőknek gyermekenként 1 558 DKK (209 EUR), illetve 1 588 DKK (213 EUR) ún. extra családi pótlék (a gyermekek számától függetlenül) a gyermek 18 éves koráig.
- ikergyermekes szülőknek a gyermekek 7 éves koráig (amennyiben 2018. január 1-jét megelőzően is részesültek az ellátásban, akkor abban az esetben jár továbbra is az ellátás, ha 10 éven belül legalább 2 évet Dániában éltek). Az ellátás összege ikrek esetében 2 572 DKK (344 EUR), hármaskrek esetében pedig 5 144 DKK (689 EUR) negyedévente.
- nyugdíjas szülőknek, akik 18 év alatti gyermeket nevelnek. (Amennyiben 2018. január 1-jét megelőzően is részesültek az ellátásban, akkor abban az esetben jár továbbra is az ellátás, ha 10 éven belül legalább 2 évet Dániában éltek). Az ellátás összege 1 558 DKK (209 EUR), ha mindkét szülő nyugdíjas, illetve 3 984 DKK (534 EUR), ha csak az egyik szülő nyugdíjas.
- gyermekes hallgatóknak, ha az elmúlt 10 éven belül 6 évet Dániában éltek, illetve, ha 2018. január 1-jét megelőzően is részesültek az ellátásban, akkor abban az esetben jár

³ MISSOC

⁴ <https://www.legaldesk.dk/privat/boerntestamente/boernepenge>

továbbra is, ha 10 éven belül legalább 2 évet Dániában éltek. További feltétel, hogy a nettó jövedelmük nem haladja meg a 327 580 DKK-t (43 921 EUR) évente, ha egyedül nevelik a gyermeküket, illetve 409 460 DKK-t (54 884 EUR) együtt élő szülők esetében. Az ellátás összege 2 047 DKK (274 EUR) negyedévenként.

- ismeretlen apa esetén vagy ha még folyamatban van az apasági eljárás az anya 4 500 DKK (604 EUR) összegű ellátásra jogosult negyedévente a gyermek 18 éves koráig.

Egyéb adó- és járulékkedvezmények

Családi adókedvezmény

Nincsen családi adókedvezmény.

Otthonteremtés⁵

2016 februárja óta Dániában a lakosok lakhatási támogatás (*boligstøtte*) iránti kérelmet nyújthatnak be, amellyel a havi bérleti díj csökkenthető. Ez egy adómentes összeg, amely bárki számára elérhető, aki lakást bérel, feltéve, hogy a lakás megfelel bizonyos kritériumoknak, és a háztartás jövedelme nem éri el egy meghatározott szintet. Ilyen feltétel, hogy a bérleménynek saját konyhával kell rendelkeznie (ami kizárja a közös konyhás diáklakásokat, amelyeket dánul *kollegierne*k neveznek), és hosszú távon az ingatlanban kell lakni.

A lakástulajdonosok is jogosultak lehetnek bizonyos körülmények között lakhatási támogatás iránti kérelemre. A támogatás mértéke - a havonta kapott pénzösszeg - a háztartás összjövedelmétől (a címen élő összes kereső jövedelmének összege), a címen élő gyermekek és felnőttek számától, a bérleti díj összegétől és a ház vagy lakás méretétől függ. Egy átlagos ingatlan bérleti díja 9 000-13 000 DKK (1 170-1 690 EUR) havonta.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Dániában az egyik legmagasabb a kiskorú gyermekeket nevelő nők foglalkoztatási aránya az EU-ban. A 6 évesnél fiatalabb gyerekeket nevelő anyák (18-64 éves korcsoportban) foglalkoztatási aránya 2023-ban 78,3% volt, ami jóval magasabb, mint a 66,4%-os EU-átlag. A férfiak esetében ez a mutató 89,5%, ami szinte egybeesik az EU-átlaggal (89,6%). A dán családpolitika a „kétkereső” elvet helyezi előtérbe, ezzel támogatva a nők és férfiak közötti egyenlőséget. A rész munkaidő igen elterjedt az országban, 2023-ban a 15-64 éves nők 35,2%-a és a férfiak mintegy 16,1%-a dolgozott ebben a formában (az EU-átlag nők esetében 28%, férfiak esetében 8,4%)

⁵ <https://lifeindenmark.borger.dk/housing-and-moving/housing-benefits>

Gondozói szabadság

A legtöbb munkaszerződés és munkaerő-piaci megállapodás tartalmazza a beteg gyermek ápolása céljából történő betegszabadság kivételének jogát. A közalkalmazottak 2 nap 100%-ban fizetett gondozói szabadságra jogosultak.

A helyi önkormányzat értékelésétől függően minden munkavállaló jogosult lehet ápolási támogatásra (*plejevederlag*), ha halálos beteg hozzátartozóját vagy közeli barátját otthon ápolja. Az önkormányzat határozza meg az ellátás időtartamát és mértékét. Ehhez az ellátáshoz nem kapcsolódik szabadságra való jogosultság.

Rugalmas munkafeltételek

A kisgyermeket nevelő szülők kérelmezhetik a rugalmas munkavégzést munkáltatójuknál, amely magában foglalhatja a távmunkát, az otthonról történő munkavégzést vagy a munkaidő csökkentését. A munkáltatónak meg kell indokolnia, ha a kérelmet elutasítja. A szabadság alatti elbocsátás tilalma akkor is érvényes, amikor a munkavállaló a munkarend megváltoztatását kéri. A változások 2022 augusztusától, míg az azonos nemű szülők esetében 2024. január 1-jétől hatályosak.

Kisgyermek napközbeni ellátása

Dániában az önkormányzatok kötelesek biztosítani a bölcsődei és óvodai ellátást minden gyermek számára 26 hetes kora és 6 éves kora között. A koragyermekkori intézményekről szóló törvény szerint a felszámított díjak nem haladhatják meg a bruttó működési költségek 25 %-át, beleértve az ebédet is. A díjat a szülők havi fix összegben fizetik. Az állami finanszírozás tehát a költségek legalább 75 %-át teszi ki, és azt az önkormányzatok fedezik. Az intézményi gyermekfelügyelet térítésmentes, amennyiben a háztartásban élők összjövedelme nem haladja meg a havi 15 475 DKK-t (2 075 EUR).

2 éves kortól minden gyermek nyelvi képességeit felmérik, és ahol a nyelvi fejlettség nem az életkornak megfelelő, segítséget biztosítanak. A szülők elveszíthetik az általános családi pótlékot, ha nem fogadják el a nyelvi fejlesztést, tréninget.

Az önkormányzat intézményi férőhely biztosítása helyett támogathatja a gyermek gondozását ellátó szülőt (*tilskud til pasning af egne børn*), vagy a magánellátás finanszírozását (*tilskud til privat pasning*). Mindkét támogatás a gyermek 26 hetes korától az iskolakezdésig vehető igénybe. A gyermekgondozáshoz nyújtott támogatás esetében feltétel, hogy a szülők a megelőző 8 évből 7-et Dániában tartózkodjanak, illetve, hogy a szülők megfelelő szinten beszéljék a dán nyelvet, ami a gyermek nyelvi fejlődéséhez szükséges (ez utóbbi feltétel nem vonatkozik EU/EGT/CH állampolgárokra).

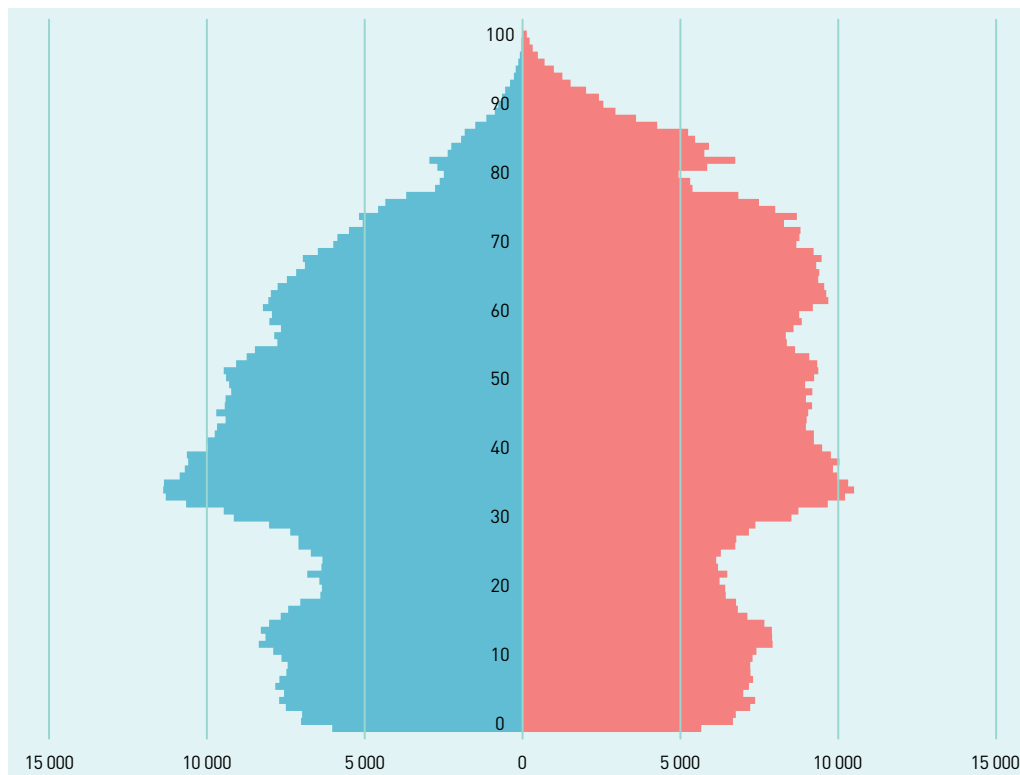
A 37%-os uniós átlagot meghaladva 2023-ban Dániában a 3 évesnél fiatalabb gyerekek 70%-a részesült bölcsődei ellátásban (ez a második legmagasabb arány az EU-tagállamok körében), amely enyhe visszaesés a 2008-as 73%-hoz képest. 2023-ban a 3-6 évesek 97%-a járt óvodába, ami meghaladja az EU-átlagot (89%) és megegyezik a 2008-as értékkel.

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	1 392 720	1 329 660	1 315 944	1 330 068	1 331 796	1 365 884
éveszületés (fő)	12 632	14 679	14 053	13 272	11 646	10 949*
halálozás (fő)	18 516	15 244	15 392	18 587	17 315	16 002*
bevándorló (fő)	241	3 709	14 822	19 524	49 414	26 399*
kivándorló (fő)	2 175	6 214	13 792	12 481	9 657	12 543*
házasságkötés (eset)	5 647	5 499	6 360	6 396	7 200	6 504*
válás (eset)	4 312	3 099	3 262	2 554	2 546	2 648*
TTA	1,32	1,61	1,60	1,61	1,41	1,31*

Forrás: Eurostat, * Észt Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024.augusztus 12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Észtország népessége 2023. január 1-jén 1 365 884 fő volt, ami 2001-hez képest (1 392 720 fő) enyhé, 5%-os csökkenést jelent. Az észtek alkotják a népesség közel 70%-át, az etnikai csoportok közül az oroszok 24%-os aránya a legmagasabb, de élnek még Észtországban ukránok, beloruszok és finnek is.

Észtország korfája egy gyorsan elöregedő társadalom képét mutatja, a 30 év alatti korosztályok létszáma erőteljesen visszaesett.

A népességfogyás egyik fő oka, hogy a halálozások száma tartósan meghaladja a születések számát, amely évi néhány ezer fős természetes fogyást eredményez. Az élveszületések száma 2001 óta évi 12-14 ezer fő körül alakult, 2023-ra azonban 11 ezer fő alá csökkent. Míg 2001-ben 18 ezer fő hunyt el, addig a 2010-es években ez 15 ezer fő körül alakult, 2021-ben ez az érték megugrott 18 ezer före, majd 2023-ban visszacsökkent 16 ezer före. 2001 és 2023 között az élveszületések száma 13,3%-kal a halálozásoké pedig 13,6%-kal csökkent.

Bevándorlás 2001-ben gyakorlatilag még nem volt érzékelhető az országban, 2015-re azonban ugrásszerűen megnőtt. 2022-ben pedig - vélhetően az orosz-ukrán háború következtében - már a 2021-es érték kétszeresét is meghaladva közel 50 ezer volt a bevándorlók száma. Ehhez képest 2023-ban jelentősen csökkent, közel feleannyi (26 ezer) bevándorló érkezett az országba. Ez az érték a 2001-es és 2011-es értékhez képest továbbra is magasnak számít. Bár a kivándorlás is emelkedett az említett időszakban (2023-ban 12 ezer fő), a vándorlási egyenleg évek óta tartósan pozitív, folyamatosan növelve a népességszámot.

A házasságkötések és a válások aránya javuló tendenciát mutat Észtországban, hiszen míg 2001-ben a válások száma közel 80%-a volt a házasságkötések számának, addig 2023-ban már csak 40%, tehát két és félszer annyi házasságot kötöttek, mint ahány válást regisztráltak. Ennek oka egyrészt, hogy a házasságkötések száma folyamatosan emelkedett, másrészt a válásoké pedig csökkent. 2001 és 2023 között a házasságkötések száma 15,2%-kal nőtt, a válásoké pedig 38,6%-kal csökkent.

A termékenységi arányszám 2001 és 2010 között 1,32-ről 1,72-re emelkedett, majd 2022-re 1,41-re csökkent, amely az európai uniós átlag (1,46) alatt volt. 2023-ban tovább mérklődött 1,31-re.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások¹

A születési támogatás egy egyszeri 320 EUR összegű juttatás (*sünnitoetus*), amelyet a gyermek születését követően folyósítanak. Többesikrek születésekor gyermekenként 1 000 EUR-ot fizetnek. A támogatás feltétele a szülés előtti munkaviszony, a kötelező biztosítás és a születés regisztrálása a népesség-nyilvántartásba.

Észtországban létezik örökbefogadási támogatás (*lapsendamistoetus*) is, amely ugyancsak egy egyszeri 320 EUR összegű kifizetés a gyermeket örökbefogadó szülő számára.²

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások³

A munkavállaló anya szülési szabadsága (*sünnituspuhkus*) legfeljebb 100 egymást követő naptári nap. A gyermek születésének várható időpontja előtt 70 nap vehető ki, a gyermek születésének várható időpontja után pedig minimum 30 naptári nap igénybevétele kötelező. A szülési szabadság nem átruházható, nem lehet megszakítani vagy részidőben igénybe venni. Örökbefogadás esetén a szülői szabadság (*lapsendamispuhkus*) legfeljebb 70 nap fizetett szabadság (amennyiben az örökbefogadott gyermek 18 év alatti).⁴

Az ebben az időszakban fizetett juttatás (*ema vanemahüvitis*) mértéke az anya korábbi keresetének 100%-a, alsó határa 2024. január 1-je óta havi bruttó 725 EUR, felső határa nincsen. Azoknak a biztosított anyáknak, akik a referenciaévben nem dolgoztak, az anyasági ellátás összege megegyezik a kifizetést megelőző naptári hónapban érvényes havi minimálbérrel. Örökbefogadó szülők esetében a támogatás (*lapsendamishüvitis*) ugyancsak a referenciabér 100 %-a az örökbefogadási szabadság ideje alatt.

Apaszabadság⁵

Az apaszabadság (*isapukhus*) 30 naptári nap Észtországban, amelyet a szülés várható időpontja előtti 30 napon belül, illetve a gyermek születését követő 3 évig lehet igénybe venni, akár több részletben is.

Az apasági ellátás (*isa vanemahüvitis*) összege a korábbi átlagfizetés 100%-a. Minimális összege 2024. január 1-jétől havi bruttó 725 EUR, maximális összege havi bruttó 4 734

¹ MISSOC és <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-allowances/childbirth-allowance>

² MISSOC és <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-allowances/adoption-allowance>

³ MISSOC és <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-benefits-overview/maternity-benefit-and-maternity-leave>

⁴ <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-allowances/adoption-allowance>

⁵ <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-benefits-overview/paternity-benefit-and-paternity-leave>

EUR. A foglalkoztatott és munkanélküli apák (beleértve az önfoglalkoztatókat és a vállalkozókat) 30 naptári napig kapják az apáknak járó kiegészítő szülői juttatást. Az ÉszT Társadalombiztosítási Alap 2021-es es adatai szerint az újdonsült apák 74,7%-a vette igénybe az apaszabadságot, ami a 2020-as évhez képest emelkedést jelentett, amikor mindössze 60% élt a lehetőséggel.⁶

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások⁷

A szülői szabadság (*jagatav vanemapukhus*) a gyermek 3 éves koráig vehető igénybe. A szülői szabadság idején legfeljebb 475 napra jár ellátás a gyermek legfeljebb 3 éves koráig. Míg az anyasági és az apasági ellátás a szülők egyéni jogai, addig a szülői szabadság családi jogosultság, és a szülők megoszthatják azt. A szabadság a gyermek 31 napos korától a gyermek 3 éves koráig akár szakaszosan is kivehető. A szülői szabadságot egyidejűleg azonban legfeljebb 60 napig vehetik igénybe (ebben az esetben a szülői ellátás teljes időtartama ennek megfelelően csökken). A szabadságot a szülők átruházhatják arra a személyre is, aki ténylegesen gondozza a gyermeket. Ugyanezek a rendelkezések vonatkoznak az örökbefogadó szülőkre is, amennyiben az örökbefogadott gyermek 13 év alatti. 2021-ben a szülői szabadságot 83,8%-ban nők, 16,2%-ban pedig férfiak vették igénybe.

A szülői szabadság ideje alatt folyósított ellátás (*jagata vanemahüvitis*) mértéke az apasági ellátással megegyezően az átlagfizetés 100%-a. Minimális összege 2024. január 1-jétől havi bruttó 725 EUR, maximális összege havi bruttó 4 734 EUR. A szülői szabadság mellett lehetőség van arra, hogy a szülő dolgozzon. Ha a szülő havonta legfeljebb 2 367 EUR-t keres, akkor a szülői ellátás mértéke nem csökken. Ugyanezek a rendelkezések vonatkoznak az örökbefogadó szülőkre is. Amennyiben egy családban hármás- vagy többes ikrek születnek egyszerre, az állam pótlékot (*kolmikute vői enamaarvuliste mitmike toetus*) fizet a családnak. A támogatás összege családonként 1 000 EUR havonta, és a gyermekek 18 hónapos koráig jár.

Észtországban mindkét szülő évente 10 (fizetett) szabadnapot kap gyermekenként, és további 10 fizetés nélküli munkanapot vehetnek ki gyerekgondozási céllal.

Családi pótlék⁸

Az észti állam minden gyermek után családi pótlékot (*lapsetoetus*) fizet a gyermek születésétől a 19 éves koráig, az adott tanév végéig. A családi pótlékot havonta folyósítják, jövedelemtől függetlenül. 2024-ben ennek összege az első és a második gyermek esetében 80 EUR, harmadik és minden további gyermek után 100 EUR.

Az egyedülálló vagy fogyatékossgal élő gyermeket nevelő szülők magasabb összegű családi pótlékra jogosultak. Az egyedülálló szülők (*üksikvanema lapse toetus*) havonta 80 EUR kiegészítést kapnak a családi pótlék mellé. A fogyatékossgal élő gyermek után járó

⁶ Blum et al. Leave Policies 2023

⁷ MISSOC és <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-benefits-overview/shared-parental-benefit> és <https://www.eesti.ee/en/family/benefits-and-allowances/shared-parental-benefit-and-parental-leave>

⁸ MISSOC és <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-allowances>

támogatás (*puudega lapse toetus*)⁹ függ a fogyatékoság mértékétől, ami a fogyatékosággal élő személyek szociális ellátási rátájának (*sotsiaaltoetuste määr*) 540%-ától a szociális ellátási kulcs 945%-áig terjedhet. Ezt az egyéb juttatásokon felül fizetik.

A legalább három gyermeket nevelő családoknak a gyermekek után járó pótlékon felül a legidősebb gyermek 19. életévének betöltéséig jár a nagycsaládos pótlék (*lasterikka pere toetus*)¹⁰. A támogatás összege 3-6 gyermeket nevelő családnál havi 450 EUR, hét vagy több gyermeket nevelő családok esetén havi 650 EUR. A támogatást családonként fizetik, a kedvezményezett lehet a gyermekek egyik szülője vagy gyámja, gondozója.

Észtországban létezik sorkatonai családi pótlék is (*ajateenija lapse toetus*)¹¹, amennyiben a gyermek egyik szülője az Ész Honvédségnél teljesít szolgálatot, vagy alternatív, nem harci szolgálatot. A támogatás havi 900 EUR gyermekenként, amelyet a szülő honvédségi szolgálatának végéig folyósítanak.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény¹²

Észtországban adókedvezmény érhető el a gyermekes családok számára, amennyiben a szülő adóköteles jövedelme alacsonyabb az évi 25 200 EUR összegnél. Az érvényesíthető adókedvezmény évi 7 848 EUR, amely évi 14 400 EUR jövedelemhatárig vehető igénybe. 14 400 EUR és 25 200 EUR közötti éves jövedelemszint esetén az érvényesíthető adókedvezmény arányosan csökkentésre kerül.

Otthonteremtés

Nincs ilyen jellegű támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

A 6 évesnél fiatalabb gyermekeket nevelő nők körében a foglalkoztatás 2022-ben 72,4%-os volt, meghaladva az európai uniós 66,4%-os átlagot. A férfiak esetében a mutató 91,2%, szintén az európai uniós átlag (89,6%) feletti. A részmunkaidő nem terjedt el széles körben. 2023-ban a 15-64 éves népesség 13,5%-a dolgozott részmunkaidőben, ami az EU átlagnál (17,8) jóval alacsonyabb úgy is, hogy évről évre javul az arány. A részmunkaidőben foglalkoztatott 15-64 éves nők aránya magasabb, 2023-ban 18,1% volt (a 28,5%-os EU

⁹ <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/en/disability-and-welfare-services/benefits-disabled-people/allowance-disabled-child>

¹⁰ <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-allowances/allowance-family-many-children>

¹¹ <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/en/family-benefits-and-allowances/family-allowances/conscripts-child-allowance>

¹² <https://www.eesti.ee/en/family/benefits-and-allowances/parental-benefit-income-tax-exemption>

átlaghoz képest így is alacsony), a férfiaké viszont kicsivel meghaladja az EU átlagot: az észt férfiak 8,9%-a dolgozik részmunkaidőben, a teljes EU átlag pedig 8,4% volt 2023-ban.

*Gondozói szabadság*¹³

Észtországban ápolási támogatás illeti meg az egészségbiztosítással rendelkező személyt az alábbi esetekben:

- Betegségenként legfeljebb 14 napra annak, aki 12 év alatti gyermeket vagy 19 év alatti fogyatékos személyt ápol (ezalatt a kereset 80%-nak megfelelő kifizetés jár);
- legfeljebb 60 egymást követő napon át annak, aki 12 év alatti gyermeket ápol, ha a betegség oka rosszindulatú daganat, és a gyermek kezelése kórházi jelenlétet igényel;
- legfeljebb 7 egymást követő napra egy beteg családtagot otthon ápoló személynek;
- Ha a 3 év alatti gyermeket vagy 16 év alatti fogyatékos gyermeket ápoló személy maga is beteg, legfeljebb 10 egymást követő napra.

A fogyatékossgal élő gyermeket nevelő szülők havonta 1 nap szabadságot vehetnek ki, teljes munkaidő-kedvezményvel, illetve évente 5 munkanap jár súlyos fogyatékossgal élő hozzátartozó ápolása céljából.

Rugalmas munkafeltételek

Észtországban a szoptatásra különleges rendelkezések vonatkoznak:¹⁴ A munkahelyükre visszatért, 18 hónapnál fiatalabb gyermeket szoptató anyák munkaidejükben 3 óránként egy 30 perces szoptatási szünetre vagy egyszer 1 órás szünetre tarthatnak igényt naponta. Az állam 100 százalékban megtéríti a szüneteket, kivéve azon anyák esetében, akik szülői ellátásban részesülnek.

*Kisgyermek napközbeni ellátása*¹⁵

Észtországban a helyi önkormányzatok kötelessége, hogy minden olyan, 1,5 és 7 év közötti gyermek számára, aki a körzetükben lakik, és akinek a szülei ezt igénylik, lehetőséget biztosítsanak az óvodai nevelésre. Az óvodába járás nem kötelező. Mind az óvodákban, mind a gyermekgondozási szolgáltatásban a szülők fedezik a beiratkozási díjat és az étkezés költségeit. A díj a gyermek életkorától függően változik, de nem haladhatja meg a minimálbér 20%-át. 7 éves kortól kezdődik a kötelező általános iskolai oktatás.

2023-ban a 0–3 éves gyermekek 38%-a részesült bölcsődei szolgáltatásban, amely meggyezik az EU-átlaggal (37%) és jóval magasabb, mint a 2005-ös 11%. A 3–6 éves gyermekek 95%-a járt óvodába 2023-ban, amely magasabb az EU-átlagnál (89%) és emelkedést jelent a 2005-ös 79%-hoz képest.

¹³ <https://www.kriis.ee/en/education-work-life-services/work-life-employee/sick-days-certificates-care-leave>

¹⁴ <https://www.eesti.ee/en/family/further-activities-after-the-birth/breastfeeding-at-work>

¹⁵ Eurostat és <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/early-childhood-education-and-care>

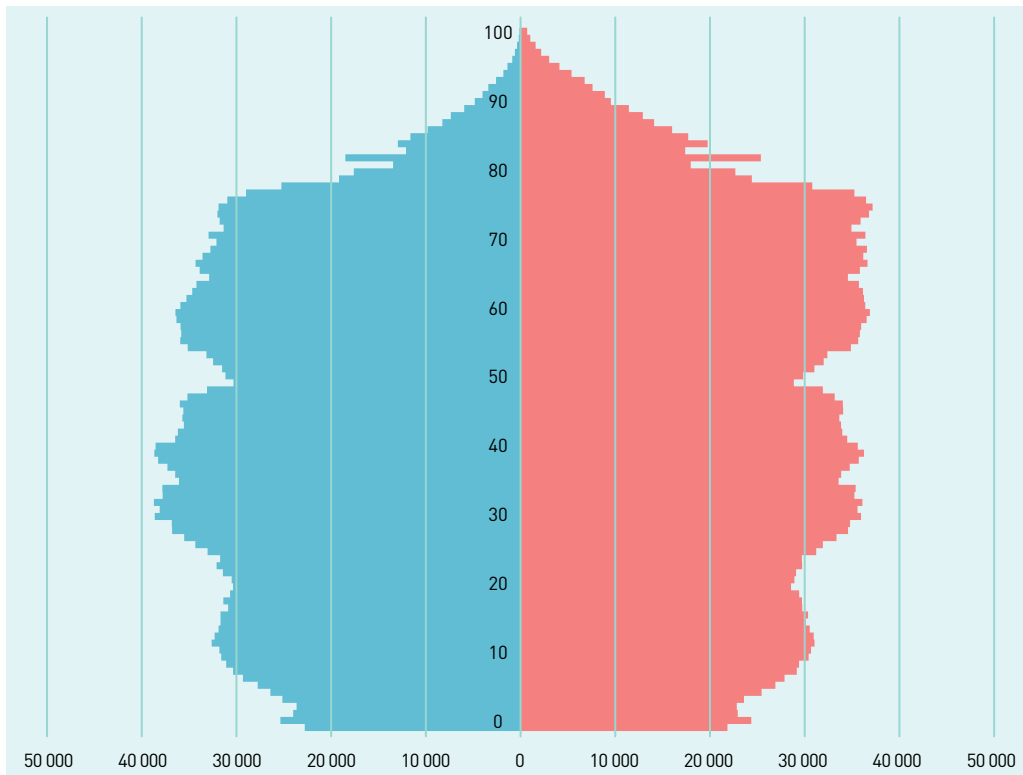

Finnország

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	5 181 115	5 375 276	5 487 308	5 533 793	5 548 241	5 563 970
éveszületés (fő)	56 189	59 961	52 814	49 594	44 951	43 066*
halálozás (fő)	48 550	50 585	53 923	57 659	63 219	60 107*
bevándorló (fő)	18 955	29 481	34 905	36 364	49 998	73 236*
kivándorló (fő)	13 153	12 660	18 082	13 459	15 635	15 322*
házasságkötés (eset)	24 830	28 408	24 464	19 579	21 942	20 693*
válás (eset)	13 568	13 469	13 541	12 166*	11 370	11 475*
TTA	1,73	1,83	1,57	1,46	1,32	1,26*

Forrás: Eurostat, * Finn Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024.08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Finnország népessége 2000 óta emelkedik. Az ország lakossága 2023. január 1-jén 5 563 970 fő volt, ami közel 9%-os emelkedést jelent a 2001-es népességszámhoz képest. Az ország népességének 89%-át a finn anyanyelvűek teszik ki. A másik két nagyobb csoport a svéd és orosz anyanyelvű lakosság.

Finnország korfája hosszú ideig egy relatíve kiegyensúlyozott társadalom képét mutatta, azonban a 30 év alatti korcsoportok létszáma jelentősen csökkent az idősebbekhez képest.

2016-ig többen születtek, mint ahányan meghaltak, azonban azóta már nincs születési többlet, de pozitív a vándorlási egyenleg, ami a lakosságszám növekedéséért felelős.

Az élveszületések száma 2011-ig növekvő tendenciát mutatott, azonban onnantól kezdve jelentősen csökken. A 2023-as születésszám a 2001-es adatokhoz képest majdnem 25%-os visszaesést mutat. Míg a 2010-es évek elején még közel 60 ezer gyermek született egy évben, addig 2023-ban már csak 43 ezer. Míg a születések száma visszaesett, addig a halálozások száma 2023-ig nagyjából 24%-kal emelkedett 2001-hez képest.

A migrációs folyamatokat tekintve elmondható, hogy 2001 és 2022 között közel két és félszeresére emelkedett a bevándorlás, ami 2023-ban további drasztikus emelkedést mutat, hiszen a 2022-es érték másfélszeresét regisztrálták. A kivándorlás ugyanezen időszak alatt hullámzóan alakult, és a vizsgált időszakban csak 18%-kal növekedett. 2023-ban majdnem ötször annyian érkeztek az országba, mint ahányan távoztak.

A házasságkötések száma 14,5%-kal nőtt 2001-ről 2011-re, ugyanakkor 2013 után visszaesett, és bár 2022-ben újra kicsit növekedett, összességében a 2023-as adatot tekintve 17%-kal csökkent 2001-hez képest. Finnországban 2017-ben módosították a házassági törvényt, amely értelmében azonos nemű párok is házasságot kötnek, így 2017-től a házasságkötések száma már magában foglalja az azonos neműek által kötött házasságokat is.¹ A válások száma lényegében változatlan volt a vizsgált időszak első tizenöt évében, ezt követően csökkenni kezdett, és 2023-ban már 16%-kal kevesebb válás volt, mint 2001-ben.

2001-ben a negyedik legmagasabb termékenységi arányszámmal (1,73) rendelkeztek az unióban (uniós átlag 1,43), 2011 után azonban jelentősen csökkenni kezdett. Finnország az EU-országok között 2011-ben még mindig a negyedik legmagasabb értékkel rendelkezett, 2022-re viszont ez 1,32-re esett vissza (uniós átlag 1,46 volt). A 2023-as 1,26-os arányszám pedig további csökkenést jelent.

¹ <https://www.stat.fi/en/statistics/documentation/ssaaty/2023-08-18>

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási ellátások

Finnországban a gyermek születése kapcsán elérhető szabadságok reformja 2022. augusztus 1-jén lépett hatályba. Az anyasági és apasági ellátások helyébe egységes szülői támogatás (*vanhempainraha*) és terhességi támogatás (*raskausraha*) lépett. A főbb változások közé tartozik a nemsemleges terminológia bevezetése, a szabadságkvóták egyenlő kiosztása a szülők között, a szabadság egy részének a másik szülőre való átruházhatósága, a szülői szabadság időtartamának meghosszabbítása és nagyobb rugalmasság biztosítása. A reform célja, hogy növelje a férfi-női egyenlőséget a munka világában és a szülők között, illetve jobban figyelembe vegye a különböző családtípusokat.²

Anyasági támogatás jellegű ellátások³

Az anyasági támogatás egy egyszeri adómentes juttatás, melynek összege 170 EUR. Finnországban az a várandós nő kaphat anyasági támogatást (*äitiysavustus*), akinek várandósága legalább 154 napig tartott, és ezalatt rendszeresen részt vett egészségügyi vizsgálatokon. Az anyák választhatnak, hogy az anyasági támogatást készpénzben kérik, vagy egy 170 EUR értékű csomagban, amely a gyermekvállalás első időszakához szükséges különböző eszközöket tartalmazza.⁴ Az ellátás minden egyes gyermek után megilleti az anyát, a 18 évnél fiatalabb örökbe fogadott gyermekek után is jár. Ikerszülés esetén emelt összegű támogatás jár, a második gyermek után dupla összeg, tehát összesen háromszoros támogatást kap az édesanya. Harmadik gyermek után tripla összeg, tehát hármas szülés esetén hatszoros anyasági támogatás jár.

A nemzetközi örökbefogadások esetén a finn állam örökbefogadási támogatást (*adoptiotuki*)⁵ ad a külföldről történő örökbefogadással kapcsolatos költségek fedezésére. Az örökbefogadási támogatás összege a gyermek származási országától függően 5 000 és 9 000 EUR között változik. Finnországon belüli örökbefogadás esetén nem jár ilyen támogatás. Az örökbefogadási támogatás egyösszegű kifizetés, amely adómentes. Ha több gyermeket egyszerre fogadnak örökbe, a második és minden további örökbefogadott gyermek után fizetett örökbefogadási támogatás összege a teljes támogatás 30%-ának felel meg.

² <https://stm.fi/en/reform-aims-to-encourage-both-parents-to-take-family-leave> és <https://www.kela.fi/families-quick-guide>

³ <https://www.kela.fi/maternity-grant> és <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1109&langId=en&intPageId=4514> és MIS-SOC

⁴ <https://www.kela.fi/maternity-package-2023>

⁵ <https://www.kela.fi/adoption-grant>

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások⁶

A szülési szabadság (*raskausvapaa*) 40 munkanap (6 napos munkahéttel számolva), amiből 14-30 nap a szülés várható időpontja előtt vehető ki. A gyakorlatban általában 30 nappal a szülés várható időpontja előtt kezdődik. Amikor a terhességi szabadsága megkezdődik, az életet adó szülő ("birthing parent" a szóhasználat a finn jogban) 40 napig terhességi támogatást (*raskausraha*) kap a finn társadalombiztosítástól. A terhességi támogatás csak az anyának jár, és nem osztható meg a szülők között. Örökbefogadás esetén a szülők nem jogosultak terhességi szabadságra, és így támogatásra sem. A terhességi szabadság idejére járó terhességi támogatás a napi kereset 90%-a 64 048 EUR (éves) keresetig, és 32,5% a kereset 64 048 EUR-t meghaladó részére.

A nem foglalkoztatott szülők és azok, akiknek az éves jövedelme kevesebb, mint 10 665 EUR, munkanaponként 32 EUR általánra jogosultak (800 EUR havonta). 2022-ben a várandósok 15%-a részére folyósították ezt a minimális ellátást.

Ha valaki a munkahelyén sugárzásnak, vegyi anyagoknak vagy fertőző betegségnek van kitéve, és nem lehet más munkakörbe áthelyezni, távol maradhat a munkától, amint megerősítik a várandósságát. Erre az időszakra különleges terhességi pótlék (*erityisraskausraha*) illeti meg. A különleges terhességi pótlék a terhességi támogatás tényleges folyósításának kezdetéig jár, az összeget a Kela fizeti ki a munkáltatónak.⁷

Apaszabadság

A családi szabadság rendszerének 2022-es reformja óta dedikált módon nincsen már ún. apaszabadság (korábbi nevén *isyysvapaa*), a szülői szabadság egyenlő módon oszlik meg a szülők között.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások⁸

A szülői szabadság (*vanhempainvapaa*) a gyermek megszületését követően kezdhető meg és 320 nap (vasárnapok nélkül), amely egyenlően oszlik meg a két szülő között (egyenként 160 nap). Ebből 97 napot mindkét szülőnek fenntartanak, míg a fennmaradó 63 napot a másik szülő, a szülő házastársa vagy a gyermek más törvényes gyámja is megkaphatja. Egyedülálló szülő esetén a szülő mind a 320 napra jogosult. Többszörös szülés vagy örökbefogadás esetén minden további gyermek után 84 napot kell hozzáadni ehhez az időszakhoz. A szabadság a gyermek 2 éves koráig vagy az örökbefogadástól számított 2 évig vehető igénybe. Ha a szülők 1 éves vagy annál idősebb gyermekkel költöznek Finnországba, a szülői szabadság a teljes napok felét teszi ki.

⁶ <https://www.kela.fi/pregnancy-allowance-and-special-pregnancy-allowance> és <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1109&langId=en&intPagelD=4514> és MISSOC

⁷ <https://www.kela.fi/pregnancy-allowance-and-special-pregnancy-allowance>

⁸ <https://www.kela.fi/parental-allowance-and-partial-parental-allowance>, <https://www.kela.fi/child-care-allowances>, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1109&langId=en&intPagelD=4514>, <https://www.pam.fi/en/working-life/guide-to-working-life/employment-relationships/holiday-and-leaves/family-leave/> és MISSOC

Finnországban létezik részleges szülői szabadság (*osittainen vanhempainvapaa*) is, ami azt jelenti, hogy a szülő részmunkaidőben dolgozik, illetve ideje egy részét gyermeke gondozásával tölti. A részmunkaidős munkavégzésről a munkáltatóval kell megállapodni, és ezt követően folyamodhat a szülő részleges szülői támogatásért (*osittainen vanhempainraha*). A részleges szülői szabadság alatt a munkaidő nem haladhatja meg a napi 5 órát (heti 25 órát).⁹

A családi szabadság reformját követően a szülői szabadság idejére járó támogatás (*vanhempainpäiväraha*) minimális összege napi 32 EUR volt 2023-ban. Valamennyi szülői támogatás kiszámítása az éves jövedelem alapján történik, amelyet a szülői támogatásra való jogosultság kezdetét megelőző naptári hónapot megelőző 12 naptári hónapos referenciaidőszakra számítanak ki. A támogatást munkanapokra (hétfőtől szombatig, a hivatalos munkaszüneti napok kivételével) fizetik, és a napi kereset 70%-át teszi ki 41 629 EUR éves keresetig; 40%-át a kereset 41 630 EUR és 64 048 EUR közötti részére; és 25%-át a kereset 64 048 EUR feletti részére. A szülői szabadság első 16 hétköznapjára a szülői támogatás 64 048 EUR éves összeghatárig a jövedelem 90%-a, az ezt meghaladó részére pedig 32,5%.

A szülők gyermekgondozási szabadságot (*hoitovapaa*) is igénybe vehetnek a szülői szabadság lejárta után a gyermek 3 éves koráig. A szabadság igénybevétele alatt a szülők gyermekgondozási díjban részesülhetnek (*kotihoidon tuki*) mindaddig, amíg a gyermek nem részesül a helyi önkormányzat által biztosított vagy finanszírozott gyermekgondozási szolgáltatásban. A díj összegét nem befolyásolja a család jövedelme, minden jogosult gyermek után külön fizetik, havi összege:¹⁰

- 378 EUR egy 3 év alatti gyermek után;
- 113 EUR minden további 3 év alatti gyermek után;
- 73 EUR minden 3 évesnél idősebb, de iskoláskor alatti gyermek után.

Az átlagos gyermekgondozási díj családonként 2021-ben havi 406 EUR volt. Az örökbefogadott gyermek szüleinek is joguk van gyermekgondozási szabadságra az örökbefogadást követő első 2 évben, illetve a gyermek iskolába járásáig.

Három év alatti gyermekek szülei „rugalmas gyermekgondozási díjra” (*joustava hoitoraha*) is jogosultak a szülői szabadságot követően, ha a szülő a teljes munkaidő 80 százalékánál kevesebbet, azaz legfeljebb heti 30 órát dolgozik. A támogatás egyszerre csak egy gyermek után igényelhető, még akkor is, ha a családban több jogosult gyermek van. Ugyanakkor egyidejűleg mindkét szülő igényelheti, ha a nap különböző óráiban vagy a hét különböző napjain gondozzák a gyermeket. A szülők akkor is kaphatnak „rugalmas gondozási támogatást”, ha a gyermek önkormányzati bölcsődébe jár. A rugalmas gondozási támogatás összege havi 179 EUR, ha a heti munkaidő nem haladja meg a 30 órát, azaz

⁹ <https://www.kela.fi/parental-allowance-and-partial-parental-allowance#partial-parental-allowance>

¹⁰ <https://www.kela.fi/child-home-care-allowance>

a teljes munkaidő 80 százalékát, és havi 269 EUR, ha a heti munkaidő nem haladja meg a 22,5 órát, azaz a teljes munkaidő 60 százalékát.¹¹

Finnországban létezik egy hozzájárulás az intézményen kívüli gyermekgondozási költségek támogatására (*Yksityisen hoidon tuki*), ha a gyermek gondozását a család által fizetett gondozó vagy magánszolgáltató látja el. Ilyen támogatás a szülői szabadság lejárta után fizethető, legkorábban annak a hónapnak az elején, amelyikben a gyermek 9 hónapos lesz. A támogatás összegét nem befolyásolja a család jövedelme, minden jogosult gyermek után havi 192 EUR. Ez a támogatás nem vehető igénybe, ha a gyermek önkormányzati kisgyermeknevelési intézménybe jár.¹²

Továbbá (részleges) gyermekgondozási támogatásban részesülhetnek a kisiskolás gyermekek szülei (*osittainen hoitoraha*), ha a szülő a gyermek gondozása mellett legfeljebb heti 30 órát dolgozik, és gyermeke első vagy második osztályba jár. A részleges gyermekgondozási támogatás csak egy gyermek után igényelhető még akkor is, ha a családban több jogosult gyermek van. A támogatás havi összege 108 EUR, amelyet a munkáltatón keresztül fizetnek ki. A támogatás az iskolakezdés évétől, augusztus 1-jétől folyósítható, és a gyermek második tanévének végéig (július 31-ig) adható.¹³

Családi pótlék¹⁴

A családi pótlék (*lapsilisä*) a gyermek születését követő hónaptól a gyermek 17 éves koráig jár a szülőnek. A családi pótlékot általában az anya vagy az apa, illetve a gyermek gondozásáért felelős más felnőtt kapja. Ha a gyermek saját háztartást vezet (és 15 éves vagy idősebb), akkor külön megállapodás alapján neki is fizethető. A családi pótlék adómentes és havonta fizetik, a család vagyoni helyzete és a jövedelme nem befolyásolja annak összegét.

A családi pótlék összege havonta:

- egy gyermek esetén 95 EUR,
- a második gyermek után 105 EUR,
- a harmadik gyermek után 134 EUR,
- a negyedik gyermek után 173 EUR,
- az ötödik és minden további gyermek után pedig 193 EUR.

Egyedülálló szülők kiegészítő támogatáshoz juthatnak, ha nem házasok, nem élnek más-sal együtt. A kiegészítő pótlék összege 2024. január 1-től havonta 73 EUR.

¹¹ <https://www.kela.fi/flexible-care-allowance>

¹² <https://www.kela.fi/private-day-care-allowance>

¹³ <https://www.kela.fi/partial-care-allowance>

¹⁴ <https://www.kela.fi/child-benefit>, MISSOC és <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1109&dangId=en&intPageId=4515>

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Nincsen családi adókedvezmény.

Otthonteremtés

Finnországban a kis jövedelemmel rendelkezők kérhetik a finn társadalombiztosítás által nyújtott „általános lakhatási támogatást”, amely a lakhatási költségek fedezésére szolgál. Ez a támogatás bérlakások, saját tulajdonú lakások, és résztulajdonban lévő lakások esetében vehető igénybe. A lakhatási támogatás legfeljebb a lakhatási költségek 80%-a lehet. A támogatás a lakbérre vagy a fenntartási díjra fizethető ki.

A lakhatási támogatás összege a háztartás összes tagjának jövedelmétől függ. Amikor valaki al-bérletbe költözik, általában néhány hónapra szóló kauciót kell letétbe helyeznie, vagy a bérleti díjat kell előre kifizetnie. A *Kela* utalvány formájában segítséget nyújthat a kaucióhoz, amelyet át lehet adni a bérbeadónak. Egy lakás átlagos bérleti díja 2022-ben 1 000 EUR volt.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

A 6 évesnél fiatalabb gyerekeket nevelő anyák (18-64 évesek körében) foglalkoztatási aránya 2023-ban 70,4% volt, ami magasabb, mint a 66,4%-os EU-átlag. A férfiak esetében ez a mutató 89,2%, megközelítve az EU-átlagot (89,6%). 2009-hez képest a nők esetében 8 százalékpontos emelkedés látható, a férfiaknál pedig 2 százalékpontos. A dolgozó nők (15-64 évesek) körében a részmunkaidős foglalkoztatás Finnországban 2023-ban 22,4% volt, ami alacsonyabb az EU-átlagnál (28,5%); férfiak esetében pedig 11,4%, ami az uniós 8,4% átlagot meghaladó arány. 2009-hez képest egy lassú, de folyamatos növekedés figyelhető meg.

Gondozói szabadság¹⁵

A 10 éven aluli gyermekek szülei 4 nap fizetett szabadságot vehetnek ki betegségként (*tilapäinen hoitovapaa*). Nincs korlátozás arra vonatkozóan, hogy a szülők évente hány alkalommal vehetik igénybe a gondozói szabadságot.

Különleges ápolási támogatás (*erityishoitoraha*) akkor igényelhető, ha 16 év alatti súlyosan beteg vagy fogyatékos gyermek szülőjének átmenetileg fizetés nélkül kell távol maradnia a munkájától, hogy részt vegyen a gyermeke kezelésén vagy rehabilitációján.¹⁶ A támogatás összege megegyezik a szülői szabadság idejére fizetett összeggel, és legfeljebb 60 kórházi ápolási napra, majd 60 otthonápolási napra igényelhető, szabadságjogot nem keletkeztet.

¹⁵ Blum et al. Leave Policies 2023 és <https://www.kela.fi/sickness-if-a-child-gets-ill>

¹⁶ <https://www.kela.fi/special-care-allowance>

Rugalmas munkafeltételek¹⁷

A 2 éven aluli gyermekek szülei rugalmasan, több részletben vehetik ki a szülői szabadságot (a munkaviszonyban álló szülők naptári évenként legfeljebb négy részletben vehetik ki a szabadságot, négynél több részletben csak, ha a munkáltató beleegyezik). Részmunkaidős szabadságot és részleges szülői támogatást is kaphatnak, ha legfeljebb napi 5 órát dolgoznak (lásd a részleges szülői szabadságról szóló részt). A részmunkaidős szabadság megtagadását a munkáltatónak írásban kell indokolnia. Finnországban a szoptatási szabadságot nem tartják szükségesnek, mivel a szülői szabadság a gyermek 10-13 hónapos koráig tart.

A szülők csökkentett munkaidőben is dolgozhatnak (*osittainen hoitovapaa*) a szülői szabadság végétől a gyermek második iskolai évének végéig. Részleges gyermekgondozási szabadságra jogosult a munkavállaló, ha az elmúlt 12 hónapban legalább 6 hónapja ugyanazon munkáltatónál dolgozott. A munkaidő legfeljebb 30 órára való csökkentését a munkavállalónak kérelmeznie kell a munkáltatótól, és ezt csak akkor tagadhatja meg, ha a csökkentett munkaidő komoly hátrányt jelentene a számára. Mindkét szülő igénybe veheti ugyanabban az időszakban a részleges gyermekgondozási szabadságot, de nem veheti ki a nap azonos óráiban. A részleges gyermekgondozási szabadságra való jogosultság az adott év júliusának végével szűnik meg.

Kisgyermek napközbeni ellátása¹⁸

A koragyermekkorai nevelésben és gondozásban való részvétel általános jog Finnországban minden 0-7 éves korú gyermek számára. Az ellátást főként óvodákban, illetve családi napközikben szervezik meg. A szülői szabadság után, amikor a gyermek általában 10-13 hónapos, a szülők három lehetőség közül választhatnak: i) önkormányzati koragyermekkorai nevelési és gondozási szolgáltatások, ii) magán ECEC-szolgáltatások vagy gyermekgondozás a magán-gyermekgondozási támogatás igénybevételével; iii) gyermekgondozási szabadság és gyermekgondozási díj igénybevétele a gyermek hároméves koráig. Az önkormányzatok törvényi kötelessége, hogy a helyi igényeknek megfelelően biztosítsák a koragyermekkorai nevelési és gondozási szolgáltatásokat.

A gyermekek túlnyomó többsége önkormányzati óvodákba jár, 2021-ben 81%-uk ide járt. A családok díjat fizetnek a kisgyermekgondozásért, amely egész napos ellátás esetén 0-295 EUR között változik a gyermek korától és a család jövedelmétől függően. A magán-óvodákban a díjak általában magasabbak.

2023-ban a 0-3 éves gyermekek 44%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely magasabb, mint az EU-átlag (37%), és növekedést jelent 2005-höz képest (24%). 2023-ban a 3-6 évesek 94%-a járt óvodába, amely meghaladja az EU-átlagot (89%) és emelkedést jelent a 2005. évi 79%-hoz képest. A 0-6 év közötti gyermekek négyötöde jár állami- és egyötöde magánintézménybe.

¹⁷ Blum et al. Leave Policies 2023 és <https://www.pam.fi/en/working-life/guide-to-working-life/employment-relationships/holiday-and-leaves/family-leave/>

¹⁸ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/early-childhood-education-and-care>

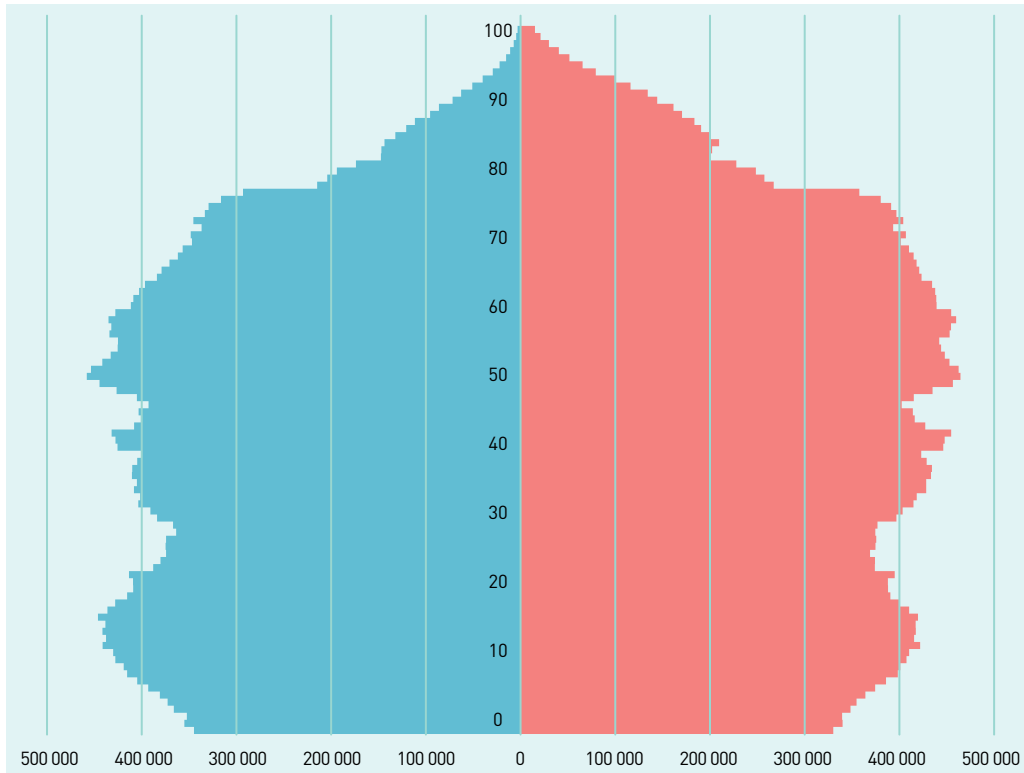

Franciaország

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	60 979 315	64 978 721	66 638 391	67 728 568	67 957 053	68 172 977
éveszületés (fő)	804 052	824 263	784 325	742 602	726 533	678 200*
halálozás (fő)	541 184	545 221	594 005	661 779	675 271	631 000*
bevándorló (fő)	n.a.	319 816	377 709	336 398	431 017	n.a.
kivándorló (fő)	n.a.	291 594	313 622	177 028	249 355	n.a.
házasságkötés (eset)	295 882	236 975	232 865	218 946	241 831	242 000*
válás (eset)	115 388	132 977	128 043	n.a.	n.a.	n.a.
TTA	1,90	2,01	1,92	1,84	1,79	1,68*

Forrás: Eurostat, * Francia Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Franciaország lakossága 2001 óta dinamikusan növekszik, a 2001-es lakosság szám 2023-ra közel 12%-kal nőtt, 61 millió főről több mint 68 millió főre. Az ország lakossága 2023. január 1-jén 68 172 977 fő volt. Franciaország etnikailag az egyik legsokszínűbb országnak számít Európában, a bevándorlók aránya az elmúlt évek migrációs politikája miatt tovább növekedett, emellett figyelembe kell venni az országban élő történelmi népcsoportokat (elzászi németek, okszitánok és provanszálók) és a tengeren túli megyékben és területeken élő őslakosokat is.¹

Franciaország korfája egy kiegyensúlyozott társadalom képét mutatja, azonban a 10 évesnél fiatalabb korosztályok számában folyamatos csökkenés látható.

A francia népességnövekedését a születési többlet mellett a bevándorlás is elősegítette. Ugyanakkor 2023-ban már csak 678 200 csecsemő született Franciaországban, ami közel 7%-kal kevesebb, mint 2022-ben, és 18,5%-kal kevesebb, mint 2001-ben - derül ki a francia statisztikai hivatal (INSEE) éves jelentéséből.² Franciaországban a népességnövekedés egyik oka, hogy viszonylag magas az élveszületések száma, míg a halálozások száma alacsonyabb. 2001 és 2011 között a különbség érdemben nem változott, azonban 2016-ban már 10%-kal, 2021-ben 22%-kal, 2023-ban pedig 17%-kal magasabb volt a halálozások száma, mint 2001-ben. Ezzel együtt a korábbi 260-280 ezres különbség a halálozások és születések között 50 ezerre csökkent.

A bevándorlás 2001-hez képest 2022-re a négyszeresére emelkedett, így 2022-ben a vándorlási egyenleg 182 000 főt tett ki,³ amely jelentősen hozzájárul a népességnövekedéshez.

2023-ra a házasságkötések száma 54 ezerrel, azaz 18%-kal visszaesett 2001-hez képest. A válások száma 10%-kal emelkedett 2016-ra 2001-hez képest, és a házasságok száma így már csak 100 ezerrel haladta meg a válások számát. 2016 óta nem állnak rendelkezésre válással kapcsolatos adatok.

Az EU 27 tagállama közül Franciaországban a legmagasabb a teljes termékenységi arányszám. 2001-ben a második legmagasabb termékenységgel rendelkeztek (1,9). A mutató értéke 2010-ben még elérte a 2,03-as értéket, akkor csupán Ciprus és Írország előzte meg. 2015 óta a TTA folyamatosan csökkenő tendenciát mutat, 2022-ben már 1,79-re csökkent, ami még mindig a legmagasabb érték volt az unióban, és jelentősen meghaladta az

¹ Franciaországban az egyenlőség alkotmányos elvét úgy értelmezik, hogy a kormánynak tiltott az állampolgárok faji, etnikai, vallási háttéréről bármilyen összefüggésben adatokat gyűjteni. A nemzeti népszámlálás kérdései sem terjednek ki a faji vagy etnikai hovatartozásra.

² <https://www.insee.fr/en/statistiques/7757334>

³ <https://www.statista.com/statistics/686137/net-migration-france/>

EU-átlagot (1,46), de a korábbi évekhez képest a visszaesés így is jelentős. 2023-ban ez tovább csökkent, aminek hatására a francia kormány 2024 elején meghirdette a “demográfiai újrafegyverkezés” programját.

CSALÁDPOLITIKA

Franciaországban a családpolitika része a társadalombiztosítási rendszernek. A 20. század közepén hozták létre a *Családi Ellátások Pénztárait (Caisses des allocations familiales – CAF)*, amelyek a családi juttatások kifizetéséről gondoskodnak. Noha eredeti funkciójuk a családi pótlék kiutalása volt, ma már több olyan támogatást is folyósítanak, melyek szociális alapon járnak, tehát jövedelemfüggetlenek, ugyanakkor nem kapcsolódnak a családi állapothoz és a gyermekszámhoz.

Franciaország egyik megkülönböztető jegye, hogy meglehetősen erős a családgyesületek befolyása. A mintegy 7 500 családgyesület egy nagy központi egyesületbe, a *Családi egyesületek nemzeti uniójába (Union nationale des associations familiales – UNAF)* tömörül, mely 1945 óta egyedülként jogosult arra, hogy képviselje a családok érdekeit az állam felé. Részt vesz a családpolitika kidolgozásában, javaslatokat tesz, illetve véleményez minden olyan politikai kezdeményezést, mely kihathat a családok életminőségére.

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Franciaországban minden édesanya 1 019 EUR anyasági támogatásra (*Prime à la naissance ou à l'adoption de la Prestation d'accueil du jeune enfant*) jogosult, amelyet a terhesség 6. hónapját követő hónap utolsó napja előtt fizetnek ki. Egyösszegű támogatást kaphatnak a 20 évnél fiatalabb gyermeket adoptáló szülők is, ennek összege 2 039 EUR.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság (*congé de maternité*) ideje 16 hét (ikrek esetén 34 hét, hármasikrek esetén 46 hét), a harmadik és további gyermekek után 26 hét. A 16 hétből 6 a szülés előtt, 10 a szülés után, a 26 hétből 8 a szülés előtt és 18 a szülés után vehető igénybe. Veszélyeztetett várandósság esetén a szülés előtt további 2, azt követően további 4 hét szülési szabadság kapható.

Az anyának kötelező legalább 8 hét szülési szabadságot kivenni, ebből 6 hetet a szülés követően. Ez idő alatt csecsemőgondozási ellátásra (*indemnités journalières de maternité*) jogosult az az anya, aki legalább 1015 minimum-órabérnyi jövedelemmel rendelkezett a szülést megelőző 6 hónap folyamán (vagy 2030 minimum-órabérnyi jövedelemmel rendelkezett a megelőző 12 hónap folyamán) vagy 150 óra munkaviszonyt tud igazolni a megelőző 3 hónapban, vagy 600 óra munkaviszonyt tud igazolni a megelőző 6 hónapban. Az ellátás összege jövedelemfüggő, de nem lehet kevesebb mint napi 11 EUR és több, mint napi 100 EUR. Az ellátás adó- és járulékköteles.

Apaszabadság

2013 óta az apaszabadságot (*congé de paternité et d'accueil de l'enfant*) az anya házastársa vagy partnere akkor is igénybe veheti, ha nem ő a gyermek apja. A szabadság 2021 júliusa óta összesen 28 nap (25 nap a társadalombiztosítás terhére, 3 nap a munkáltatót terheli), amelyből 7 napot közvetlenül a gyermek születését követően kell kivenni. A szabadság fennmaradó részét egy vagy két részletben a gyermek fél éves koráig lehet kivenni. Iker-szülés vagy több gyermek születése esetén további 7 nap apaszabadság jár. Amennyiben a gyermek a születést követően közvetlenül kórházba kerül, további 30 nap szabadság adható. Az apaszabadság idején járó juttatás jogosultsági feltételei és az összegek megegyeznek a csecsemőgondozási ellátásnál leírtakkal.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A gyermekes családok támogatásának első pillére a koragyermekkorai támogatás, amelynek két formája van. Az egyik az anyasági támogatás, a másik pedig egy alapjuttatás. A gyermek születése (vagy adoptálása) után az anya jogosult az alapellátásra (*Allocation de base de la prestation d'accueil du jeune enfant*) a gyermek 3. születésnapját megelőző hónapig (vagy az adoptálást követő 3 évig, legfeljebb a gyermek 20 éves koráig). Ennek összege havi 92 EUR és 185 EUR között mozog.

A francia családtámogatási rendszer második pillére az úgynevezett „gyermeknevelés megosztott támogatása” (*prestation partagée d'éducation de l'enfant*). A támogatást azok a 3 évnél fiatalabb saját, vagy 20 évnél fiatalabb örökbefogadott gyermeket otthonukban nevelő családok vehetik igénybe, ahol a szülő a gyermeknevelés miatt nem, vagy csökkentett munkaidőben dolgozik. Az ellátás feltétele, hogy első gyermeknél a szülő a szülést megelőző 2 évben folyamatos munkaviszonnyal rendelkezzen, második gyermeknél 4 évnyi, harmadik gyermek esetén pedig 5 évnyi munkaviszonyt tudjon felmutatni. A támogatás havi összege 429 EUR. Ha a szülő részmunkaidőben dolgozik, és munkaideje nem haladja meg a teljes munkaidő 50%-át, akkor 277 EUR résztámogatást vehet igénybe. Ha a munkaideje meghaladja a teljes munkaidő 50%-át, de nem haladja meg a 80%-át, akkor a támogatás összege 160 EUR. A támogatás adómentes.

A támogatás folyósításának ideje a gyermekek számától függ:

- Egy gyermek esetén a szülők 6-6 hónapig vehetik igénybe legfeljebb a gyermek egy éves koráig, egyedülálló szülő 12 hónapig veheti igénybe, szintén legfeljebb a gyermek 1 éves koráig. (Örökbefogadás esetén is legfeljebb az attól számított 12 hónapig.)
- Két gyermek esetén mindkét szülő 24 hónapig veheti igénybe, legfeljebb a második gyermek 3 éves koráig (egyedülálló szülő a munka abbahagyását vagy a munkaidő csökkentését követő hónaptól a gyermek 3 éves koráig).
- Három vagy több gyermek esetén az ellátást mindkét szülő 48 hónapon keresztül veheti igénybe, legfeljebb a legkisebb gyermek 6 éves koráig (egyedülálló szülő végig, a legkisebb gyermek 6 éves koráig).

2 vagy több gyermek esetén a jogosultsági hónapok száma csökken a csecsemőgondozási díj időtartamával. A munkáját szüneteltető és legalább 3 gyermeket nevelő szülők számára a gyermek 1 éves kora előtt legfeljebb 8 hónapig emelt összegű gyermeknevelési támogatás adható. Az emelt támogatás összege 701 EUR.

Családi pótlék

A családi pótlék (*allocation familial*) a legalább 3 hónapja Franciaországban élő, legalább kétgyermekes családoknak jár, a gyermek 20 éves koráig.

Havi teljes összege 2 gyermek esetén: 142 EUR, 3 gyermek esetén: 324 EUR, minden további gyermek után még 182 EUR. A családi pótlékhoz korpótlék jár, a második gyermektől kezdve minden 14 évesnél idősebb gyermek után havi 71 EUR.

A legalább háromgyermekes családok legfeljebb 1 évig kaphatnak havonta 90 EUR többlet támogatást, a legnagyobb gyermek 20 éves koráig.

A családi pótlék jövedelemfüggő juttatás, 2022 óta a kétgyermekes családok számára 74 966 EUR éves jövedelem felett, 3 gyermek esetén 81 212 EUR éves jövedelem felett, 4 gyermek esetén pedig 87 458 EUR éves jövedelem felett csökkentett összegű családi pótlék jár. Minden további gyermek 5 932 EUR-val emeli a küszöbértéket.

A gyermeket egyedül nevelő vagy tartósan beteg gyermeket nevelő szülők magasabb összegekre jogosultak. A rászorultsági pótlékot (*Allocation de soutien familial/ASF*) olyan gyermek után fizetik, aki nem kap támogatást az egyik vagy mindkét szülőtől, vagy az alacsony gyermektartásdíj kiegészítéseként. Összege 261 EUR minden olyan gyermek esetében, aki mindkét szülőjét elvesztette, 196 EUR olyan gyermek esetében, aki az egyik szülőjét veszítette el, vagy egy szülő neveli. Fogyatékossgal élő gyermek esetén a kiegészítő családi pótlék (*Allocation d'éducation de l'enfant handicapé/AEEH*) összege havonta 149 EUR.⁴

Egyéb adó- és járulékkedvezmények

Családi adózás⁵

A francia családpolitika egyik fontos része az adórendszeren keresztüli támogatás.⁶ A támogatás elsősorban az ún. családi hányados (*quotient familial*) rendszeren keresztül valósul meg, aminek segítségével a jövedelemadó megállapításakor figyelembe veszik a családok összetételét és a gyermekek számát. A családi adózás egyik célja annak elérése, hogy a hasonló jövedelmű családok életszínvonala a gyermekszám alapján ne különbözzön lényegesen egymástól, továbbá kiemelt támogatásban részesítse a három- és több

⁴ https://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france/an_4.html

⁵ Meg kell jegyezni, hogy a családi adózás visszaállításakor a magyar kormány példaként tekintett a legstabilabb, a II. világháború óta alapjaiban változatlan francia családi adózás rendszerére.

⁶ Stefán-Makay Zsuzsanna: A franciaországi családpolitika és a magas termékenység összefüggése, Demográfia, 2009. 52. évf. 4. szám 313–348. Ariane Pailhé, Clémentine Rossier, and Laurent Toulemon: French family policy: Long tradition and diversified measures, Vienna Yearbook of Population Research 2008, 149–164. o.

gyermekes családokat. Ennek érdekében ugyanakkora jövedelem után a nagycsaládosok kevesebbet adóznak, mint a kisebb családok vagy a gyermektelenek. A másik cél a családok ösztönzése, hogy legalább 3 gyermeket vállaljanak, hiszen a harmadik gyermek megszületésétől nagyobb kedvezményben részesülnek a családok, mint az első két gyermek születése után. A családi adózás keretében a házaspárok (élettársak) közös adóbevallást nyújtanak be és 2 egységnek számítanak (tehát a férj és feleség 1–1). Az első és a második gyermek fejenként 0,5 egységnek számít, a harmadik gyermek 1 egységnek és minden további gyermek 0,5 egységnek. Vagyis egy gyermek születése után az együtt élő szülők jövedelmét 2,5 felé osztják, két gyermek után 3 felé, három gyermek után 4 felé, négy gyermek után 4,5 felé, és így tovább. Az adókedvezmény mértéke minden 0,5 egységre legfeljebb 1 759 EUR.

További adókedvezményben részesülhetnek azok, akiknek gyermeke(i) közép- vagy felsőfokú tanulmányokat folytat(nak). A kedvezmény összege a tanulmányok szintjétől függ. A gyermeknek nem lehet munkaszerződése, és nem kaphat más díjazást, mint az alapképzés keretében kötelezően elvégzett szakmai gyakorlatért járó díjazás. A gyermek 25 éves koráig eltartottnak tekinthető. Az adókedvezmény maximális összege: 61 EUR a 11-15 éves középiskolások (*collège*) után, 153 EUR a 15-18 közötti középiskolások (*lycée*) után, és 183 EUR a felsőoktatásban tanulók után.

Otthonteremtés

Háromféle pénzügyi támogatás érhető el a lakhatással kapcsolatosan, melyek nem kombinálhatóak:

- A szociális lakhatási támogatás (*Allocation de Logement à caractère Social, ALS*) egy olyan juttatás, amelyet közvetlenül a bérlőknek fizetnek ki. A jogosultsághoz a bérlőnek évente legalább 8 hónapig a lakóhelyen kell élnie. Ez a hallgatók által igénybe vett leggyakoribb szociális juttatás.
- A személyre szabott lakhatási támogatás (*Aide Personnalisée au Logement, APL*) közvetlenül a bérbeadónak fizetett juttatás. A bérlő a bérbeadónak csak a bérleti díj teljes összege és az APL közötti különbözetet fizeti. Az APL igénybevételéhez a bérbeadónak vállalnia kell, hogy alacsony jövedelmű bérlők részére adja bérbe a lakását, betartva egy bizonyos bérletidíj-küszöböt.
- A családi lakhatási támogatás (*Allocation de logement familiale, ALF*) olyan pénzügyi támogatás, amelynek célja a lakbér összegének csökkentése gyermeket nevelők esetében.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

2023-ban a részmunkaidőben dolgozó 15-64 éves nők aránya 25,8% volt. Ez az arány alacsonyabb, mint az EU-átlag (28,5%). A férfiaknál ez 7,7% volt, ami szintén alacsonyabb, mint az EU-átlag (8,4%). 2009-hez képest a férfiak esetében növekedés figyelhető meg: 5,9%-ról 7,7%-ra nőtt a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya. A nők tekintetében azonban csökkenés volt, 31,0%-ról 25,8%-ra. A 6 év alatti gyermeket nevelő 18-64 éves nők foglalkoztatási rátája 2023-ban 69,6% (EU-átlag: 66,4%) volt, míg 2009-ben ez az érték 63,9% volt. A kiskorú gyermeket nevelő férfiak aránya 2023-ban 89,3% volt (EU-átlag: 89,6%), 2009-ben pedig 87,6%. A 2015 után született gyermekek szülei számára a gyermekgondozási szabadságot egyenletesebbé tették és csökkentették a szabadság időtartamát. Az első gyermek születése után fizetett juttatás azon szülők számára hozzáférhető, akik egyidejűleg vagy egymás után veszik ki a szabadságot, ill. csökkentik a munkával töltött idejüket.

Gondozói szabadság

A munkavállalót évi legfeljebb 3-5 napos szakaszokban fizetés nélküli szabadság illeti meg a 16 év alatti, beteg gyermeke gondozása céljából, amely azonban egy minimumként került meghatározásra, és amelytől a magánszektor eltérhet, míg a közsférában évi 14 nap érhető el fizetetlen gondozói szabadságként.

20 év alatti, súlyosan beteg gyermek gondozása céljából a legalább 1 év munkaviszonnyal rendelkező szülő legfeljebb 3 év hosszúságú tartós ápolási szabadságot vehet igénybe részmunkaidő vagy teljes szabadság mellett. Ennek során legfeljebb 310 napnyi ellátást folyósítanak a részére napi 44 EUR összegben, ha a szülők egyike tagja vagy fel a munkavégzéssel, illetve napi 52 EUR összegben, amennyiben a szülő egyedül gondoskodik gyermekéről. Hasonló ellátás igényelhető, amennyiben a gyermek vagy a munkavállalóval egy háztartásban élő szülő részére szükséges palliatív ellátást nyújtani.

Rugalmas munkafeltételek

Valamennyi munkavállaló igényelheti, hogy munkaidejének egy részében otthonról dolgozhasson, jellemzően heti 1-2 nap otthoni és 3-4 nap irodai munkavégzés kombinációja az elterjedt az ezt lehetővé tevő irodai munkakörökben.

A kisgyermeket nevelő szülőknek jogában áll a szülői szabadságot követően a részmunkaidős foglalkoztatási formát választani.

Kisgyermek napközbeni ellátása

A kisgyermekkorú gondozás rendszere számos ellátási formát biztosít, 3 éves kortól minden gyermeknek kötelező az ingyenes óvoda (*écoles maternelles*). A szabad helyek függvényében már 2 éves kortól is felvehető. A 3 év alatti gyermekek számára nincs törvényi garancia napközbeni ellátásra. Az alapfokú oktatás 6 éves kortól kezdődik.

A 3 évesnél fiatalabbak gyermekgondozására különböző gondozási formák érhetőek el. A Családi Ellátások Pénztára (*Caisse des allocations familiales*) jelentős támogatást nyújt a gyermekfelügyelet megoldásához a gyermekek 3 éves kora előtt is. A szülők, amennyiben bejelentett munkahellyel rendelkeznek, 4 lehetőség közül választhatnak:

- bizonyítvánnyal rendelkező gyermekfelügyelő alkalmazása a család otthonában: kiegészítő támogatás igényelhető;
- családi napközi: kiegészítő támogatás igényelhető;
- mikrobölcsőde: jövedelmi helyzethez igazodó gondozási díj;
- bölcsőde (*crèches*): jövedelmi helyzethez igazodó gondozási díj.

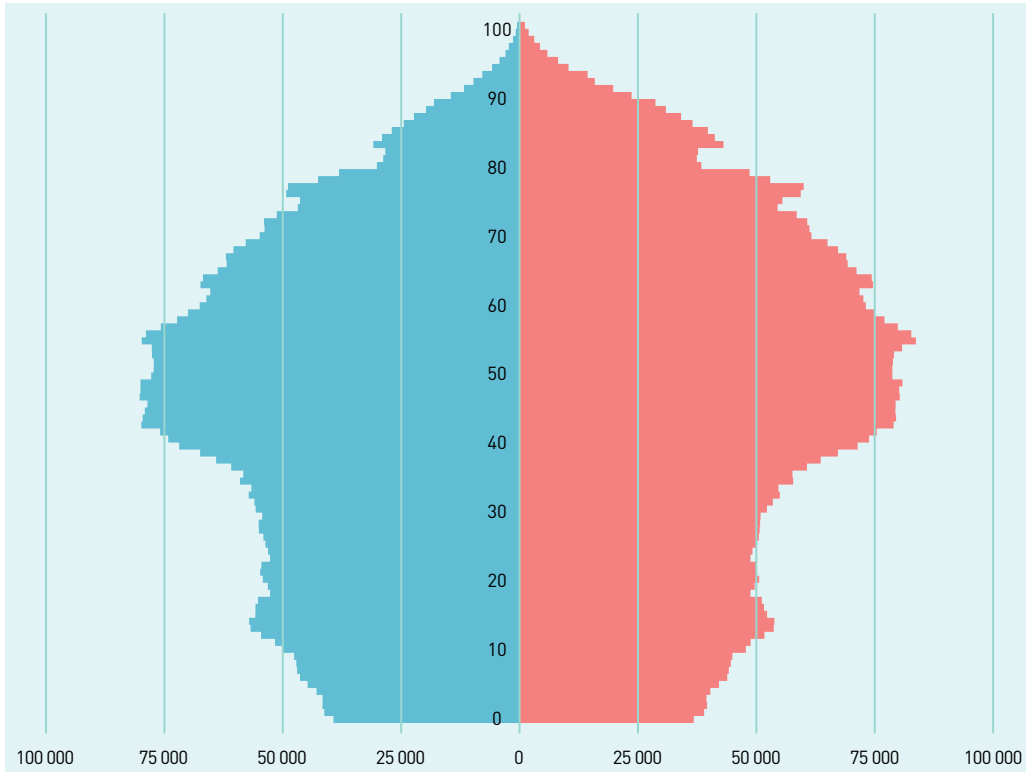
2023-ban a 0–3 éves gyermekek 57%-a részesült bölcsődei szolgáltatásban, amely magasabb az EU-átlagnál (37%), és a 2005-ös 32%-nál is. 2023-ban a 3–6 évesek 97%-a járt óvodába, meghaladva ezzel az EU-átlagot (89%), és alig változott 2005-höz képest (96%).

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	10 835 989	11 123 392	10 783 748	10 678 632	10 459 782	10 413 982
éveszületés (fő)	102 282	106 428	92 898	85 346	75 899	71 220
halálozás (fő)	102 559	111 099	118 788	143 923	139 921	127 183
bevándorló (fő)	98 471	60 089	116 867	57 120	96 662	n.a.
kivándorló (fő)	45 909	92 404	106 535	79 596	80 307	n.a.
házasságkötés (eset)	58 491	55 099	49 632	40 759	43 355	n.a.
válás (eset)	11 184	12 705	11 013	13 921	14 477*	n.a.
TTA	1,25	1,40	1,38	1,43	1,32	n.a.

Forrás: Eurostat, * Görög Statisztikai Hivatal (Letöltési idő:2024.08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Görögország népessége 2000 és 2011 között folyamatosan nőtt, azonban ez 2012-ben megfordult, és azóta csökkenő tendenciát mutat. Az ezredfordulótól 2011-ig 3%-kal nőtt a lakosságszám, míg 2011-től 2023-ig több mint 6%-kal esett vissza. 2023. január 1-jén 10 413 982 fő volt Görögország népessége. A népesség több mint 90%-át görögök alkotják, emellett jelentős számban élnek még az országban törökök, macedónok, albánok és bolgárok.

Az ország korfája egy elöregedő társadalom képét mutatja, ahol a 40 év alattiak száma erőteljesen csökken. Egyedül a tízes évei elején járó korosztály esetében volt egy csekély emelkedés, de a 10 év alattiak körében már újra jelentős a csökkenés.

A 2011-et követő évek során az élveszületések korábban 110 ezer fő körüli száma jelentősen csökkent, először 90 ezerre, majd 2023-ban már 72 ezer fő alá, ami 30%-os csökkenés 2001-hez képest. Ugyanezen időszaka alatt a halálozások száma 24%-kal nőtt. Amíg 2001-ben az élveszületések és a halálozások száma megegyezett, addig 2016-ban már 26 ezerrel többen haltak meg, mint amennyien születtek, 2023-ban pedig már csaknem 80%-kal meghaladta a halálozások száma az élveszületett gyermekek számát.

2001 óta a kivándorlás mértéke közel a kétszeresére emelkedett. 2012-től 2018-ig évente 100 ezernél is többen hagyták el az országot, ezzel szemben a 2010 előtti időszakban a kivándorlók száma még csak évi 40-60 ezer körül mozgott. A bevándorlás 2001-ben még 100 ezer fő körül mozgott, ami 60-70 ezer főre esett vissza, azonban 2016-ban újra ugrásszerűen megnőtt, és 2022-ben is magas volt. 2016 óta pozitív a vándorlási egyenleg (leszámítva a koronavírus-járvány miatti lezárásokkal érintett 2021-es évet), míg korábban még évi 30-60 ezer fővel többen távoztak, mint ahányan érkeztek.

A házasságkötések száma folyamatos csökkenést mutat, 2001-hez képest mintegy 26%-kal kevesebben házasodtak meg 2022-ben. A válások száma ugyanebben az időszakban megnőtt, 2001-hez képest közel 30%-kal többen váltak el 2022-ben.

A teljes termékenységi arányszám a 2000-es évek elejétől 2009-ig emelkedett (1,5), majd 2013-ra visszazuhant 1,29-re, azóta 1,3 és 1,43 között mozgott. 2022-ben 1,32 volt az értéke, ami az 1,46-os európai uniós átlag alatt volt.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Görögországban jogszerűen és állandó jelleggel tartózkodó anyák a szülést követően szülési segélyben (Επίδομα Γεννησιση) részesülnek, feltéve, hogy a család éves jövedelme nem haladja meg a 40 000 EUR összeget.¹ Összege 2 000 EUR, amelyet két egyenlő részletben kap meg az édesanya: az elsőt a születést követő első hónapban, a másodikat a születést követő hatodik hónapban.

Azon nők számára, akik kórházon kívül (engedélyezetten, ellenőrzött körülmények között) hozzák világra gyermeküket létezik egy speciális, egyösszegű anyasági támogatás (βοήθημα τοκετού). Ennek összege 900 EUR egy gyermek, 1 200 EUR ikrek és 1 600 EUR hármasterek esetén.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A kisgyermek gondozását segítő támogatások görög rendszere alapvetően három támogatási formára épül: a csecsemőgondozási ellátásra, a kiegészítő csecsemőgondozási ellátásra és a speciális csecsemőgondozási ellátásra. Az ellátások a társadalombiztosítási rendszerhez kapcsolódnak és járulékfizetési kötelezettséggel terheltek.

A szülést megelőző 2 évben legalább 200 nap igazolt munkaviszonnyal kell rendelkezni a csecsemőgondozási ellátás (επίδομα κυοφορίας-λοχείας) igénybevételéhez. A szülési szabadság (αδεια μητροτητας) ideje 119 nap, amelyből 56 nap a szülés várható idejét megelőzően, 63 nap pedig azt követően használható fel. A csecsemőgondozási ellátás összege a biztosítási kategória alapján becsült napi bér 50%-a, amelyet a szülést megelőző 30 nap átlagkeresetéből számítanak ki, valamint gyermekenként ennek az összegnek a további 10%-a. Összege nem lehet kevesebb, mint a korábbi kereset kétharmada, maximális összege egy gyermek után napi 47 EUR, négy vagy több gyermek esetén napi maximum 66 EUR-ra nő. A kiegészítő csecsemőgondozási ellátást (συμπληρωματικες παροχες μητροτητας) a szülési szabadság lejártát követő további 119 napig veheti igénybe az anya, legfeljebb a gyermek 6 hónapos koráig. Összege a munkáltató által fizetett bér és a csecsemőgondozási ellátás közötti különbséget fedezi (ha van ilyen). Így ez a dolgozó, de alacsony keresetű anyáknak biztosít extra ellátást.

A speciális csecsemőgondozási ellátást (Ειδικη Παροχη Προστασιας Μητροτητας) a szülési szabadságot követően vehetik igénybe a dolgozó édesanyák legfeljebb 9 hónapon keresztül (amelyből 7 hónap átruházható az édesapára bizonyos feltételek mellett). A munkaügyi központok fizetik, összege a minimálbérral egyezik meg, ami 2022-ben 713 EUR volt. Örökbefogadó szülőknek is járnak a fenti ellátások.

¹ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1112&intPageId=4560&langId=en>

Apaszabadság

Görögországban az apákat 14 nap apaszabadság (Αδεια Πατρότητας) illeti meg, amelyre korábbi keresetük 100%-a megilleti őket. Az apaszabadság a szülés várható időpontja előtt 2 nappal kezdhető meg, folyamatosan vagy szakaszosan lehet igénybe venni, amíg a gyermek 1 hónapos nem lesz.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

Szülői szabadság (Γονική Αδεια) címén mindkét szülőt legfeljebb 4 hónap nem átruházható szabadság illeti meg, amelyből az első 2 hónap fizetett, és ez a munkaügyi központot terheli. Több gyermek születése esetén a juttatás további 2 hónapra jár, függetlenül az együtt született gyermekek számától. Olyan különleges esetekben, amikor az egyik szülő nincs jelen a szabadság és az ellátás megduplázódik (azaz legfeljebb 8 hónap szabadság jár, amelyből az első 4 hónapot a munkaügyi központ fizet). A szülői szabadság a gyermek 8 éves koráig vehető igénybe, havi összege a minimálbérrel egyezik meg, 2022-ben 713 EUR volt gyermekenként.²

A közsférában dolgozó munkavállalókat a fentiekben felül szülőnként 5 év gyermekgondozási szabadság illeti meg, amely idejére az általános szülői szabadságra járó összeget folyósítják 4-4 hónap időtartamban, a szabadság hátralevő része pedig fizetetlen.

Családi pótlék

Családi pótlék (Επιδομα Παιδιου) illet meg minden olyan szülőt, aki legalább 5 éve Görögországban lakik (harmadik országbeli lakosok esetén 12 év az elvárt). A gyermek 18 éves koráig folyósítják, illetve 19 éves korig középiskolai tanulmányok, 24 éves korig pedig felsőoktatási tanulmányok, rokkantság vagy árvaság esetén.

A családi pótlék összege attól függ, hogy a család az összjövedelem és a gyermekek száma alapján, melyik jövedelmi kategóriába esik.

- 6 000 EUR alatti sávban a családi pótlék 70 EUR az első és a második gyermek után, 140 EUR a harmadik és minden további gyermek után.
- 6 001 – 10 000 EUR között 42 EUR az első két gyermek után, majd 84 EUR a harmadik gyermektől.
- 10 001 – 15 000 EUR közötti jövedelem esetén a családok 28 EUR juttatást kapnak az első két gyermek után, és 56 EUR-t a harmadik és a további gyermekek után. A családi pótlék adó- és járulékmentes, kéthavonta kerül kifizetésre.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Nincsen családi adókedvezmény.

² Blum et al. Leave Policies 2023

Hegyvidéki és hátrányos helyzetű területeken élő családoknak nyújtott támogatás³

A hegyvidéki és hátrányos helyzetű területeken élő családok számára nyújtott támogatás (*Επίδομα Ορεινών Και Μειονεκτικών Περιοχών*) a kérelem benyújtását megelőzően legalább 2 éve állandóan hegyvidéki és/vagy hátrányos helyzetű területen élő családoknak jár, akiknek éves családi jövedelme nem éri el a 4 700 EUR-t. Összege:

- évi 600 EUR, ha a család éves jövedelme nem haladja meg a 3 000 EUR-t;
- évi 300 EUR a 3 000,01 EUR és 4 700 EUR közötti éves családi jövedelem esetén.

Otthonteremtés

Nincs ilyen jellegű támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Görögországban alacsony a kisgyermekes édesanyák munkaerőpiaci részvétele: azon családok körében, ahol a legkisebb gyermek 6 év alatti, 2023-ban az édesanyák foglalkoztatási rátája (a 18-64 évesek körében) 54,5% volt, ami az egyik legalacsonyabb az uniós tagállamok körében (EU-átlag 66,4%). Az apáknál az EU-átlaghoz (89,6%) közelít ez az arány (90,0%), miközben 2009-ben még jóval az EU-átlag feletti volt a görög érték (86,1%, ill. 93,8%). Az elmúlt évtizedben keveset bővült a részmunkaidős lehetőségek köre: 2023-ban a 15-64 éves nők 11,7%-a dolgozott részmunkaidőben (EU-átlag 28,5%). A férfiak esetében ugyanez az arány 4,0% (EU-átlag 8,4%). 2009-ben a férfiak esetében a részmunkaidős foglalkoztatottság 2,9% volt, a nőknél pedig 10,7%, mely értékek akkor is EU-átlag alattiak voltak.

Gondozói szabadság

Görögországban igen kiterjedt gondozói szabadságot biztosító rendszer van érvényben.

A *magánszektorban* dolgozó szülőt évente 6-10 nap, legalább 66%-ban fizetett betegszabadság illeti meg a beteg gyermek ápolása céljából, amelyre mindkét szülő külön-külön jogosult. Emellett tartós kórházi ellátás esetén 30 nap fizetetlen betegápolási szabadság jár a szülőnek. Évente 10-10 nap legalább 66%-ban fizetett szabadság illet meg minden szülőt, akinek gyermeke (18 éves korig) rendszeres transzfúzióra vagy dialízisre szorul, rákos beteg, transzplantációra van szüksége, Down-szindrómával vagy autizmussal érintett. Fentiekén felül a hozzátartozók ápolása céljából évi 5 nap fizetés nélküli szabadság jár a munkavállalónak, valamint évente legfeljebb 2 alkalommal 1-1 nap vis maior esetére. A *közszférában* dolgozó szülőket szintén évente 6-10 nap, legalább 66%-ban fizetett betegszabadság illeti meg a beteg gyermek ápolása céljából, amelyre mindkét szülő külön-külön

³ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1112&intPageId=4560&langId=en>

jogosult. Emellett tartós kórházi ellátás esetén 30 nap fizetetlen betegápolási szabadság jár a szülőnek. Évente 22-32 nap legalább 66%-ban fizetett szabadság illet meg minden szülőt, akinek gyermeke (18 éves korig) rendszeres transzfúzióra vagy dialízisre szorul, rákos beteg, transzplantációra van szüksége, Down-szindrómával vagy autizmussal érintett. Rákbeteg gyermeket nevelő szülő kezelésenként 2 nap, legalább 66%-ban fizetett szabadságra jogosult. Súlyos fogyatékossgal élő gyermek esetén pedig évi 6 nap legalább 66%-ban fizetett szabadság jár a szülőnek. Bizonyos betegséggel érintett házastárs esetén a munkavállaló évi 32 nap, legalább 66%-ban fizetett szabadságra jogosult. Rákbeteg házastárs esetén a munkavállaló kezelésenként 2 nap fizetetlen szabadságra jogosult.

Rugalmas munkafeltételek

A szülői szabadságon felül az egyik szülő jogosult további gyermekgondozási szabadságra (*αδειά φροντίδας τεκνών*) is. Több lehetőség közül választhat: jellemzően 1 órával csökkenti a munkaidejét 30 hónapig, vagy 2 órával 12 hónapig és 1 órával 6 hónapig. Ezen opciók választása esetén a munkáltatótól teljes fizetését megkapja. A jogosultság feltétele a magánszektorban való munkavégzés és legalább 6 havi munkaviszony.

Minden dolgozó szülő, aki 12 évesnél fiatalabb gyermeket nevel vagy gondoz, gondozási okokból jogosult rugalmas munkaidő-beosztást kérni, például távmunkát, rugalmas napi munkarendet vagy részmunkaidős foglalkoztatást. Az ilyen intézkedések igénybeviteléhez a dolgozó szülőnek vagy gondozónak 6 hónapos folyamatos munkaviszonnyal vagy egymást követő határozott idejű munkaszerződéssel kell rendelkeznie ugyanazon munkáltatónál. A munkáltatónak dokumentálnia kell a kérelem esetleges elutasításának vagy elhalasztásának okát.

Kisgyermek napközbeni ellátása

A görög gyerekek 6 hónapos kortól 4 éves korig járhatnak csecsemőgondozási központokba, bölcsődékbe. 2,5–4 éves kor között a szülők a gyermekközpontokban igényelhetnek férőhelyet. 4 éves kortól a gyerekek iskola-előkészítőbe járhatnak (heti 25 órás program), amely kötelező az 5–6 év közötti gyerekek számára. Az általános iskolai oktatás 6 éves korban kezdődik.⁴ Az óvodai ellátás ingyenes Görögországban, ugyanakkor a 4 évesnél fiatalabb gyermekek intézményei a család jövedelmi helyzetétől függően havi térítési díjat írhatnak elő.

2023-ban a 0–3 éves gyermekek 30%-a járt bölcsődébe, amely alacsonyabb, mint az EU-átlag (37%), ugyanakkor jelentős emelkedés a 2007-es 9%-hoz képest. 2023-ban a 3–6 évesek 87%-a járt óvodába, amely megegyezik az EU-átlaggal (89%), és magasabb, mint a 2007-es 72%.

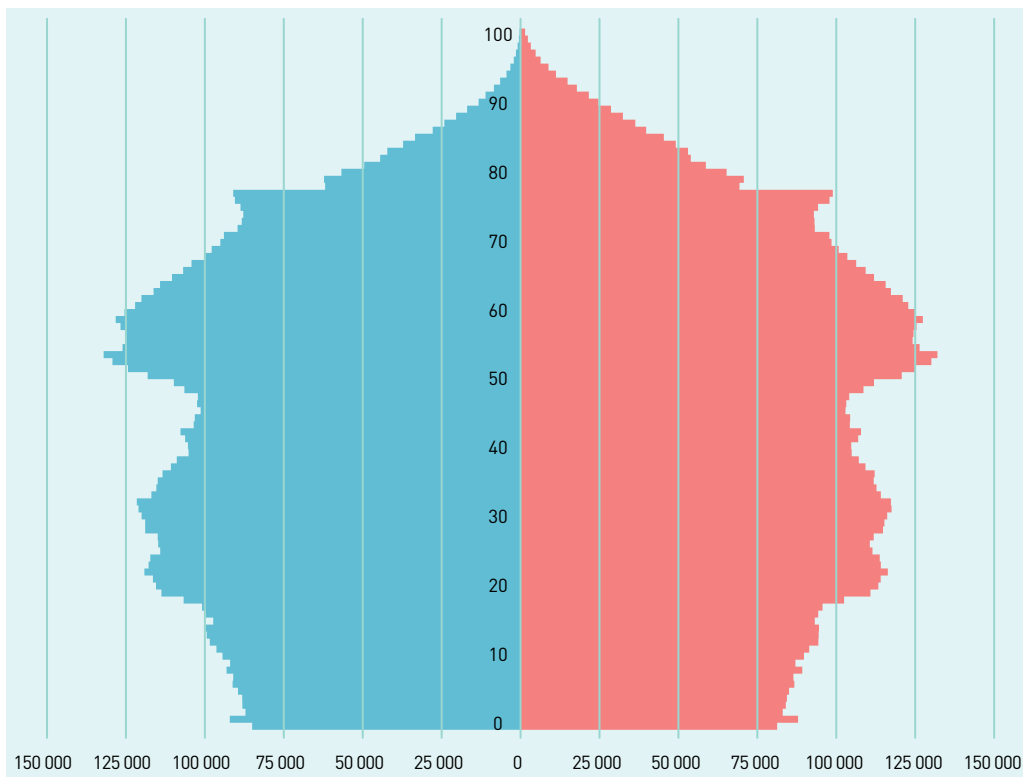
⁴ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/greece/early-childhood-education-and-care>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	15 987 075	16 655 799	16 979 120	17 475 415	17 590 672	17 811 291
éveszületés (fő)	202 603	180 060	172 520	179 441	167 504	164 487
halálozás (fő)	140 337	135 741	148 997	170 972	170 112	169 521
bevándorló (fő)	133 404	130 118	189 232	252 528	403 108	336 900*
kivándorló (fő)	63 318	104 201	111 477	110 342	109 616	192 500*
házasságkötés (eset)	79 677	71 572	65 249	56 419	70 608	67 959*
válás (eset)	37 104	33 755	33 414	25 962	23 603	24 310*
TTA	1,71	1,76	1,66	1,62	1,49	1,43*

Forrás: Eurostat, * Holland Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08. 09.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Hollandia népessége 2001 óta folyamatosan nő, húsz év alatt mintegy 2 millió fővel - 11%-kal - emelkedett a népességszám, mely 2023. január elsején 17 811 291 fő volt.¹ A holland népesség 79%-át hollandok alkotják, 6% a más európai nemzetekhez tartozók aránya, 5% a dél-kelet ázsiai származásúak, és 2-3% a törökök és a marokkóiak aránya.

Hollandia korfája egy lassan öregedő társadalom képét mutatja, az 50 évnél fiatalabbak esetében egy hullámban látható csekély népességnövekedés.

Az élveszületések száma enyhén csökkent: a 2010-es évek első felében évi 180-170 ezer fő körül alakult, míg az elmúlt években valamivel kevesebb, mint 170 ezer fő született. 2001-hez képest látványosabb a változás, ugyanis az élveszületések száma 18,8%-kal csökkent. A halálozások számának alakulása hasonlóan intenzív változást mutat, 2001-hez képest 2023-ra 20%-kal emelkedett az értéke. A 2000-es évek elején évi 50 ezer fővel többen születtek, mint ahányan meghaltak, ez 2019-re 18 ezer főre csökkent, az elmúlt években pedig természetes fogyásba váltott (-5000 fő 2023-ban).

Az országba bevándorlók száma folyamatos emelkedést mutat: a 2011-es 130 118 főről 2021-re 252 528 főre, 2023-ban pedig 336 900 főre emelkedett. 2001 és 2023 között több mint 2,5-szeresére növekedett a bevándorlók száma. A kivándorlás 2012 óta évi 110 000 fő körül alakult, 2023-ban viszont már 192 500-an vándoroltak ki Hollandiából. 2001-hez képest ez több, mint háromszoros emelkedés, 2011-hez képest pedig majdnem kétszeres. A vándorlási egyenleg 2007-ig negatív volt, 2015-re elérte az 55 ezer fős növekményt, azóta évi 100 ezer főnél is többel növeli a népességet. 2023-ban a 2022-es magas számokhoz képest csökkent a bevándorlók száma, de így is viszonylag magas maradt (336 900 fő), míg a kivándorlás mértéke (2023-ban 192 500 fő) megugrott.

Hollandiában a házasságkötések száma 2013 óta évi 65 ezer körül alakult, a 2020-2021-es években csökkent, amelyet 2023-ban pótoltak a párok, mivel 67 959 házasságkötésre került sor. Hollandiában az engedélyezés évében, 2001-ben volt a legtöbb (2411) azonosneműek között kötött házasság, 2023-ban 1626 ilyen házasságot kötöttek, ami az összes házasságkötés 2,4%-át tette ki.

A vizsgált időszakban a válások száma folyamatosan csökkent: a 2013-as több mint 33 ezerről 2022-re 23 603-ra, ami mintegy 30%-os csökkenést jelent. 2001-hez (37 104 válás) képest 2023-ra (24 310 válás), majdnem 35%-os csökkenést láthatunk.

¹ <https://www.cbs.nl/en-gb/visualisations/dashboard-population/population-dynamics/population-growth>

2022-re a teljes termékenységi arányszám értéke visszaesett közel az uniós átlag (1,46) szintjére, és már csak 1,49 volt. 2023-ban pedig tovább csökkent 1,43-ra, noha 2014-ig az értéke 1,7 körül alakult.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Hollandiában nincsen anyasági támogatás jellegű ellátás.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság (*zwangerschaps- en bevallingsverlof*) 16 hetes fizetett szabadságot jelent az anyák számára, amelyből 4–6 hetet a gyermek születését megelőzően, 10–12 hetet pedig a szülést követően lehet igénybe venni. Ha a gyermek a terminus előtt születik, akkor a szabadságot hozzászámítják a szülés utáni időszakhoz, ha pedig a szülés később következik be, akkor a plusz napok nem kerülnek levonásra a szülést követő ellátási időszakból.

Az erre az időszakra nyújtott támogatás (*zwangerschaps- en bevallingsverlofuitkering*) összege az anya korábbi átlagbérének 100%-a, de nem lehet magasabb napi 257 EUR-nál.² A támogatás folyósítását legkésőbb a várandósság 34. hetében kötelező elindítani. Ha a gyermek koraszülött, a finanszírozás első napja a gyermek születésének napja. Örökbe fogadás vagy nevelőszülőség esetén mindkét szülőnek 6 hét fizetett szabadság jár.

Apaszabadság

Az apák 5 nap 100%-ban fizetett és további 5 hét 70%-ban fizetett apaszabadságra jogosultak, legfeljebb napi 178 EUR összegben. Az ellátást a munkáltató fizeti, az utóbbi esetben az ellátást 100%-ra növelheti.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A munkavállaló szülők gyermekenként 26-26 hét gyermekgondozási szabadságra (*partnerverlof*) jogosultak gyermekük 8 éves koráig. 2022-től a 26 hétből az első 9 hétre a fizetés 70%-a illeti meg a munkavállalót, azonban ezt a munkáltatók növelhetik. A szülői szabadság fizetett részét a gyermek 1 éves koráig igénybe kell venni, a folyósított összeg legfeljebb napi 178 EUR lehet.

Családi pótlék

A családi pótléknak két formája létezik: általános és kiegészítő családi pótlék.

² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1122&dlangId=en&intPageId=4987>

Az általános családi pótlék (*kindersbijslag*) minden 18 évnél fiatalabb gyermek után jár, összege a gyermekek életkorával együtt emelkedik, és függ a gyermek lakóhelyétől. 16 év feletti munkát vállaló gyermeknek akkor jár, ha vagy otthon lakik a szüleivel, és legfeljebb 1 266 EUR-t keres negyedévente, vagy nem lakik otthon, de a keresete kevesebb, mint 1 721 EUR. Ha 16 évesnél fiatalabb, akkor mindenképpen jár a családi pótlék, a gyermek bevételeitől függetlenül. Negyedévente folyósítják, és a jogosultság feltétele a biztosított jogviszony. Az általános családi pótlék összege negyedévente, gyermekenként, 2024 januárjától:

- 5 év alatti gyermek után: 279 EUR;
- 6–11 év közötti gyermek után: 339 EUR;
- 12–17 év közötti gyermek után: 399 EUR.³

Az összeg kétszerese jár, ha a gyermek nem a szüleivel lakik, mert diák, vagy fogyatékos-sággal élő vagy rokkant, vagy ha a súlyos fogyatékos-sággal élő gyermeket otthon ápolják. Az általános családi pótlék mellett kiegészítő családi pótlékot (*kindgebonden budget*) kapnak a megadott jövedelmi szint alatt kereső, és csekély megtakarítással rendelkező családok, amely az általános családi pótlékot meghaladó összeg, pontos mértéke függ a gyermekek számától, életkorától, a dolgozó felnőttek számától és a család vagyoni helyzetétől.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

A kisgyermekes dolgozó szülők jövedelemarányos kombinált adójóváírást igényelhetnek az Adó- és Vámhivataltól. Az adójóváírás révén a szülők kevesebb jövedelemadó és társadalombiztosítási járulékot fizetnek. A jövedelemhez kötött kombinált adójóváírás a Hollandiában élő és dolgozó szülőkhöz szól, akik 12 év alatti gyermeket gondoznak, és éves jövedelmük 5 548 és 29 076 EUR között van. A jóváírás összege a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkező szülőhöz kapcsolódik, mértéke a kereset 5 548 EUR feletti részének 11,45%-a. Ezzel a holland kormány arra akarja ösztönözni a szülőket, hogy vállaljanak fizetett munkát.⁴ A jövedelmi plafon felett keresők évente maximum 2 694 EUR adójóváírást érvényesíthetnek.⁵

Otthonteremtés

2017 óta a szülők akár 100 000 EUR-t ajándékozhatnak adómentesen gyermekeiknek, hogy segítsenek nekik lakást vásárolni Hollandiában. A kormány módosította a „jubelton” néven ismert adómentes ajándék szabályait; 2023. január 1-től a maximálisan ajándékozható összeg 27 231 EUR-ra csökken, 2024 januárjától pedig teljesen megszűnt.

³ <https://www.svb.nl/nl/kinderbijslag/bedragen-betaaldagen/bedragen-kinderbijslag>

⁴ <https://www.government.nl/topics/income-related-combination-tax-credit>

⁵ <https://www.government.nl/topics/income-related-combination-tax-credit> és <https://taxsavers.nl/dutch-tax-system/tax-credits/income-related-combination-tax-credit/>

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Hollandia listavezető a részmunkaidős foglalkoztatás területén, ami megkönnyíti a munka és a magánélet összeegyeztetését. 2023-ban a 15-64 éves nők 62,9%-a, míg a férfiak 23,6%-a dolgozott ilyen formában, mindkét érték többszöröse az európai uniós átlagnak, ami a nők esetében 28,5%, a férfiak esetében pedig 8,4% volt. Hollandiában a 6 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő 18-64 éves nők foglalkoztatási rátája az egyik legmagasabb uniós szinten: 81,8% (EU-átlag: 66,4%). A kisgyermeket nevelő 18-64 éves férfiak foglalkoztatási rátája 95,2% (EU-átlag: 89,6%). Az EU-tagállamok tekintetében ez az egyik legmagasabb átlag (Málta mellett) a férfiak körében.

2021-ben a jogosult apák 90%-a közvetlenül a gyermek születése után vett ki apasági szabadságot, és majdnem minden apa legalább 4 napot. Az apák egyharmada 5 hetet vagy ennél több szabadságot vett igénybe. 2021-ben a legfeljebb 8 éves gyermeket nevelő női munkavállalók 18%-a vett ki szülői szabadságot. A férfi munkavállalók esetében ez az arány 17% volt. A férfiak és nők közötti különbségek az elmúlt években csökkentek; 2015-ben még a nők 21%-a és a férfiak 15%-a vette igénybe a szülői szabadságot.

Gondozói szabadság

Beteg gyermek vagy hozzátartozó ápolása céljából a munkavállaló évi 2 alkalommal vehet igénybe 5-5 nap gondozói szabadságot, amely időre korábbi keresete 70%-a illeti meg. Ezen felül évi 30 nap fizetetlen szabadságra jogosult, amennyiben tartós ápolásra szorul valamelyik hozzátartozója.

Rugalmas munkafeltételek

Szoportatási szünetként a munkaidő legfeljebb 25%-át lehet igénybe venni a csecsemő 9 hónapos koráig, amely időre jár a bér.

A munkáltató köteles rugalmas munkafeltételeket és otthoni munkavégzési lehetőséget biztosítani a legalább 6 hónapos munkaviszonnal rendelkező dolgozóinak, amennyiben 10-nél több alkalmazottal rendelkezik és a munkamenet ezt lehetővé teszi.

Kisgyermek napközbeni ellátása

4 éves korig a holland gyerekek egész napos, központilag szabályozott magánellátásban vagy szabályozott családi napközi ellátásban részesülhetnek. A magánszektor mellett a 2-4 év közötti gyerekek járhatnak államilag támogatott játszócsoportokba, melyek nagyrészt félnapos ellátást biztosítanak. A gyerekek számára az iskolát megelőző utolsó két évben (5-6 éves kor) a napközbeni ellátás iskolaelőkészítőként érhető el, mely 5 éves kortól kötelező. Az alapfokú oktatás 6 éves korban kezdődik, de általában a gyermekek 4 éves koruktól már járnak ezekbe az intézményekbe. A szülők (jövedelemarányos) személyes hozzájárulást fizetnek.

A gyermeküket intézményes ellátásban elhelyező szülők gyermekgondozást segítő ellátást kapnak (*kinderopvangtoeslag*) a családi pótlék mellé, amelynek az a célja, hogy részben fedezze a gyermek napközbeni ellátásának költségeit (bölcsőde, óvoda, családi napközi). A gondozási támogatás megítélésénél szempont a család jövedelme és az anya munkaviszonya. Az ellátás összegét az adóhivatal évente állapítja meg. 2024-ben a támogatás maximális óránkénti összege bölcsődei/óvodai ellátás esetén 10 EUR, és legfeljebb havi 230 órára lehet igénybe venni.⁶

2023-ban a 0–3 éves gyermekek 73%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely magasabb az uniós átlagnál (37%) és növekedést jelent a 2005. évi holland értékhez képest (60%). 2023-ban Hollandiában a 3–6 éveseknek a 97%-a járt óvodába/iskolába, amely meghaladja az uniós átlagot (89%), és növekedést jelent a 2005-ös 92%-hoz képest.

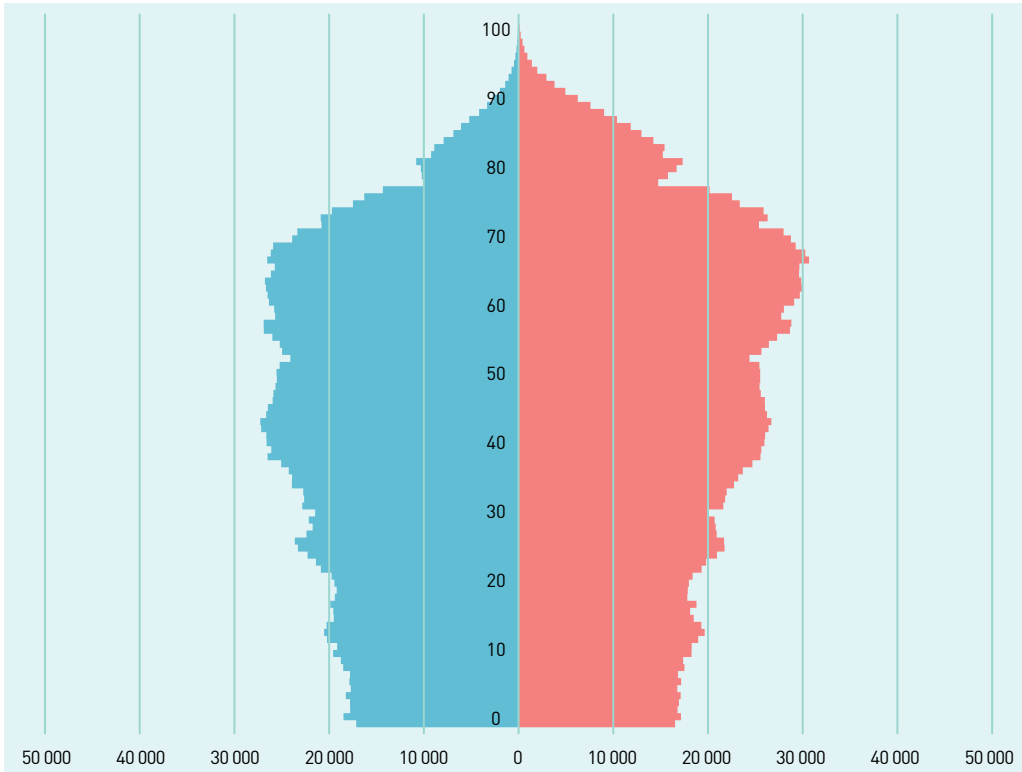
⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kinderopvangtoeslag/bedragen-kinderopvangtoeslag-2024>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	4 295 406	4 289 857	4 190 669	4 036 355	3 862 305	3 850 894
éveszületés (fő)	40 993	41 197	37 537	36 508	33 883	32 170
halálozás (fő)	49 552	51 019	51 542	62 712	56 979	51 275
bevándorló (fő)	24 415	8 534	13 985	35 912	57 972	69 396*
kivándorló (fő)	7 488	12 699	36 436	40 424	46 287	39 218*
házasságkötés (eset)	22 076	20 211	20 467	18 203	18 074	17 306*
válás (eset)	4 670	5 662	7 036	5 100	4 808	4 407*
TTA	1,46	1,48	1,42	1,58	1,53	n.a.

Forrás: Eurostat, * Horvát Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08. 09.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Horvátországban a népesség folyamatosan csökken. 2023. január 1-jén a lakosságszám 3 850 894 fő volt, ami 2013 óta 10%-os csökkenést jelent. A 2021-es népszámlálási adatok alapján Horvátországot főként horvátok lakják (91,6%). Az etnikai kisebbségek közül a legnagyobb a szerb (3,2%), míg a többi a lakosság kevesebb mint 1-1%-át teszi ki (albánok, bosnyákok, csehek, magyarok, szlovének, romák, olaszok).¹

Horvátország az elmúlt három évtizedben folyamatosan veszített lakosságából. A demográfiai hanyatlás részben az 1990-es években bekövetkezett háborús embervesztések következménye, részben pedig a születésszám csökkenése, a növekvő kivándorlás és a korlátozott bevándorlás befolyásolja. Amióta Horvátország 2013-ban csatlakozott az Európai Unióhoz, a fiatalok és képzettebbek kivándorlása rekordot döntött.

Az ország korfája egy öregedő társadalmat mutat, ahol a 65 év alatti korcsoportok körében – két kisebb növekedési hullámtól eltekintve – látható a folyamatos létszámcsökkenés. A 0-14 éves gyermekek aránya valamivel meghaladja a 14%-ot, míg a 65 év feletti lakosság 22,7%-át teszik ki.

A horvát kormány 2024 februárjában elfogadta a „demográfiai megújulás” stratégiáját, amelyet 2033-ig kíván teljesíteni. Ez két fontos célt tűz ki: ösztönző épített környezetet a családok és a fiatalok számára, valamint a lakosság kiegyensúlyozott mobilitását.² A megvalósításra valamivel több mint 9,6 milliárd EUR összeget terveznek.

A régió országaihoz hasonlóan, Horvátországban is magasabb a halálozások száma a születések számánál, emellett a kivándorlás mértéke is nagyban hozzájárul a népességfogyáshoz. 2001-hez képest 2023-ban az élveszületések száma 22%-kal volt alacsonyabb, ezzel szemben a halálozások száma 3%-kal magasabb. Az országot évtizedek óta természetes fogyás jellemzi, mértéke a 2000-es évek elején még évi 10 ezer fő körül volt, azonban az elmúlt évben már 19 ezer főre növekedett, ami a születésszám 60%-át teszi ki.

Horvátországban a kivándorlás 2010-et követően vált jelentőssé. 2007-ben 9 ezren, 2011-ben közel 13 ezren, 2017-ben pedig már több, mint 47 ezren hagyták el az országot. 2017-ről 2018-ra nagymértékben csökkent (mintegy 16%-kal) a kivándorlók száma, 2022-ben azonban ismét emelkedésnek indult. A bevándorlók száma 2011-ben volt a legalacsonyabb, azóta azonban évről-évre nő, 2022-ben, vélelmezhetően a háború miatt, számuk már megközelítette a 60 ezer főt. Ennek köszönhető, hogy az elmúlt évtizedben jellemző negatív vándorlási egyenleg 2022-ben ismét pozitívba fordult, 2023-ban ez 30 ezer fős

¹ <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/popisni-upitnik/english/results/1501>

² <https://www.portfolio.hu/global/20240215/a-horvatok-ujra-megprobaljak-lassitani-a-nepessegfogyast-669377>

többletet jelentett. 2001-től a bevándorlás mértéke közel megháromszorozódott, míg az országból kivándorlók száma több mint ötszörösére emelkedett.

Horvátországban csökken a házassági kedv, míg korábban kb. 20–23 ezer frigy kötöttet egy évben, addig az elmúlt időszakban már csak 17-19 ezer körül alakult a házasságkötések száma. 2001-hez viszonyítva (22 076) a házasságkötések száma 22%-kal csökkent 2023-ra (17 306). Ezzel szemben a válások száma 2018-ig meredeken nőtt (másfélszeresére), de ezt követően évről-évre csökkent, és 2023-ra 4 407-re mérséklődött, ami a 2001-es (4 670) értéknél is alacsonyabb.

A termékenységi arányszám korábban az Európai Unió átlaga alatt volt, 2011 óta stagnált, majd 2016-tól némileg emelkedett. 2020 óta már az EU átlagnál magasabb az értéke, 2022-ben azonban kissé mérséklődött (1,53).

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

A női munkavállalókat gyermekük születésekor egyszeri anyasági támogatás illeti meg, melynek összege 310 EUR. A támogatást egy összegben a szülést követően fizetik az édesanyáknak, örökbefogadó édesanyának pedig az örökbefogadást követő 30 napon belül.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

Munkavállaló anyák számára a szülési szabadság (*rodiljni dopust*) a szülés várható időpontját megelőző 28. napon kezdődik és a gyermek 6 hónapos koráig tart. A szülési szabadság két részből áll: egy nem átruházható, kötelező, 70 napos szabadságból, valamint egy, az apára átruházható csecsemőgondozási szabadságból. A szülési szabadság idejére az anyát csecsemőgondozási ellátás (*rodiljna naknada*) illeti meg, összege a korábbi nettó átlagbér 100%-a, felső határa nincs. A jogosultsághoz, a szülést megelőző 2 évben, 9 hónap folyamatos, vagy 12 hónap megszakított munkaviszonyra van szükség.

Munkanélküli vagy rövidebb biztosítási idővel rendelkező anyáknak, illetve inaktív anyáknak a szülés időpontjától a gyermek 6 hónapos koráig jár csecsemőgondozási szabadság (*rodiljna poštada od rada*), és havi 310 EUR összeget kapnak a gyermek 6 hónapos koráig.

Apaszabadság

2022. augusztus 1-jétől minden apa jogosult 10 vagy ikrek esetén 15 nap 100%-ban fizetett apasági szabadságra. Az apasági szabadság nem kötelező, de ha az apa úgy dönt, hogy kiveszi ezt a szabadságot, a munkáltatójának meg kell adnia azt. Az apasági szabadság a gyermek életének első 6 hónapjában vehető igénybe. Minden munkavállaló apa jogosult a fizetett apasági szabadságra, ha legalább 9 hónap folyamatos vagy 12 hónap megszakított szolgálati idővel rendelkezik 2 év alatt.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

Munkavállalók számára a gyermekgondozási szabadság (*roditeljski dopust*) ideje az első két gyermek után 4 hónap (gyermekenként és szülőnként), harmadik és a további gyermekek után 15 hónap. A szabadságot a szülők a gyermek 8 éves koráig szakaszosan, több részletben is igénybe vehetik, megszakíthatják, és teljes munkaidőben vagy félállásban is dolgozhatnak mellette. Utóbbi esetben a támogatási időszak megkétszereződik. Munkánküli vagy jogosultságot nem szerző szülők számára összesen 6 hónap, ikrek, illetve három vagy több gyermek után pedig 2 és fél év jár.

A szülői szabadság első 6 hónapja alatt (a gyermek 6 hónapos korától 1 éves koráig) a korábbi teljes fizetés összegét folyósítják, maximális havi összege 995 EUR, minimuma 310 EUR havonta. 12 hónapos kor után a havi összeg 552 EUR.³ A szülői szabadságot követően fizetés nélküli szabadság igényelhető a gyermek 3 éves koráig.

A súlyos testi vagy szellemi fogyatékossgal élő gyermek szülője a gyermek 8 éves koráig jogosult gyermekgondozási szabadságra, mely havi 552 EUR támogatással jár. A támogatás a gyermek 8 éves korának betöltése után is igénybe vehető, ha a szülő részmunkaidős állást vállal.

Családi pótlék

A családi pótlék (*doplatak za djecu*) jövedelemfüggő ellátás. Akkor jár, ha a család egy főre jutó nettó jövedelme nem haladja meg a havi 310 EUR-t, és legalább 3 éve Horvátországban lakik. 15 éves korig fizetik, tanulmányaikat végző gyermekeknek 19 éves korig, míg fogyatékossgal élő gyermek esetén a fogyatékossg fennállásának idejéig. A családi pótlék havi összege gyermekenként a család egy főre jutó havi jövedelmének függvényében változik:

- 72 EUR alatt: 40 EUR;
- 72 EUR és 149 EUR között: 33 EUR;
- 149 EUR és 310 EUR között: 27 EUR.

Egyedülálló szülők számára az összeg 15%-kal, fogyatékossgal élő vagy árva gyermek esetében 25%-kal magasabb. A harmadik gyermek után havi 66 EUR, a negyedik vagy további gyermekek után pedig havi 133 EUR családi pótlék jár.

³ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1104&langId=en&intPageId=4454>

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Adókedvezmény jár azoknak, akik gyermeket nevelnek, ideértve a 18 év feletti gyermekeket is, ha rendszeres oktatásban vesznek részt, illetve, ha fogyatékkal élnek. Ennek összege az első gyermek esetén évi 280 EUR, a második gyermek esetén évi 392 EUR, a harmadik vagy további gyermekek esetén évi 560 EUR. Ezen felül a fogyatékossgal élő gyermekeknél 168 EUR jár az enyhe, míg 560 EUR a 100%-os mértékű fogyatékossg esetén.⁴

Fiatalok adókedvezménye

Annak érdekében, hogy a fiatalok munkavállalását ösztönözzék, illetve a fiatalok körében jellemző elvándorlást csökkentsék, 2020-tól bevezették a 25 év alattiak részleges személyi-jövedelemadó-mentességét, míg a 26 és 30 év közöttiek 50%-kal kevesebb SZJA-t fizetnek. A személyijövedelemadó-rendszer Horvátországban kétkulcsos: 20%-os adókulcs vonatkozik az évi 45 500 EUR-t meg nem haladó jövedelemre, az ezt meghaladó részre 30%-os adókulcs érvényes.

Az adókedvezményben a fiatalok nem havonta részesülnek (nem a havi nettó jövedelmük emelkedik), hanem évente igényelhetik vissza a befizetett személyi jövedelemadót. A kedvezmény a munkaviszonyból származó jövedelemre vonatkozik, az egyéni vállalkozói tevékenységből származó jövedelemre nem. A kedvezményt arra az adóévre is igénybe vehetik, amikor a 25. életévüket betöltik.

Ugyanezek a szabályok érvényesek a 26 és 30 év közötti munkavállalókra is, azzal az eltéréssel, hogy ők 100%-os visszatérítés helyett csak 50%-os visszatérítésben részesülhetnek.

Otthonteremtés

Nincs ilyen jellegű támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

2023-ban a kisgyermekes foglalkoztatottak (18-64 év közöttiek) aránya az EU-ban 77,4% volt, Horvátországban 80,1%. A 6 év alatti gyermeket nevelő 18-64 éves férfiak 89,2%-a volt foglalkoztatott, közel az uniós (89,6%) átlaghoz. A 18-64 éves kisgyermekes nőknél ez az arány 71,7% volt, ami kissé meghaladja az uniós átlagértéket (66,4%). A részmunkaidőben dolgozó 15-64 éves nők aránya csupán 4,5%, a férfiaké pedig 3% volt 2023-ban, ami mindkét esetben jelentősen elmarad az EU-átlagtól (28,5%, illetve 8,4%).

⁴ <https://taxsummaries.pwc.com/croatia/individual/deductions>

Gondozói szabadság

A beteg gyermek ápolása céljából a munkavállalót gondozási szabadság illeti meg: ennek hossza évente legfeljebb 60 munkanap családonként, amely időre 3 éves kor alatti gyermek esetén a korábbi kereset 100%-át folyósítják a munkavállalónak, 3 és 7 év közötti gyermek esetén pedig a korábbi kereset 70%-át. 7 és 18 év közötti gyermek esetén a gondozói szabadság hossza legfeljebb 40 munkanap családonként, és a korábbi kereset 70%-át folyósítják a munkavállalónak. Felnőtt hozzátartozó súlyos betegsége esetén a gondozói szabadság hossza legfeljebb 20 munkanap családonként, és szintén a korábbi kereset 70%-át folyósítják.

Fentiekén túl a munkavállalót évi 5 nap fizetetlen szabadság illeti meg a vele egy háztartásban élő hozzátartozó ápolása céljából.

Rugalmas munkafeltételek

A 12 hónap alatti gyermekét szoptató édesanya napi 1x2 óra vagy 2x1 óra szoptatási szünetre jogosult, mely időre keresete 100%-a megilleti.

A gyermekgondozási szabadság teljes felhasználása után heti 20 órás munkavégzés kérhető a gyermek 3 éves koráig, amennyiben a gyermek egészségi állapota vagy fejlődése megkívánja a gondozást. Erre az időszakra havi 486 EUR összeget folyósítanak.

A 8 év alatti gyermeket nevelő munkavállaló rugalmas munkavégzési feltételeket igényelhet, amelyet a munkáltató köteles mérlegelni.

Kisgyermek napközbeni ellátása

Horvátországban egységesített intézményi rendszer működik a kisgyermekek napközbeni ellátására, amely 6 hónapos kortól 7 éves korig vehető igénybe. 2015 óta a gyerekek számára kötelező az iskolakezdés előtt egy évvel részt venni az iskolaelőkészítő programon. Azok, akik január-március között születtek, abban az évben kezdik el az iskolát, amelyben betöltik a 6. életévüket, a többiek pedig akkor, amikor 7 évesek lesznek.

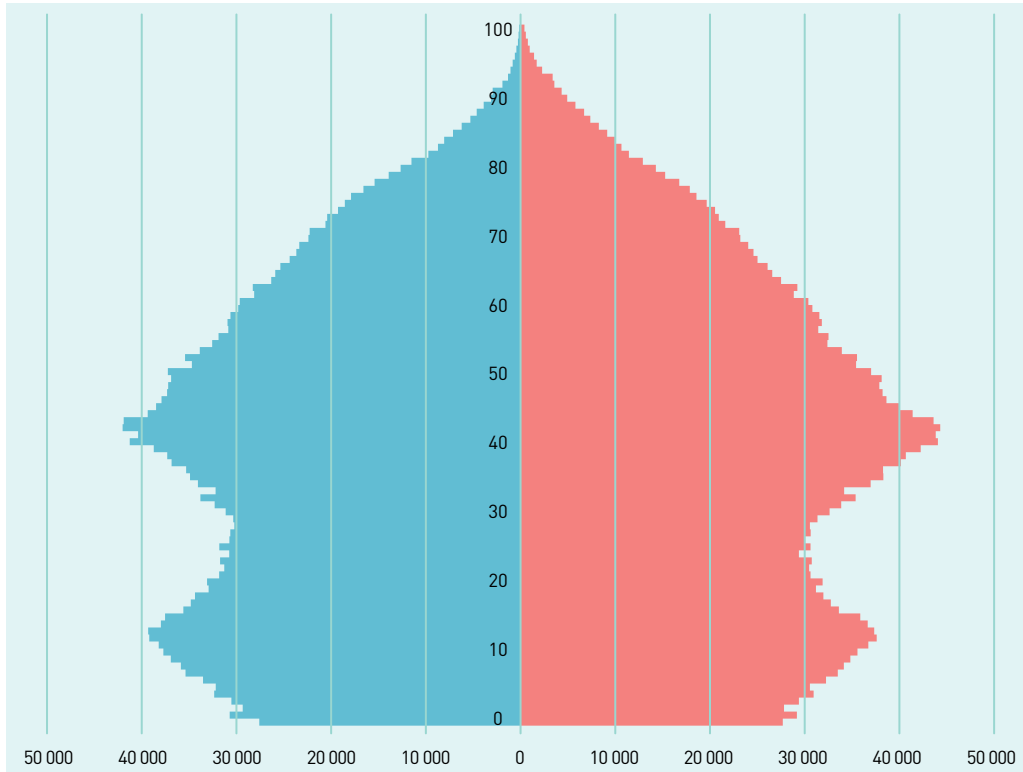
A bölcsődei, illetve – az óvoda utolsó évétől eltekintve – az óvodai ellátás nem ingyenes, regionális szinten szabályozzák és állapítják meg a díjakat. Területi különbségek jellemzőek az elérhetőségben és megfizethetőségben, valamint különösen a szegényebb területeken, Horvátország középső és a keleti részén alacsony a részvételi arány.

2023-ban Horvátországban a 0–3 éves gyermekek 30%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely alacsonyabb az uniós átlagnál (37%), ugyanakkor jelentős növekedést jelent a 2013. évi, első elérhető horvát adathoz képest (10%). 2023-ban a 3–6 évesek 82%-a járt óvodába, amely az uniós átlag (89%) alatt van, ugyanakkor figyelemreméltó emelkedés a 2013-as 53%-hoz képest.

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	3 832 783	4 570 881	4 726 286	5 006 324	5 060 004	5 271 395
éveszületés (fő)	57 854	74 033	63 841	60 553	54 411	54 686
halálozás (fő)	30 212	28 456	30 667	34 292	35 000	35 156
bevándorló (fő)	64 925	57 292	85 185	80 732	157 537	n.a.
kivándorló (fő)	25 750	83 049	62 056	52 429	61 133	n.a.
házasságkötés (eset)	19 246	19 855	22 626	17 217	23 061*	20 513*
válás (eset)	2 838	2 819	3 197	5 856	n.a.	n.a.
TTA	1,94	2,03	1,81	1,78	1,54	n.a.

Forrás: Eurostat, * Írországi Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08. 09.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Írország népessége 2023. január 1-jén 5 271 395 fő volt, mely 2001-hez képest, közel 1,44 millió fővel - mintegy 38%-kal - emelkedett. A népesség több mint 80%-át írek alkotják, de megjelennek a szomszédos országok nemzetiségei, a skótok és a walesiek is. Írország legnagyobb bevándorló csoportjai közé tartoznak a britek, a horvátok, a lengyelek, az amerikaiak, a litvánok, a lettek és a németek.

Írország korfája egy kiegyensúlyozott társadalmat ábrázol, ugyan a 20-30 évesek létszáma csökkent, a tizenéveseké viszont emelkedett.

Az Európai Unió tagállamai közül Írországban az egyik legmagasabb az élveszületések aránya, a 2023-as adatok alapján a második helyen áll. Ennek egyrészt feltehetően kulturális okai is vannak, másrészt sokáig itt volt az egyik legszigorúbb az abortusz szabályozása. Az élveszületések száma az évezred első évtizedében nőtt, 2011 óta azonban folyamatos csökkenés figyelhető meg. 2023-ban mintegy 26%-kal kevesebb gyermek született, mint 2011-ben. A halálozások száma a vizsgált időszakban évi 30-35 ezer körül alakult, a koronavírus-járvány hatásaként emelkedés figyelhető meg. A 2023-as adatok alapján Írországban az egyik legalacsonyabb a halálozások aránya. Mivel a születések száma közel kétszerese a halálozásokénak, így a természetes szaporodás következtében évente 20-35 ezer fővel nőtt az ország lakossága. Az ír állampolgárságú anyaktól származó születések a 2022-es születések több mint háromnegyedét (76%) tették ki. Az első gyermeküket vállaló anyák átlagéletkora 2022-ben 31,5 év volt, a gyermekvállalási átlagéletkor pedig 33,2 év,¹ ezzel Írországban volt a legmagasabb a gyermekvállalási átlagéletkor, 2 évvel magasabb az EU27 átlagnál (31,1).

2001-ben 25 570 fő hagyta el Írországot, majd 2011 és 2013 között megugrott a kivándorlók száma, amelynek következtében negatív lett a vándorlási egyenleg. Azóta a kivándorlók száma folyamatosan csökken: a 2011-es 83 049 főhöz képest 2022-ben 61 133 fő hagyta el az országot. Ám a 2001-es adatokhoz viszonyítva ez a szám még mindig majdnem két és félszer magasabb. Ezzel egy időben a bevándorlók száma is számottevően nőtt, 2001-ben 64 925 fő, 2011-ben pedig összesen 57 292 fő érkezett az országba. 2022-ben a 2001-es bevándorlások számához viszonyítva csaknem két és félszer annyian, 157 537-en költöztek Írországba, ami az elmúlt közel két évtizedben a csúcspontot jelentette.

A házasságkötések száma évi 20 ezer körül alakult, azonban vélelmezhetően a járvány miatt 2021-ben nagyon alacsony, majd 2022-ben kiemelkedő volt ez a szám, ami az elh拉斯zott házasságkötések miatt alakulhatott így. 2001-hez képest a házasságkötések száma 6,6%-kal emelkedett 2023-ig. Az ország tradicionális beállítottsága miatt igen alacsony

¹ <https://www.irishtimes.com/ireland/social-affairs/2023/05/26/irish-birth-rate-declined-by-20-in-the-last-decade-cso-figures-show/>

volt a válások száma, évi 3 ezer körüli, azonban az utóbbi években ez megnőtt. 2001-ben összesen 2 838 válás történt Írországban, 20 évvel később, 2021-ben már több mint kétszer annyi volt a válások száma, 5 856 pár bontotta fel a házasságát.

Bár az elmúlt években itt is csökkent a születések száma, még mindig az EU-átlagnál magasabb a termékenységi arányszám. A csúcst 2007 és 2011 között érte el, ekkor meghaladta a 2,0-ás értéket is, és ebben az időszakban az unió legmagasabb termékenységgel rendelkező országa volt. 2011 után (2,03) csökkenésnek indult, 2022-ben pedig már csak 1,54 volt. Mindez jelentős visszaesés a 2021-es 1,78-hoz képest, és már csak a kilencedik legmagasabb érték a tagállamok között.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Írországban az ún. Egészségügyi Igazgatóság (Health Service Executive), közvetlenül kifizet egyszeri 10 EUR anyasági támogatást (*maternity cash grant*) azon anyák számára, akik egészségügyi kártyával rendelkeznek.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság időtartama 42 hét, amelyből legalább 2 hetet a szülés előtt, és legalább 4 hetet a szülés után kell felhasználni. A kisgyermek ellátására fordítható fizetett szülési szabadság munkaviszonyhoz kötött, és a jogosultság megszerzéséhez a szülést megelőző évben legalább 39 hét társadalombiztosítási jogviszonnyal kell rendelkezni. A támogatás (*maternity benefit*) folyósításának ideje összesen 26 hét (156 nap). A támogatás összege 2023-ban 262 EUR hetente.² Az ellátás adóköteles, de járulékot nem vonnak belőle. A szülési szabadság további 16 hetére nem jár juttatás. Örökbefogadás esetén 40 hét szabadság jár, amelyből 24 hét fizetett és 16 fizetetlen.

Apaszabadság

Az apa 10 nap fizetett szabadságra jogosult a gyermek születése vagy örökbefogadása utáni első 6 hónapban. Az ellátás összege 2023-ban 262 EUR hetente.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

Mindkét szülőt 9 hét fizetett szülői szabadság (*parent's leave*) illeti meg, amelyet a gyermek születésétől vagy örökbefogadásától számított 2 éven belül lehet igénybe venni. Az

² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1115&dangId=en&intPageId=4602>

ellátás összege 2023-ban 262 EUR hetente. A szülői szabadság a szülési, illetve az apaszabadságot követően vehető igénybe.³

Ezen felül Írországban 26 hét fizetetlen gyermekgondozási szabadság (*parental leave*) is igénybe vehető mindkét szülő esetében. A szabadságot a gyermek 12 éves koráig lehet igénybe venni, legalább 6 hetes szakaszokban.⁴

Családi pótlék⁵

Írországban alanyi jogon jár a családi pótlék (*child benefit*) adómentesen a gyermek 16 éves koráig, illetve 17 éves koráig, ha nappali tagozaton folytatja iskolai tanulmányait vagy súlyos fogyatékkal él. Összege 2024-ben 140 EUR volt gyermekenként, amely havonta került kifizetésre. Ikrék esetében az összeg a másfélszeresére, hármas vagy többes ikrek esetében kétszeresére emelkedik minden egyes gyermek után.

A legalább egy, 7 évesnél kisebb gyermeket nevelő egyszülős család kiegészítő pótlékot (*one-parent family payment, OFP*) kaphat, amennyiben alacsony a háztartás jövedeleme. Alapesetben a pótlék összege 2023-ban 220 EUR hetente, amihez több gyermek nevelése esetén gyermekenként további 42 EUR kiegészítés járhat 12 éves és fiatalabbak esetén, és 50 EUR az idősebb gyermekek után. A pótlék adóköteles.

Az alacsony jövedelmű családoknak további rendszeres, adómentes heti pénzbeli ellátás (*working family payment, WFP*) is jár. Az ellátásra való jogosultság minimális feltételei a kétheti 38 órás munkaidő⁶ (önálló vállalkozói tevékenység nem számít bele), legalább egy, a szülőkkel élő, 18 év alatti (ha nappali tagozaton tanul, akkor 22 év alatti) gyermek. Az ellátás összege a nettó családi jövedelem és az adott családméretre vonatkozó jövedelemküszöb közötti különbözet 60%-a, de legalább 20 EUR. 2023-ban egy gyermek esetén akkor jár az ellátás, ha a család heti jövedelme nem haladja meg az 591 EUR-t, két gyermek esetén a 692 EUR-t, három gyermek esetén pedig a 793 EUR-t, minden további gyermek 101 EUR-val emeli a határt.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény⁷

Általános családi adókedvezmény illeti meg azokat, akiknek eltartott gyermeke kevesebb, mint 16 156 EUR összeget keres évente. Az adókedvezmény összege évi 245 EUR. Ezen kívül az egyszülős családoknak 1 750 EUR éves adókedvezmény jár 2024-ben.⁸

³ <https://www.citizensinformation.ie/en/employment/employment-rights-and-conditions/leave-and-holidays/leave-for-parents/>

⁴ Blum et al. Leave Policies 2023

⁵ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1115&langId=en&intPageId=4603>

⁶ Írországban gyakori a kéthetente történő bérfizetés, ez indokolja, hogy a feltételt nem havi munkaidőben adták meg.

⁷ <https://www.revenue.ie/en/personal-tax-credits-reliefs-and-exemptions/health-and-age/dependant-relative-tax-credit/index.aspx>

⁸ <https://www.citizensinformation.ie/en/money-and-tax/tax/income-tax-credits-and-reliefs/single-person-child-carer-tax-credit/>

Otthonteremtés

A lakbérkiegészítés rászorultsági alapú kifizetés, az igénylés feltétele, hogy a bérlő legfeljebb heti 30 órában dolgozzon. Adókedvezményt kaphatnak azok a bérbeadók, akiknek lakbértámogatásban részesülő bérlőik vannak. A lakbérkiegészítés mellett továbbra is hozzá kell járulni a lakbérhez. A minimális hozzájárulás egyedülálló személy esetében heti 30 EUR, pároknál pedig minimálisan heti 40 EUR. Az átlagos bérleti díj 2022-ben egy lakás esetében 1 482 EUR volt.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Írországban 2023-ban a 18-64 éves kisgyermekes édesanyák foglalkoztatási aránya 71,4% (EU-átlag: 66,4%) volt, a 18-64 éves apáké 92,3% (EU-átlag: 89,6%). A férfiak és nők esetében is nőtt a kisgyermekes szülők foglalkoztatásának aránya. 2009-ben a 18-64 éves nők esetében még 55,8% volt a 6 év alatti gyermekesek foglalkoztatási rátája, a 18-64 éves kisgyermekes férfiaknál pedig 79,8%. Az EU-átlagnál jobban elterjedt a részmunkaidős munkavégzés: 2023-ban a 15-64 éves nők 30,3%-a (EU-átlag: 28,5%), míg a 15-64 éves férfiak 11,2%-a (EU-átlag: 8,4%) dolgozott heti 40 óránál alacsonyabb óraszámban. A 2009-es adatokhoz viszonyítva a férfiak esetében emelkedés, a nők esetében pedig csökkenés figyelhető meg: akkor a férfiak 10,9%-a, a nőknek pedig 33,4%-a dolgozott részmunkaidőben Írországban.

Gondozói szabadság

A szülőket egyenként évi 3-3 munkanap illeti meg a beteg gyermekük gondozása céljából, melynek idejére a korábbi keresetüknek megfelelő távolléti díj illeti meg őket. Más beteg hozzátartozó ápolása esetén a munkavállalót az ápoltak számától és a rokonsági foktól függően fizetetlen, vagy heti 237-355 EUR összegben fizetett szabadság illetheti meg, akár 2 éven keresztül is.

Rugalmas munkafeltételek

A szülői szabadságról visszatérő szülőt megilletik a rugalmas munkafeltételek, 6 hónapon keresztül lehetőség van a munkaórák számának csökkentésére. 2023 júliusa óta a munkahelyükre visszatérő szoptató édesanyáknak gyermekük 2 éves koráig jár a napi 1x60 vagy 2x30 perces szünet, korábban ez csak a gyermek 6 hónapos koráig volt elérhető. 2023 novemberétől évi 5 nap fizetett szabadság jár a dolgozónak, ha kapcsolati erőszak áldozata volt és ennek következtében kiesik a munkából.⁹

⁹ <https://www.citizensinformation.ie/en/employment/employment-rights-and-conditions/leave-and-holidays/domestic-violence-leave/>

Kisgyermek napközbeni ellátása

A családi élet és a munkavállalás összeegyeztetésére ingyenes és fizetős lehetőségek is vannak Írországban. Gyermekfelügyelettel foglalkozó intézmények igénybevételére és au-pair foglalkoztatására is van mód. A 3 éves kor alatti gyermekek bölcsődei ellátása nem ingyenes, de a 6 hónap és 3 év közötti gyermekek után átlagosan havi 80 EUR támogatás jár abban az esetben, ha a gyermek heti 40 órát tölt regisztrált gyermekgondozóknál. Az állami intézményrendszerben 3 (de legalább 2 év 8 hónapos) és 6 éves kor között ingyenes az óvodai ellátás, amely jellemzően napi 3 óra, heti 5 napon és évi 38 héten keresztül. Ennél hosszabb igénybevétel esetén az intézmény díjat számíthat fel a családnak. A 2-4 év közötti gyermekek iskolaelőkészítő programban vesznek részt. A gyermekek 6 évesen válnak tankötelessé.¹⁰

2023-ban a 0-3 évesek 22%-a járt bölcsődébe, vagy részesült hasonló jellegű szolgáltatásban, amely alacsonyabb az uniós átlagnál (37%), de a 2005-ös adathoz képest (15%) növekedést mutat. 2023-ban a 3-6 évesek 94%-a járt óvodába, amely magasabb az uniós átlagnál (89%), és emelkedést mutat a 2005. évi 80%-hoz képest.

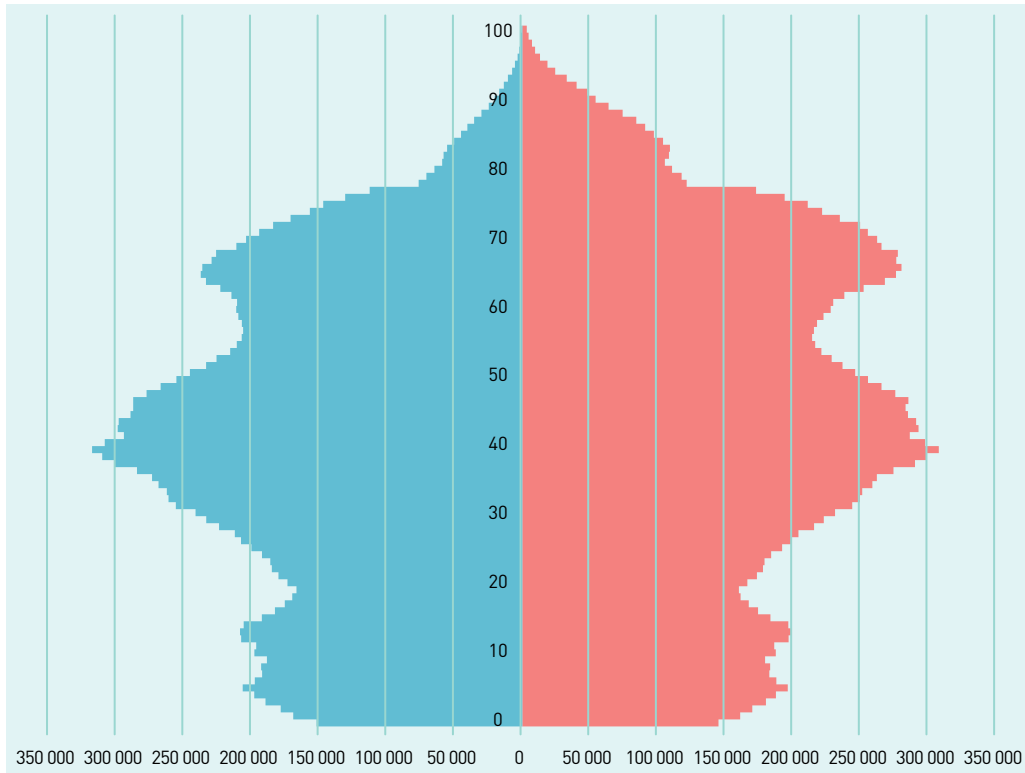
¹⁰ <https://www.citizensinformation.ie/en/education/pre-school-education-and-childcare/early-childhood-care-and-education-scheme/>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	38 253 955	38 062 718	37 967 209	37 840 001	37 654 247	36 753 736
éveszületés (fő)	368 205	388 416	382 257	331 511	305 132	272 451
halálozás (fő)	363 220	375 501	388 009	519 517	448 448	409 036
bevándorló (fő)	6 625	157 059	208 302	241 116	275 515	n.a.
kivándorló (fő)	23 368	265 798	236 441	201 595	228 006	n.a.
házasságkötés (eset)	195 122	206 471	193 455	168 324	155 817	145 898*
válás (eset)	45 308	64 594	63 497	60 687	60 162	56 892*
TTA	1,31	1,33	1,39	1,33	1,29	1,16*

Forrás: Eurostat, * Lengyel Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08. 09.)

DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

Lengyelország népessége csökkent 2000–2008 között, 2010 óta kismértékben javult, illetve stagnált, így 2023. január 1-jén 36 753 736 fő volt, és összeségében 2001 óta másfél millió fővel (4%-kal) csökkent. A népesség 96%-át lengyelek alkotják, jelentősebb nemzetiségek a sziléziaiak, németek, beloruszok és ukránok.

Az ország korfája egy öregedő társadalom képét mutatja, a mai 30-40 évesek magas számát a fiatalabb korosztályok létszámának meredek csökkenése követi, egyedül a tizenévesek körében figyelhető meg némi növekmény.

A születések és a halálozások száma 2017-ig viszonylag kiegyenlített volt, azonban az elmúlt években a természetes fogyás megugrott, évente mintegy 150 ezer fővel csökkentve az ország népességét. 2023-ban 272 451 születés mellett 409 036 haláleset történt, amely 136 585 fővel csökkentette Lengyelország népességét. Az elveszületések száma 26%-kal csökkent 2001 és 2023 között, a halálesetek száma pedig közel 13%-kal emelkedett ugyan-ezen időszak alatt.

A vándorlási egyenleg 2017-ig negatív volt, az elmúlt években azonban megfordult ez a tendencia, és 40-60 ezer fős vándorlási többlet jellemzi az országot, amelyben az orosz-ukrán háború mellett vélelmezhetően meghatározó szerepet játszik a Brexit miatt országukba visszatérő, korábban Nagy-Britanniában dolgozó lengyelek száma is. A 2001-ben még elhanyagolható mértékű be- és kivándorlás ugrásszerűen megnőtt, a bevándorlás 41-szeresére, míg a kivándorlás közel 10-szeresére emelkedett 2022-re.

2001 és 2011 között a házasságkötések száma 5,8%-kal nőtt, ám ezt követően 2016-ra 200 ezer alá esett a számuk, majd a világjárvány hatására tovább csökkent a házasságkötési kedv: így 2023-ban mintegy 29,3%-kal kevesebb házasságot kötöttek, mint 2011-ben, illetve 25,2%-kal kevesebbet, mint 2001-ben. A válások száma 2001-től kezdve egészen 2011-ig folyamatosan növekedett, 42,6%-kal, azóta csökken, 2011 és 2023 között 11,9%-kal, ami még mindig 25,6%-kal magasabb, mint a 2001-es érték.

A lengyel termékenységi ráta alacsony értéket mutat, 2013-as 1,29-es szintről 2017-re 1,48-ra emelkedett, azonban az elmúlt öt évben folyamatosan csökkent, 2022-es értéke ismét 1,29 lett; ami jelentősen elmaradt az uniós átlagtól (2022-ben 1,46). 2010-hez képest a Visegrádi négyek közül egyedül Lengyelországban csökkent a TTA, a 2023-as termékenység pedig az elmúlt negyed évszázad legalacsonyabb értéke.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

A lengyel anyasági támogatás (*dodatek z tytułu urodzenia dziecka*) összege 1 000 PLN (220 EUR), amelyet közvetlenül a gyermek születését követően egy összegben kap meg az édesanya. A 2006-ban bevezetett anyasági támogatás jövedelemfüggő (2013 óta), azon családok számára elérhető, ahol az egy főre jutó havi nettó jövedelem nem haladja meg az 1 922 PLN-t (452 EUR).

Úgynevezett „Életre szóló” egyszeri juttatást kaphat a szülő olyan gyermek születése esetén, akinél olyan súlyos és visszafordíthatatlan fogyatékoságot vagy kezelhetetlen, életveszélyes betegséget diagnosztizáltak, amely a gyermek születése előtt vagy a szülés során keletkezett. A juttatás összege 4 000 PLN (880 EUR).¹

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A biztosított jogviszonnal rendelkező édesanya 20 hetes (ikrek esetén 31-37 hét a gyermekek számától függően) szülési szabadságra (*urlop macierzyński*) jogosult, legalább 14 hét az anyának a szülést követően jár, a maradék maximum 6 hetet átruházhatja az apára. A szülési szabadságból 6 hetet lehet a szülés előtt igénybe venni.

Anyasági ellátás (*zasiłek macierzyński*) illeti meg a biztosított jogviszonnal rendelkező édesanyát a szülési szabadság idejére az alábbiak szerint:

- a megelőző 12 hónap átlagkeresetének 100%-a jár a szülési szabadság idejére, illetve a szülői szabadság első 6 hetére (ikrek esetén 8 hetére) és 70%-a a szülői szabadság maradék 35 hetére;
- vagy a fizetés 81,5%-a jár mind a szülési, mind a szülői szabadság ideje alatt.

Az alacsony jövedelmű anyáknál/apáknál, ha az anyasági ellátás kevesebb lenne, mint havi 1 000 PLN (220 EUR), akkor a különbözetet az állam kiegészíti.²

Apaszabadság

2008-ban vezették be az apasági szabadságot, amely 2010 óta 1 hét fizetett szabadságot jelentett. A biztosítási jogviszonnal rendelkező apák 2022 óta 2 hetes fizetett apasági szabadságra (*urlop ojcowski*) jogosultak, amit a gyermek 1 éves koráig lehet igénybe venni egyben vagy két részletben. A szabadság idejére a bér 100%-a jár.³

¹ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&dangId=en&intPageId=4718> és <https://www.gov.pl/web/uw-podlaski/jednorazowa-zapomoga-z-tytułu-urodzenia-sie-dziecka>

² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&dangId=en&intPageId=4719>

³ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&dangId=en&intPageId=4719> és <https://www.gov.pl/web/rodzina/urlop-ojcowski>

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások⁴

Az anya és az apa 2023. januárjától összesen 41 hetes (ikergyermekek esetén 43 hetes) szülői szabadságra (*urlop rodzicielski*) jogosultak a szülési szabadság lejártát követően, amelyből 9 hét nem átruházható. A szabadság idejére folyósított összeg a szülési szabadságot igénybe vevő anya által választott lehetőségtől függ:

- ha az anya a szülési szabadság alatt a kereset 100%-ának megfelelő kifizetést választja, a szülői szabadság idejére a szülést megelőző 12 hónap átlagkeresetének 70%-át folyósítják, felső fizetési határ nélkül;
- ha az anya a szülési szabadság alatt a kereset 81,5%-ának megfelelő kifizetést választja, a szülői szabadságra járó ellátást is ugyanazon a szinten folyósítják.

Az apa részére a korábbi kereset 70%-át utalják. A szülők megoszthatják egymás között a szülői szabadság időtartamát, egyszerre vagy egymást követően is igénybe vehetik, és lehetőségük van részmunkaidőben dolgozni az ellátás mellett, ebben az esetben maximum 64 hétre bővíthető a szülői szabadság. A szülői szabadság legfeljebb öt szakaszra bontva, részletekben is igénybe vehető. A szülői szabadságtól függetlenül, az igénybevételt megelőzően legalább 6 hónapnyi munkaviszonnyal rendelkező alacsony jövedelmű szülők legfeljebb 36 hónap gyermekgondozási szabadságra (*urlop wychowawczy*) jogosultak, amelyből 1-1 hónap nem átruházható. Annak a naptári évnek a végéig vehető igénybe, amikor a gyermek betölti a 6. életévét. 24 hónapig havi 400 PLN (88 EUR) gyermekgondozási támogatás jár (36 hónapon keresztül ikreknél, illetve 72 hónapon keresztül fogyatékossgal élő gyermekek esetében), ha a család egy főre jutó havi nettó jövedelme nem haladja meg a 674 PLN-t (150 EUR) vagy a 764 PLN-t (170 EUR) fogyatékossgal élő gyermek esetén.

Szülői ellátás (*Świadczenie rodzicielskie*) jár azoknak a szülőknek, akik nem rendelkeznek biztosított jogviszonnyal. Az ellátást 52 hétig kaphatják (ikrek esetén 65-71 hétig a gyermekek számától függően) havi 1 000 PLN (223 EUR) összegben. Az első 14 hét az édesanyát illeti meg.

Családi pótlék⁵

A családi pótlék (*zasiłek rodzinny*) a gyermekek számától függő jövedelemhez kötött ellátás. Alapesetben 18 éves korig jár, 21 éves korig, ha a gyermek továbbtanul, és 24 éves korig, ha fogyatékossgal él. Azok a családok igényelhetik, amelyeknél az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg a 674 PLN-t (148 EUR), fogyatékossgal élő gyermek esetén a 764 PLN-t (168 EUR).

Havi összege a gyermek életkorától függően változik:

- 5 éves korig: 95 PLN (21 EUR);
- 5–18 éves korig: 124 PLN (27 EUR);
- 18–24 éves korig: 135 PLN (30 EUR).

⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&langId=en&intPageId=4719>

⁵ <https://www.gov.pl/web/uw-podlaski/zasilek-rodzinny> és <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1124&langId=en&intPageId=4718>

2016 óta azok a családok is kaphatnak családi pótlékot, akiknek a jövedelme egy kicsivel a határ felett van (maximum az ellátásnak megfelelő összeggel több, mint a jövedelemhatár), ebben az esetben az ellátás teljes összegéből (kiegészítésekkel együttvéve) levonják a jövedelemhatáron túli összeget.

A családi pótlék mellett havi 95 PLN (22 EUR) kiegészítés nyújtható a három- vagy többgyermekes családoknak (*dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej*) a harmadik és többedik gyermekek után, ha a család egy főre jutó jövedelme alapján jogosult az alap családi pótlékre. Egyedülálló szülők (*dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka*) gyermekenként 193 PLN (42 EUR) kiegészítést kapnak (maximum 386 PLN (85 EUR) az összes gyermekre), a fogyatékossgal élő gyermekek képzésére és rehabilitációjára pedig gyermekenként 90-110 PLN (20-24 EUR) családi pótlék kiegészítés jár (*dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego*). Amennyiben egyedülálló szülő nevel fogyatékossgal élő gyermeket, a kiegészítő összeg gyermekenként 273 PLN (63 EUR), maximum 546 PLN (126 EUR) az összes gyermekre.

2016 óta az ún. 500 Plusz (*Świadczenie wychowawcze, 500 Plus*) program keretében létezik a hozzáadott családi pótlék, ami a 18 éven aluli gyermekek után fizetett havi támogatás. Gyermekenként 500 PLN (110 EUR) havonta, 2019-ig a második gyermektől járt, az első gyermek után pedig csak jövedelemtől függően (havi nettó 800 PLN (164 EUR) egy főre jutó jövedelem esetén), vagy ha a gyermek fogyatékkal élt. 2019 áprilisától kiterjesztették a programot az elsőszülöttekre is, és eltörölték a jövedelemhatárt. 2024. januárjától jelentősen megnövelték a gyermekek után járó havi pénzügyi támogatást: 500 PLN-ról 800 PLN-ra.

2022. január 1-jén lépett hatályba a családgondozási tőkérről (Family Care Capital) szóló törvény. Ennek keretében a kisgyermekek szülei legfeljebb 12 000 PLN (2 775 EUR) kiegészítő pénzbeli támogatásra számíthatnak – 1 éven keresztül havi 1 000 PLN (230 EUR) összegben, vagy 2 éven keresztül havi 500 PLN-es (115 EUR) részletekben. A támogatás adómentes és független a család jövedelmétől. Minden második gyermektől jár a 12-35 hónapos gyermekek után. A családgondozási tőke célja, hogy segítsen a családoknak összegeyztetni a munkát és a gyermeknevelést.⁶

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Iskoláztatási támogatás

A 2018-ban elindított „Dobry Start” (Jó kezdet) program keretében a szülők - jövedelemtől függetlenül - 300 PLN-t (69 EUR) kaphatnak az általános iskolákba, középiskolákba, felsőoktatási intézményekbe és egyéb oktatási intézményekbe járó gyermekeik után, a tankönyvek, füzetek, valamint a tanulók számára szükséges felszerelések vásárlására. Az ellátás évente egyszer jár, a gyermek 20. életévének betöltéséig, vagy az iskolában tanuló fogyatékossgal élő gyermek után a 24. életévének betöltéséig.⁷

⁶ <https://www.gov.pl/web/family/family-care-capital-step-by-step>

⁷ <https://www.gov.pl/web/rodzina/dobry-start>

Családi adókedvezmény

Lengyelországban a személyijövedelemadó-kedvezmény éves mértéke a gyerekek számától függ. Összege egy gyermek esetén évi 1 112 PLN (244 EUR), amennyiben az adófizető éves jövedelme alacsonyabb, mint 112 000 PLN (24 645 EUR). A második gyermek után szintén évi 1 112 PLN (244 EUR) az összeg, amely azonban már jövedelemkorlát nélkül igénybe vehető. Az adókedvezmény éves összege a harmadik gyermek esetén 2 000 PLN (440 EUR), a negyedik vagy többedik gyermek esetén pedig 2 700 PLN (594 EUR). 2007-ben vezették be, majd 2013-tól kezdődően a harmadik és többedik gyermekek után megnövelték az adókedvezmény összegét.⁸

2022-től a legalább négy gyermeket nevelők, ha az éves jövedelmük nem haladja meg fejenként a 85 528 PLN összeget, jövedelemadó-mentességet élvezhetnek. Ha mind a két szülő igénybe veszi az adókedvezményt, akkor kettejüknek összesen 171 056 PLN (39 617 EUR) jövedelme lesz SZJA-mentes. A kedvezmény adott adóévre történő igénybevételére jogosultságot teremt az is, ha a negyedik gyermek az adóévnek az utolsó napján (dec. 31.) születik meg.

26 év alatti fiatalok adómentessége

2019. augusztus 1-től a 26. életévüket be nem töltött munkavállalók személyi jövedelemadó mentességet kaptak, ha az éves jövedelmük nem haladja meg 85 528 PLN (19 808 EUR) összeget. 2021-től azok a 26 év alatti fiatalok is mentesülnek a személyi jövedelemadó megfizetése alól, akik egyetemi tanulmányaik alatti gyakorlati képzés keretében tesznek szert jövedelemre.⁹

Nagycsaládos kártya

A Nagycsaládos kártya (*karta dużej rodziny*) 2014-ben jövedelemtől függetlenül került bevezetésre a legalább háromgyermekes családok számára. A kedvezményeket az állami intézmények és a programhoz csatlakozott magáncégek nyújtják.¹⁰

Otthonteremtés

A lengyel kormány a lakásvásárláshoz nyújt támogatást az úgynevezett "lakásutalványokkal". A lakásutalványt a háztartás tagjainak száma alapján kiszámított összegben nyújtják, különös tekintettel a gyermekek és a fogyatékossgal élők számára. A lakásutalvány két változata érhető el: szociális és családi utalvány. A szociális lakásutalványt olyan személyek kapják, akiknek nincs saját lakásuk, és a jövedelmük korlátozza hitelfelvételi képességüket. A családi utalvány keretében pedig az egyszemélyes háztartások 5 000 PLN (1161 EUR), a gyermek nélküli házaspárok 10 000 PLN (2322 EUR), az egygyermekes házaspárok 25 000

⁸ <https://taxsummaries.pwc.com/poland/individual/other-tax-credits-and-incentives>

⁹ <https://studio.pwc.pl/aktualnosci/preferencje-w-pit/eng/relief-for-young-people-2023>

¹⁰ <https://www.gov.pl/web/gov/uzyskaj-karte-duzej-rodziny>

PLN (5 804 EUR), míg a kétgyermekes házaspárok 40 000 PLN (9 287 EUR) támogatásban részesülnek. Az átlagos bérleti díj 2022-ben egy lakás esetében 600 EUR volt.

Állami lakáshitel-garancia

A Lengyel Rend program által bevezetett garantált lakáshitel egy lakás vételárának vagy egy családi ház építési költségének 100%-áig nyújtható. A hitelek 2022. május végétől igényelhetők. A lakásvásárlásra felvett jelzáloghitel egy részére állami garanciavállalás érhető el. Ez a rész nem lehet kevesebb, mint az ingatlan értékének 10%-a és nem lehet több, mint 20%-a, de legfeljebb 100 000 PLN (23 160 EUR). A garancia az önrész követelményét helyettesíti.

A garantált lakáshitel csökkenthető, ha a hitel törlesztési időszaka alatt a háztartásban második vagy további gyermek születik. A BGK fejlesztési bank a garantált lakáshitel egy részének egyszeri visszafizetését vállalja a gyermek születése után. A bank által átvállalt visszafizetés összege:

- 20 000 PLN (4 632 EUR) második gyermek születésekor,
- 60 000 PLN (13 896 EUR) a harmadik vagy további gyermekek születésekor.

A kölcsönt legalább 15 éves futamidőre kell biztosítani, és az árfolyamkockázat kizárásának érdekében csak lengyel pénzben nyújtható.¹¹

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

2023-ban a 18-64 éves kisgyermekes nők foglalkoztatási rátája 70,7%, míg a 18-64 éves 6 év alatti gyermeket nevelő férfiaké 93,3% volt, mindkét esetben meghaladva az uniós átlagot (ami 66,4%, illetve 89,6%). 2009-hez képest mindkét nem esetében növekedés látható, 2009-ben a nők csupán 54,4%-a dolgozott a 6 év alatti gyermeke mellett, a férfiak esetében ez az arány 85,7% volt. A részmunkaidős foglalkoztatás kevésé elterjedt az országban, 2023-ban a nők 8,4%-a, míg a férfiak 3,4%-a dolgozott ilyen formában, miközben az uniós átlag 28,5% és 8,4%. 2009-ben a részmunkaidőben dolgozók aránya magasabb volt, mint 2023-ban: a nők esetében 10,9%, a férfiaknál 5,0% volt.

Gondozói szabadság

A szülőket évi 14-14 nap 80%-ban fizetett szabadság, valamint évi 5-5 nap fizetetlen szabadság illeti meg beteg gyermekük vagy velük egy háztartásban élő családtagjuk ápolása céljából. A 14 év alatti gyermeket nevelő munkavállalókat évi 2 nap fizetett pótszabadság illeti meg. A nevelési-oktatási intézmények váratlan bezárása esetére a 8 év alatti

¹¹ <https://www.gov.pl/web/development-technology/housing-without-own-contribution--sejm-adopted-another-bill-of-the-polish-deal>

gyermeket nevelő szülő legfeljebb évi 60 nap szabadságot vehet ki, és a fizetése 80%-ának megfelelő bérre jogosult.

Rugalmas munkafeltételek

Naponta 2x30 perc szoptatási szünet illeti meg az anyákat, amely időre keresetük 100%-át megkapják.

Rugalmas munkafeltételek abban az esetben igényelhetőek, ha a gyermek fogyatékossgal vagy súlyos betegséggel érintett.

Kisgyermek napközbeni ellátása

A 3 év alatti gyermekek napközbeni ellátásának négy formája létezik Lengyelországban, amelyek közül az állami bölcsőde ingyenesen elérhető:

1. bölcsőde (20 hetes kortól, állami vagy magán, napi 10 órás nyitva tartással),
2. játszóház (1 éves kortól, maximum 30 gyermek, napi 10 órás nyitva tartással),
3. családi napközi (20 hetes kortól, maximum 8 gyermek), valamint
4. dajka, aki a család alkalmazásában áll (20 hetes kortól vigyázhat a gyermekekre).

Az óvodai nevelés a 3-6 éves gyermekek számára napi öt órán át ingyenes; a további órák díjkötelesek lehetnek. Az étkeztetésért a szülők külön fizetnek. 2014-ben 6 éves korra csökkentették a kötelező iskoláztatás korhatárát, majd az ezt követő viták eredményeként 2016-ban újra 7 évre emelték. Ekkor 6 év lett a kötelező iskolaelőkészítő korhatára.

Az intézményi férőhelyek fejlesztésének ösztönzésére a lengyel kormány 2022-ben elindította az ún. „Tipegő+” (*Maluch+*) programot, melynek célja, hogy a helyi önkormányzatok új bölcsődei és játszóházas férőhelyeket, míg a magánszemélyek családi napköziket hozzanak létre. 2013-ban a férőhelyhiány enyhítése érdekében lazítottak a koragyermek-kori ellátás biztosításának követelményein, illetve növelték a bölcsődék építésére és fenntartására fordított állami kiadásokat, valamint bevezették a bölcsődei díjak felső határát.¹² 2023-ban Lengyelországban a 0–3 éves gyermekek 13%-a részesült valamiféle bölcsődei ellátásban, amely jóval alacsonyabb az uniós átlagnál (37%), és az első elérhető 2011. évi, lengyel adathoz képest (11%) csak csekély mértékben növekedett. 2023-ban a 3–6 évesek 75%-a járt óvodába, amely jóval az uniós átlag (89%) alatt van, ugyanakkor jelentős volt az emelkedés a 2011. évi 52%-hoz képest.

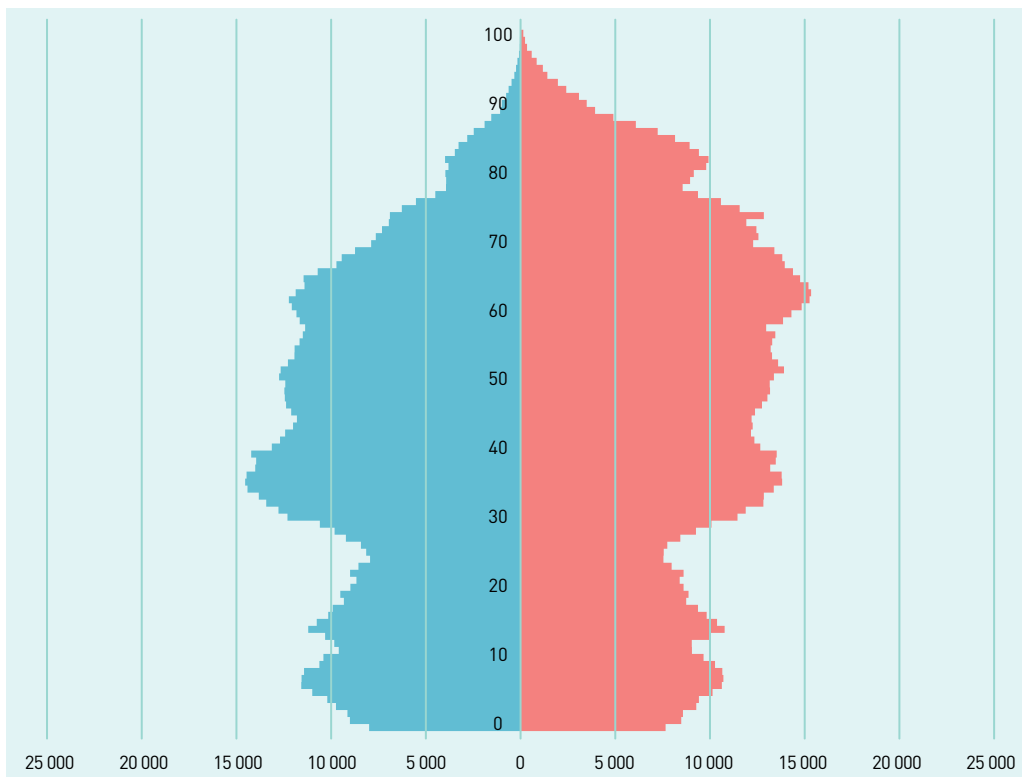
¹² https://www.sgi-network.org/docs/2015/country/SGI2015_Poland.pdf

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	2 353 384	2 074 605	1 968 957	1 893 223	1 875 757	1 883 008
éveszületés (fő)	19 726	18 825	21 968	17 420	15 954	14 490
halálozás (fő)	32 991	28 540	28 580	34 600	30 731	28 031
bevándorló (fő)	n.a.	10 234	8 345	12 689	38 708	18 710*
kivándorló (fő)	24 539	30 311	20 574	12 975	16 680	16 295*
házasságkötés (eset)	9 258	10 760	13 002	11 228	11 848	10 549*
válás (eset)	5 740	8 302	6 061	4 643	5 407	5 312*
TTA	1,36	1,33	1,74	1,57	1,47	1,36*

Forrás: Eurostat, * Lett Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08. 09.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Lettország népessége a 2000-es évektől kezdve folyamatosan csökken. Míg 2001-ben a népesség 2 353 384 fő volt, addig ez a szám 2023. január 1-jére 1 883 008 főre esett,¹ amely 20%-os csökkenés 2001-hez képest.

Az ország korfája alapvetően öregedő társadalmat, fogyó ifjúságot mutat, ahol a 25 év körüli korosztály a legalacsonyabb létszámú, a fiatalabb korcsoportok pedig némi növekedést mutatnak.

Lettországban 1990-ben mérték a legmagasabb népességszámot, amely ekkor 2,7 millió fő volt, a lakosság száma azonban a kilencvenes évek óta folyamatosan csökken, ennek oka részben a természetes fogyás (a halálozások száma a születések számának kétszerese az utóbbi években), részben pedig a negatív vándorlási egyenleg. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy 2022-ben a bevándorlók száma az orosz-ukrán konfliktus miatt ugrásszerűen megnőtt.

2017 óta a születések száma folyamatosan csökken. 2023-ban 14 490 gyermek született, ami 9,1%-kal kevesebb, mint 2022-ben, 2001-hez képest pedig 26,5%-os csökkenést jelent. Ez a legalacsonyabb mutató az elmúlt 100 évben. 2021 óta évente kétszer annyian halnak meg, mint ahányan születnek. Ez alól a 2023-as év sem volt kivétel, amikor a halálozások száma 13 541-gyel haladta meg a születések számát. A halálozások száma 2001 és 2023 között 15%-kal csökkent. A születések és halálozások közötti legnagyobb eltérést – 17 180-at – 2021-ben regisztrálták.

Bevándorlási adatok 2001-ből nem állnak rendelkezésre, de az látszik, hogy 2011 és 2023 között közel kétszeresére nőtt a bevándorlók száma. 2022-ben a bevándorlók száma az orosz-ukrán konfliktus miatt jelentősen emelkedett. Míg 2021-ben 12 689 fő érkezett, addig 2022-ben ez a szám megháromszorozódott és 38 708 fő érkezett Lettországba. A bevándorlók legnagyobb része Ukrajnából érkezett (16 801 fő). A kivándorlás mértéke 2011-től 2021-ig folyamatosan csökkent, majd közel 4 ezer fővel emelkedett, míg akkor évi 30 ezer fő hagyta el az országot, 2023-ban már csak 16 295 fő, amiből 8 670 fő volt lett állampolgár. 2001-hez képest 2023-ban 33,6%-kal kevesebben vándoroltak ki.

2023-ban 10 549 házasságot kötöttek, ami 14%-os növekedés 2001-hez képest. 2023-ban 5 312 válást regisztráltak, amely 7,5%-os csökkenés a 2001-es adatokhoz képest. Az EU tagállamai közül Magyarországon (6,9 házasságkötés 1000 főre vetítve) és Lettországban (5,6) volt a legmagasabb a házasságkötések száma a lakosság számához viszonyítva. Magyarországgal ellentétben azonban Lettország a válások esetében is élen jár, 1000 főre 2,7 válás jut, míg az uniós átlag 1,6 volt 2022-ben.

¹ <https://stat.gov.lv/en/statistics-themes/population/population/247-population-and-population-change?themeCode=IR>

Lettországban a gyermekvállalási kedv 2001-ben volt a legalacsonyabb, mindössze 1,22. Az ezt követő hét évben folyamatosan emelkedett, egészen 2008-ig, majd feltehetően a gazdasági válság hatására 2011-ig csökkent. 2016-ra 1,74-re emelkedett, azóta ismét mérséklődött. Míg 2021-ben 1,57 volt, addig 2022-ben már csak 1,47, ami éppen az EU-átlag (1,46) felett volt. 2023-ban tovább csökkent 1,36-ra.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Az anyasági támogatás (*bērna piedzimšanas pabalsts*) egy egyszeri juttatás, mely 2023-ban 421 EUR volt. A támogatás gyermekenként egy szülőnek és alanyi jogon jár.²

Örökbefogadás esetén (*atlidzība par adopciju*) a gyermeket örökbe fogadó személynek az örökbefogadást jóváhagyó bírósági határozat jogerőre emelkedése után gyermekenként 1 423 EUR átalányösszeg jár.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások³

A fizetett szülési szabadság (*grūtniecības un dzemdību atvaļinājums*) 112 napig jár az anyának, amelyből 56 napot a szülés előtt (várandósági szabadság), 56 napot pedig a szülés után (szülési szabadság) lehet igénybe venni. Kötelező kivenni 2 hetet szülés előtt és 2 hetet szülés után. Veszélyeztetett várandósság esetén a szabadság további 14 (fizetett) nappal meghosszabbítható.

A szülési szabadság idejére az ellátás (*maternitātes pabalsts*) összege az előző 12 havi átlagkereset 80%-a. A jogosultság feltétele a korábbi foglalkoztatotti vagy vállalkozói jogviszony.

Apaszabadság⁴

A gyermek születését követően az apák 10 nap fizetett szabadságban (*atvaļinājums bērna tēvam*) részesülnek. 2022 óta az apaszabadság 10 naptári nap helyett 10 munkanap. A szabadságot a szülést követő 6 hónapig lehet igényelni. Az ellátás (*paternitātes pabalsts*) összege a korábbi 12 havi átlagkereset 80%-a. Az apasági ellátás átlagos összege 2023-ban 602 EUR volt.

² MISSOC és https://www.vsaa.gov.lv/en/services/childbirth-allowance?utm_source=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2F

³ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1117&dlangId=en&intPageId=4631>

⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1117&dlangId=en&intPageId=4631>

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A gyermekgondozási szabadság maximum 18 hónap, mely legkésőbb a gyermek 8 éves koráig használható fel, és a biztosított jogviszonnyal rendelkező szülőknek jár. A szabadságot a szülők megoszthatják egymás között. A szabadság idejére két különböző ellátás illeti meg a szülőket:

- A gyermekgondozást segítő alapellátást (*bërna kopšanas pabalsts*) minden kisgyermeket nevelő szülő megkapja, amennyiben állandó lakcímmel rendelkezik Lettországon belül. Az ellátásra akkor is jogosult az anya, ha szülési szabadságon van, és már nem áll munkaviszonyban. Az ellátást a gyermek 2 éves koráig folyósítják. A támogatás összege 2023-ban havi 171 EUR volt a 18 hónapnál fiatalabb gyermek esetén, és 43 EUR a gyermek 19-24 hónapos korában. Ha a folyósítás 2 éve alatt több gyermek is születik, az ellátás mindegyik gyermek után igénybe vehető.⁵
- Gyermekgondozási ellátásra (*vecāku pabalsts*) jogosult az a család, amelyikben a szülők valamelyike korábban biztosított jogviszonnyal rendelkezett. Ez az ellátás a gyermek 13 hónapos, vagy 19 hónapos koráig jár az egyik szülőnek (többnyire az anyának veszik igénybe). A támogatás időtartamát a szülők maguk választhatják meg. Ha 13 hónapra kérik az ellátást, akkor annak összege a korábbi keresetük 60%-a, ha 19 hónapra, akkor 43,75%-a. Korábban 1 vagy 1,5 évre lehetett igényelni ezt a támogatást, de 2023. január 1-jétől a gyermekgondozási ellátás ideje 1 hónappal hosszabb lett. A támogatás mellett megengedett a munkavállalás, ekkor azonban a támogatás összegének csak a felét kapják meg.⁶ Ha letelik a gyermekgondozási szabadság, a szülő továbbra is kaphatja a gyermekgondozást segítő ellátást a gyermek 2 éves koráig.

Az örökbefogadó szülők is jogosultak apasági és szülői szabadságra. Az ellátások finanszírozása ugyanazon az alapon történik, mint a biológiai szülők esetében. Ezen túlmenően a 18 évesnél fiatalabb gyermeket örökbe fogadó család esetében az egyik örökbefogadónak 10 (naptári) nap szabadságot is biztosítani kell.

Családi pótlék

A családi pótlék (*gimenes valsts pabalsts*) alanyi jogon jár minden lettországi állandó lakcímmel rendelkező szülőnek, összege a nevelt gyermekek számától függ. A folyósítási ideje minimum 1 év és maximum 16 év. Abban az esetben, ha a gyermek középiskolai tanulmányokat folytat, 20 éves kor a folyósítás korhatára, míg fogyatékossgal élő gyermek esetén 18 éves kor.

A családi pótlék havi mértéke a nevelt gyermekek számától függ:

- 1 gyermek esetében a család havi 25 EUR-t kap;
- 2 gyermek esetében 100 EUR-t (gyermekenként 50 EUR);

⁵ MISSOC

⁶ MISSOC

- 3 gyermek után már 225 EUR-t (gyermekekként 75 EUR);
- 4 és több gyermek után gyermekenként 100 EUR-t.

Egyedülálló szülő nem részesül emelt összegű támogatásban. A fogyatékossgal élő gyermeket nevelő szülők a gyermek 18 éves koráig havonta 107 EUR-t kapnak. Halmozottan hátrányos helyzetű család esetén 213 EUR-ra nőhet az összeg.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

2013 óta a nagycsaládosok (három vagy több gyermekkel) ingatlan- és járműadó mentességet élveznek, 2017-től utazási díjkedvezményre jogosultak a regionális vonat- és buszjáratokon, valamint 2018 márciusától további kiegészítő családi támogatásokat élvezhetnek.

Családi adókedvezmény

2022 óta havi 250 EUR adókedvezmény illeti meg a munkavállalót minden gyerek után. A kiskorú gyermeket gondozó, nem dolgozó házastárs bizonyos feltételek mellett eltartotti támogatásban is részesülhet.⁷

Otthonteremtés

A lett kormány a magyar CSOK mintájára 2020 júniusában fogadta el a Tamasz (Balsts) elnevezésű programot, amely lehetővé teszi, hogy a három és több gyermekes családok vissza nem térítendő egyösszegű állami támogatást kapjanak lakásvásárlásra vagy házépítésre. Egy három gyermekes család 8 000 EUR-t kaphat az otthonteremtéshez, vagy 10 000 EUR-t, ha a család az energiahatékony követelményeknek megfelelő (nullás energiaigényű) otthont vásárol. A négy- vagy többgyermekes családnak járó támogatás 10 000 és 12 000 EUR. Az ingatlan ára nem lehet magasabb 250 000 EUR-nál, és az egy családtagra jutó éves bruttó jövedelem nem lépheti túl a 17 000 EUR-t. A támogatásban részesülőeknek Lettországbán kell adózniuk (legalább az előző 12 hónapban). A támogatás nem lehet nagyobb a teljes ügylet értékének 50%-ánál.⁸

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

2023-ban a 18-64 éves 6 év alatti gyermeket nevelő nők 75,7%-a, míg a férfiak 87,7%-a dolgozott, amely a nők esetében jóval az EU-átlag felett van (66,4%), férfiak esetében kissé mértékben de alatta (89,6%). 2009 és 2023 között nőtt a kisgyermekes szülők foglalkoztatottsága, különösen az anyák esetében. 2009-ben a 6 év alatti gyermeket nevelő nők 57,2%-a dolgozott, a férfiaknak a 73,9%-a. Az országban kevésbé elterjedt a részmunkaidős

⁷ <https://www.fm.gov.lv/en/media/9952/download>

⁸ <https://www.altum.lv/en/services/individuals/subsidy-balsts/>

foglalkoztatás: 2022-ben és 2023-ban is csak a 15-64 éves nők 8,9%-a dolgozott részmunkaidőben. Ez jóval elmarad az európai uniós átlagtól, ami 2023-ban 28,5% volt. A lett férfiaknál ez a szám 2022-ben 4,2% volt, 2023-ban pedig 4,7%, amely szintén elmarad a 2023-as uniós átlagtól (8,4%).

Gondozói szabadság

A társadalombiztosítással rendelkező szülők gyermekük 14 éves koráig jogosultak betegszabadságra és hozzá tartozó táppénzre. A gyermek betegsége esetén 14 napra jogosult a szülő. Ha gyermeke otthoni ápolásra szorul vagy kórházba kerül, akkor 21 napra, ha a gyerekeknek csonttörés okozta sérülése van akkor 30 napra. Azok a szülők, akiknek a gyermekénél súlyos betegséget diagnosztizáltak, illetve a fogyatékossgal élő gyermek ápolási díjában részesülő szülők, ha gyermekük tartós kórházi kezelésre szorul, legfeljebb 26 hét táppénzre jogosultak. Táppénzre jogosultak lehetnek a nagyszülők, nevelőszülők, gyámok is. A táppénz adóköteles, és az anyasági és apasági juttatáshoz hasonlóan kerül kiszámításra.

A munkáltató szabadságot adhat, ha a munkavállalónak házastársáról, szülőjéről, gyermekéről vagy más közeli családtagjáról, vagy vele közös háztartásban élő személyről súlyos egészségügyi okok miatt kell gondoskodnia. Az ilyen szabadságot egy éven belül 5 munkanapra lehet kiadni.

Rugalmas munkafeltételek

A 18 hónaposnál fiatalabb gyermeket nevelő szülők (anyák és apák egyaránt) fizetett pót-szünetre jogosultak gyermekük táplálására – 3 óránként legalább 30 percre vagy 3 óránként legalább 60 percre, ha a szülőnek több 18 hónap alatti gyermeke van. A szülők összevonhatják a szüneteket, így meghosszabbíthatják az ebédszünetet vagy lerövidíthetik a munkanapjukat.

A várandós nők, illetve a 14 éves vagy annál fiatalabb gyermeket nevelő (fogyatékossgal élő gyermekek esetén a 18 éves vagy annál fiatalabb gyermeket nevelő) anyák jogosultak részmunkaidős foglalkoztatásra.

Az a munkavállaló, akinek 8 évnél fiatalabb gyermeke van (vagy akinek személyesen kell gondoskodnia házastársáról, szülőjéről, gyermekéről vagy más közeli családtagjáról, vagy a vele közös háztartásban élő személyről) jogosult rugalmas munkabeosztást kérni a munkáltatójától.

Kisgyermek napközbeni ellátása

A szülés után járó szabadság maximális időtartama 38 hónap, de ennek csak alig több, mint a fele fizetett szabadság, így sok szülő visszatér dolgozni, amikor gyermeke betölti a 18. hónapot. Az oktatási törvény szerint az adott község/önkormányzat felelős azért, hogy a területükön regisztrált 18 hónaposnál idősebb gyermekek koragyermekkorai nevelésben és gondozásban részesüljenek a lakóhelyükhöz legközelebbi intézményben. Elviekben tehát, amikor a szülő visszatér dolgozni a fizetett szülői szabadságáról, biztosított

gyermeke intézményi ellátása. Az állami bölcsődékben ingyenes a részvétel. A gyakorlatban azonban a települések nem tudnak minden oda tartozó gyermek számára helyet biztosítani az önkormányzati intézményekben. 2022 októberében például körülbelül 7 000, 1,5 és 6 éves kor közötti gyermeknek nem jutott hely. Az önkormányzatok ezért anyagi támogatást nyújtanak a magánintézmények térítési díjainak fizetéséhez, ha a gyermek 18 hónapos kora után nincs férőhely az önkormányzati intézményekben.

Az óvodai nevelést állami és önkormányzati, valamint magánóvodák biztosítják. Az állami óvodák ingyenesek, de az étkezésért és egyéb tanszerekért a szülők külön fizetnek. Az iskolaelőkészítő program kötelező és ingyenes az 5 és 6 éves gyermekek számára.⁹

2023-ban a 0-3 éves gyermekek 35%-a részesült bölcsődei ellátásban (a magán gyermekfelügyeletet is beleértve), amely 25 százalékpontos növekedés 2005-höz képest, amikor ez az adat 10% volt. A 3-6 éves korúak 95%-a járt óvodába 2023-ban, ami nőtt a 2005-ös adatokhoz képest, amikor is a részvételi arány 70% volt.

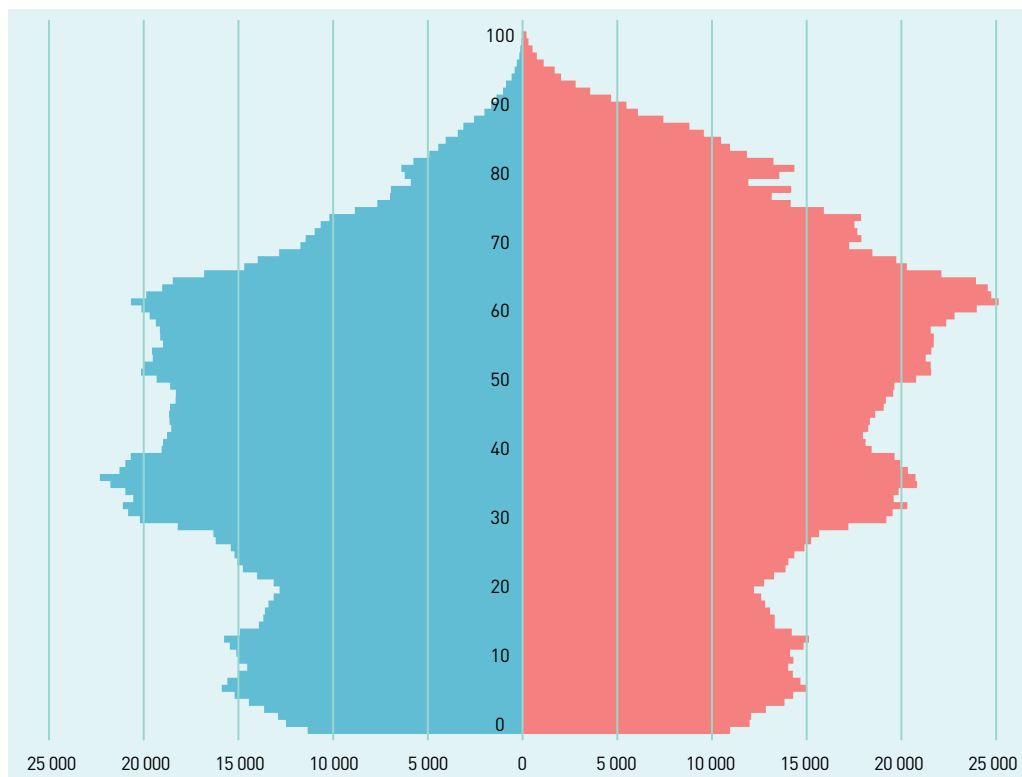
⁹ <https://www.liveriga.com/en/12264-the-education-system-in-latvia>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	3 486 998	3 052 588	2 888 558	2 795 680	2 805 998	2 857 279
éveszületés (fő)	31 185	30 268	30 623	23 330	22 068	20 623
halálozás (fő)	40 399	41 037	41 106	47 746	42 884	37 005
bevándorló (fő)	4 694	15 685	20 162	44 858	87 367	66 682*
kivándorló (fő)	27 841	53 863	50 333	25 205	15 270	21 688*
házasságkötés (eset)	15 764	19 221	21 347	16 795	16 016	13 997*
válás (eset)	11 024	10 341	8 879	7 822	7 395	7 231*
TTA	1,29	1,55	1,69	1,36	1,27	1,18*

Forrás: Eurostat, * Litván Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08. 09.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Litvánia népessége folyamatosan csökkenő tendenciát mutat a 2000-es évek óta. 2001-ben az ország népessége 3 486 998 volt, ami 2023. január 1-jére 2 857 279 főre csökkent, ez közel 630 ezer fős – 18%-os – népességfogyást jelentett az elmúlt két évtizedben. A népesség több, mint 84%-a litván és 13,3% körüli a lengyel, orosz, belorusz kisebbségek aránya.

Az ország korfája alapvetően öregedő társadalmat és a 30 év alattiak jelentős csökkenése miatt fogyó ifjúságot mutat.

Az élveszületések száma egészen 2018-ig évi 30 ezer fő körül mozgott, azóta jelentős visszaesés történt: 2001-ről 2023-ra 33,9%-kal csökkent az élveszületések száma. A halálozások száma növekedést mutatott 2021-ig. A (pandémiával összefüggő) 2021-es kiugró értéket követően megindult a csökkenés, és 2001-hez viszonyítva 8,4%-kal mérséklődött 2023-ra. Míg 2001-ben 9 ezer fős természetes fogyás jellemezte az országot, addig ez 2023-ra 16 ezer főre nőtt.

A bevándorlók száma 2011-től jelentős mértékben növekedett, amely az elmúlt években tovább emelkedett, 2001 és 2021 között összesen a kilenc és félszeresére. 2021-ről 2022-re pedig feltehetően az ukrán háború hatására megduplázódott a számuk, 2023-ra viszont a negyedével (23,7%-kal) csökkent. Litvániában is ingadozás figyelhető meg a kivándorlás mértékében. Míg 2016-ban 30 ezer fővel csökkent a nemzetközi vándorlás következtében a népességszám, addig az elmúlt években egyértelműen pozitív a vándorlási egyenleg. 2001-hez mérten a bevándorlás mértéke a 14-szeresére ugrott, ezzel párhuzamosan a kivándorlók száma 22,1%-kal csökkent.

A házasságkötések száma 2016-ig növekedett, azóta azonban csökken, összességében 2001-hez képest 11,2%-kal kevesebb házasságot kötöttek 2023-ban. A válások száma 2011 óta folyamatosan csökken, 2001-hez képest összesen mintegy harmadával.

A litván népesség körében a gyermekvállalási kedv 2001-től egészen 2016-ig növekedett: 1,29-ről 1,63-re, ez utóbbi már az európai uniós átlag feletti érték volt. Az elmúlt időszakban azonban megfordult a trend, és 2022-re 1,27-re zuhant, ami még a korábbi negatív rekordot jelentő 2001-es értéknél is alacsonyabb. 2022-ben az uniós átlagérték 1,46 volt, és Litvánia a negyedik legalacsonyabb mutatóval bírt, amely 2023-ban tovább romlott.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Minden újszülött vagy örökbefogadott gyermeket a segélyminimum 11-szeresének (2024-ben 605 EUR) megfelelő összegű egyszeri gyermekszületési támogatás (*vienkartinė išmoka vaikui*) illet meg. Az egyösszegű támogatást a gyermek egyik szülője, egyedülálló szülője, örökbefogadó szülője vagy gyámja részére folyósítják.¹

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szabadság igénybevételéhez az anyának a szülést megelőző 2 évben legalább 12 hónapig társadalombiztosítási járulékot kellett fizetnie. A szabadság alatti juttatás (*motinystės išmoka*) 126 napra jár, 70 nappal a szülés várható időpontja előtt kezdik folyósítani, és a gyermek 56 napos koráig fizetik. A szülési szabadság (*motinystės atostogos*) idejére a korábbi nettó bér 78%-a jár, és az összege nem lehet alacsonyabb 294 EUR-nál. Litvánia azon kevés országok közé tartozik, ahol nincsen kötelezően előírt szülési szabadság. Ikerszülés vagy komplikációk esetén a jogosultság 14 nappal meghosszabbodik.²

Az a várandós nő, aki nem jogosult csecsemőgondozási díjra, a szülés tervezett időpontja előtt 70 nappal a segélyminimum 6,43-szorosának (2024-ben 354 EUR)³ megfelelő egyösszegű ellátásra (*vienkartinė išmoka nėščiai moteriai*) jogosult.⁴

Apaszabadság

Az apák számára is elérhető a fizetett gyermekgondozási szabadság (*tėvystės atostogos*), amennyiben legalább 6 havi munkavisztonnyal rendelkeztek a gyermek születését megelőző 2 évben. A szabadság 30 naptári nap, és legfeljebb két részletben vehető igénybe a gyermek 1 éves koráig. Ez alatt az ellátás összege a korábbi kereset 77,58%-ának felel meg, és nem lehet alacsonyabb 294 EUR-nál.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások⁵

A szülői szabadság (*vaiko priežiūros atostogos*) Litvániában a gyermek 3 éves koráig tart. A szabadság idejére a szülő gyermekgondozási díjban (*vaiko priežiūros išmoka*) részesül, amely biztosított jogviszonyhoz kötött ellátás, és amely a gyermek 2 éves koráig adható. A jogosultság feltétele, hogy a gyermek születését megelőző 24 hónapban az igénylő

¹ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1119&langId=en&intPageId=4659>

² Blum et al. Leave Policies 2023

³ <https://socmin.lrv.lt/en/activities/family-and-children/social-assistance-to-families-and-children/assistance-to-pregnant-women-and-families-raising-children>

⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1119&langId=en&intPageId=4660>

⁵ <https://socmin.lrv.lt/en/activities/social-insurance-1/social-insurance-benefits/childcare-benefit>

legalább 12 hónap biztosítással rendelkezzen. 2023 januárja óta az anyát és az apát egyaránt 2-2 hónap nem átruházható időszak illeti meg, amely időszakra korábbi fizetésük 78%-át megkapják. A szülői szabadság átruházható részének időtartamát a (nagy)szülő maga választhatja meg, minél rövidebb ideig marad otthon, annál magasabb az ellátás összege. Ha az igénylő úgy dönt, hogy a gyermek 18 hónapos koráig marad otthon, akkor a támogatás összege a korábbi munkabér 60%-a. Ha 2 évig szeretne otthon maradni, a támogatás összege az első évre a korábbi bér 45%-a, a második évre a 30%-a. Ikrek után a második évben is a teljes összeg jár. Az ellátás összege nem lehet alacsonyabb a segélyminimum hatszorosánál (294 EUR). Ha több gyermek születik egyszerre, akkor a gyermekgondozási díj további 220 EUR-val egészül ki gyermekenként. A támogatást havonta folyósítják, a születéstől a gyermek 2 éves koráig. A gyermek 2 és 3 éves kora között a gyermekgondozási szabadság alatt nem jár gyermekgondozási díj. Amennyiben a szülői szabadság ideje alatt testvér születik, a szülő mindkét gyermek után jogosult ellátásra azzal, hogy az ellátások összege együttesen nem haladhatja meg a korábbi fizetése 78%-át. A gyermekgondozási díj folyósítása alatti munkavégzésre speciális szabályok vonatkoznak. Ha a szülők a nem átruházható szabadság ideje alatt végeznek keresőtevékenységet, az ellátást a jövedelem összegével csökkentik. Az átruházható szülői szabadság alatt is lehetséges keresőtevékenységet folytatni, de az ellátás összege és a bér együttesen nem haladhatja meg azt a fizetést, amelyből az ellátást kiszámították. A gyermekgondozási díj minimumát kapó szülőknél az ellátás nem csökken, amennyiben a gyermekgondozási díj és az egyéb kiegészítő jövedelem együttesen nem haladja meg a havi minimálbér összegét. Munkaviszony hiányában is jár gyermekgondozási díj (*išmoka besimokančio ar studiuojančio asmens vaiko priežiūrai*) a tanulói jogviszonnyal rendelkező vér szerinti szülőnek vagy örökbefogadó szülőnek a gyermek 2 éves koráig, amennyiben a másik szülő részére nem folyósítanak gyermekgondozási díjat. Összege 2024-ben havi 330 EUR a tanulmányok ideje alatt és a tanulmányok lezárását követő 12 hónapig.

Családi pótlék⁶

A családi pótlék (*išmoka vaikui*) két támogatásból tevődik össze. Mindkettő a gyermek 18 éves koráig jár, illetve 23 éves koráig, ha továbbtanul. Az alappótlék alanyi jogon jár, a kiegészítő pótlék jövedelemtől, illetve gyermekszámától függő ellátás.

Az alappótlék összege 2024-ben a segélyminimum 1,75-szöröse, 96 EUR havonta minden gyermek után. A kiegészítő pótlékre való jogosultság függ a gyermekek számától és a család egy főre jutó jövedelmétől. Összege 57 EUR havonta, amelyet az alappótlékon felül folyósítanak. A jogosultság feltétele egy-, illetve kétgyermekes családok esetén, hogy az egy főre jutó jövedelem ne haladja meg a 352 EUR összeget. Három- vagy többgyermekes, illetve fogyatékossgal élő gyermeket nevelő családnál nem vizsgálják a jövedelmet. Azon családokban, ahol valamelyik szülő kötelező sorkatonai szolgálatot lát el, minden gyermek után havi 83 EUR kiegészítő összeget folyósítanak a szolgálat idejére.

⁶ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1119&langId=en&intPageId=4659>

Egyéb adó- és járulékkedvezmények

Családi adókedvezmény

Litvániában nincsen családi adókedvezmény.

Az önkormányzatok minden gyermek után havonta 96 EUR-t fizetnek a családoknak a gyermek 18 éves korig vagy 21 éves korig nappali tanulmányok folytatása esetén.⁷ A kiégészítő gyermekpótléokra bizonyos alacsony jövedelemben részesülő, három vagy több gyermeket nevelő stb. családok esetében is lehetőség van.

Otthonteremtés

Litvániában nincsen otthonteremtési vagy lakhatási támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

A litván Társadalombiztosítási Alap Igazgatóságának (SODRA) 2022-es adatai szerint a szülői szabadságot igénybe vevők 75,6%-át az anyák, 24,4%-át pedig az apák tették ki. A 6 évesnél fiatalabb (18-64 éves) gyermeket nevelő nők körében 2023-ban a foglalkoztatási arányszám 75,4% volt, amely meghaladta az uniós 66,4%-os átlagot. A férfiak esetében a mutató 90,2% volt, szintén az uniós átlag (89,6%) felett. 2009-ben ezek az értékek még alacsonyabbak voltak, a férfiak esetében 76% volt, a nőknél 63,9%. 2023-ban a 15–64 éves nők részmunkaidős foglalkoztatási aránya 7,7%, a férfiak esetében pedig 4% volt, mindkettő jóval alacsonyabb az uniós átlagnál (28,5%, illetve 8,4%). Mindkét nem esetében csökkenés figyelhető meg, mert 2009-ben még a nők 9,1%-a dolgozott részmunkaidőben, a férfiaknak pedig a 6,7%-a.

Gondozói szabadság

Mindkét szülőt évente 2 hét gyermekgondozási szabadság illeti meg a 14 év alatti beteg gyermekük gondozására.

A munka-magánélet irányelv gondozói szabadságra vonatkozó szabályozása még nem került átültetésre Litvániában.⁸

Rugalmas munkafeltételek

2017-től teremtették meg a rugalmas munkavégzés feltételeit. Lehetővé vált egyéni megállapodások kötése, a rugalmas munkaterv szerinti munkavégzés, a túlórázás vagy a munkaidő összevonása.

⁷ <https://taxsummaries.pwc.com/lithuania/individual/deductions>

⁸ Executive summary | Integrating Services for Older People in Lithuania | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org)

A legalább 3 óránként tartandó általános pihenők mellett a szoptató anyáknak félórás szoptatási szünetet lehet biztosítani, ami alatt a dolgozót megilleti az átlagbére.⁹ Az anya kérésére a szoptatási szünetek összevonhatók, és a munkanap rövidítésére is felhasználhatók.

Kisgyermek napközbeni ellátása

A koragyermekkori nevelési és gondozási intézményrendszer az iskolaelőkészítő kezdetéig, azaz 5-6 éves korig érhető el, de nem kötelező. Mivel a szülői szabadság igénybe vett hossza jellemzően 1-2 év, a gyermekek ritkán járnak intézménybe 1,5 éves koruk előtt. A létesítmények túlnyomó többsége 2 éves kortól várja a gyermekeket.

A 3 éves kor alatti gyermekek ellátása regionálisan eltérő, nem ingyenes, de támogatott. Az óvodai oktatás 3 és 6 éves kor között ingyenes az állami óvodákban. Az étkezésért és egyéb szolgáltatásokért külön fizetnek a szülők. A gyermekeknek abban a naptári évben kell megkezdeniük az iskolaelőkészítő évet, amikor betöltik a 6. életévüket. Az általános iskolai oktatás 7 éves korban kezdődik.

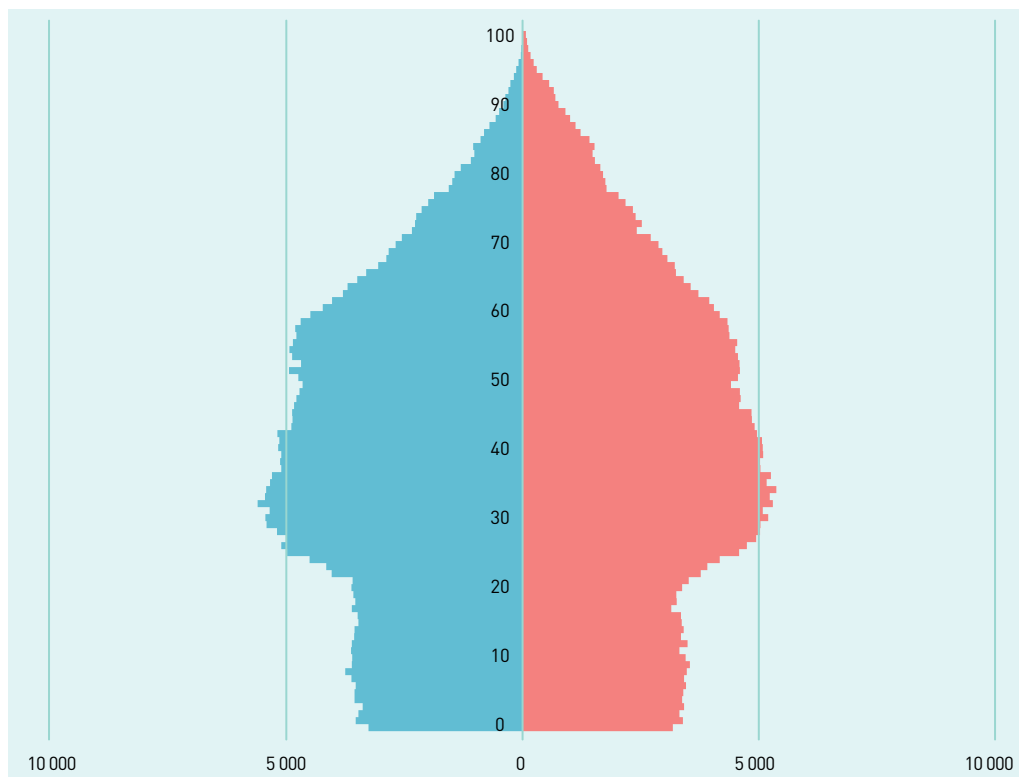
2023-ban Litvániában a 0–3 éves gyermekek 20%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely jóval elmarad az uniós átlagtól (37%), és enyhe növekedést jelent a 2005. évi adathoz képest (11,1%). 2023-ban a 3–6 éves gyermekek 92%-a járt óvodába, amely meghaladta az uniós átlagot (89%), és amely jelentős emelkedés a 2005-ös értékhez képest (62,1%).

⁹ Blum et al. Leave Policies 2023

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	439 000	511 840	576 249	634 730	645 397	672 050
élveszületés (fő)	5 459	5 639	6 050	6 690	6 495	6 320
halálozás (fő)	3 719	3 819	3 967	4 489	4 449	4 431
bevándorló (fő)	12 135	20 268	22 888	25 335	31 433	26 964*
kivándorló (fő)	8 824	9 264	13 442	15 959	17 227	16 588*
házasságkötés (eset)	1 983	1 714	1 884	1 945	2 475	2 539*
válás (eset)	1 028	1 218	1 241	1 400	1 243	1 359*
TTA	1,66	1,52	1,41	1,38	1,31	1,25*

Forrás: Eurostat, * Luxemburgi Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08. 09.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Luxemburg népessége az elmúlt két évtizedben folyamatosan nőtt. 2001-ben még 439 000 fő lakta az országot, 2023 januárjára 672 050 főre emelkedett a népességszám, ami 53%-os növekedést jelent. Luxemburg lakosságának fele (52%) luxemburgi, a kisebbségek között legnagyobb számban az EU országaiból származók, azon belül is portugálok, franciák, belgák és olaszok vannak.

Luxemburg korfája öregedő társadalmat ábrázol, ahol a fiatalok létszáma jelentősen csökkent, ugyanakkor a harmincas korcsoport a legnagyobb létszámú.

Mind a születések, mind a halálozások nőttek a vizsgált időszakban: az élveszületések száma 15,8%-kal, a halálozások száma pedig 19,1%-kal emelkedett 2001 és 2023 között. A születések száma jelentősen meghaladja a halálozások számát, évente mintegy 2 ezer fővel nő a lakosságszám a természetes szaporodás következtében.

A bevándorlás mértéke folyamatosan nőtt az elmúlt 20 évben, a háború miatt kiemelt, a 2022-es évtől eltekintve 2001 és 2023 között összességében több, mint a duplájára, 122,2%-kal emelkedett a bevándorlók száma. Ezzel párhuzamosan a kivándorlás is szinte megduplázódott, 8 824 főről 16 588 főre, ami 88%-os növekedést jelent. Az ország vándorlási egyenlege 2001 óta pozitív: míg 2001-ben 3 300 fővel nőtt ennek következtében az ország lakosságszáma, addig 2021-re megközelítette a 10 ezer főt, 2022-ben pedig már meghaladta a 14 ezer főt.

A házassági kedv alapvetően stagnált 2001-től 2021-ig, ebben az időszakban valamivel kevesebb, mint 2 ezer házasságot kötöttek évente. 2022-től kezdve pedig 2000 fölé emelkedett ez a szám, 2023-ban elérte a 2539-et. Így 2001 és 2023 között 28%-kal növekedett. Ugyanakkor a válások száma is emelkedett, 32,2%-kal 2001-ről 2023-ra.

A növekvő népességszám ellenére a gyermekvállalási kedv folyamatosan csökken. A 2001-es 1,66-os szintről 2022-re 1,31-re esett vissza az értéke, ami az európai uniós átlag alatt van (1,46). 2023-ban pedig tovább csökkent, és 1,25-re mérséklődött a gyermekvállalási kedv.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Luxemburgban anyasági támogatást (*allocation de naissance*) azok a nők kapnak, akik minden kötelező orvosi vizsgálaton részt vettek. Az anyasági támogatás összege 1 740

EUR, és három egyenlő részletben (580 EUR) fizetik ki a várandósság alatt 5 vizsgálatot követően, szülés után, illetve a gyermek 2 éves korában.¹

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülést megelőző 1 évben legalább 6 hónap munkaviszonnal rendelkező anyák a gyermek várható születése előtti 8. héttől a szülést követő 12. hétig jogosultak szabadságra és ellátásra (*prestations en espèces de maternité*). Összege a korábbi jövedelem 100%-a, amely nem lehet alacsonyabb, mint a luxemburgi minimálbér (2023-ban 2 571 EUR) és nem lehet magasabb, mint a minimálbér ötszöröse (2023-ban 12 855 EUR). A juttatás adó- és járulékköteles. Az örökbefogadó szülőket az örökbefogadást követően 12 hét szabadság illeti meg.

Apaszabadság

A fizetett apaszabadság (*pappecongé*) időtartama 10 nap, amely első 2 napjára a munkáltató a kereset 100%-át fizeti. A további 8 napra az állam folyósítja a teljes fizetést, azonban maximum a szociális bérminimum ötszörösével megegyező összegig, amely 2022-ben havi 12 541 EUR. Az apaszabadságot több részletben is igénybe lehet venni, de csak a gyermek 2 hónapos koráig.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A szülői szabadság igénybevételének feltétele, hogy a szülő legalább 1 éves luxemburgi munkaviszonyt tudjon igazolni. A fizetett szülői szabadság időtartama a heti munkaidő függvényében 4-20 hónap mindkét szülő számára külön-külön. Ezt a fizetett szabadságot közvetlenül a szülési szabadság után kell elkezdenie az egyik szülőnek. A másik szülő a maga részét bármikor igénybe veheti a gyermek 6 éves koráig. Mivel mindkét szülőnek saját jogon jár, ezért nem osztható meg, nem adható át, ugyanakkor lehetséges, hogy a szülők egyszerre vegyék igénybe.

Az ellátás erre az időszakra a szülő korábbi fizetése, de nem lehet kevesebb a minimálbérnél és több a minimálbér 5/3-nál, vagyis 2 508 EUR és 4 180 EUR közötti lehet az összege.² A szülői szabadság ideje alatt legalább heti 10 órányi munkavégzés kötelező. Részmunkaidős munkavégzés esetén arányosan nő a szabadság ideje az összeg csökkentése mellett. Emellett lehetőség van arra is, hogy a szülő 20 hónap alatt alkalmanként 1-1 hónapra fel függeszse a munkavégzést.

Családi pótlék

Luxemburgban a gyermek saját jogán jár a családi pótlék (*allocation pour l'avenir des enfants*; rövidítve: *allocation familiale*). Minden luxemburgi lakóhellyel rendelkező, 18 év-nél fiatalabb gyermek jogosult családi pótlékre, középfokú tanulmányokat folytató, vagy

¹ <https://cae.public.lu/en/allocations/primes-de-naissance.html>

² Blum et al. Leave Policies 2023

fogyatékosággal élő gyermekek esetében 25 év a korhatár. A felsőfokú tanulmányokat folytató diákok családi pótlék helyett extra juttatásban részesülnek.

Összege az életkorral emelkedik. 2023-ban az alapösszeg 300 EUR volt.³ 6–11 éves kor közötti gyermekek számára ehhez havi 23 EUR, a 12 évesnél idősebb gyermekek számára havi 57 EUR adódik hozzá. Legalább 50%-os fogyatékosággal érintett, 25 év alatti gyermek esetén az összeg további 200 EUR-val egészül ki.

Az új tanévvel kapcsolatos pénzügyi költségek, például a taneszközök, ruházat stb. megvásárlására fordított összegek kompenzálására évente egyszer iskolakezdési támogatást (*allocation de rentrée scolaire*) folyósítanak.⁴ Összege 6–11 éves kor közötti gyermekeknek 115 EUR, a 12 évesnél idősebeknél 235 EUR.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

A családi adókedvezmény (*bonification d'impôt pour enfant*) összege gyermekenként 923 EUR, amennyiben az adózó szülők jövedelme nem haladja meg a 76 600 EUR-t. Ha a szülő háztartásában 6 vagy annál több gyermek él, a 76 600 EUR jövedelemhatárt nem kell figyelembe venni.⁵ Az egyedülállók magasabb összegben jogosultak a gyermekek után járó adókedvezményre (1 500 EUR), ha a jövedelmük nem éri el a 35 000 EUR összeget. 35 000 EUR és 105 000 EUR közötti jövedelem esetén ez fokozatosan 750 EUR-ra csökken. 105 000 EUR felett az adókedvezmény 750 EUR.⁶

Otthonteremtés

Az országban többfajta támogatás vehető igénybe:⁷

- *Lakbérttámogatás:* a leghátrányosabb helyzetű háztartások részesülhetnek belőle, ha a bérleti díj meghaladja a havi jövedelmük 25%-át. Egy egyedülálló személy, aki legfeljebb 3 127 EUR összeget keres, 200 EUR támogatást kap, egy 4 800 EUR összeget kereső pár 360 EUR összeget kap, míg egy három vagy több gyermeket nevelő család pedig jövedelemtől függően akár 400 EUR összeget is kaphat havonta.
- *Állami támogatás kaució finanszírozásához:* azon bérlőknek nyújt segítséget, akik nem tudják megfizetni a bérleti szerződés aláírásakor szükséges kauciót, amely akár 3 havi bérleti díjat is jelenthet.

³ <https://cae.public.lu/en/allocations/allocation-pour-lavenir-des-enfants/montants.html>

⁴ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1120&langId=en&intPageId=4675>

⁵ <https://guichet.public.lu/en/citoyens/fiscalite/declaration-impot-decompte/pension/changement-situation-personnelle/enfant-bonification-impot.html>

⁶ <https://www.fiduciaire-lpg.lu/en/publications/personal-taxation/dependent-children-and-tax-benefits>

⁷ <https://guichet.public.lu/en/citoyens/aides/logement-construction/aides-logement.html>

- *Támogatott lakásbérlet:* bizonyos lakásokat az állam alacsony jövedelmű háztartások számára tart fenn. Ezek az otthonok a Lakáspénztártól, illetve az önkormányzatok Szociális Hivatalától kérvényezhetőek.

A WeConnect elnevezésű platform összekapcsolja az időseket az albérletet kereső diákokkal, hogy biztosítsa a generációk közötti együttélés lehetőségét. Ez egyrészt társaságot és segítséget nyújt az idősek számára, valamint kiegészítő jövedelmet is jelent, másrészt megfizethető lakhatást nyújt a diákok számára. Az átlagos bérleti díj 2022-ben egy lakás esetében 1 479 EUR volt.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Luxemburgban a 6 évesnél fiatalabb gyermeket nevelők foglalkoztatási aránya (a 18-64 évesek körében) meghaladta az uniós átlagokat (nőknél 66,4%, férfiaknál 89,6%) a nők 78,4%-a és a férfiak 91,1%-a volt aktív 2023-ban. 2009-ben ez az érték a nők esetében még 63,9% volt, azaz 2023-hoz képest közel 25%-kal nőtt a 6 évnél fiatalabb gyermeket nevelő nők foglalkoztatási aránya. A férfiak körében a vizsgált időszakban érdemben nem változott az érték. 2009-ben 91,6%-a dolgozott a kisgyermeket nevelő férfiaknak. A részmunkaidős foglalkoztatás aránya, a 15-64 évesek körében, az uniós átlaghoz hasonló: nők esetében 29,4%, férfiak esetében 8,4% volt 2023-ban. (Az uniós átlag 28,5% a nőknél, a férfiaknál 8,45%.) 2009-ben a nők 34,9%-a dolgozott részmunkaidőben, a férfiaknak pedig a 4,5%-a.

2016 óta a szülői szabadság egyre vonzóbbá vált az apák számára. Míg 2016 decemberében 3 557 nő és 1 163 férfi vette igénybe, addig 2018 decemberére a női és férfi kedvezményezetttek száma kiegyenlítődött. 2022 decemberére pedig a férfi kedvezményezetttek száma már meg is haladta a nők számát (7 169 férfi vett igénybe szülői szabadságot, szemben 5 529 nővel). 2022-ben az édesanyák mintegy 68%-a a szabadság teljes munkaidős változatát vette igénybe, körülbelül 21% a részmunkaidős változatot választotta, és mindössze 11% vette igénybe a szabadságot több részletben. Az édesapák esetében a mintázat nagyon eltérő; 30%-uk vette igénybe a szülői szabadság teljes munkaidős változatát, 22%-uk a részmunkaidős lehetőséget, és 48%-uk több részletben használta fel a szabadságát.

Gondozói szabadság

Évente gyermekenként legfeljebb 18 nap (a gyermek életkorától függően) legalább 66%-ban fizetett gondozói szabadság, illetve fogyatékoság vagy súlyos betegség esetén legfeljebb 52 hét érhető el a szülő számára (az utóbbi 2 év alatt vehető ki). Emellett a családtagok számára biztosított gondozói szabadság évente és betegenként 5, 50%-ban fizetett nap.⁸

⁸ <https://guichet.public.lu/en/entreprises/ressources-humaines/conges/situation-perso.html>

Rugalmas munkafeltételek

A gyermeküket szoptató édesanyák naponta 2x45 perc vagy 1x90 perc szünetre jogosultak, amely időszakra megilleti őket fizetésük.

A szülői szabadságról való visszatérés után a köztisztviselők rugalmas munkafeltételeket igényelhetnek a gyermek 4 éves koráig, míg a versenyszférában dolgozó munkavállalók a gyermek 1 éves koráig.

Kisgyermekek napközbeni ellátása

A Luxemburgban bevezetett többnyelvű oktatási program lehetővé teszi a gyermekeknek, hogy 1-4 éves kor között heti 20 órában ingyenes napközbeni ellátásban részesüljenek (46 hét évente), amit csak az intézményekbe járó gyermekek vehetnek igénybe (azaz a dadusok által nevelt gyerekek nem). A bölcsőde díjat számíthat fel a családoknak, ha heti 20 óránál többet töltenek az intézményekben. A gyakorlatban a koragyermekkori ellátásra való jogosultság 3 éves korban kezdődik és 4 éves kortól indul a kötelező iskola-rendszer. A gyermekgondozási utalványok rendszerén keresztül az állam támogatást biztosít a gyermekgondozási szolgáltatások igénybevételéhez, legfeljebb a gyermek 12 éves koráig.⁹ A gyermekgondozás biztosítása magában foglal egy sor speciális ellátási hálózatot is: a Maison Relais-t (MRS – helyi hatóság által ellenőrzött nappali gondozó centrum), bölcsődéket, nevelőintézeteket és a szülői asszisztenseket. A 4-nél több gyermeket nevelő családok esetében a szülőknek nem kell fizetni a gyermekgondozási szolgáltatásokért. A pénzügyi hozzájárulás heti 60 órában és óránként 6 EUR-ban (szülői segélyszolgáltatás esetén 4 EUR-ban) van korlátozva.

2023-ban Luxemburgban a 0–3 éves gyermekek 60%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely magasabb az uniós átlagnál (37%) és komoly növekedést jelent a 2005. évi értékhez képest (22%). 2023-ban a 3–4 éves gyermekek 85%-a járt óvodába, amely kissé alacsonyabb az uniós átlagnál (89%), és amely enyhe emelkedés a 2005-ös értékhez képest (74%).

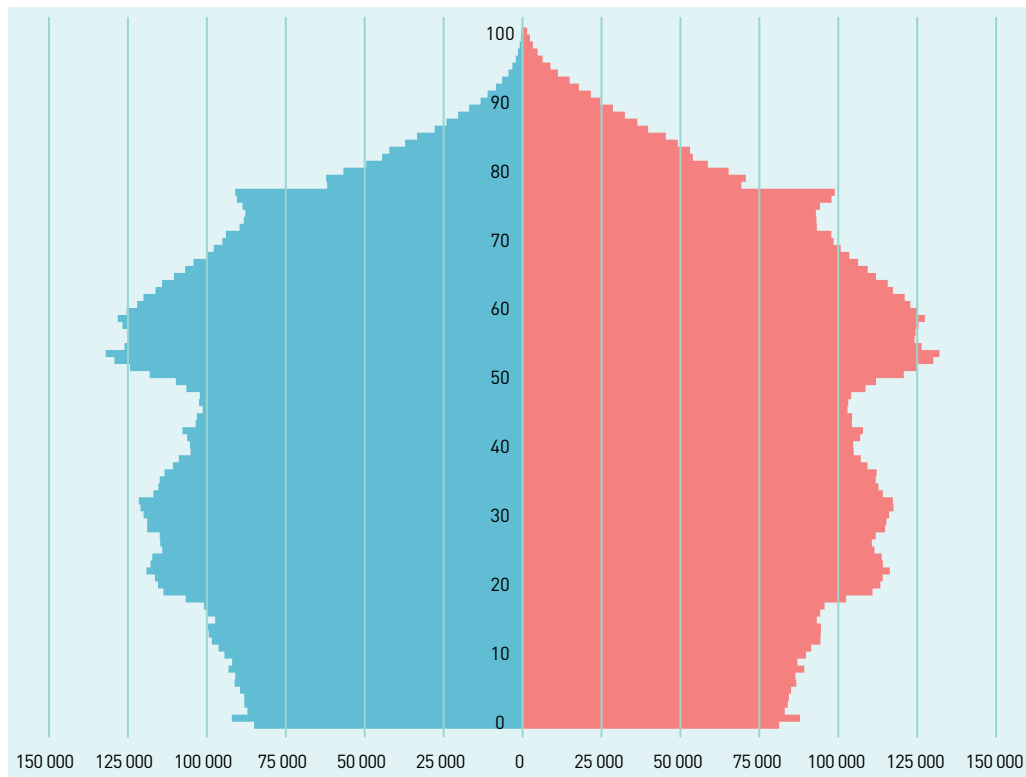
⁹ <https://luxtoday.lu/en/knowledge/childcare-service-vouchers-csa-in-luxembourg>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	10 200 298	9 985 722	9 830 485	9 730 772	9 689 010	9 599 744
éveszületés (fő)	97 047	88 049	95 361	94 003	89 669	87 671
halálozás (fő)	132 183	128 795	127 098	156 131	136 823	128 176*
bevándorló (fő)	22 079	28 018	53 618	80 471	94 148	96 192*
kivándorló (fő)	2 591	15 100	39 889	67 999	58 408	71 369*
házasságkötés (eset)	43 583	35 812	51 805	72 030	63 967	50 139*
válás (eset)	24 391	23335	19 552	18 092*	17 695	16 791*
TTA	1,66	1,23	1,53	1,61	1,56	1,51*

Forrás: Eurostat, * KSH (Letöltési idő: 2024. 08.21.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Magyarország népessége 1981 óta (10 712 781 fő) folyamatosan csökken. 2023-ban 9 599 744 fő volt, 10,4%-kal kevesebb, mint 1981-ben és 4,8%-kal kevesebb, mint 2001 januárjában. A 2022-es hivatalos népszámlálás idején a lakosság 84%-a vallotta magát magyarnak, 2%-a cigánynak/romának, 1%-a németnek, 14% pedig nem válaszolt a kérdésre.

Magyarország korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, 30–40 éves életkor között meredeken csökkenő népességszámmal.

Az élveszületések száma 2001-től 2011-ig meredeken csökkent, majd ezt követően megfordult a tendencia, és a gyermekvállalási korban lévő nők létszámának folyamatos csökkenése ellenére 90 ezer fölé nőtt a születések száma. 2022-től újra csökkenni kezdett a születésszám.

A halálozás hullámzóan alakult, mindvégig legalább 30-40 ezer fővel meghaladta az élveszületések számát. Kivételt képez a 2021-es koronavírus-járvány miatti kiugróan magas érték, amikor 62 ezer volt a különbség. 2023-ban a halandóság a pandémia előtti szintre esett, és 2001-hez viszonyítva 3%-kal csökkent. A bevándorlás mértéke több mint négyszeresére nőtt a vizsgált időszak során (2001: 22 079 fő; 2023: 96 192 fő). A kivándorlás növekedésének üteme, hasonlóan a bevándorláshoz, a 2010-es évtized közepétől jelentősen nőtt, 2016 és 2023 között csaknem 79%-kal emelkedett.

2011 és 2021 között több mint duplájára nőtt a házasságkötések száma, a 2021-es csúcsponthoz képest 2022-ben és 2023-ban is csökkent. 2001-hez képest azonban így is 6,5 ezerrel (15%-kal) többen kötöttek házasságot 2023-ban. A válások száma 31,2%-kal (7 600-al) csökkent 2001-hez képest. 2019 és 2022 között a házasságok mérlege pozitív, vagyis több házasságot kötöttek Magyarországon, mint amennyi válással vagy az egyik fél halálával megszűnt.

A termékenységi ráta a 2011-es 1,23-as mélypontról a 2021-es 1,61-es csúcspontra 30,9%-kal emelkedett, majd 2022-ben és 2023-ban visszaesett. Magyarország 2011-ben az Európai Unión belül a legalacsonyabb termékenységgel rendelkező ország volt, azonban 2022-ben már a hatodik legmagasabb értékkel bírt, és ezzel az uniós átlag (1,46) felett volt.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer¹

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Az anyasági támogatás a szülést követően, alanyi jogon járó egyszeri juttatás, amelynek feltétele, hogy a várandós nő legalább 4-szer részt vegyen várandósgondozáson. Összege 2024-ben 64 125 HUF (160 EUR), ikrek esetén 85 500 HUF (213 EUR) gyermekenként. Az anyasági támogatásra az örökbefogadó szülő is jogosult. Anyasági támogatás a Köldökzsinór program keretében 2018-tól jár a külföldön született magyar állampolgárságú vagy magyar származású gyermekek után is.

Babakötvény

A Babakötvény egy névre szóló állampapír, ami a gyermek 18 éves koráig vásárolható. Minden belföldön és külföldön született magyar állampolgárságú vagy „Magyar igazolvány”-nyal rendelkező gyermek részére az állam 42 500 HUF (106 EUR) életkezdési támogatást biztosít, amit egy letéti számlán helyeznek el a Magyar Államkincstárban. Ha ezt követően Kincstári Start-értékpapír számlát nyitnak a gyermek részére és átvezetik arra a támogatást, akkor az a továbbiakban Babakötvényként kamatozik, amely számlára a gyermek 18 éves koráig további tetszőleges összegeket lehet befizetni. Jelenleg az állam az éves infláció plusz 3% kamatprémiumot fizet a számlán lévő összeg után. A számlához a gyermek 18. életévének betöltését követően lehet hozzáférni, legkorábban a számla megnyitását követő 3. év eltelté után, valamint a Babakötvény lejáratakor.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

Az édesanyát gyermeke születésekor 24 hét szülési szabadság illeti meg, amiből 2 hetet köteles igénybe venni. A szülési szabadságot úgy kell kiadni, hogy abból legfeljebb 4 hét eshet a szülés várható időpontja elé.

A csecsemőgondozási díj (csed) a szülési szabadság idejére járó, keresetfüggő, előzetes munkavégzéshez, illetve biztosítási jogviszonyhoz kötött havi pénzbeli támogatás. Folyósításának feltétele a szülést megelőző 2 éven belül legalább 365 nap biztosított jogviszony. Összege az igénylést megelőző jövedelem 100%-a. Személyi jövedelemadóköteles juttatás, ezért nettó összege magasabb az édesanya korábbi fizetésénél. A szülési szabadságnak megfelelő időtartamra, azaz 24 hétig jár, de legfeljebb a gyermek születését követő 168. napig. Nem jár a csed, ha az anya keresőtevékenységet folytat.

¹ Az ellátások tekintetében 400 forintos HUF-EUR árfolyammal számoltunk

Apaszabadság

Az apák által igénybe vehető fizetett szabadság gyermek születése esetén (ikergyermekek esetén is) 10 munkanap. Legkésőbb a születést követő 2. hónap végéig lehet igénybe venni, és legfeljebb két részletben lehet kiadni. A munkavállaló az első 5 munkanapra távolléti díjra (azaz keresete 100%-ára), a továbbiakra a távolléti díj 40%-ára jogosult.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A szülői szabadság, a szülési szabadság lejártát követően, a gyermek gondozása céljából igénybe vehető további szabadság, amelyet a család választása szerint az anya vagy az apa is igénybe vehet egészen a gyermek 3. életévének betöltéséig. Ezen időszak biztosított jogviszonynak minősül, és az igénybe vevő szülőt felmondási védelem illeti meg. Erre az időszakra a gyermek életkorától, a testvérek számától, valamint a szülők biztosított jogviszonyától függően többféle ellátás igényelhető.

A gyermekgondozási díj (gyed) keresetfüggő, előzetes munkavégzéshez kötött, havi pénzügyi támogatás. Igénybevételének feltétele, hogy a gyermeket saját háztartásában nevelő szülő a gyermek születését megelőző 2 éven belül 365 napon át biztosított legyen (ennek nem kell folyamatosnak lennie). Összege a figyelembe vehető jövedelem naptári napi átlagának 70%-a, gyermekenként maximum a mindenkori minimálbér kétszeresének 70%-a lehet, ami 2024-ben havi bruttó 373 520 HUF (933 EUR). Amennyiben a szülőnek egyidejűleg több gyermek után is járna gyed, akkor a maximális összege gyermekenként számítható. A gyed mellett lehet keresőtevékenységet folytatni, az ellátásból levonják a személyi jövedelemadót és nyugdíjjárulékot.

A gyermekgondozási díj a csecsemőgondozási díj lejártát követő naptól a gyermek 2 éves koráig jár, akkor is, ha a szülő dolgozik és akkor is, ha a gyermeknek testvére születik (Gyed Extra), aki után ugyanúgy jár az életkorának megfelelő ellátás. Ikergyermekek esetén további 1 évvel meghosszabbodik a folyósítása, vagyis a gyermekek 3 éves koráig jár.

Diplomás gyed

Felsőoktatási hallgató akkor kaphat úgynevezett diplomás gyermekgondozási díjat, ha megfelel az alábbi összes feltételnek:

- gyermek születését megelőző 2 éven belül legalább 2 félév aktív felsőoktatási hallgatói jogviszonnyal rendelkezett,
- a gyermek születésekor legfeljebb 1 év telt el a hallgatói jogviszony szüneteltetése vagy megszűnése óta,
- a gyermeket saját háztartásában neveli,
- magyar vagy EGT tagállam állampolgára,
- a gyermeke születésének idején volt magyarországi lakóhelye.

Diplomás gyedre az apa is jogosult lehet, ha megfelel a feltételeknek, míg az anya nem. A diplomás gyed a gyermek születésétől a gyermek 2 éves koráig jár. Napi összege 2024-ben a felsőfokú alapképzésben, szakképzésben vagy felsőoktatási szakképzésben, valamint

szakirányú továbbképzésben részt vevő hallgatóknál a jogosultság kezdő napján érvényes minimálbér (2024-ben: 266 800 HUF (667 EUR)) 70%-ának harmincad része, napi 6 225 HUF (15 EUR). A mesterképzésben, egységes, osztatlan képzésben vagy doktori képzésben részt vevő hallgatóknál pedig a jogosultság kezdő napján érvényes garantált bérminimum (2024-ben: 326 000 HUF (815 EUR)) 70%-ának harmincad része, 7 607 HUF (19 EUR). Az ellátás 169. napjától lehet keresőtevékenységet folytatni.

Nagyszülői gyed

2020. január 1-től a még nem nyugdíjas nagyszülők is jogosulttá válhatnak gyermekgondozási díjra (gyed), ha vállalják, hogy részt vesznek unokájuk gondozásában, nevelésében, amíg a szülők dolgoznak. Emellett feltétel, hogy a nagyszülő a születést megelőző 2 éven belül 365 napon keresztül biztosított legyen, a gyermek szülei keresőtevékenységet folytassanak és a gyermeket ők neveljék. A nagyszülői gyed a gyermek 2 éves koráig, illetve ikreknél 3 éves korig jár. Összegét az általános gyed-re vonatkozó szabályok alapján kell meghatározni. A nagyszülő csak az otthonában folytathat más keresőtevékenységet.

Gyermekgondozást segítő ellátás

A gyermekgondozást segítő ellátás (gyes) alanyi jogon jár, havi pénzbeli támogatás a gyermeket saját háztartásában nevelő szülő részére, a gyermek születésétől 3. életévének betöltéséig (ikrek esetén 6 éves korig, tartósan beteg gyermek esetén 10 éves korig). A csed és gyed mellett nem folyósítható. Havi összege a mindenkori nyugdíjminimum, 28 500 HUF (71 EUR) összegével egyezik meg, és ikergyermekek esetén gyermekenként jár. Nagyszülő is jogosult a gyesre, ha a gyermek elmúlt 1 éves, a szülők nevelik, és a szülő háztartásában más gyerek után nem jár gyes. A nagyszülő a gyermek 3 éves korától folytathat keresőtevékenységet maximum heti 30 órában vagy teljes állásban, ha azt otthon végzi.

Gyermeknevelési támogatás

Gyermeknevelési támogatásra (gyet) jogosultak a három vagy több gyermeket nevelő családok, havi összege – a gyermekek számától függetlenül – a mindenkori nyugdíjminimum, azaz 28 500 HUF (71 EUR). A támogatás a legfiatalabb gyermek 3 éves korától 8. életévének betöltéséig jár. Megszűnik a jogosultság, ha a 18 évesnél fiatalabb gyermekek száma három alá csökken. A gyet mellett keresőtevékenységet maximum heti 30 órában lehet folytatni, vagy időkorlátozás nélkül, ha a munkavégzés otthon történik.

Családi pótlék

Magyarországon a családi pótlék (tanköteles kor kezdetéig nevelési ellátás, utána iskoláztatási támogatás néven) alanyi jogon jár a háztartásban élő gyermek 18 éves koráig. Ez kitolódhat 20 éves korig, ha a gyerek köznevelési intézményben vagy szakképző intézményben tanul, és 23 éves korig fogyatékossgal élő gyermek esetén. Feltétele, hogy a gyermek teljesítse óvoda- vagy iskolalátogatási kötelezettségét. Az ellátásra jogosult a vér szerinti vagy örökbefogadó szülő, valamint a szülővel együtt élő házastárs/élettárs,

gyám, vagy az intézmény vezetője, ahol a gyermeket elhelyezték. Saját jogán kérheti a nevelési ellátást az, aki 18 éves elmúlt, tartósan beteg, illetve súlyos fogyatékossgal élő és iskoláztatási támogatásra már nem jogosult. A családi pótlék összege havonta 2024-ben:

- kétszülős családban:
 - 1 gyermek után 12 200 HUF (30 EUR);
 - 2 gyermek után 13 300 HUF (33 EUR) (gyermekenként);
 - 3 vagy több gyermek után 16 000 HUF (40 EUR) (gyermekenként); tartósan beteg, fogyatékossgal élő gyermek után 23 300 HUF (58 EUR) (gyermekenként);
- egyszülős családban:
 - 1 gyermek után 13 700 HUF (34 EUR);
 - 2 gyermek után 14 800 HUF (37 EUR) (gyermekenként);
 - 3 vagy több gyermek után 17 000 HUF (42 EUR) (gyermekenként);
 - tartósan beteg, fogyatékossgal élő gyermek után 25 900 HUF (64 EUR);
 - nagykorú, fogyatékossgal élő gyerek esetében 20 300 HUF (50 EUR) (gyermekenként).

Családi adókedvezmények és juttatások

Magyarországon a családpolitikai rendszer többféle adókedvezményt is biztosít, melyek jövedelemtől függően, akár egymás mellett is igénybe vehetők. A kedvezményeket ebben a sorrendben veszik figyelembe: 1. Négy vagy több gyermeket nevelő anyák kedvezménye, 2. 25 év alatti fiatalok kedvezménye, 3. 30 év alatti anyák kedvezménye, 4. Személyi kedvezmény, 5. Első házások kedvezménye, 6. Családi kedvezmény és 7. Családi járulékkedvezmény.

Családi adó- és járulékkedvezmény

Magyarországon családi típusú adózás érvényesül 2011 óta, amelyben a gyermeket nevelő szülők adó- és járulékfizetési kötelezettsége gyermekszám alapján mérséklődik. A családi pótlékra jogosult vagy ilyen személlyel egy háztartásban élő házastárs, valamint a várandós nő és házastársa személyi jövedelemadó- és járulékkedvezményt vehet igénybe, ezt akár közösen, megosztva is megtehetik. A kedvezmény feltétele a bejelentett munkaviszony vagy más kereső foglalkozás.

A családi adó- és járulékkedvezmény már a magzat 91 napos korától érvényesíthető. Egy gyermekre jutó nettó havi összege a családban élő gyermekek számával együtt emelkedik: egygyermekes családban 10 000 HUF, kétgyermekes családban gyermekenként 20 000 HUF, nagycsaládokban pedig gyermekenként 33 000 HUF.

Ez azt jelenti, hogy 2024-ben egy gyermeknél 66 670 HUF (166 EUR), két gyermeknél 133 300 HUF (333 EUR), három vagy több gyerek esetén gyermekenként 220 000 HUF (550 EUR) összeggel csökkenthető havonta az adóalap, mely a személyi jövedelemadóból (családi kedvezmény), valamint a társadalombiztosítási járulékból (családi járulékkedvezmény) is érvényesíthető.

Ez azt jelenti, hogy 2024-ben havonta

- egy gyermeknél 10 000 HUF-tal (25 EUR),
- kettőnél gyermeknél 40 000 HUF-tal (100 EUR),
- három gyermeknél 99 000 HUF-tal (247 EUR) magasabb a család nettó jövedelme.

Négy- vagy több gyermeket nevelő anyák kedvezménye

2020. január 1-től minden négy- vagy többgyermekes édesanya mentesül a teljes személyi jövedelemadó (jelenleg 15%) megfizetése alól.

25 év alatti fiatalok kedvezménye

2022. január 1-től nem kell személyi jövedelemadót fizetniük a 25 év alatti fiataloknak, ha havi jövedelmük nem haladja meg az átlagbér mértékét (2024-ben 576 601 HUF-ot, azaz 1 441 EUR-ot). 2024-ben a kedvezmény így havonta maximum 86 490 HUF (216 EUR) adómentesítést jelent, ennyivel több bért kaphatnak kézhez a fiatalok. Ha a bérük ennél több, akkor az 576 601 HUF feletti összeg után kell adót fizetniük. Abban a hónapban vehető utóljára igénybe, amikor a jogosult betölti a 25. életévét.

30 év alatti anyák kedvezménye

2023. január 1-től azok a nők, akik 30 éves koruk betöltése előtt gyermeket vállalnak, egészen 30 éves korukig személyi jövedelemadó-mentességet kapnak az átlagbért terhelő adó mértékéig. A kedvezmény 2024-ben 576 601 HUF (1 441 EUR) havi jövedelemig jár, és havonta maximum 86 490 HUF (216 EUR) adómentesítést jelenthet. Ha a bérük ennél több, akkor az 576 601 HUF feletti összeg után kell adót fizetniük. Ez a kedvezmény és a 25 év alatti fiatalok kedvezménye egyszerre nem érvényesíthető.

Első házások adókedvezménye

Ha a házastársak legalább egyike első házasságát kötötte, akkor havonta 5 000 HUF-tal (12 EUR) nőhet a jövedelmük 2 éven keresztül az egybekelést követően.

Babaváró támogatás

2019. július 1. és 2023. december 31. között minden házaspár, ahol a feleség 18 és 41 év közötti volt, 10 millió HUF (25 000 EUR) kamatmentes, szabad felhasználású kölcsönt igényelhetett. 2024 után azon házaspárok számára érhető el a babaváró, ahol a feleség 18 és 30 év közötti, és legalább egyikük 3 év biztosítási jogviszonnyal rendelkezik. A kölcsön összege 2024-től maximum 11 millió HUF (27 500 EUR). Amennyiben a feleség elmúlt 30 éves, de még nem töltötte be a 41. életévét, és igazolja a legalább 12. hetet betöltött várandósságát, akkor a házaspár továbbra is jogosult a támogatás igénybevételére.

A hitel törlesztőrészlete legfeljebb havi 51 ezer HUF (127 EUR), futamideje pedig 5-20 év. Ha a kölcsönkérelem benyújtását követően a családba 5 éven belül egy gyermek születik, akkor 3 évig nem kell a törlesztőrészletet fizetniük, és a teljes futamidőre jogosulttá válnak

a kamatmentes törlesztésre, ikergyermekek esetén 5 év a törlesztési szüneteltetés. Ha megszületik a második gyermek, újabb 3 évre szünetel a törlesztés, és a tartozás 30%-át elengedik. Ha megérkezik a harmadik gyermek is, akkor pedig a teljes fennmaradó tartozás elengedésre kerül. A gyermekszámba csak a hitelkérelem benyújtását követően született vagy örökbefogadott gyermekek számítanak be.

Ha nem születik gyermek, az addig felvett kamattámogatást vissza kell fizetni, és a piacihoz hasonló kamatozásúvá válik a fennmaradó tőkerész törlesztése. Van lehetőség méltányosságra, amikor nem kell a büntetőkamatot visszafizetni, illetve mentesülhet a pár a kamattámogatás visszafizetési kötelezettsége alól, például, ha igazolni tudják, hogy több alkalommal is sikertelenül vettek részt reprodukciós eljárásban, esetleg a kezelés közben derült ki, hogy nem lehet gyermeke a párnak.

Diákhitelhez kapcsolódó kedvezmények

2023. január 1-től a 30 év alatti édesanyáknak, ha felsőoktatási tanulmányaik alatt vagy azok sikeres befejezését követően 2 éven belül gyermeket szültek vagy fogadtak örökbe, a hallgatói hiteltartozása teljes összegét elengedik (30 év alatti anyák diákhitel-tartozásának elengedése).

A diákhitellel tartozó édesanyáknak a 2. gyermekük megszületése (örökbefogadása) esetén elengedik a diákhitel-tartozás felét, 3. vagy további gyermek megszületése (örökbefogadása) esetén pedig a teljes fennálló tartozást (diákhitel-tartozás elengedése).

A diákhitellel tartozó nők a várandósság 91. napjától 3 évig kérhetik a törlesztési kötelezettségük felfüggesztését, ezalatt a diákhitel-tartozásuk nem növekszik, mivel a kamatok fizetését az állam átvállalja (diákhitel kamattámogatása és törlesztés felfüggesztése).

A csed/gyed/gyes idejére szintén lehet kérni a törlesztési kötelezettség szüneteltetését és a kamattámogatást, ezt a kedvezményt bármelyik jogosult szülő (akár az apa is) igénybe veheti (diákhitel kamattámogatása és törlesztés felfüggesztése).

Ingyenes tankönyv

Magyarországon valamennyi köznevelésben résztvevő tanuló ingyen kapja a tankönyveit. A tankönyvtámogatás alanyi jogon jár első osztálytól, azaz 6 éves kortól a középiskola végéig, általában a gyermekek 18 éves koráig.

Otthonteremtés

CSOK Plusz

2016 óta a Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK), ami egy vissza nem térítendő állami támogatás és a hozzá kapcsolódó kedvezményes CSOK hitel segítik a gyermekes családokat abban, hogy nagyobb, számukra jobban megfelelő saját otthon tudjanak vásárolni. A CSOK-nak köszönhetően nyolc év alatt minden negyedik magyar család tudott jobb, újabb otthonba költözni. A CSOK szabályai 2024. január 1-től módosultak és bevezetésre került a CSOK Plusz.

A CSOK Pluszt azok a házaspárok vehetik igénybe, ahol a feleség még nem töltötte be a 41. életévét és akik gyermek/gyermekek vállalását tervezik. A gyermekek száma alapján legfeljebb 15, 30 vagy 50 millió HUF (37 500 EUR, 75 000 EUR, 125 000 EUR) összegben igényelhető, maximum 3%-os kamattal. Az első gyermek érkezésekor legfeljebb 1 évig szünetel a kölcsön törlesztése, a második, és minden további baba után pedig 10-10 millió HUF-al (25 000 – 25 000 EUR) csökken a kölcsön tőketartozása. A kölcsön felvétele utáni első évben – ha még nem érkezik gyermek – csak a törlesztőrészlet kamatrészét kell megfizetni, a tőkerészét nem.

	1 vállalt gyermek	2 vállalt gyermek	3 vállalt gyermek
0 meglévő gyermek	<p>15 millió HUF (37 500 EUR) kölcsön és a gyermek születésekor egyéves moratórium</p>	<p>30 millió HUF (75 000 EUR) kölcsön, első gyerek születése: egyéves moratórium második gyerek születése: 10 millió HUF (25 000 EUR) elengedése a tőkerészből</p>	<p>50 millió HUF (125 000 EUR) kölcsön, első gyermek születése: egyéves moratórium, második gyermek születése: 10 millió HUF (25 000 EUR) elengedése a tőkerészből harmadik gyermek születése: 10 millió HUF (25 000 EUR) elengedése a tőkerészből</p>
1 meglévő gyermek	<p>30 millió HUF (75 000 EUR) kölcsön és a gyermek születésekor egyéves moratórium</p>	<p>50 millió HUF (125 000 EUR) kölcsön, első gyermek születése: egyéves moratórium, második gyermek születése: 10 millió HUF (25 000 EUR) elengedés a tőkerészből</p>	
2 meglévő gyermek	<p>50 millió HUF (125 000 EUR) kölcsön és a gyermek születésekor egyéves moratórium</p>	<p>10 millió HUF (25 000 EUR) elengedés a tőkerészből</p>	
3 vagy több meglévő gyermek			

Az igénylés további feltétele a legalább 2 éve fennálló társadalombiztosítási-jogviszony és a köztartozásmentesség. A gyermekek megszületésére határidőt szab az állam, egy gyermek vállalása esetén 4 év, két gyermek vállalása esetén 8 év és három gyermek esetén 10 év. Ha a házaspár a gyermekvállalást örökbefogadással kívánja teljesíteni,

a gyermekvállalás teljesítésére vonatkozó határidő 2 évvel meghosszabbítható. A CSOK Plusz célja, hogy a valós lakáscélokat támogassa, ezért az első közös otthon megszerzésénél a lakás ára a 80 000 000 HUF-t (200 000 EUR), egyéb esetekben pedig a 150 000 000 HUF-t (375 000 EUR) nem haladhatja meg.

A CSOK Plusz a Falusi CSOK-kal együtt is igényelhető. A CSOK Pluszsal vásárolt otthonok esetén a családok mentesülnek a 4%-os visszterhes vagyonaátruházási illeték megfizetése alól.

Falusi CSOK

2019. július 1-től érhető el a Falusi CSOK, mely az átlagosnál nagyobb mértékben csökkenő lakosságú településeken igényelhető vissza nem térítendő támogatás formájában. A Magyar Falu Program keretében több mint 2600, legfeljebb 5000 fős településen vehető igénybe használt lakás vásárlására, bővítésére, korszerűsítésére, meglévő használt lakás bővítésére, korszerűsítésére vagy új, egylakásos lakóépület vásárlására vagy építésére.

A Falusi CSOK kedvezmény mértéke:

használt lakás vásárlására bővítéssel és/vagy korszerűsítéssel, valamint új egylakásos lakóépület vásárlása vagy építése esetén:

- egy (meglévő vagy vállalt) gyermek esetén: 1 000 000 HUF (2 500 EUR);
- két (meglévő vagy vállalt) gyermek esetén: 4 000 000 HUF (10 000 EUR);
- három vagy több (meglévő vagy vállalt) gyermek esetén: 15 000 000 HUF (37 000 EUR).

Az összeg maximum 50%-a fordítható használt lakás vásárlására, a maradék bővítésre, korszerűsítésre.

Meglévő lakás korszerűsítése/bővítése esetén:

- egy gyermek esetén: 600 000 HUF (1 500 EUR);
- két gyermek esetén: 2 000 000 HUF (5 000 EUR);
- három vagy több gyermek esetén: 7 500 000 HUF (18 750 EUR).

A vissza nem térítendő állami támogatás mellé felvehető kamattámogatott lakáshitel is, használt és új ingatlan vásárlásakor egyaránt: maximum 10 millió HUF (25 000 EUR) a kétgyermekesek és maximum 15 millió HUF (37 500 EUR) a három- vagy több gyermekesek esetében.

A Falusi CSOK-kal vásárolt lakóingatlanok esetén a családok mentesülnek a 4%-os vagyonaátruházási illeték megfizetése alól.

Jelzáloghitel-elengedés

A gyermek születése vagy örökbefogadása előtt felvett lakóingatlan fedezetű jelzáloghitel-tartozás a második gyermeket vállaló családok esetén 1 millió HUF-fal, a harmadik vagy többedik gyermeket vállalók esetén 4 millió HUF-fal, és minden további gyermeknél további 1-1 millió HUF összeggel csökkenhet.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Magyarországon 2023-ban a kisgyermekes édesanyák foglalkoztatási aránya (a 18-64 évesek körében) 71,1% volt, az apáké 92,3%. A férfiak és nők esetében is nőtt a kisgyermekes szülők foglalkoztatásának aránya: 2006-ban a nők esetében még a 2023-as adat fele, 34,1% volt a 6 év alatti gyermekesek foglalkoztatási rátája, a férfiaknál pedig 79,2%. Az uniós átlagnál kevésbé elterjedt a részmunkaidős munkavégzés: 2023-ban a nők 5,9%-a, míg a férfiak 2,4%-a dolgozott heti 40 óránál alacsonyabb óraszámban. A 2009-es férfi és a női adatokhoz viszonyítva a férfiak esetében 1,2 százalékpontos, a nők esetében 0,6 százalékpontos csökkenés figyelhető meg.

Gondozói szabadság

Magyarországon évente 5 nap fizetetlen szabadság illeti meg azt a munkavállalót, aki a súlyos egészségügyi állapotú hozzátartozóját vagy a háztartásában élő gondozza. Mindkét szülőt pótszabadság illeti meg a 16 évnél fiatalabb gyermekeik után: egy gyermek után 2, két gyermek után 4, három vagy több gyermek után 7 munkanap, ami alatt a keresete 100%-ának megfelelő távolléti díj illeti meg a munkavállalót. A pótszabadság fogyatékkal élő gyermekenként 2 munkanappal nő.

Gyermekek otthongondozási díja

A gyermekápolási táppénz a 12 éven aluli gyermek betegsége alatt jár a munkavállaló szülőnek. Időtartama a gyermek életkorától függ: 1 éves kor alatt nincs időbeli korlátozás; 12-35 hónapos gyermeknél legfeljebb 84 nap; 36-71 hónaposnál 42 nap; és 6-12 év közötti gyermek esetén pedig 14 nap jár évente. Az egyedülálló szülők kétszeres szabadságra jogosultak. A szabadság családi jogosultság, a táppénz pedig a tényleges kereset 50 vagy 60%-a egy bizonyos összeghatárig. A táppénz maximálisan folyósítható naptári napi összege a minimálbér kétszeresének harmincad része, 2024-ben napi bruttó 17 787 HUF (44 EUR).

A tartósan beteg (előreláthatóan 3 hónapnál hosszabb időre ápolásra szoruló) vagy súlyos fogyatékkal élő, önmagát ellátni képtelen gyermekét ápoló szülő (örökbefogadó is) pénzbeli támogatásra jogosult. Az összeg 2024-ben 266 800 HUF (667 EUR), melyből 10% nyugdíj járulékot vonnak le. A két beteg gyermeket nevelők ennek az összegnek a másfélszeresét kapják, 400 200 HUF-ot (1 000 EUR). Az ellátás mellett legfeljebb napi 4 órában lehet otthonon kívüli keresőtevékenységet folytatni, az otthoni munkavégzés időtartama nincs korlátozva.

Rugalmas munkafeltételek

A szoptató anyákat az első 6 hónapban naponta 2x1 óra (ikreknél 2x2 óra), a következő 3 hónapban pedig naponta 1 óra (ikreknél 2 óra) munkaidőkedvezmény illeti meg.

A szülői szabadságról visszatérő szülőt megilletik a rugalmas munkafeltételek, ha a szülő kéri, akkor a gyermek 4 éves koráig a munkáltató köteles teljes munkaidő helyett rész-munkaidőben foglalkoztatni. Nagycsaládos szülők a legkisebb gyermek 6 éves koráig kérhetnek rugalmas munkafeltételeket.

Kisgyermek napközbeni ellátása

A bölcsődék 20 hetes kortól 3 éves korukig fogadják a gyermekeket. A bölcsődei rendszer 2017-es átalakítása óta több bölcsőde típus közül választhatnak a szülők, a hagyományos intézményes bölcsődek mellett megjelentek a mini, a családi és a munkahelyi bölcsődek is. Minden olyan településen, ahol 40-nél több 3 év alatti gyermek él, meg kell szervezni a bölcsődei ellátást, amit az önkormányzatok önállóan, megállapodással és társulásban is megtehetnek. A bölcsődei ellátás az önkormányzatok által fenntartott intézményes bölcsődékben többnyire ingyenes, általában csak a gyermekékeztetésért kell fizetni, azonban a három- vagy többgyermekes családok gyermekei, valamint a tartósan beteg, vagy fogyatékossgal élő gyermekek számára ez is ingyenes. 2024 szeptembertől a Magyar Államkincstár havonta 50 ezer HUF támogatást nyújt azoknak a vidéken élő dolgozó szülőknek, akiknek a gyermeke bölcsődébe jár, ezt a támogatást a bölcsődei gondozási és/vagy étkezési díjakra tudják fordítani. A gyermeket egyedül nevelő szülő, valamint a sajátos nevelési igényű, korai fejlesztésre jogosult, a tartósan beteg vagy fogyatékossgal élő gyermeket nevelő szülő számára gyermekenként legfeljebb havi 65 000 Ft támogatás nyújtható.

Magyarországon 3 éves kortól 6 éves korig kötelező és ingyenes az óvoda, ahol a gyermekek ingyenesen étkezhetnek a család jövedelme, illetve egyéb szempontok (pl. családban nevelt gyermekek száma) függvényében. Az ingyenes étkezésre a gyermekek körülbelül háromnegyede jogosult. Az általános iskolai oktatás 6 éves korban kezdhető meg.

2023-ban a 0-3 éves gyermekek 20%-a részesült bölcsődei ellátásban (amagán gyermek-felügyeletet is beleértve), amely háromszoros növekedés 2005-höz képest, amikor ez az adat csak 7% volt. 2024-ben már minden harmadik magyar településen van bölcsőde, a bölcsődei ellátás országos lefedettséggel minden járásban elérhető.

A 3-6 éves korúak 100%-a járt óvodába 2023-ban, ami 15 százalékpontos növekedést mutat a 2005-ös adatokhoz képest, amikor is a részvételi arány 85% volt.

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	391 415	414 989	450 415	516 100	520 971	542 051
éveszületés (fő)	3 957	4 165	4 476	4 395	4 309	4 374
halálozás (fő)	2 935	3 267	3 342	4 163	4 182	4 164
bevándorló (fő)	n.a	5 465	17 051	18 148	34 964	42 239*
kivándorló (fő)	n.a	3 806	8 303	13 509	13 166	21 279*
házasságkötés (eset)	2 194	2 562	3 034	2 276	2 546	2 036*
válás (eset)	*	42	371	320	502	501*
TTA	1,48	1,45	1,37	1,13	1,08	n.a.

Forrás: Eurostat, * törvényesen nem volt rá lehetőség, ** Málta Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Málta népessége a 2000-es évektől kezdve folyamatosan növekszik, 2023. január 1-jén 542 051 fő volt, ami jelentős, 38,5%-os növekedés 2001-hez képest. A hivatalos statisztikák szerint Máltán nem beszélhetünk különböző etnikumokról, habár afrikai közösségek is élnek a szigeten.

Az ország korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, ahol a 30 év alatti korosztályok létszáma meredeken csökken.

Az élveszületések száma 10,5%-kal, a halálozások száma pedig 41,9%-kal emelkedett 2001 és 2023 között, 2016-ig inkább növekedő tendenciát mutatott, majd hullámzóan alakult, és 2020-tól 4 300-4 400 körül állandósult. A halálozások száma 2016 után jelentősen megemelkedett, az utóbbi három évben azonban stagnált. Habár a vizsgált időszak utolsó éveiben a születések és halálozások száma közötti különbség csökkent, azonban még mindig a természetes növekedés jellemző az országra.

2011-től mind a bevándorlás, mind a kivándorlás növekedett Máltán. 2011 és 2023 között 5 465-ről 42 ezer főre nőtt a bevándorlók száma, ami több mint hét és félszeres emelkedést jelent. A kivándorlásnál kisebb mértékű a növekedés, de 2011-ről 2023-ra több mint öt és félszeresére emelkedett az emigrálók száma. Az ország vándorlási egyenlege pozitív, aminek köszönhetően a népesség folyamatosan növekszik.

A házasságkötések száma 2001-ről 2016-ra jelentősen megugrott, majd 2017-től kezdve csökkent, és 2020-ban tovább esett, ami vélhetően a koronavírus-járvány miatti korlátozásokkal magyarázható. Ugyanakkor a korlátozások feloldása után sem tért vissza a korábbi házasságkötési kedv, bár 2022-ben emelkedett, azonban összességében így is 7,2%-kal csökkent a házasságkötések száma 2001 és 2023 között.

A válás 2011-ig nem volt lehetséges Máltán (ebben az évben 42 válást regisztráltak), azonban az engedélyezést követően 2011-ről 2021-re közel nyolcszorosára emelkedett a válások száma. A 2022-es hirtelen növekedés (502 válás) azzal is összefügghet, hogy 2020-ban módosították a szabályozást, és a korábban elvárt 4 év különélés 6 hónapra csökkent. 2023-ban nem nőtt tovább a válások száma, 501 válást regisztráltak, ami tizenkétszerese a 2011-es számnak.

Máltán a termékenységi ráta alakulása azt mutatja, hogy összességében jelentősen csökkent a gyermekvállalási kedv 2001 és 2022 között. 2001-ben az 1,48-as érték még meghaladta az uniós átlagot (1,43). 2022-re ez jelentősen visszaesett, és az 1,08-as arányszám az európai uniós értékek közül a legalacsonyabb volt, messze elmaradt az uniós átlagtól (1,46). 2017 óta Málta az unió legalacsonyabb termékenységgel rendelkező országa.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások¹

A 2020. január 1-től bevezetett gyermekszületési vagy örökbefogadási bónuszt (*Bonus Għal Twelid ta' Tarbija jew Addozzjoni*) az újszülött édesanyja vagy az újszülött gyermeket örökbe-fogadó kapja, amennyiben a gyermek érkezését megelőző 10 évben máltai lakóhellyel rendelkezett. Az összege egyszeri 400 EUR. Ha az anya egynél több gyermeket szül vagy fogad örökbe, akkor minden újszülött vagy örökbefogadott gyermek után jár a bónusz.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások²

Munkavállaló vagy vállalkozó anyák számára a szülési szabadság összesen 18 hét, amelyből 10 hetet a szülést követően kell kivenni, 8 hét pedig szabadon, a szülés előtt vagy után is felhasználható.

Az első 14 hétre jutó támogatást a munkaadó fizeti, ami az anya keresetének 100%-a, felső határ nélkül (*beneficċju tal-Maternità*). A szülési szabadság fennmaradó 4 hetére a máltai kormány biztosítja az ellátást (*beneficċju dwar Liv tal-Maternità*), amelynek összege a törvényes minimálbérnek fel meg, 2023-ban heti 193 EUR volt. Örökbefogadó szülők is jogosultak erre a juttatásra. Munkanélküli anyák számára a szülési szabadság 14 hét, amely időszakra heti 101 EUR ellátást kapnak.

Apaszabadság³

Az apa 10 munkanap fizetett szabadságra jogosult, amely alatt a teljes fizetését kapja, felső határ nélkül. A szabadságot a gyermek születését vagy örökbefogadását követő 15 napon belül, egyben kell kivennie.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások⁴

A gyermekgondozási szabadság egy fizetés nélküli jogosultság Máltán, amihez legalább 12 hónap folyamatos munkaviszony szükséges. A magánszektorban dolgozók esetében mindkét szülőnek 4 hónap (azaz összesen 8 hónap) jár, míg a közszférában dolgozóknak 12 hónap. A szabadság a gyermek 8 éves koráig vehető igénybe, akár több részletben is (4, 6 vagy 9 hónapos összefüggő időszakokban), és megosztható a szülők között, ha mindketten közgazgatási alkalmazottak. A magánszektorra vonatkozó 4 hónapot 1-1 hónapos időszakokra lehet bontani, és a gyermek 10 éves koráig lehet kivenni – teljes munkaidőben

¹ <https://socialsecurity.gov.mt/en/information-and-applications-for-benefits-and-services/family-benefits/child-birth-and-adoption-bonus/>

² <https://dier.gov.mt/en/Employment-Conditions/Leave/Pages/Maternity-Leave.aspx>

³ <https://dier.gov.mt/en/Employment-Conditions/Leave/Pages/Birth-Leave.aspx>

⁴ <https://dier.gov.mt/en/Employment-Conditions/Leave/Pages/Parental-Leave.aspx>

vagy részmunkaidőben, szakaszosan vagy időkreditrendszerben is kiadható. A szülők nem lehetnek egyidejűleg szülői szabadságon.

A közigazgatásban dolgozók a gyermek 10 éves koráig egyszeri 5 éves karrierszünetet is igénybe vehetnek Máltán. Ez fizetetlen, ugyanakkor társadalombiztosítási jogosultságnak (ügynevezett jóváírásnak) minősül a 6 év alatti gyermeket gondozó szülők és törvényes gyámok esetében. A jóváírások az első három gyermek után járnak, még akkor is, ha a szülő nem tér vissza a munkába. Az 5 évet egybefüggő blokkban kell teljesíteni, de 3 hónap többszörösére csökkenthető (pl.: 36, 39, 42 hónapra). Ha az 5 évet nem használják ki teljes egészében, a még ki nem vett szabadságot ki lehet venni a következő időszakokra egy másik gyermek/gyermeknek gondozása céljából. A szakmai szünetet mindkét szülő egyszerre veheti igénybe, ha mindketten közigazgatási alkalmazottak. A magánszektorban ilyen lehetőségről a munkáltató dönt.⁵

Családi pótlék

A családi pótlék (*Allowance tat-Tfal*) jövedelemfüggő juttatás, amely a gyermek 16 éves koráig jár, vagy 21 éves korig, ha továbbtanul. Rendszerint az anyának folyósítják.

Minimális összege gyermekenként 450 EUR évente, maximális összege a gyermekek számának függvényében havonta:⁶

- Egy gyermek: 104 EUR;
- Két gyermek: 209 EUR;
- Három gyermek: 313 EUR;
- Négy gyermek: 417 EUR;
- Minden további gyermek: 104 EUR.

Ha a két szülő éves összjövedelme 27 006 EUR alatt van, akkor a 27 006 EUR-ból kivonják a jövedelmüket, és a különbség 6,5%-át kapják minden gyermek után. A 27 006 EUR jövedelmi küszöb felett gyermekenként évi 450 EUR-t folyósítanak a családoknak.

A fentiekén felül a 27 006 EUR jövedelemhatárt meghaladó családok 390 EUR egyösszegű éves kiegészítést is kapnak, azok a családok pedig, amelyek jövedelme a küszöbérték alatt van, 410 EUR-t.

Az egyedülálló szülők a családi pótlék mellett szociális támogatásra (*Ghajjnuna Soċjali*) is jogosultak, ha munkanélküliek vagy alacsony jövedelműek. A szociális támogatás összege heti 111 EUR személyenként, plusz heti 8 EUR a háztartás minden további tagja után. Fogyatékossgal élő gyermeket gondozó szülő további 30 EUR támogatásban részesül hetente, a szülők jövedelmétől függetlenül. Ezt a juttatást (*Allowance għal tfal b'Diżabilità*) minden olyan család megkapja, amelynek gyermekei testi vagy szellemi fogyatékossgal élnek, és akik ugyanezen fogyatékossg miatt nem részesülnek más társadalombiztosítási juttatásban.

⁵ Blum et al. Leave Policies 2023

⁶ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1121&langId=en&intPageId=4690>

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény⁷

Máltán a személyi jövedelemadó mértéke sávos, az éves jövedelem 60 000 EUR feletti részére egységesen 35%, 60 000 EUR alatt pedig 0-15-25%, a jövedelem függvényében. A 18 év alatti (és saját jogon legfeljebb évi 3 400 EUR jövedelmű) gyermeket nevelő szülők magasabb jövedelemhatárig vehetik igénybe a kisebb adókulcsot. A szülők számára biztosított sávoknál is kedvezőbb adózás illeti meg a házaspárokat, amire bizonyos esetekben az egyedülálló szülők vagy özvegyek is jogosultak lehetnek.

Otthonteremtés

Nincs ilyen jellegű támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

2023-ban a 15-64 éves nők foglalkoztatási rátája 70,7% volt (EU-átlag: 65,7%), a férfiaké pedig 84,5% (EU-átlag: 75,1%). 2009 és 2023 között Máltán a foglalkoztatottság jelentősen nőtt. 2009-ben még csupán a nők 38%-a, a férfiaknak pedig 71,9%-a dolgozott. A kisgyermekes (a 18-64 éves 6 éven aluli gyermeket nevelő) nők foglalkoztatási aránya 73,7% volt 2023-ban (EU-átlag: 66,4%); férfiak esetében ugyanez 95,2% (EU-átlag: 89,6%). 2009-hez képest jelentős mértékben nőtt a dolgozó kisgyermekes anyukák aránya (2009: 38,2%, 2023: 73,7%). A férfiak esetében is növekedés látható, azonban korántsem olyan jelentős mértékű, mint a hölgyeknél (2009: 90,5%, 2023: 95,2%). A 15-64 éves részmunkaidőben dolgozó nők aránya 2023-ban 18%, a férfiak esetében ugyanez 5,5% volt, ami mindkét esetben az uniós átlag alatt van (28,5%, illetve 8,4%). 2009 és 2023 között a nők esetében csökkent a részmunkaidőben dolgozók aránya (23,4%-ról 18,0%-ra), ezzel szemben a férfiaknál valamelyest nőtt ez az arány (4,6%-ról 5,5%-ra).

Gondozói szabadság

Minden munkavállalónak joga van évi 5 munkanap fizetés nélküli ápolási szabadságra, amelyet súlyos egészségügyi ok miatt vehet igénybe hozzátartozó vagy a munkavállalóval egy háztartásban élő személy ápolására. A munkavállalónak orvosi igazolást kell benyújtania arról, hogy a hozzátartozó vagy a munkavállalóval közös háztartásban élő személy betegségben szenved, és gondozásra szorul.⁸

⁷ <https://taxsummaries.pwc.com/malta/individual/taxes-on-personal-income>

⁸ <https://dier.gov.mt/en/Employment-Conditions/Leave/Pages/Carers-Leave.aspx>

Azok a közigazgatási dolgozók, akik letöltötték a próbaidejüket, legfeljebb 1 éves fizetés nélküli szabadságot igényelhetnek az eltartott idős szülők, gyermekek, házastárs vagy élettárs ápolása céljából (évente megújítható).

Rugalmas munkafeltételek

A nők a szoptatás idejére munkanaponként legfeljebb 1 óra fizetett szabadságot kapnak, amelyet naponta vagy 1x60 perces, vagy 2x30 perces vagy 3x20 perces intervallumban vehetnek ki.

A szülők a gyermekük születésétől számított 12 hónapig nem kötelezhetőek túlórára.

A közigazgatásban legalább 3 hónapos szolgálati idővel rendelkezők 12 hónapig rugalmas munkaidőt igényelhetnek. A közigazgatásban dolgozók csökkentett munkaidőben is dolgozhatnak (azaz heti 20 és 35 óra között), amíg gyermekük be nem tölti a 16. életévét. Továbbá a közigazgatásban dolgozók 2023-tól a heti munkaidejük legfeljebb 20%-át távolról is ledolgozhatják a szokásos munkaidőben. 2019-es adatok alapján a közigazgatáson belüli részmunkaidő csökkent, ugyanakkor a távmunka közel 5%-kal bővült.

Máltán 100 óra (60 óra a kezelés alatt álló személynek, 40 óra a párjának) teljes mértékben fizetett szabadság jár a reprodukciós eljárásban részesülők számára. Mindkét szülő egyidejűleg is igénybe veheti, és legfeljebb 3 asszisztált reprodukciós eljárásra van mód, ami összesen 300 órát jelent.⁹

12 hónap alatt bármilyen indokkal lehetőség van 3 hónap fizetés nélküli szabadságra, beleértve a munka és a magánélet egyensúlyának megteremtését is. A munkavállalók fizetett házassági szabadságra jogosultak, amit az a szektor szabályoz, amelyben foglalkoztatják őket. Ez minimum 2 munkanapot jelent a házasságkötést követően.¹⁰

Kisgyermek napközbeni ellátása

Máltán a kisgyermekkorú nevelés és gondozás három szakaszból áll: a gyermekgondozás (0-3 éves korú gyermekek számára), az óvodai ellátás (3-5 éves gyermekek számára), illetve a kötelező általános iskolai oktatás első 2 éve (5-7 éves gyermekek számára). Az első kettőben a részvétel nem kötelező. A bölcsőde (0-3 éves korú gyermekeknek) 2017 óta ingyenes azon gyerekek számára, akiknek szülei dolgoznak vagy tanulnak, étkezési díjat ugyanakkor nekik is kell fizetni. A választható óvodai ellátás, illetve a kötelező általános iskolai oktatás első 2 éve minden gyermek számára ingyenes, étkezési díjat ugyanakkor kell fizetni.

2023-ban Máltán a 0-3 éves gyermekek 51%-a részesült gyermekgondozási ellátásban, amely magasabb az uniós átlagnál (37%) és jelentős növekedést jelent a 2005. évi adathoz képest (5%). Ugyanebben az évben a 3-6 éves máltai gyermekek 93%-a járt óvodába, meghaladva az uniós átlagot (89%), amely a 2005. évi adathoz képest (65%) jelentős növekedést jelent.

⁹ <https://dier.gov.mt/en/Employment-Conditions/Leave/Pages/IVF-Leave.aspx>

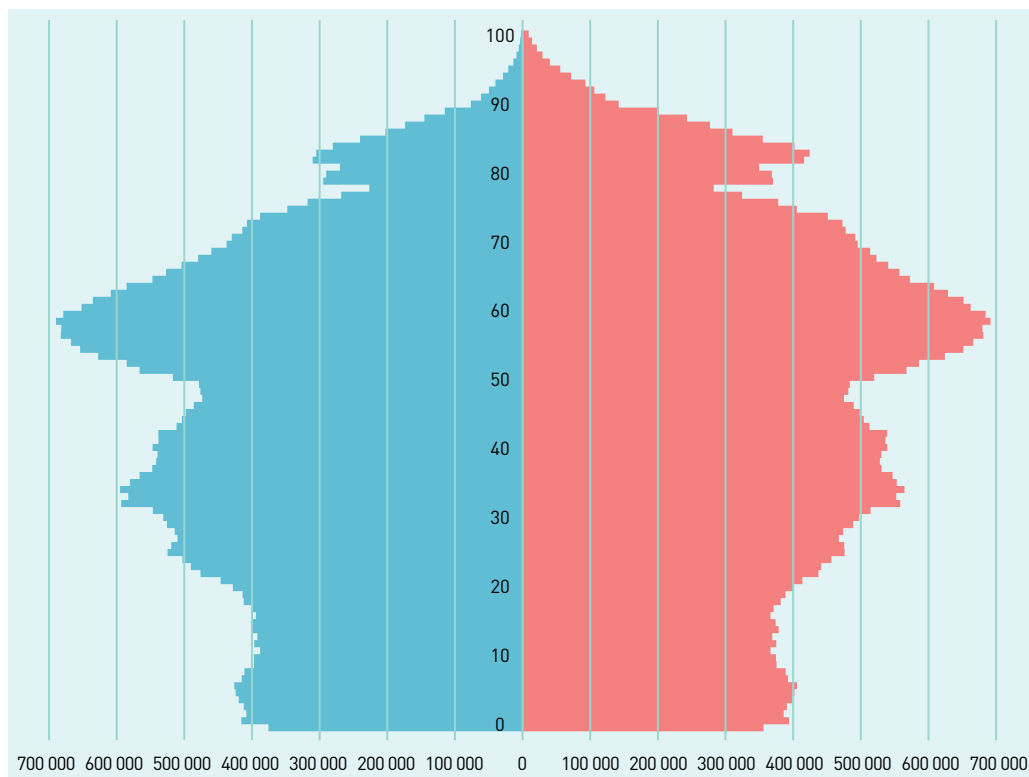
¹⁰ <https://dier.gov.mt/en/Employment-Conditions/Leave/Pages/Marraige-Leave.aspx>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	82 259 540	80 222 065	82 175 684	83 155 031	83 237 124	84 358 845
éveszületés (fő)	734 475	662 685	792 141	795 492	738 819	692 989*
halálozás (fő)	828 541	852 328	910 902	1 023 687	1 066 321	1 028 200*
bevándorló (fő)	879 217	489 422	1 029 852	874 367	2 071 690	n.a.
kivándorló (fő)	606 494	249 045	533 762	543 162	533 485	n.a.
házasságkötés (eset)	389 591	377 816	410 426	357 785	390 743	360 979*
válás (eset)	197 498	187 640	162 397	142 751	137 353*	129 008*
TTA	1,38	1,39	1,60	1,58	1,46	1,35*

Forrás: Eurostat, *Német Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Az ezredforduló után a német állam kilenc évig tartotta 82 millió feletti népességét, mely 2009-től kezdett el csökkenni, de még ekkor is meghaladta a 80 milliót. 2015-ben újra növekedni kezdett a népességszám, és 2023. január 1-jén elérte a 84 358 845 főt.

Körülbelül 14 millió külföldi élt Németországban 2023 végén.¹ A Szövetségi Statisztikai Hivatal adatai szerint a teljes külföldi lakosság harmada az EU-ból, míg kétharmada az unión kívülről származik. A három legnagyobb csoportot a törökök (1,5 millió fő; 11%), az ukránok (1,2 millió fő; 9%) és a szíriaiak (1 millió fő; 9%) alkotják. Szintén az 1 millió főt közelíti a lengyel és román állampolgárok száma is.

Németország korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, a 30 év körüli korosztályban figyelhető meg csak némi emelkedés.

Az élveszületések száma 2001 és 2021 között 61 ezer fővel nőtt, majd 2023-ig több, mint 100 ezer fővel csökkent, így 2001 és 2023 között összeségében 5,6%-os csökkenés figyelhető meg. A halálozások száma fokozatosan emelkedett, és az elmúlt három évben már meghaladta az 1 millió főt. 2001 és 2023 között jelentős volt a növekedés (24,1%). A halálozások száma a vizsgált években rendre meghaladta a születések számát, míg azonban 2001-ben még 94 ezer fő volt a természetes fogyás, addig 2023-ra már meghaladta a 335 ezer főt.

Az ország lakosságszámának növekedése a pozitív vándorlási egyenlegnek köszönhető. A bevándorlás kiugróan magas volt a migrációs válság idején, 2014-ről 2015-re mintegy duplájára emelkedett a bevándorlók száma. 2014-ben 884 893 bevándorlót regisztráltak, 2015-ben pedig már 1 571 047 külföldi állampolgár érkezett az országba. 2022-ben a bevándorlók száma meghaladta a 2015-ös értéket, és több, mint 2 millió ember érkezett, így 2001 és 2022 között 135,6%-kal nőtt a számuk. A kivándorlók száma 2009-től előbb csökkent, majd 2013-tól kezdve újra emelkedett. 2001-ről 2022-re összeségében 12%-kal kevesebben hagyták el Németországot.

A házasságkötések számánál ingadozás figyelhető meg. 2011-től növekedett, és 2016-ban már közel 20 ezerrel több házasságot kötöttek, mint 2001-ben. Ezután csökkenni kezdett a házasságkötések száma, majd 2022-ben, a koronavírus-járványt követően megugrott az egybekelők száma, és 390 743 pár kötött házasságot. 2023-ra ez már nem tartott ki, közel 30 ezer fővel kevesebben kötötték össze az életüket, mint 2022-ben, és 7,3%-kal kevesebben, mint 2001-ben. A mai Németország területén csak az első világháború idején, 1915-1918 között jegyezték fel ennél kevesebb házasságkötést.

¹ <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/nowcast-foreigner-citizenship-time-series.html>

A válások száma 2011 óta folyamatosan csökken, kivéve a 2019-es évet, ahol az előző évhez képest kismértékű növekedés történt. 2023-ban mintegy 31%-kal kevesebb válást regisztráltak, mint 2011-ben. A válások száma 2023-ban is csökkent, és 2001-hez képest 34,7%-kal volt kevesebb a válások száma.

A termékenységi arányszám 2001-ben 1,38 volt, ami 2009-től 2016-ig folyamatosan növekedett, amikor is 1,60 volt. 2016 után 1,5 és 1,6 közötti értékek voltak. 2022-ben pedig jelentősen csökkent (1,46), pont az uniós átlagra. A visszaesés 2023-ban tovább folytatódott (1,35).

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Nincs ilyen jellegű támogatás Németországban.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság (*Mutterschaftsurlaub/Mutterschutzfrist*) hossza 14 hét, amelyből 6 hét a szülés előtt vehető ki, a szülés után pedig legalább 8 hét igénybevétele kötelező. Koraszülés vagy többes szülések esetén ez 4 héttel emelkedik, és a szülés után 12 hét vehető igénybe.²

A csecsemőgondozási ellátás (*Mutterschaftsgeld*) a munkavállaló, egészségbiztosítással rendelkező anyák részére jár a szülési szabadság idejére. A csecsemőgondozási ellátás havi összege a szülést megelőző 3 havi átlagkereset 100%-a, ebből napi 13 EUR-t az egészségbiztosítás utal, míg az e feletti részt a munkáltató fizeti.

A biztosított jogviszonnyal nem rendelkező anyák legfeljebb 210 EUR egyszeri ellátást kapnak a szülési szabadság idejére. Az örökbefogadó anyák a szülési szabadságra nem, azonban szülői szabadságra jogosultak.

Apaszabadság

Nincs külön nevesített apaszabadság az országban, az édesapák a szülői szabadságot vehetik igénybe gyermekük születésekor, amelyből 2 hónap kizárólagosan őket illeti meg. A szövetségi családpolitikai miniszter bejelentette, hogy 2024 folyamán törvényben rögzítik az apák 2 hetes fizetett apasági szabadságra való jogosultságát.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A gyermekgondozási szabadság (*Elternzeit*) legfeljebb a gyermek 3 éves koráig vehető igénybe: az édesanya a szülési szabadság lejártát követően, az édesapa pedig legkorábban a gyermek születésének napjától élhet vele. A szülők szabadon eldönthetik, hogy mikor

² <https://familienportal.de/familienportal/familienleistungen/familienleistungen-ueberblick>

és mennyi ideig veszik igénybe a gyermekgondozási szabadságot, illetve két vagy három részre is oszthatják. Az örökbefogadó szülők és a nevelőszülők ugyanolyan feltételekkel jogosultak szülői szabadságra, mint a biológiai szülők. Örökbefogadás esetén a jogosultság a gyermek háztartásba kerülésétől legfeljebb a 8. életévének betöltéséig érvényes.

A gyermekgondozási szabadság igénybevétele független a gyermekgondozást segítő ellátásoktól (*Elterngeld*), juttatás azonban alapvetően a gyermek 2 éves koráig jár. A szülői szabadság ideje alatt a szülőknek nyújtott gyermekgondozást segítő ellátásnak három formája van, amelyek kombinálhatóak:

- szülői támogatás (*Basiselterngeld*);
- szülői támogatás plusz (*ElterngeldPlus*);
- partnerbónusz (*Partnerschaftsbonus*).

A szülői támogatás (*Basiselterngeld*) legfeljebb a gyermek 12 hónapos koráig vehető igénybe. Úgynevezett partnerhónapként 2 hónapnyi extra kifizetésre jogosultak a szülők, ha mindkét szülő igénybe veszi a szülői támogatást, és keresőtevékenységből származó jövedelmük legalább 2 hónapon át csökken (megosztott hónapok) vagy a szülő egyedül neveli gyermekét. A támogatás az előző évi kereset 65%-a, jövedelemtől függően havi 300-1 800 EUR. Munkánélküli szülőket ennek megfelelően havi 300 EUR illet meg. A szülői támogatást igénybe vevő szülő heti 32 órát meg nem haladó részmunkaidős keresőtevékenységet folytathat, ha a szülői támogatást együtt veszi igénybe a szülői támogatás pluszal.

A szülői támogatás plusz (*ElterngeldPlus*) maximum 24 (+4 bónusz) hónapra vehető igénybe a gyermek 2 éves koráig. A szülői támogatás plusz összege a gyermek születése előtti kereset és a jelenlegi kereset különbségének 65%-a, jövedelemtől függően havi 150-900 EUR. A szülői támogatás plusz alapesetben a gyermek 2 éves koráig vehető igénybe, ha azonban a másik szülő is igénybe veszi (heti 24–32 órás részmunkaidőben dolgozva), akkor partnerbónuszként (*Partnerschaftsbonus*) 2-4 hónappal tovább jár. A partnerbónusz összege ugyanúgy számítható, mint a szülői támogatás plusz.

Ha a szülő legalább két 3 évesnél, vagy legalább három 6 évesnél fiatalabb gyermeket, vagy egy fogyatékossgal élő 14 éven aluli testvért nevel, akkor a támogatás összege 10%-kal, legalább havi 75 EUR-val nő a szülői támogatás esetében, és 37,5 EUR-val a szülői támogatás plusz esetében (*Geschwisterbonus*).

Családi pótlék

Családi pótlékre (*Kindergeld*) jogosult minden adófizető, németországi lakóhellyel rendelkező személy saját vagy örökbefogadott, illetve házastársa gyermekei után. Nagyszülők is igénybe vehetik, amennyiben egy háztartásban élnek a gyermekkel. Az ellátás a gyermek 18 éves koráig jár, illetve 21 éves koráig, ha még nem volt munkaviszonya és munkakeresőként regisztrált, vagy 25 éves korig, ha iskolai vagy szakmai képzésben vesz részt, önkéntes szolgálatot teljesít, maximum 4 hónapig tartó képzések közötti átállása van, a gyakornoki

helyek hiánya miatt nem tudja folytatni a szakmai gyakorlatot vagy tartósan beteg, fogyatékkal él. A családi pótlék havi összege gyermekenként 250 EUR életkortól függetlenül.

A kiegészítő pótlékot (*Kinderzuschlag*) a családi pótlék mellett folyósítják olyan családoknak, ahol a család bruttó jövedelme legalább 900 EUR, illetve egyedülálló szülőknél 600 EUR, és a család a teljes szükségletét nem tudja fedezni. Feltétele, hogy a háztartásban 25 év alatti, nem házas gyermek éljen, és a kiegészítő pótlékkal, illetve a lakhatási támogatással együtt el tudják tartani a családot. Összege a család anyagi helyzetétől függ, és gyermekenként maximum 209 EUR havonta.

A kiegészítő családi pótlékban vagy lakhatási támogatásban részesülő családok ún. oktatási és részvételi csomagra (*Bildungs- und Teilhabepaket*) jogosultak, melynek keretében kirándulásokon vehetnek részt a gyermekek, évi 156 EUR támogatást kapnak iskolai felszerelésekre, továbbá ingyenes tömegközlekedési jegyekre, iskolai étkezésre, korrepetálási támogatásra, illetve havi 15 EUR erejéig sport- és kulturális programtámogatásra is jogosultak.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Abban az esetben, ha a gyermekek után járó adókedvezménnyel (*Kinderfreibetrag*) jobban jár egy család, akkor dönthet úgy, hogy a családi pótlék helyett az adókedvezményt veszi igénybe. (Tehát magasabb jövedelemmel rendelkező családoknak éri meg igénybe venni az adókedvezményt.) Az adókedvezmény a gyermek 18 éves koráig (álláskereső fiatal esetében 21 éves koráig) jár, 2024-ben évi 6 384 EUR összegben, amelynek mindkét szülő a felére jogosult. Ezenkívül 2 928 EUR (szülőnként 1 464 EUR) adókedvezmény jár, amely gyermekgondozási, oktatási vagy képzési területen számolható el.

A házaspároknak 2024-ben évi 23 208 EUR jövedelemhatárig nem kell személyi jövedelemadót fizetniük.³

Otthonteremtés

A lakhatási támogatás (*Wohngeld*) keretében mintegy 2 millió háztartás jogosult lakásfenntartási támogatásra. A kifizetett lakhatási támogatás átlagosan havi 400 EUR háztartásonként. A támogatás összegét a család mérete, jövedelme és a lakbér mértéke határozza meg: egyedülállók esetében a jövedelmi küszöb havi 1 450 EUR, gyermektelen párok esetében 2 250 EUR, míg egy kétgyermekes család esetében 3 270 EUR.

³ <https://taxsummaries.pwc.com/germany/individual/taxes-on-personal-income>

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

A kisgyermeket nevelő 18-64 éves nők és férfiak foglalkoztatási rátája meglehetősen magas Németországban. 2023-ban a 6 évesnél fiatalabb gyerekeket nevelő nők esetében 67,4% (EU-átlag: 66,4%), a férfiaknál pedig 91,3% (EU-átlag: 89,6%) ez az arány, ami 2009-hez képest emelkedett (férfi: 87,8%, nő: 54,7%). A részmunkaidős foglalkoztatás 2023-ban 47,9% volt, a férfiak esetében pedig 11,5%. Ezek az értékek is az EU-átlag (28,5% illetve 8,4%) felettiek. 2009-hez képest azonban romlottak az adatok, akkor a nők 54,3%-a, és a férfiak 12,4%-a dolgozott részmunkaidőben. 2022-ben a szülői támogatás háromnegyedét édesanyák, míg egynegyedét édesapák vették igénybe. A jogosult anyák 38,7%-a és az apák 16,1%-a választotta a (hosszabb ideig fizetett) szülői támogatás pluszt. Az édesanyák által tervezett szülői szabadság átlagos időtartama 2022-ben 14,6 hónap volt.

Gondozói szabadság

Gyermek (12 év alatti) betegsége esetén az állami egészségbiztosítással rendelkező dolgozó szülők (a magán egészségbiztosítással rendelkező szülők nem) gyermekenként legfeljebb 30 nap szabadságot vehetnek ki (egyedülálló szülő esetén 60 napot). A szülők a szabadság ideje alatt általában nettó fizetésük 90%-át kapják. Három vagy több gyermek esetén a szülők fejenként maximum évi 65 szabadnapra (egyedülálló szülő esetén 130 nap) jogosultak.

A gondozásra szoruló személy váratlan betegsége esetén hozzátartozója 10 nap szabadságra jogosult, valamint egyéb esetben 6 hónap hosszú távú gondozási szabadság is jár. Mindkét jogosultság fizetés nélküli.

Rugalmas munkafeltételek

Az anyáknak naponta 60-90 perc fizetett szoptatási szünet jár. Az otthonról dolgozó anyáknak a szoptatás idejére az átlagos órabérnek megfelelő összeget kell fizetni.

A Család-, Idős-, Nő- és Ifjúságügyi Minisztérium a munkaadókkal és a szakszervezetekkel együtt dolgozta ki „A sikertényező a család” „*Erfolgsfaktor Familie*” programot, mely arra ösztönzi a munkáltatókat, hogy rugalmas munkavégzési lehetőséget kínáljanak a munkavállalóknak.

A szülői szabadság ideje alatt igénybe lehet venni a részmunkaidős foglalkoztatást. Részmunkaidőre való csökkentéssel (*Teilzeit*) azok a munkavállalók élhetnek, akik 6 hónapnál hosszabb ideig dolgoztak ugyanazon a munkahelyen, és több mint 15 munkavállalót foglalkoztató cégnél dolgoznak.

Az ideiglenes részmunkaidővel (*Brückenteilzeit*) azok a munkavállalók élhetnek, akik 6 hónapnál hosszabb ideig dolgoztak ugyanazon a munkahelyen, és több mint 45 munkavállalót foglalkoztató cégnél dolgoznak. Joguk van a munkaidejüket egy meghatározott időszakig – amely 1 és 5 év között lehet – csökkenteni, majd ezt követően visszatérhetnek

teljes munkaidőbe dolgozni. A munkáltatók működési okokra hivatkozva elutasíthatják a munkavállalók ilyen átmeneti munkaidő-csökkentésre irányuló kérelmét.

Kisgyermek napközbeni ellátása

Németországban a kisgyermek nappali ellátását széleskörű intézményrendszer biztosítja, ide tartoznak a bölcsődék, óvodák, szülő-gyermek centrumok mellett a családi napközik, gyermekgondozók és az egész napos iskolák is. 2013 augusztusa óta minden gyermeknek joga van 1 éves kora után valamilyen gyermekintézménybe járni. Az intézményben való részvétel a legtöbb esetben térítési díj fizetéséhez kötött, amely az állami intézményekben alacsonyabb összeget jelent. Az állam különböző kedvezményekkel és utalványokkal mérsékli a családok által fizetendő díjat.

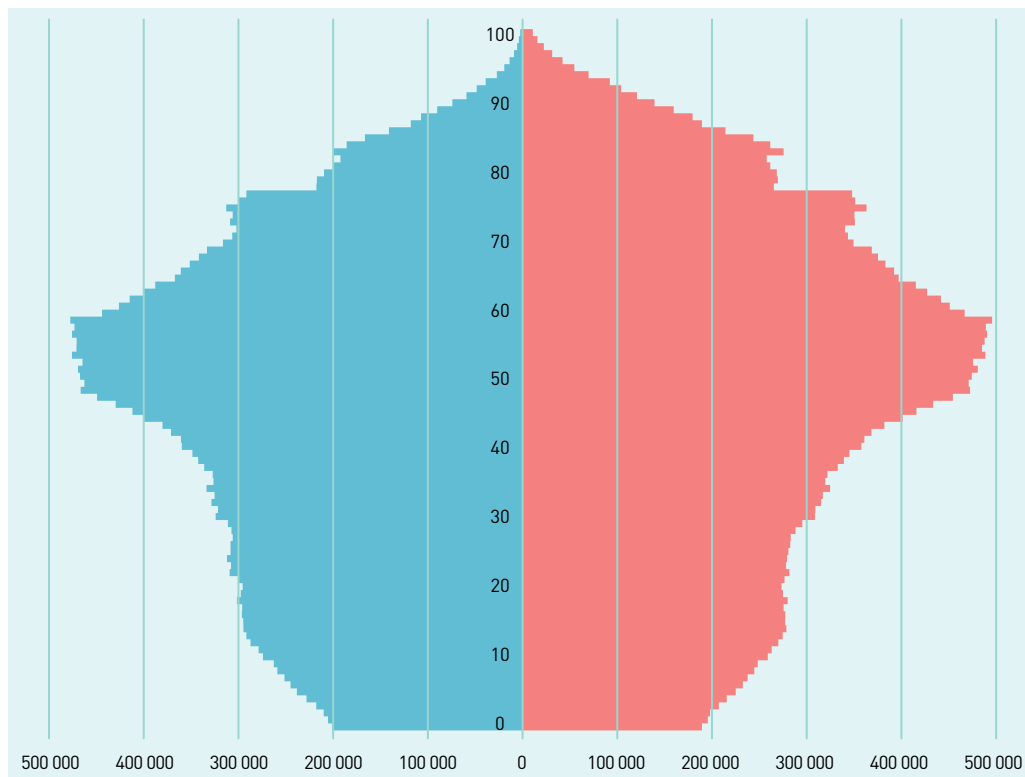
A 2023-as adatok alapján a 0–3 éves gyermekek 23%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely jóval alacsonyabb az uniós átlagnál (37%), és növekedést jelent a 2005. évi 16%-hoz képest. 2023-ban a 3-6 éves gyermekek 86%-a járt óvodába, mely elmarad az uniós átlagtól (89%), és a 2005. évi adathoz képest (83%) csak csekély növekedést mutat.⁴

⁴ <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Soziales/Kindertagesbetreuung/Tabellen/betreuungsquote.html;jsessionid=8E36F4B501E9CF037BA4360C38A14DC9.live741>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	56 960 692	59 364 690	60 665 551	59 236 213	59 030 133	58 997 201
élveszületés (fő)	535 282	546 606	473 438	400 249	393 333	379 000*
halálozás (fő)	556 892	593 404	615 261	701 346	713 499	661 000*
bevándorló (fő)	208 252	385 793	300 823	318 366	410 985	n.a.
kivándorló (fő)	56 077	82 461	157 065	158 312	150 189	n.a.
házasságkötés (eset)	264 026	204 830	203 258	180 416	189 140	n.a.
válás (eset)	40 051	53 806	99 071	83 192	82 596	n.a.
TTA	1,25	1,44	1,34	1,25	1,24	1,20*

Forrás: Eurostat, * Olasz Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024.08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Olaszország lakosság száma hosszú időn keresztül növekvő tendenciát mutatott, a 2014-es csúcspont (60,8 millió fő) óta azonban csökken. Az ország lakossága 2023 januárjában 58 997 201 fő volt, ami 2001-hez viszonyítva még mindig 2 milliós (3,6%-os) népességnövekedést jelent. Az ország lakosságának közel 93%-a olasz, 7%-át pedig egyéb etnikumok alkotják, mint a románok, észak-afrikaiak, albánok, kínaiak.

Az olasz statisztikai hivatal becslése¹ szerint Olaszország elveszítheti lakosainak közel egyötödét, és a népesség az alapfogatókönyv szerint 2050-re 54,2 millióra, 2070-re pedig 47,7 millióra csökkenhet. Legutóbbi jelentésében az Istat felhívta a figyelmet arra, hogy minden negyedik olaszországi lakos 65 év feletti, a százévesek száma pedig az elmúlt 20 évben megháromszorozódott, és 22 000-re emelkedett. Olaszország 107 megyéjéből 39-ben már jelenleg is magasabb a 65 év feletti nyugdíjasok száma, mint az aktív korúaké.

Olaszország korfája egy folyamatosan előregedő társadalom képét mutatja, ahol az 55 év alatti korosztályok létszáma meredeken csökken.

Míg 2001-ben még 535 282 gyermek született, addig 2023-ban már csak 379 ezer, ami 29,2%-os csökkenést jelent. Ezzel párhuzamosan a halálozások száma növekedett, a 2001-ben regisztrált 556 892 haláleset 2023-ra 661 ezer főre nőtt, ami 18,7%-os emelkedést jelent. A koronavírus-járvány hatása, hogy 2020-ban a halálozások száma 17%-kal volt magasabb az előző évhez képest, és csak 2023-ban csökkent újra 700 ezer fő alá. Az országban a kétezres évek elején még közel megegyezett a születések és a halálesetek száma (2001-ben –21 610 fő), 2012 óta azonban egyre nagyobb méreteket ölt a természetes fogyás: az elmúlt években már folyamatosan 300 ezer fő körül alakult.

Az ország lakosság számának korábbi növekedése, illetve jelenlegi stagnálása a tartósan pozitív vándorlási egyenlegnek köszönhető: a 2000-es évek közepén közel félmillió fővel nőtt ennek köszönhetően az ország lakossága. Az elmúlt években némileg mérséklődött a vándorlási egyenleg, de így is évi 150 – 260 ezer fővel több bevándorló érkezett, mint ahányan elhagyták az országot. 2001 és 2022 között közel duplájára emelkedett a bevándorlók száma (97,3%-kal). A kivándorlás az évezred eleje óta folyamatosan nő, és 2022-re csaknem háromszorosára (56 ezerről 150 ezerre) emelkedett a század eleji értéknek, azonban így is kevesebb, mint fele a bevándorlás mértékének.

2001-től 2021-ig folyamatosan csökkent a házasságkötések száma: 264 ezerről 180 ezerre. 2022-ben némileg emelkedett, közel 9 ezerrel, azonban így is 28,4%-kal kevesebben kötöttek össze az életüket, mint 2001-ben. A válások száma 2001-től (40 ezer) 2016-ig évről-évre

¹ <https://www.istat.it/en/archivio/288492>

nőtt, ekkor megközelítette a 100 ezret. Azóta a pandémia 2020. évi 66 ezres értékétől eltekintve folyamatos a csökkenés. 2022-re a válások száma kétszerese lett a 2001-es értéknek. A termékenységi ráta 2001-ben, az uniós átlagtól elmaradva 1,25 volt, ezt követően 2008-ig emelkedett (1,44), majd rövid stagnálást követően 2010-től folyamatosan csökkent. A legmagasabb értéket 2008 és 2010 között érte el 1,44-el, ami 2022-re 1,24-re esett vissza, ez a harmadik legalacsonyabb mutató volt az Európai Unióban. 2023-ban a termékenység tovább csökkent (1,20).

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Nincs ilyen jellegű ellátás.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

5 hónap 80%-ban fizetett szülési szabadság (*congedo di maternità*) jár a biztosított anyáknak: 1–2 hónap a szülés előtt és 3–4 hónap a szülés után. A szülést követően legfeljebb 3 hónapra az apa is igényelheti a „szülési” szabadságot, ha az anya nem kíván élni vele. Ikerk, illetve koraszülés esetén 12 héttel meghosszabbodik a fizetett szabadság időtartama.

Apaszabadság

A biztosított jogviszonnyal rendelkező apáknak kötelező 10 nap (ikrek születése esetén 20 nap), 100%-ban fizetett szabadságot (*congedo papà*) kivenniük, amit a gyermek várható születése előtt 2 hónappal kezdhet meg, és legfeljebb a gyermek 5 hónapos koráig használhat fel. A kötelező fizetett szabadságon felül 1 fizetetlen nap vehető még igénybe. Örökbefogadásra ugyanezek a szabályok vonatkoznak.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A kötelező szülési szabadság lejártát követően a szülők 9 hónap fizetett gyermekgondozási szabadságot (*congedo parentale facoltativo/congedo di paternità alternativo*) igényelhetnek. 3 hónap kizárólag az édesanyát illeti meg, 3 hónap kizárólag az édesapát, 3 hónap pedig megosztható a szülők között a gyermek 12 éves koráig. A szülői szabadság első 9 hónapjára minden munkavállaló részére jár ellátás, és amennyiben az apa él a 3 hónap szabadságával, akkor plusz 1 hónap szülői szabadságot kap (azaz a családi jogosultság 10 hónapra emelkedik).

A szülői szabadság első hónapjára az ellátás a korábbi kereset 80%-ának megfelelő összeg, a 2. hónapjára a korábbi kereset 60%-a, amennyiben a gyermek 6 éves kora előtt kiveszik a szabadságot, a további 7 hónapra pedig a korábbi kereset 30%-a. Ezt követően az ellátás további legfeljebb 2 hónapig igényelhető, amíg a gyermek el nem éri a 12.

életévét. Ilyenkor pénzbeli ellátás csak akkor folyósítható, ha az igénylő szülő fizetése nem haladja meg a nyugdíjminimum két és félszeresét (ennek összege 2021-ben havi 515 EUR). A közszférában dolgozók a gyermekgondozási szabadság első hónapjára korábbi kerestük 100%-ára jogosultak. Egyedülálló szülő 11 hónap gyermekgondozási szabadságra jogosult.

Családi pótlék

Az eltartott gyermekek után járó egységes és általános támogatást (*Assegno unico e universale per i figli a carico*) 2022 márciusával vezették be az országban. Ez egy olyan havi juttatás, amelyet minden évben a meghatározott gazdasági helyzetmutató (*Indicatore della Situazione Economica Equivalente, ISEE*) alapján fizetnek ki a háztartásoknak, és gyermekszám, jövedelmi helyzet, illetve más szempontok alapján differenciálják.

Minden eltartott kiskorú gyermek és a várandósság 7. hónapjától a magzat jogosult a juttatásra. Az eltartott felnőtt gyermekek esetében a juttatás 21 éves korig jár, amennyiben a gyermek iskolai vagy szakképzésben, illetve szakmai gyakorlaton vesz részt vagy munkát végez és éves összjövedelme nem éri el a 8000 EUR-t. A fogyatékossgal élő eltartott gyermekek esetében nincs felső korhatár.

A juttatás havi összege 18 év alatti gyermekeként 50 EUR és 175 EUR közötti (az ISEE, a családi jövedelemigazolás benyújtásától függetlenül, illetve abban az esetben, ha az ISEE-érték meghaladja az évi 40 000 EUR összeget). A konkrét összeg a gyermekek számától és a család összetételétől is függ, az alábbiak szerint:

- 1 gyermek esetén 50-175 EUR;
- 2 gyermek esetén 100-350 EUR;
- 3 gyermek esetén 165-610 EUR;
- 4 vagy több gyermek esetén 430-970 EUR a családi pótlék havi összege.

Az ISEE alapján meghatározott juttatás összegét növelik még a következők:

- Önellátásra nem képes fogyatékossgal élő eltartott után havi plusz 105 EUR, amelyet súlyos fogyatékossgal élő gyermekeként 95 EUR, illetve enyhe fogyatékossgal élő gyermekeként 85 EUR összegre kell csökkenteni.
- Havi plusz 50 EUR minden 18-21 év közötti, fogyatékossgal élő gyermek után.
- Havi plusz 22 EUR minden kiskorú gyermek után, ha az anya 21 év alatti.
- Havi plusz 33 EUR minden kiskorú gyermek után, ha mindkét szülőnek van jövedelme.
- Havi plusz 100 EUR a négy vagy több gyermeket nevelő családok számára.

Az új egységes juttatás számos más, úgynevezett „bababónusz” helyébe lépett, és a családok támogatását célzó különböző támogatásokat egyesítette. Azért is nevezik „univerzálisnak”, mert minden Olaszországban lakóhellyel rendelkező, eltartott gyermeket nevelő

családnak jár. A családtámogatás egységesítését az Európai Bizottság kérte. Az óvodai költségeket segítő bónusz (*bonus asilo*) továbbra is érvényben maradt.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Családi adókedvezmény illeti meg azokat az adófizetőket, akiknek eltartott házastársa, gyermekei és más, az adófizetővel együtt élő rokona van, feltéve, hogy az egyes eltartottak éves jövedelme nem haladja meg a 2 841 EUR-t (21-24 év közötti gyermekek esetében a 4 000 EUR-t). Eltartott házastárs esetén maximum évi 800 EUR érvényesíthető, amely az adóköteles jövedelem növekedésével csökken, és 80 000 EUR jövedelem felett már nem jár. Eltartott 21-24 év közötti gyermek esetén maximum évi 950 EUR érvényesíthető, amely az adóköteles jövedelem növekedésével csökken, és 95 000 EUR jövedelem felett pedig már nem jár.²

A kormány 2024. évi költségvetésében rögzítette, hogy a két- vagy többgyermekes édesanyáknak külön adókedvezményt biztosítanak, a részletszabályok azonban még nem jelentek meg.

Otthonteremtés

Támogatás az első lakás megszerzésére (Bonus prima casa)

Az első lakás vásárlására vonatkozó általános kedvezmény a 2%-ra csökkentett regisztrációs adó, mely életkortól és jövedelemtől függetlenül mindenkire vonatkozik. Továbbá, ha a fiatal egy cégtől vásárol ingatlant, például egy új építésű lakást közvetlenül a kivitelezőtől, akkor a fizetendő ÁFA a lakás árának 10%-ról 4%-ára csökken.

Otthonfelújítás

Olaszországban elérhető egy sajátos állami támogatási forma az energetikai felújítások és az épületek földrengésbiztossá tételének elősegítésére, az ún. szuper bónusz. A támogatott munkák közé tartozik a hőszigetelés, a légkondicionálás korszerűsítése, napelemek, áramtároló eszközök, a villanyautókhoz szükséges elektromos gyorstöltők felszerelése. Korábban a teljes költséget, 2024 januárjától pedig már csak az összeg 70%-át térítik vissza, 2025-től pedig majd a 65%-át.

Egyéb juttatások

Ingyenes várandósgondozás és laborvizsgálatok a várandósok számára a gyermek 6 éves koráig 36 152 EUR éves családi jövedelem alatt.

A 18. életévüket betöltött gyermekek 500 EUR-nak megfelelő egyszeri átalányösszeget, úgynevezett Kultúra utalványt (*Bonus cultura*) kapnak, ha a család éves jövedelme nem haladja meg az évi 35 000 EUR-t.

² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1116&dangId=en&intPageId=4617>

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Olaszországban a 6 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája 2023-ban 54,1% volt, ami jelentősen elmaradt az uniós átlagtól (69,6%). Ennél alacsonyabb érték csak Csehországban és Romániában volt. A férfiaknál ez az érték 89,0%, ami közel van a tagállamok átlagához (89,6%). A részmunkaidős foglalkoztatás 2023-ban az európai uniós átlagtól (férfiak 8,4%-a, nők 28,5%-a) nem tért el kiugró mértékben: ilyen formában dolgozott a férfiak 7,4%-a és a nők 31,4%-a.

A gyermekvállalást a nők esetében korlátozottan figyelembe veszik a nyugdíjazás során: minden édesanya számára gyermekenként 1 évvel csökken a nyugdíjkorhatár, de legfeljebb 2 gyermeket számítanak be.

Gondozói szabadság

Beteg gyermek ápolása céljából fizetetlen gondozói szabadság vehető igénybe: 3 év alatti gyermek esetén korlátlanul, 3 és 8 év közötti gyermek esetén 5 nap szülőnként. A munkavállalókat teljes karrierjük során összesen 2 év tartós gondozói szabadság illeti meg tartósan beteg hozzátartozó ápolása céljából, amely időszakra korábbi fizetésük 100%-a illeti meg őket legfeljebb 47 351 EUR éves határig.

Gyermekek otthonápolási támogatása (*Forme di supporto presso la propria abitazione*): a 3 év alatti gyermekeket nevelő, 25 000 EUR alatti jövedelemmel rendelkező családok évi 3 000 EUR-t igényelhetnek, ha a gyermek súlyos krónikus betegsége miatt nem tud óvodába járni.

Rugalmas munkafeltételek

A fizetett szoptatási/etelési munkaidő-kedvezmény (*Permesso per allattamento*) napi 1-2 órás kedvezmény a gyermek anyjának vagy apjának. Részmunkaidős és teljes munkaidős munkavégzés esetén is a gyermek 1 éves koráig jár, teljes fizetés mellett.

Rugalmas munkafeltételeket igényelhetnek a 6 év alatti, és a kiskorú, de fogyatékossgal élő gyermeket nevelő munkavállalók.

Kisgyermek napközbeni ellátása

A kisgyermekkorú nevelés (bölcsőde, óvoda) az olasz oktatási rendszer része, de a részvétel nem kötelező. A bölcsődei ellátást a régiók szervezik, az egységes regionális szabályok szerint. Az ellátást önkormányzati szinten kell biztosítani, ezért nagyok az eltérések, nem létezik egységes megoldás, és nagyban függ az önkormányzatok költségvetési lehetőségeitől. Mind a bölcsődei, mind pedig az óvodai ellátás térítési díj fizetéséhez kötött.

Az önkormányzat vagy régió ingyenes vagy támogatott gyermekgondozási lehetőségeket biztosít az alacsony jövedelmű családok számára. A 2024. évi költségvetésben rögzítették, hogy a második gyermektől kezdődően ingyenesen biztosítják a bölcsődei férőhelyet, részletszabályok azonban még nem jelentek meg.

Óvodai támogatást (*Bonus asilo nido*) vehetnek igénybe azok a dolgozó anyák, akik nem mentesülnek az óvoda térítési díja alól. Összege évi 3 000 EUR, ha a háztartás éves jövedelme nem haladja meg a 25 000 EUR-t, évi 2 500 EUR, ha a háztartás éves jövedelme 25 001 EUR és 40 000 EUR közötti, és évi 1 500 EUR, ha a háztartás éves jövedelme meghaladja a 40 000 EUR-t. A maximális összeg igénybevételéhez az igénybe vevő szülőnek egy háztartásban kell élnie a gyermekével, ellenkező esetben csak évi 1 500 EUR adható. Azokban a családokban, ahol legalább egy 10 év alatti gyermeket nevelnek, és új gyermek születik, az óvodai támogatás minimális összege 2 100 EUR, míg maximális összege 3 600 EUR összegre emelkedik azonos jövedelmi korlátok mellett.³

2023-ban Olaszországban a 0–3 éves gyermekek 35%-a részesült a bölcsődei ellátás valamilyen formájában, amely az uniós átlag (37%) alatt van, és enyhe növekedést jelent a 2005. évi 24%-hoz képest. 2023-ban a 3–6 éves olasz gyermekek 95%-a járt óvodába, meghaladva az uniós átlagot (89%), amely a 2005. évi adathoz képest (93%) csekély növekedést jelent.

³ <https://siulp.it/bonus-asilo-nido-da-3600-euro-novita-2024/>

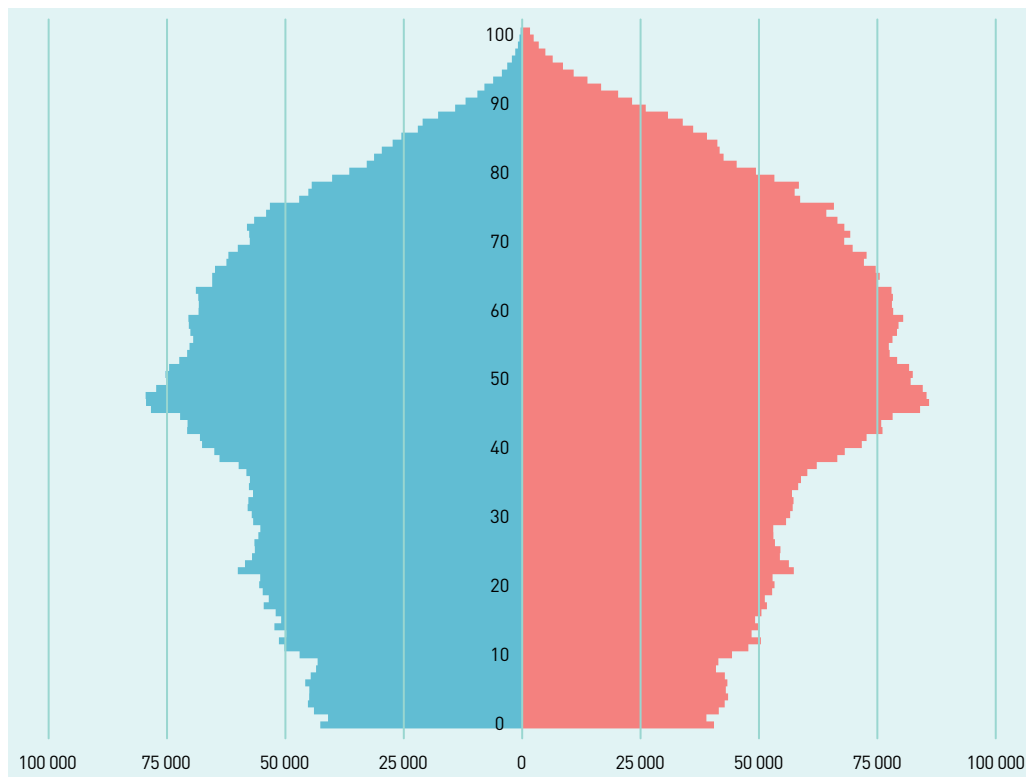

Portugália

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	10 330 774	10 572 721	10 341 330	10 298 252	10 352 042	10 516 621
éveszületés (fő)	112 774	96 856	87 126	79 582	83 671	85 699*
halálozás (fő)	105 092	102 848	110 573	124 802	124 311	118 295*
bevándorló (fő)	61 609	19 667	29 925	50 721	117 843	n.a.
kivándorló (fő)	5 396	43 998	38 273	25 079	30 954	n.a.
házasságkötés (eset)	58 390	36 035	32 399	29 057	36 952	36 980*
válás (eset)	18 851	26 750	22 340	17 279	18 464	n.a.
TTA	1,45	1,35	1,36	1,35	1,43	1,44*

Forrás: Eurostat, Portugál Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Portugália népessége a 2000-es évek elején 10,3 millió fő volt, ami 2010-re meghaladta a 10,5 millió főt. Az ezt követő évtizedben a népességszám folyamatosan csökkent, az elmúlt években azonban ismét növekedés tapasztalható. Az ország lakossága 2023. január 1-jén 10 516 621 fő volt. 2001-hez képest a portugál népesség 186 ezerrel (közel 1,8%-kal) növekedett.

Portugália népessége az egyik leghomogénebb az Európai Unión belül, az ország lakosságának 99%-át portugálok alkotják, illetve kisebbségként jelen vannak a cigányok (kb. 40 000 fő), brazilok, valamint fekete-afrikai népcsoportok.

Portugália korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, a 40 év alatti korosztályok létszáma folyamatosan csökken.

Az élveszületések száma 2001 és 2021 között mintegy 30%-kal csökkent, ugyanakkor a koronavírus-járványt követően 2022-ben és 2023-ban is növekedett a születésszám, így a csökkenés 2001 és 2023 között 24%. A halálozások száma ingadozott a vizsgált időszakban, 2001-hez képest 2023-ra a halálesetek száma 12,6%-kal növekedett. Ugyan 2001-ben még többen születtek, mint ahányan meghaltak, azonban az elmúlt 15 évben tartósan meghaladta az utóbbi az előbbi, ezzel évente körülbelül 20-40 ezer fővel csökkentve az ország népességét.

A bevándorlás volumene a 2012-es mélypont után növekedni kezdett, 2011 és 2021 között összességében két és félszeresére nőtt, 2022-re pedig több mint duplájára emelkedett az előző évhez képest. A kivándorlás 2001-ről 2022-re közel hatszorosára nőtt. Az ország vándorlási egyenlege 2016-ig negatív volt, azóta azonban évente többen érkeznek, mint ahányan elhagyják az országot. Portugália népességének növekedését ez a pozitív vándorlási egyenleg okozza.

A házasságkötések száma 2020-ig jelentősen csökkent és történelmi mélypontra jutott (18 902), amiben minden bizonnyal a koronavírus-járvány is szerepet játszott. 2021 óta azonban növekedés figyelhető meg. 2001-hez viszonyítva a házasságkötések száma 36,7%-kal csökkent.

A válások száma hullámzóbb tendenciát mutat, a legtöbb válás 2010-ben történt, amikor megközelítette a 28 ezret, ezt követően azonban 2021-ig csökkent a számuk. 2022-re enyhén emelkedett, és elérte a 18 464-et, ezzel 2001-hez viszonyítva a válások száma csak minimálisan, 387-tel csökkent.

A termékenységi ráta 2005-ig 1,4 fölött alakult. 2010 és 2013 között jelentősen visszaesett 1,39-ről 1,21-re, majd 2019-ig 1,43-ig emelkedett a mutató értéke, azóta csak 2021-ben csökkent 1,42 alá (1,35). Ugyanakkor 2022-ben csak Portugáliában nőtt a gyermekvállalási kedv az Európai Unióban. 2023-ra elérte az 1,44-es értéket, ami szinte teljesen megegyezik a 2001-ben mért (1,45-ös) termékenységi arányszámmal.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások¹

Portugáliában szülés előtti családi pótlékot (*abono de família pré-natal*) igényelhet a várandós nő, amennyiben éves jövedelme legfeljebb 11 404 EUR. A pótlék megegyezik az 1 éves gyermekek után járó családi pótlék összegével. (Gyermekeit egyedül váró szülő esetében 35%-kal emelkedik az összeg.) A szülés előtti családi pótlékot 6 hónapig, a terhesség 13. hetétől a szülés időpontjáig folyósítják.

A biztosított várandós nők jogosultak legfeljebb három, ingyenes kezelést biztosító „fogászati utalványra” (*cheques-dentista*), amit a háziorvosuk állít ki, és a szülést követően 60 napig használhatnak fel.²

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások³

Az úgynevezett kezdeti szülői szabadság hossza (*licença parental inicial*) az ellátás összegétől függően 120 vagy 150 egymás követő nap, és mindkét szülőnek jár. A szülést követően az anyának 42 napot kötelező igénybe vennie, és maximum 30 nap vehető ki a szülés előtt (*licença parental inicial exclusivo da mãe*); az apáknak 21 naptári napot kell kivennie a szülést követő 42 napon belül. A fennmaradó időszak a szülők közös megegyezése alapján felosztható.

Azok a szülők, akik a szülés előtt legalább 6 havi munkaviszonnyal rendelkeztek, jogosultak csecsemőgondozási ellátásra (*subsídio parental inicial*). A támogatás összege a kifizetés hosszától függ: kaphatják 120 napig a korábbi kereset 100%-át, vagy akár 150 napon keresztül a korábbi kereset 80%-át is kérésük szerint. A támogatásnak nincsen felső határa.

További 1 hónap fizetett szabadságot kaphatnak a szülők, ha mindkét szülő igénybe veszi a szülési szabadságot. Ebben az esetben 5 hónapon át jár a korábbi kereset 100%-a vagy 6 hónapon át a 83%-a. Ha az apa legalább 60 egymást követő napot vagy két egymást követő 30 napos időszakot kivesz, miután az anya visszatér dolgozni, a kifizetés a kereset 90%-ára emelkedik. Ikerszülés esetén gyermekenként plusz 30 nap jár.

¹ <https://www.seg-social.pt/abono-de-familia-pre-natal2>

és <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1125&langId=en&intPageId=4734>

² <https://eportugal.gov.pt/en/guias/ter-uma-crianca/acompanhamento-na-gravidez#>

³ Blum et al. Leave Policies 2023 és <https://eportugal.gov.pt/en/guias/ter-uma-crianca/licenca-parental>

Örökbefogadó szülők, amennyiben a gyermek 15 évnél fiatalabb, örökbefogadási szabadságra (*licença para avaliação*) jogosultak, amely a szülői szabadsághoz hasonlóan 120 vagy 150 egymást követő nap, illetve további 1 hónappal meghosszabbítható.⁴

A dolgozó nagyszülő az unoka születése után unokagondozási támogatásra (*subsídio para assistência a neto*) jogosult, ami 30 egymást követő szabadnap, ha a szülő tinédzser (azaz 16 év alatti), és még a szüleivel él. Ez a szabadság megosztható a nagyszülők között. Az unokagondozási támogatás a kereset 100%-ának felel meg.⁵

Apaszabadság⁶

Az apák összesen 28 nap szabadságra jogosultak (*licença parental inicial exclusivo do pai*), amelyet egymás után vagy szakaszosan vehetnek ki. Ebből legalább 7 napot a gyermek születését követően, további 21 napot pedig a gyermek 6 hetes koráig kell kivenni, minimum 7 napos időszakokban. Erre az időre az ellátás (*subsídio parental inicial exclusivo do pai*) a korábbi fizetés 100%-a. Ez a 28 nap része a 120-150 napos szülői szabadságnak. Többes szülés esetén a második gyermektől, gyermekenként további 2 nap jár az édesapáknak. A 28 fizetett napon felül további 7 nap fizetetlen szabadság illeti meg az édesapákat.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások⁷

A szülési szabadság lejárta után, ahhoz közvetlenül kapcsolódva a szülők jogosultak további 3-3 hónap fizetett, úgynevezett meghosszabbított szülői szabadságra (*licença parental alargada*), amely a gyermek 6 éves koráig vehető ki. Erre az időre ellátás (*subsídio parental alargado*) abban az esetben jár, ha a kezdeti szülői szabadságot követően azonnal igénybe veszik, összege a korábbi átlagbér 40%-a.

A meghosszabbított szülői szabadságot követően, és csak akkor, ha ezt a szabadságot már igénybe vették, az egyik szülő teljes munkaidőben legfeljebb 2 éves fizetés nélküli gyermekgondozási szabadságot (*licença para assistência a filho*) vehet igénybe, amely harmadik vagy további gyermekek esetén 3 évre hosszabbítható. A meghosszabbított szülői szabadságtól eltérően ezt a különleges szabadságot csak az egyik szülő veheti igénybe, és igazolni kell, hogy a másik szülő dolgozik vagy munkaképtelen.

Családi pótlék

A családi pótlék (*abono de família para crianças e jovens*) a gyermek 16 éves koráig jár, illetve 24 éves korig, amennyiben továbbtanul. Havi összege függ a család éves jövedelmétől (5 jövedelmi szintet különítenek el), a gyermekek korától és számától.⁸

⁴ <https://eportugal.gov.pt/en/guias/ter-uma-crianca/adocao-em-portugal>

⁵ <https://eportugal.gov.pt/en/guias/ter-uma-crianca/licenca-parental>

⁶ Blum et al. Leave Policies 2023, <https://eportugal.gov.pt/en/guias/ter-uma-crianca/licenca-parental#>

⁷ Blum et al. Leave Policies 2023

⁸ MISSOC

	0-36 hónapos gyermek	36-72 hónapos gyermek	72 hónaposnál idősebb gyermek
0 – 3 564 EUR	183 EUR	72 EUR	72 EUR
3 565 EUR – 7 129 EUR	155 EUR	72 EUR	72 EUR
7 130 EUR – 12 120 EUR	127 EUR	57 EUR	52 EUR
12 121 EUR – 17 824 EUR	85 EUR	43 EUR	-
17 824 EUR –	-	-	-

Évi 17 824 EUR feletti jövedelem esetén nem jár családi pótlék. Az egyedülálló szülőknek 50%-kal magasabb összeg jár az 1. jövedelmi szinten, míg a 2., 3. és 4. jövedelmi szint esetén 42,5%-kal magasabb összeg.

A fogyatékossgal élő gyermeket nevelők is pótlólagos havi összeget kapnak (*bonificação do abono de família para crianças e jovens com deficiência*) a gyermek kora függvényében, az alábbiak szerint⁹:

- 0-14 éves kor között: 71 EUR;
- 14-18 éves kor között: 104 EUR;
- 18-24 kor között: 139 EUR.

A mélyszegénységben élő rászoruló családok havi 100 EUR kiegészítő juttatásban részesülnek. Az intézkedés mintegy 123 000 gyermeket érint.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény¹⁰

Portugáliában a családi adókedvezmény összege a háztartásban élő gyerekek után 600 EUR gyermekenként, és 525 EUR az ott élő nagyszülők után feltéve, hogy a nyugdíjminimumnál nem keresnek többet. A kedvezmény mértéke 126 EUR-val magasabb minden 3 év alatti gyermek esetén. Ha a háztartásban egynél több eltartott van, a kedvezmény mértéke 300 EUR-val emelkedik a második és a további, legfeljebb 6 éves gyermekek után. Fogyatékossgal élő családtag gondozása esetén a fogyatékossg szintjétől és a család jövedelmétől függően inkluzivitási segílyt (*prestação social para a inclusão*) folyósítanak legfeljebb havi 275 EUR összegben, emellett 24 év alatti fogyatékossgal élő családtag esetén speciális oktatási támogatás (*subsídio de educação especial*) is jár.

⁹ <https://eportugal.gov.pt/servicos/requerer-a-bonificacao-por-deficiencia-do-abono-de-familia-para-criancas-e-jovens>

¹⁰ <https://eportugal.gov.pt/en/guias/ter-uma-crianca/apoios-financeiros-e-deducoes-nos-impostos> és <https://taxsummaries.pwc.com/portugal/individual/other-tax-credits-and-incentives>

Otthonteremtés¹¹

Azok a 18 és 35 közötti fiatalok, akiknek nehézséget okoz a lakbér kifizetése, 2023. június 1-je óta – bizonyos feltételek teljesülése esetén – lakbértámogatásra számíthatnak Portugáliában. Az ún. *Mais Habitação* (Több lakhatás) program keretében maximum 200 EUR havi lakbértámogatás szerezhető családonként.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Portugáliában igen magas a kisgyermeket nevelő anyák teljes munkaidős foglalkoztatottsága. 2023-ban a 6 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő nők 79,8%-a volt aktív a munkaerőpiacon, meghaladva ezzel a 66,4%-os uniós átlagot. A férfiak esetében a mutató értéke 88,7% (uniós átlag 89,6%). A részmunkaidő nem terjedt el széles körben: 2023-ban a 15–64 éves nők részmunkaidős foglalkoztatási aránya 9,8%, a férfiak esetében pedig 4,6% volt, mindkét érték jóval alacsonyabb az EU-átlagnál (ami 28,5%, illetve 8,4%).

Gondozói szabadság¹²

Szülőként és évente legfeljebb 30 nap gondozói szabadság vehető igénybe beteg gyermek ápolására, ha a gyermek 12 éven aluli, és évente legfeljebb 15 nap, ha a gyermek 12 évesnél idősebb. A szabadság minden további gyermek után 1 nappal nő. A 18 év feletti gyermekek esetében a jogosultság csak akkor jár, ha a kedvezményezett háztartásában élnek. Ha a 12 év alatti gyermek kórházi ápolásra szorul, a jogosultság annyi ideig tart, ameddig a gyermek kórházban van.

A gondozói szabadság idejére a szülőt a nettó kereset 100%-a, de legfeljebb a bruttó kereset 65%-a illeti meg, ami akkor jár, ha a másik szülő nem veszi ki ugyanezt a szabadságot ezzel egyidejűleg.

Ha a háztartásban fogyatékossgal élő vagy krónikusan beteg gyermek él, beleértve az örökbefogadott vagy mostohagyermeket is, az egyik szülő 6 hónapos tartós ápolási szabadságra jogosult, amely 4 évre vagy 6 évre meghosszabbítható, ha a szükségességet orvosi igazolással támasztják alá. Ezt a szabadságot csak az egyik szülő veheti igénybe, és a szabadság idejére a kereset 65%-át folyósítják.

Évente legfeljebb 15 nap fizetés nélküli szabadság jár házastárs vagy közeli hozzátartozó (szülők, nagyszülők, testvérek – még akkor is, ha nem egy háztartásban élnek) ápolása céljából. A közsférában dolgozók ezen időszakra napi keresetük 65%-ának megfelelő jutásra jogosultak, továbbá évente további 15 nap fizetés nélküli szabadságra a fogyatékossgal élő vagy krónikusan beteg házastárs ápolására.

¹¹ <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc23/comunicacao/noticia?i=programa-mais-habitacao-perguntas-e-respostas>

¹² Blum et al. Leave Policies 2023

Szabadság terhesség elvesztése miatt (*licença por luto gestacional*)

Ha a terhesség vetéléssel végződik, a munkavállalót legfeljebb 3 egymást követő nap távollét illeti meg. Ezt a szabadságot az apa is igénybe veheti.

Rugalmas munkafeltételek¹³

Portugáliában a részmunkaidőben vagy rugalmas munkarendben dolgozó szülőket nem lehet hátrányos helyzetbe hozni az értékelés és a szakmai előmenetel terén.

A gyermekük megszületése utáni első évben a szülők napi 2 óra ápolási szabadságra jogosultak, keresetcsökkenés nélkül. Ezt a szabadságot szoptatási vagy táplálási szabadságnak (*dispensa para amamentação e aleitação*) nevezik, mivel a munkaidő-kedvezményt az anya, az apa vagy mindketten igénybe vehetik (ebben az esetben mindkét szülő 1-1 órát vehet ki). A munkáltató fizeti és köteles engedélyezni. Ez a 2 óra szoptatási szabadság családi jogosultság lehet, amennyiben az anyák nem szoptatják gyermeküket. Ha az anya szoptatja gyermekét, a 2 órás munkaidő-kedvezmény addig tart, amíg a gyermeket szoptatja.

A 3 év alatti gyermekeket nevelő szülők (krónikusan beteg vagy fogyatékossgal élő gyermek esetén nincs korhatár) távmunkára jogosultak (otthoni munkavégzésre). A távmunka lehetőségét a gyermek 8. születésnapjáig meghosszabbíthatják olyan családok esetében, ahol a szülő egyedül neveli a gyermekét, vagy ahol mindkét szülő megosztva dolgozik távmunkában, vagy ahol csak az egyik szülő munkaköre felel meg a távmunka feltételeinek. A 12 év alatti gyermeket nevelő szülő (krónikus beteg vagy fogyatékossgal élő gyermek esetében nincs korhatár) részmunkaidős foglalkoztatásra jogosult a kiegészítő szülői szabadság igénybevétele után. A részmunkaidős munkavégzés a következő módokon vehető igénybe: heti 5 nap részmunkaidőben vagy heti 3 nap teljes munkaidőben.

A szülők tanévenként 4 órányi távollétre jogosultak, hogy részt vehessenek iskolai találkozón, rendezvényeken, amíg a gyermek el nem éri a 18. életévét. Az örökbefogadó szülők jogosultak arra, hogy az örökbefogadással kapcsolatos megbeszéléseken való részvétel céljából távol maradjanak a munkahelyükről.

Kisgyermek napközbeni ellátása

A koragyermekkorai nevelés és gondozás Portugáliában két szakaszra oszlik, a fiatalabb (0-3 éves) és az idősebb (3-6 éves) gyermekek számára nyújtott szolgáltatások eltérőek. A 3 év alatti gyermekek számára nyújtott ellátás a gyermekgondozásra összpontosít, míg az óvodai nevelés az alapfokú oktatás első szakaszának minősül. 2024-től minden bölcsődébe beíratott gyermek jogosult ingyenes bölcsődei ellátásra, függetlenül a szolgáltató típusától. A 3-6 éves gyermekek óvodai neveléséből heti 25 óra ingyenes, az ezen felüli rész díja a szülők keresetével arányos.

2023-ban Portugáliában a 0-3 éves gyermekek 56%-a részesült a bölcsődei ellátás valamilyen formájában, amely magasabb az uniós átlagnál (37%), és jelentős növekedést jelent

¹³ Blum et al. Leave Policies 2023

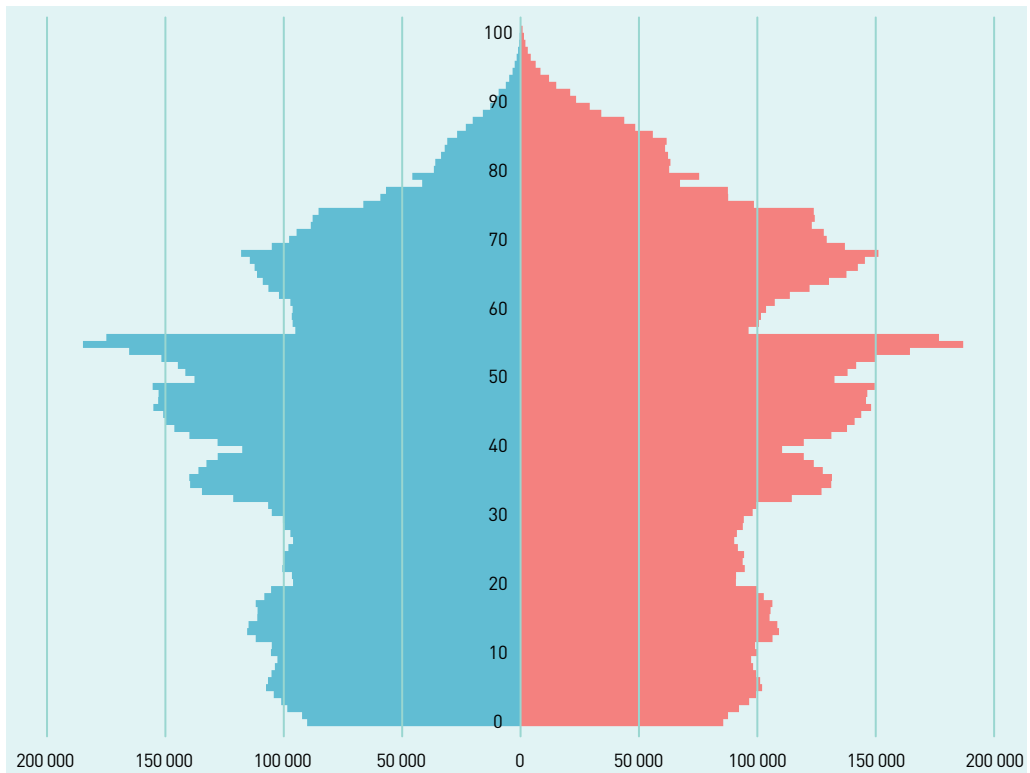
a 2005. évi 30%-hoz képest. 2023-ban a 3-6 éves portugál gyermekek 88%-a járt óvodába, éppen az uniós átlag (89%) alatt, amely a 2005. évi adathoz képest (46%) ugyancsak jelentősen növekedett.

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	22 430 457	20 199 059	19 760 585	19 201 662	19 042 455	19 054 548
élveszületés (fő)	n.a.	196 242	205 773	193 191	178 233	153 397
halálozás (fő)	259 603	251 439	258 404	335 527	272 953	242 918
bevándorló (fő)	n.a.	147 685	137 455	194 642	293 024	n.a.
kivándorló (fő)	n.a.	195 551	207 578	210 861	202 311	n.a.
házasságkötés (eset)	129 930	105 599	133 183	114 207	118 300	111 122*
válás (eset)	31 135	35 780	30 497	27 024	23 289	22 715*
TTA	1,3	1,47	1,69	1,81	1,71	n.a.

Forrás: Eurostat, * Román Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

Románia népessége 19 054 548 fő volt 2023. január 1-jén, ami 15,1%-os csökkenést jelent 2001-hez képest.

Az ország korfáján látható, hogy idősödő társadalomról beszélünk. Az 54 éves korosztály létszámának megugrása az 1966-ban bevezetett abortusztilalom következménye. A fiatalabb korosztályokban több kisebb hullámban csekély emelkedés látható.

A 2010-es években még évente 200 ezer körüli gyermek született, amely 2017-ben 210 ezer főre emelkedett, azóta folyamatos csökkenés figyelhető meg. 2023-ban történelmi mélypontot ért el a születések száma (153 397 fő), amely 2011-hez képest 21,8%-os csökkenést jelent. A koronavírus-járvány miatti kiugróan magas halálozási értékek a korábbi évek szintjére csökkentek, 2001-hez képest 2023-ban 6,4%-kal kevesebben haltak meg. A halálozások száma az 1990-es évek óta meghaladja a születésszámot. Az elmúlt években a lakosság természetes fogyása már 90 ezer fő körüli, ez korábban 50-60 ezer fő volt.

A bevándorlás Romániában is emelkedő tendenciát mutat, 2011-hez képest 2022-ben kétszer annyian érkeztek az országba. A kivándorlás 2013-ban volt a legalacsonyabb, amikor is 162 ezer alá esett a kivándorlók száma, azonban négy évvel később már több, mint 242 ezer ember hagyta el az országot. 2017-től csökkent a kivándorlók száma, 2021-től azonban már ismét 200 ezer fölé emelkedett. A kommunista rendszer 1989-es bukása óta Románia lakosságának közel egynegyede költözött Nyugat-Európába.¹ Ez a folyamat az ország 2007-es európai uniós csatlakozása után erősödött fel, Olaszország 1 137 000 főt, Spanyolország 1 087 000 főt, az Egyesült Királyság 950 000 románt fogadott be. A rendszerváltás óta negatív az ország vándorlási egyenlege: az EU-csatlakozás körüli időszakban évi 100-150 ezer fővel fogyott ennek következtében az ország lakossága, ez később évi 15-40 ezer főnyi csökkenésre esett vissza. 2022-ben viszont megfordult a helyzet, ugyanis a bevándorlók száma 90 ezer fővel meghaladta a kivándorlók számát.

A házasságkötések száma 2011 és 2018 között folyamatosan emelkedett, majd 2019-ben mintegy 11%-kal csökkent az előző évhez képest, ez folytatódott 2020-ban is, amikor 37%-kal csökkent a házasságkötések száma 2019-hez képest. A 2020-as mélypont után növekedés következett, és 2023-ban összeségében 14,5%-kal kevesebb házasságot kötöttek, mint 2001-ben. A válások száma 2001 és 2011 között emelkedett, azt követően csökkent, így 2001-hez képest 2023-ra mintegy 27%-kal kevesebb válást regisztráltak.

Romániában a termékenységi arányszám a 2001-ben mért 1,27-es mélypont után gyors növekedésnek indult, 2009-re már 1,66-ra nőtt, mely az unió 1,56-os átlaga felett volt.

¹ https://www.lemonde.fr/en/economy/article/2023/08/28/romania-s-demographic-decline-is-crippling-its-economy_6111720_19.html

A következő néhány év visszaesését követően 2021-re 1,81-re emelkedett a gyermekvállalási kedv, ami 2022-re enyhén csökkent (1,71), és Franciaország után az unió második legmagasabb értéke volt.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Nincs ilyen jellegű ellátás.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság összesen 126 nap, amiből legfeljebb 63 nap vehető igénybe a szülés előtt, és minimum 42 napot kell kivenni a szülés után. A szülési szabadságra járó havi ellátás (*indemnizație pentru concediu de maternitate*) megegyezik a szülést megelőző 6 hónap bruttó átlagkeresetének 85%-ával, de nem lehet több, mint a bruttó minimálbér 12-szerese. Halva született gyermek vagy a gyermeknek a szülési szabadság ideje alatt történő elhalálása esetén, az ellátás a szülési szabadság teljes időtartamára jár.

Azon várandós nők vagy édesanyák, akiknek a munkáltatója nem tudja garantálni az egészségét nem veszélyeztető munkakörülményeket anyasági kockázati pótlékot (*indemnizație de risc maternal*) igényelhetnek, amely a szülési szabadság előtt vagy után, összesen legfeljebb 120 napra adható. A kockázati pótlék havi összege a megelőző 6 hónap bruttó átlagkeresetének 75%-ával megegyező ellátás, de nem lehet több, mint a bruttó minimálbér 12-szerese.

Apaszabadság

Az apák 10 munkanap apasági szabadságra jogosultak. Azok az apák, akik gyermekgondozási tanfolyamon vettek részt, 5 munkanappal több szabadságot kapnak (15 nap).

Az apasági szabadság a gyermek 8 hetes koráig bármikor kivehető, az ellátás összege megegyezik az apa korábbi keresetével.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

Minden szülő (beleértve az örökbefogadó és nevelőszülőket, gyámokat) jogosult gyermeknevelési szabadságra és ellátásra (*concediul pentru creșterea copiilor*), ami a gyermek 2 éves koráig jár, fogyatékossgal élő gyermek esetén 3 éves koráig. A gyermeknevelési szabadság családi jogosultság, amennyiben mindkét szülő megfelel a feltételeknek, legalább 2 hónapot fenntartanak a másik szülőnek. Tehát ha az anya veszi igénybe a gyermekgondozási szabadságot, akkor az apa kizárólagos jogosultsága 2 hónap. Az ellátás folyósítása mellett a szülő évi legfeljebb 11 968 RON (2 406 EUR) adóköteles jövedelemre tehet szert.

A szabadság teljes idejére járó gyermeknevelési támogatás a szülést megelőző 12 hónapban szerzett nettó havi átlagjövedelem 85%-a.

Ikrek születése esetén gyermekenként plusz 2,5 x RSI (Social Reference Indicator (Indicatorul Social de Referință), RSI = 598 RON (120 EUR) 2024-ben)) támogatás, azaz fejenként kb. 1 250 RON (250 EUR) jár.

Az ellátás minimális összege havi 1 495 RON (302 EUR), a maximális összeg pedig havi 8 500 RON (1 746 EUR).

A gyermeknevelési szabadságot igénybe vevő, és újra munkába álló szülőt bónusz illeti meg, amelynek összege:

- havonta 1 795 RON (360 EUR), ha a szülő a gyermek 6 hónapos kora előtt újra munkába áll (fogyatékossgal élő gyermek esetén annak 1 éves kora előtt) – a támogatás a gyermek 2 éves koráig, fogyatékossgal élő gyermek esetén 3 éves koráig jár;
- havonta 777 RON (156 EUR), ha a szülő a gyermek 6 hónapos kora után tér vissza a munkába (fogyatékossgal élő gyermek esetén annak 1 éves kora után) – a támogatás a gyermek 2 éves koráig, fogyatékossgal élő gyermek esetén 3 éves koráig jár;
- havonta 777 RON (156 EUR), ha a szülő a gyermek 2 éves kora után (tehát a gyermeknevelési szabadság teljes felhasználása után) tér vissza a munkába (fogyatékossgal élő gyermek esetén annak 3 éves kora után) – a támogatás ilyen esetekben a gyermek 3 éves koráig, fogyatékossgal élő gyermek esetén 4 éves koráig jár.

Családi pótlék

A családi pótlék Romániában két ellátásból áll össze, a gyermeknevelési ellátásból (*alocație de stat pentru copii*) és a családtámogatási ellátásból (*alocație pentru sustinerea familiei*). Az ellátásokat a saját háztartásban nevelt gyermekek után lehet igénybe venni 18 éves korig vagy a középfokú tanulmányok befejezéséig (26 éves korig a fogyatékossgal élő gyermekek esetén). A folyósítás további feltétele, hogy a gyermek részt vegyen az oktatás valamely formájában, az igazolatlan hiányzásainak száma egy határt ne lépjen át, valamint magatartása a 10-es skálán legalább 8-as legyen.²

A szülők (beleértve az örökbefogadó és nevelőszülőket, gyámokat) részére folyósított gyermeknevelési ellátás havi összege a gyermek életkorától függően változik:

- 719 RON (144 EUR), ha a gyermek 2 évesnél fiatalabb (fogyatékossgal élő gyermek esetében);
- 292 RON (58 EUR), ha a gyermek 2 és 18 év közötti (vagy az érettségi megszerzéséig);
- 719 RON (144 EUR), ha a fogyatékossgal élő gyermek 3 és 18 év közötti.³

A családtámogatási ellátás havi összege a jövedelem, a gyermekek száma és a szociális referencia mutató (RSI) függvényében változik (RSI = 598 RON (120 EUR) 2024-ben):

² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1126&langId=en&intPageId=4749>

³ <https://www.edupedu.ro/alocatiile-de-stat-pentru-copii-in-2024-292-de-lei-pentru-cei-pest-2-ani-pana-la-doi-ani-sau-cei-cu-dizabilitati-vor-primi-719-lei-in-februarie/>

1. Ha az egy családtagra jutó havi nettó átlagjövedelem legfeljebb $0,40 \times \text{RSI}$, akkor a támogatás összege havonta:

Gyermekek száma	Támogatás összege
1	$0,1640 \times \text{RSI}$ (kb. 19 EUR)
2	$0,3280 \times \text{RSI}$ (kb. 39 EUR)
3	$0,4920 \times \text{RSI}$ (kb. 59 EUR)
4+	$0,6560 \times \text{RSI}$ (kb. 78 EUR)

2. Ha az egy családtagra jutó havi nettó átlagjövedelem $0,4 \times \text{RSI}$ és $1,06 \times \text{RSI}$ között van, akkor a támogatás összege havonta:

Gyermekek száma	Támogatás összege
1	$0,15 \times \text{RSI}$ (kb. 18 EUR)
2	$0,3 \times \text{RSI}$ (kb. 36 EUR)
3	$0,45 \times \text{RSI}$ (kb. 54 EUR)
4+	$0,6 \times \text{RSI}$ (kb. 72 EUR)

Az egy személy vagy egy család által kapott szociális segélyek teljes összege évente nem haladhat meg egy bizonyos, az RSI-hez kapcsolódó együtthatót. Ezt minden évben kormányhatározatban rögzítik.

Egyéb adókedvezmények, juttatások

Családi adókedvezmény

Jelképes összegű, gyerekenként havi 100 RON (20 EUR) adókedvezményben minden szülő részesül. A 2023-ban bevezetett adókedvezmény a gyermek 18 éves koráig igényelhető, és csak az egyik szülő igényelheti munkaadójánál.

Általános adókedvezmény⁴

Minden munkavállaló jövedelemtől és gyermekszámtól függően havonta jogosult személyi jövedelemadója csökkentésére, legfeljebb a minimálbér plusz 1 550 RON (6 975 EUR) havi jövedelemig. A havi összeg egy gyermek esetén legalább 9 RON (2 EUR) és legfeljebb 25 RON (5 EUR), három gyermek esetén pedig legalább 19 RON (4 EUR) és legfeljebb 35 RON (7 EUR).

⁴ <https://www.oecd.org/els/soc/TaxBEN-Romania-latest.pdf>

Otthonteremtés

Nincs ilyen jellegű támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése**Foglalkoztatás**

Romániában a 6 év alatti gyermekeket nevelő 18-64 éves anyák foglalkoztatási aránya 2023-ban 47,1% volt, mely jóval az uniós átlag alatti (66,4%). A női foglalkoztatás elmaradt a férfiakétól, a 18-64 éves korosztályban a kisgyermeket nevelő férfiak 81%-a dolgozott, mely érték szintén az EU-átlag alatti.⁵ A kisgyermekes szülők foglalkoztatási aránya az apák körében 83%, míg az anyák körében 50,2% volt 2022-ben. A részmunkaidőben dolgozó 15-64 éves nők aránya 2023-ban a sereghajtók között volt az unióban 2,9%-os értékével (EU-átlag 28,5%). A férfiak esetében 3,8% volt ez az arány (EU-átlag 8,4%).

Gondozói szabadság

Az egy évesnél fiatalabb gyerekeket nevelő anyák naponta 2x1 óra szoptatási szünetre jogosultak, vagy napi 2 órával csökkenthetik a munkaidejüket (a szünetek idejére is teljes munkabér jár az anyának).

Gondozói szabadság (*concediul de îngrijitor*) évi 45 nap a 7 év alatti gyermek vagy évi 5 nap a munkavállalóval egy háztartásban élő és ellátásra szoruló személyek esetében. A munkavállalónak a súlyos egészségügyi probléma fennállását orvosi igazolással kell alátámasztania.

Daganatos beteg ellátását segítő gondozói szabadság (*concediul medical pentru îngrijirea*) keretében 45 nap szabadságra jogosult az a 18 évesnél idősebb munkavállaló, aki daganatos beteg munkavállalót kísér szakorvosok által előírt kezelésre. A szabadságot az egészségügyi ellátásból fedezik, a jövedelem 85%-ának megfelelő összegben.

Rugalmas munkafeltételek

Azok a munkavállalók, akik eltartott idős személyt ápolnak, félállásban dolgozhatnak (4 órát egy nap). Az ilyen okból csökkentett munkaidő teljes munkaidőnek minősül nyugdíjjarulékok és egyéb biztosítási ellátások szempontjából.

A munkavállaló kérheti a munkaidő-beosztás bármilyen kiigazítását a munkáltatótól általános gondozási kötelezettségekre hivatkozva. A munkáltató ugyanakkor nem köteles ezt elfogadni, de köteles írásban megindokolni az elutasítás indokát.

Kisgyermek napközbeni ellátása

Romániában a gyerekek a koragyermekkori nevelésre és gondozásra (ECEC) bármely életkortól jogosultak, a bölcsődékben jövedelemtől függően kell térítési díjat fizetniük.

⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/12743486/14207633/RO-EN.pdf>

A 2000-es években azonban az állami bölcsődék bezárása miatt hiány volt a 3 év alatti gyermekek számára fenntartott helyekből. 2009 és 2023 között közel 350 új intézményt adtak át,⁶ és a 2 és 3 év közötti gyermekek is jogosulttá váltak állami óvodai férőhelyre, amely korábban csak a 3 évesnél idősebb gyermekek számára volt fenntartva. Az óvodai ellátás ingyenes, azonban a vidéki területeken jellemzően fél napot vannak nyitva az intézmények, és ebéd után bezárnak.

2023-ban Romániában a 0–3 éves gyermekek mindössze 12%-a részesült bölcsődei ellátásban, amely jóval az uniós átlag (37%) alatt volt, habár az első, 2007. évi 6%-os adathoz képest növekedést mutat. 2023-ban a 3-6 éves gyermekek 69%-a járt óvodába, amely szintén jóval az uniós átlag (89%) alatt volt, és a 2007. évi adathoz képest (61%) csak enyhe növekedést jelent.

⁶ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/romania/national-reforms-early-childhood-education-and-care>

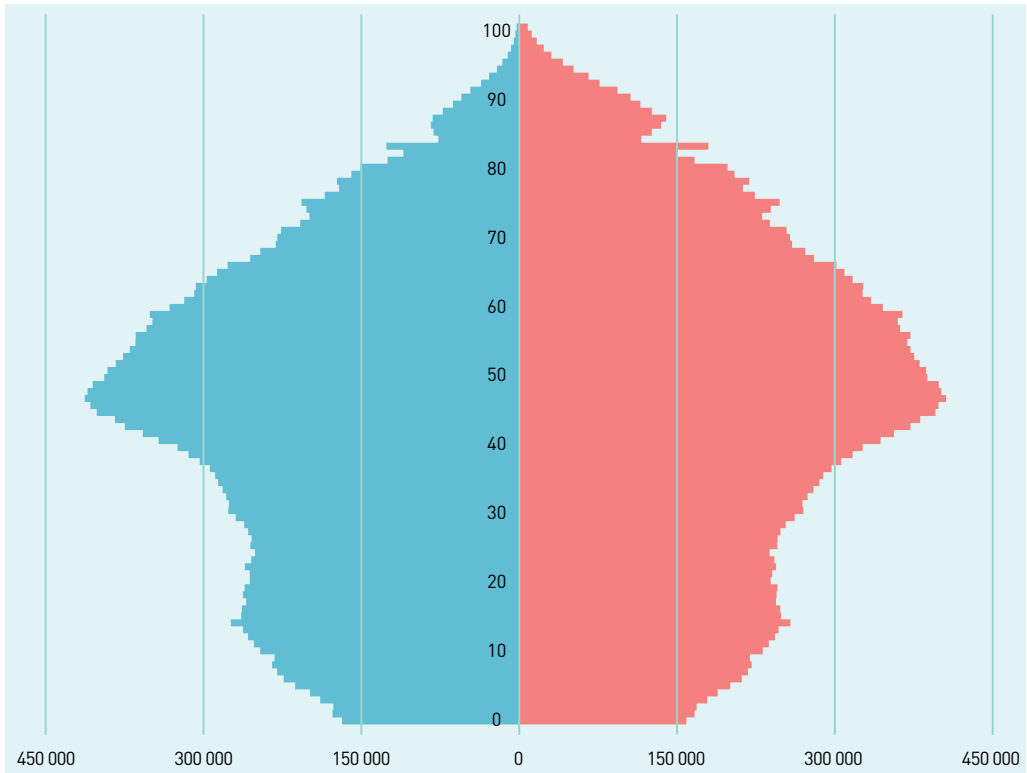

Spanyolország

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	40 665 545	46 667 174	46 440 099	47 398 695	47 432 893	48 085 361
élveszületés (fő)	405 313	470 553	408 734	336 247	328 704	322 075*
halálozás (fő)	357 580	386 017	408 231	449 270	462 734	435 331*
bevándorló (fő)	414 772	371 331	414 746	528 856	1 258 894	n.a.
kivándorló (fő)	n.a.	409 034	327 325	6 96 866	531 889	n.a.
házasságkötés (eset)	206 266	158 220	173 049	147 673	178 624	n.a.
válás (eset)	39 242	103 290	96 824	86 851	81 302	80 065*
TTA	1,23	1,34	1,34	1,19	1,16	n.a.

Forrás: Eurostat, Spanyol Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Spanyolország népessége 2012-ig folyamatosan növekedett, majd kisebb csökkenést követően 2017-től ismét emelkedő tendenciát mutat, 2023-ban 48 085 361 fő¹ volt, ami 2001-hez képest 18,2%-os gyarapodást jelent. Az ország össznépességének hatodát külföldiek adják, a bevándorlók több mint fele a valamikori spanyol gyarmatokról, többnyire Latin-Amerikából, másik fele főképp Kelet-Európából (Romániából, Bulgáriából, Oroszországból) érkezett.

Spanyolország korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, ahol a 40 év alatti korosztályok létszáma meredeken csökken.

Spanyolországban a növekvő mértékű természetes fogyást a pozitív vándorlási egyenleg ellensúlyozza; utóbbinak köszönhető, hogy az ország népessége növekszik.

Az élveszületések száma 2001 és 2008 között folyamatosan növekedett, 2001-ben 405 313 gyermek született, 2008-ban pedig 518 503 gyermek, ezt követően csökkenésnek indult a születésszám. 2023-ban 20,5%-kal kevesebb gyermek született, mint 2001-ben. 2023-ban az uniós tagállamok közül Spanyolországban volt az egyik legalacsonyabb az 1000 főre jutó élveszületések száma. Ugyanakkor a halálozások száma 2001 és 2023 között 21,7%-kal emelkedett. Míg 2016-ig többen születtek, mint ahányan meghaltak, addig 2017-ben a természetes fogyás már 31 000 fő volt, és ez a tendencia azóta is folytatódik, 2022-ben a 130 ezret, 2023-ban pedig a 110 ezret is meghaladta. Az EU-27 országok tekintetében Spanyolországban az egyik legalacsonyabb a halálozások száma 1000 főre vetítve.

Az ország vándorlási egyenlege 2015-ig negatív volt, azóta azonban minden évben növekszik az ország népessége a vándorlás következtében. A bevándorlás 2004 és 2007 között megemelkedett, ekkor 700 ezer fő és 900 ezer fő között mozgott a bevándorlók száma, 2012-re azonban 300 ezer fő körülre csökkent. Ezt követően azonban újra növekedésnek indult, és 2019-ben a bevándorlók száma már meghaladta a 750 ezer főt, 2022-ben pedig az 1 millió 250 ezer főt. A kivándorlásra vonatkozó adatok azt mutatják, hogy 2007-től 2013-ig folyamatosan nőtt a kivándorlók száma. A következő években elkezdett csökkeni és 2019-ben 300 ezer fő alá esett. 2021-ben újra megugrott a számuk, összesen 696 866-an vándoroltak ki.

2004-ig emelkedett a házasságkötések száma, majd ezt követően csökkenésnek indult. 2010 és 2019 között 160 ezer körül volt a számuk, 2020-ban pedig elérte a mélypontját, ami minden bizonnyal a koronavírus-járvány miatti lezárásoknak köszönhető. 2022-ben 178 624 házasságkötés történt, ami 13,4%-os csökkenés 2001-hez képest. Az uniós

¹ https://www.ine.es/dyngs/INEbase/en/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176992&menu=ultiDatos&tidp=1254735572981

országok közül Spanyolországban az egyik legalacsonyabb az 1000 főre jutó házasságkötések száma. 2001 és 2007 között folyamatosan emelkedett a válások száma az országban. 2008-tól 2010-ig ingadozott a számuk. 2011 óta pedig csökkenésnek indult, 2023-ban 22,5%-kal alacsonyabb volt, mint 2011-ben, de még mindig kétszer annyi, mint 2001-ben.

2001-ben a teljes termékenységi arányszám 1,23 volt Spanyolországban, ezt követően egészen 2008-ig növekedett az értéke, majd 2013-ig csökkent. Ezután némileg emelkedett, de 2017-től folyamatosan esik. A 2022-es érték (1,16) a második legalacsonyabb az Európai Unióban.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Több gyermek születése vagy örökbefogadása esetén az alábbi támogatás (*prestación por parto o adopción múltiples*) illeti meg a szülőket a gyermekek száma szerint:

- 2 gyermek esetén: 4 000 EUR;
- 3 gyermek esetén: 8 000 EUR;
- 4 vagy több gyermek esetén: 12 000 EUR;
- 1 000 EUR születésenként vagy örökbefogadásonként nagycsaládosok, egyszülős családok vagy fogyatékossgal élő anyák esetében.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások²

Szülési és gyermekgondozási szabadság (*permiso y prestación por nacimiento y cuidado del menor*) illeti meg az édesanyát 16 héten keresztül. Ikerszülésnél, fogyatékossgal élő gyermek születésénél, valamint örökbefogadás esetén gyermekenként 1 további hét jár a második gyermektől kezdődően. Koraszülés vagy kórházban ápolt gyermek esetén is 1 héttel meghosszabbodik a szabadság időtartama. A szülést követően 6 hét szabadság kivétele kötelező, és legkorábban a szülés várható időpontja előtt 4 héttel kezdhető meg. A szabadság idejére fizetett támogatás a számítási alap 100 %-a. (Számítási alap: a szabadság időpontját megelőző hónap járulékalapjának és a járuléknak megfelelő napok számának hányadosa. A járulékalap legmagasabb összege nem haladhatta meg a havi 4 495 EUR összeget 2023-ban.)

A jogosultság feltétele:

26 év feletti női és férfi munkavállalók esetében:

² <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1129&dlangId=en&intPageId=4789>

- 180 járulékfizetési nap a gyermek születését megelőző 7 évben (vagy örökbefogadás vagy nevelőszülőknél történő elhelyezés esetén a közigazgatási/bírószági határozat meghozatalát megelőző 7 évben); vagy
- 360 járulékfizetési nap a teljes munkaviszonyban.

A 21 és 26 év közötti munkavállalók esetében:

- 90 járulékfizetési nap a gyermek születését megelőző 7 évben (vagy örökbefogadás vagy nevelőszülőknél történő elhelyezés esetén a közigazgatási/bírószági határozat meghozatalát megelőző 7 évben); vagy
- 180 járulékfizetési nap a teljes munkaviszonyban.

A 21 év alatti munkavállalók esetében nincs minimális járulékfizetési időszak.

Speciális szabadságok:

- A terhesség alatti kockázat (*Benefit for risk during pregnancy, riesgo durante el embarazo*) miatti szabadság, ha a terhesség alatt nem tudják folytatni szokásos foglalkozásukat. A munkavállaló biztonságának vagy egészségének védelméhez szükséges ideig tart.
- Szoptatás alatti kockázatra vonatkozó ellátás (*riesgo durante la lactancia*) a szoptató dolgozó anyák számára, ha nem tudják folytatni szokásos foglalkozásukat. A gyermek 9 hónapos koráig folyósítják.

A támogatás összege mindkét esetben a számítási alap 100%-a a szabadság teljes időtartamára.

A nem járulékalapú anyasági támogatás³ (*subsidio por maternidad de naturaleza no contributiva*) minden olyan várandós munkavállaló vagy vállalkozó számára elérhető, aki teljesíti a szülési és gyermekgondozási segélyhez szükséges valamennyi feltételt, a minimálisan előírt járulékfizetési időszak kivételével. A támogatás összege a spanyol szociális index, az IPREM 100%-a (2023-ban havi 600 EUR) 42 napig (bizonyos esetekben 56 napig).⁴

Apaszabadság

A korábbi "apa" megnevezés helyett a "biológiai anyától eltérő szülő" részére is jár szülési és gyermekgondozási szabadság (*permiso y prestación por nacimiento y cuidado del menor del progenitor distinto de la madre biológica*). A jogosultság feltételei megegyeznek az édesanyákra vonatkozó feltételekkel.

³ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1129&langId=en&intPageId=4789>

⁴ <https://www.iprem.com.es/>

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A szülők gyermekük/gyermekük gondozására fizetés nélküli szabadságot vehetnek igénybe (*excedencia por cuidado de hijo*) a gyermek születésétől a gyermek legfeljebb 3 éves koráig. A 17 spanyol tartományból 4 kínál kiegészítő gyermekgondozást segítő ellátást az ott lakóknak bizonyos jövedelmi küszöb alatti családi kereset esetén: a folyósított összeg 290 – 645 EUR havonta.

Családi pótlék

2022-től kezdődően az eltartott gyermeket nevelő családok akár havi 100 EUR-t is kaphatnak, a gyermekek korától és a szülők jövedelmi szintjétől függően. A két felnőttből és egy gyermekből álló családok, amelyeknek az éves összjövedelme nem éri el a 27 000 EUR-t, valamint a két felnőttből és két vagy több gyermekből álló családok, amelyek éves összjövedelme nem éri el a 32 100 EUR-t, részesülhetnek ebben a juttatásban. Az egygyermekes, egyszülős családok, akiknek a jövedelme nem éri el a 25 700 EUR-t, valamint a legalább kétgyermekes, egyszülős családok, akiknek az éves jövedelme nem éri el a 30 800 EUR-t, szintén jogosultak a támogatásra. Az ezeknél magasabb jövedelemmel rendelkező családok nem jogosultak a juttatásra.

Az ellátás összege gyermekenként:

- A 0 és 3 év közötti gyermeket nevelő családok havonta 100 EUR-t kapnak (minden egyes gyermek után ebben a korcsoportban).
- A 3 és 6 év közötti gyermekkel rendelkező családok havi 70 EUR-t kapnak (minden egyes gyermek után ebben a korcsoportban).
- A 6 és 18 év közötti gyermeket nevelő családok havi 50 EUR-t kapnak (minden egyes gyermek után ebben a korcsoportban).

Spanyolországban a családokat a fogyatékossgal élő eltartott kiskorú gyermek után kiegészítő családi pótlék (*prestaciones por hijo o menor acogido a cargo*) illeti meg. 18 év felett csak akkor folyósítják, ha a gyermek legalább 65%-os fogyatékossgban szenved. Összege változó:

- évi 1 000 EUR minden olyan kiskorú után, akinek a fogyatékossga meghaladja a 33%-ot;
- 5 440 EUR évente minden egyes nagykorú, de 65%-os vagy annál nagyobb fogyatékossggal élő gyermek után;
- évi 8 159 EUR minden olyan gyermek, nevelt vagy örökbefogadott felnőtt után, aki legalább 75%-os fogyatékossggal rendelkezik.

Külön családi pótlékban részesülnek a nagycsaládosok (a négy vagy több gyermeket nevelők tartoznak ide Spanyolországban), a gyermeküket egyedül nevelők, illetve azok családok, ahol valamelyik szülő fogyatékkal él (*prestaciones por nacimiento o adopción en caso de familias numerosas, monoparentales o padres o madres con discapacidad*), amennyiben

a család jövedelme nem haladja meg a gyerekszám szerint megállapított küszöbértéket. A kiegészítő családi pótlék összege évi egyszeri 1 000 EUR.⁵

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Spanyolországban a dolgozó anyák gyermekük első 3 életévében havi 100 EUR kifizetésre vagy 1 200 EUR adó-visszatérítésre jogosultak az év végén.

Minden 25 évesnél fiatalabb, évi 8 000 EUR összegnél kevesebbet kereső eltartott gyermek után csökken az adóalap, amelynek éves összege:⁶

- Az első gyermek után 2 400 EUR;
- A második gyermek után 2 700 EUR;
- A harmadik gyermek után 4 000 EUR;
- A negyedik és minden további gyermek esetén 4 500 EUR.

A három vagy több gyermeket nevelő családok emellett jogosultak további adókedvezményre is, melynek éves összege gyermekenként a harmadik és negyedik gyermek után 1 200 EUR, az ötödik és minden további gyermek után pedig 2 400 EUR. A 0–3 éves gyermek után évi 2 800 EUR adókedvezmény is jár a bölcsődei költségek vagy a fizetett gyermekfelügyelet költségeinek fedezésére.

Azok az adófizetők, akik otthonukon kívül dolgoznak, és eltartott egyenesági hozzátartozói vannak, vagy akik nagycsaládosok, évente 1 200 EUR adójóváírást igényelhetnek. Ez az adójóváírás az anyasági adójóváírás mellett is kihasználható.

Az adójóváírás legfeljebb 600 EUR-val növelhető a nagycsaládhoz tartozó minden olyan gyermek után, aki meghaladja a nagycsaládnak minősülő minimális gyermekszámot (4).

Gyermekek után járó nyugdíjkiegészítés

Az új anyasági (szülői) nyugdíj-kiegészítés 2023-ban gyermekenként havi 30 EUR-t jelent.⁷ Eredeti célja, hogy csökkentse a férfiak és nők által kapott összegek közötti különbséget. Az új mechanizmus jelentősen módosította a korábbi anyasági kiegészítő nyugdíjat. Az első vér szerinti vagy örökbefogadott gyermektől legfeljebb a negyedik gyerekéig az egyik szülő jogosult a nyugdíjkompenzációra. (A korábbi kiegészítést csak az anya kaphatta és csak a második gyermektől.)

A kiegészítés célja, hogy kompenzálja a szakmai karrierben bekövetkező visszalépést, amelyet a nők általában elszenvednek a gyermekvállalás vagy örökbefogadás után, és

⁵ <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Trabajadores/PrestacionesPensionesTrabajadores/10967/85?changeLanguage=en>

⁶ <https://taxsummaries.pwc.com/spain/individual/deductions>

⁷ <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Trabajadores/PrestacionesPensionesTrabajadores/4c-43ce49-6636-4a12-bacf-5e6697eb81da?1dmy&urile=wcm%3apath%3a%2Fwebcontent%2Bsyndication%2Fibmcontent-wcm%253AunresolvedReferences#Cuantia>

amely hosszú távon alacsonyabb nyugdíjakat eredményez számukra. A kiegészítést az a szülő kapja meg, aki a gyermek születése után nagyobb veszteséget szenvedett a szakmai karrierjében. Túlnyomó többségben ezek az édesanyák, de amennyiben az apa az, akkor ő jogosult a kiegészítésre.

Otthonteremtés

Spanyolországban a kormány a 18-35 év közötti alacsony és közepes jövedelműek számára a „*Bono Joven Alquiler*” (ifjúsági bérleti díj) révén bérleti támogatást nyújt. A „*Bono Joven Alquiler*” 200 millió EUR költségvetésből gazdálkodik, és a feltételezések szerint több mint 70 000 fiatal igényelhet 2 éven keresztül, 2023 májusától 2025 májusáig, havi 250 EUR összeget a lakbér kifizetéséhez.

A „bono” támogatásra való jogosultsághoz a következő feltételeknek kell megfelelni:

- Spanyol vagy európai uniós állampolgárnak vagy Spanyolországban jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgárnak kell lenni.
- A lakbértámogatást csak a lakbér kifizetésére lehet felhasználni.
- A bérlet nem haladhatja meg a 600 EUR összeget, illetve egy szoba esetében a 300 EUR összeget. Kivételes esetben a bérleti díj magasabb lehet, akár 900 EUR ingatlanként vagy 450 EUR szobánként.
- Az éves jövedelem nem lehet több, mint az IPREM („Állami Többszörös Hatású Jövedelem Mutató” vagy spanyolul *Indicador Público de Renta de Efectos Múltiples*) értékének háromszorosa, amely 2023-ban 24 318 EUR volt.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

Spanyolországban a 15-64 éves nők között viszonylag elterjedt a részmunkaidős foglalkoztatás – a nők mintegy ötöde így dolgozik. A 18-64 éves kisgyermekes nők foglalkoztatási rátája 63,5% (EU-átlag: 66,4%) volt 2023-ban, míg a 18-64 éves férfiaké 83,9% (EU-átlag: 89,6%). A 18-64 éves kisgyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája 2006-ban 56,1% volt. A 18-64 éves kisgyermeket nevelő férfiak foglalkoztatási rátája 90,3% volt. 2013-ig csökkent az arányuk, ezt követően emelkedésnek indult. Az elmúlt évek során ingadozott, de 80% körül alakult az értéke.

Gonozói szabadság

A beteg gyermek vagy hozzátartozó ápolása céljából betegségenként 2-4 nap 100%-ban fizetett szabadság illeti meg a munkavállalót. Tartós ápolást vagy kórházi kezelést igénylő gyermeknél korlátlan szabadság jár. A közsférában dolgozók tartós ápolásra szoruló hozzátartozó esetén 2-3 év ápolási szabadságot igényelhetnek, amelynek idejére legfeljebb a bérük 66%-át kaphatják meg.

2023 júniusában elfogadták a menstruációs szabadságról szóló törvényt. A jogszabály havonta minimum 3, maximum 5 napot biztosít a nőknek, hogy súlyos menstruációs fájdalmak esetén otthon maradjanak. Ehhez orvosi igazolás szükséges, valamint az első naptól a társadalombiztosító fizeti a betegszabadságnak megfelelő mértékben.

Rugalmas munkafeltételek

A csecsemő 9-12 hónapos koráig napi 1 óra szoptatási/táplálási szünet illeti meg mindkét szülőt. A munkaórák számának csökkentése kérvényezhető a gyermek 12 éves koráig, vagy fogyatékossgal élő gyermek esetén hosszabb ideig.

A 12 év alatti gyermekek szüleinek joguk van rugalmas munkavégzési lehetőséget kérni, beleértve a távmunkát is. A munkáltatók elutasíthatják a kérelmet, de ezt objektív okokkal kell indokolniuk.

Egy dolgozó szülő a munkanapját az egy nyolcad résztől egészen feléig csökkentheti, hogy 12 év alatti gyermekéről gondoskodjon, vagy hogy fogyatékossgal élő, bármilyen korú gyermekét gondozza (*reducción de jornada por guarda legal*). A munkavállalók a szokásos munkarendjükön belül dönthetnek a munkaidő-csökkentés mértékéről és időtartamáról. Ez egyéni jogként van meghatározva és fizetetlen szabadságnak minősül, de a részmunkaidős szabadság idejére – legfeljebb 2 évre teljes munkaidőben számolva – társadalombiztosítási járulékot írnak jóvá (ami a nyugdíj és az egyéb ellátásokat fedezi). Egyéni vállalkozók nem részesülhetnek ebben.

Kisgyermekek napközbeni ellátása

Sok szülő számára problémát jelent, hogy az állam csak 5 hónapon keresztül nyújt magas szintű keresetarányos gyermekgondozási ellátást, és sok gyermek számára nincs férőhely a bölcsődékben. Így a gyermek fél éves korától 3 éves koráig tartó gondozása nehézséget jelent a szülők jelentős részének. Nincs törvényi rendelkezés, amely előírná 3 éves kor alatt a koragyermekkori ellátás biztosítását, a jogosultság 3 éves korban nyílik meg. Az állami bölcsődékben jellemzően félnapos ellátás érhető el, és minden esetben térítési díjat kell fizetni. A 3–6 éves gyermekek közül mindenkinek joga van az ingyenes óvodai ellátáshoz, az étkezést azonban a szülőknek kell fizetniük. Az óvodákban gondot jelent a szakképzett személyzet hiánya, átlagosan 30 gyermek jut egy óvónőre.

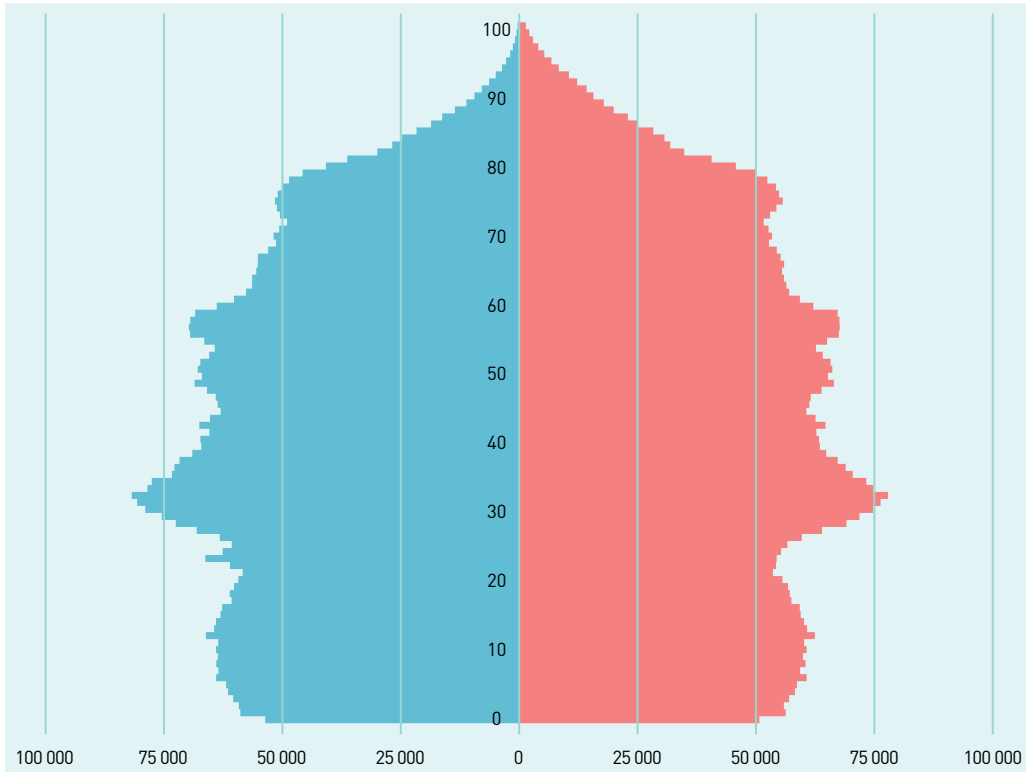
2023-ban Spanyolországban a 0–3 éves gyermekek 56%-a részesült a bölcsődei ellátás valamilyen formájában, amely jóval magasabb az uniós átlagnál (37%) és amely növekedést jelent a 2005. évi 38%-hoz képest. 2023-ban a 3-6 éves spanyol gyermekek 98%-a járt óvodába, meghaladva az uniós átlagot (89%), amely a 2005. évi adathoz képest (95%) enyhe növekedést jelent.

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	8 882 792	9 415 570	9 851 017	10 379 295	10 452 326	10 521 556
éveszületés (fő)	91 466	111 770	117 425	114 263	104 734	100 051*
halálozás (fő)	93 752	89 938	90 982	91 958	94 737	94 385*
bevándorló (fő)	60 795	96 467	163 005	90 631	102 436	94 514*
kivándorló (fő)	32 141	51 179	45 620	48 284	50 592	73 434*
házasságkötés (eset)	35 778	46 922	53 817	38 895	47 883	44 190*
válás (eset)	21 022	23 389	24 258	23 647*	21 531	21 231*
TTA	1,57	1,9	1,85	1,67	1,53	1,45*

Forrás: Eurostat, * Svéd Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Svédország népessége növekvő tendenciát mutat, 2023. január 1-jén 10 521 556 fő volt, ami 2001-hez képest 18,4%-os növekedést jelent. A lakosság többségét a svédek alkotják, a legnagyobb kisebbséget pedig a finnek. A bevándorlási válság idején a bevándorlók nagy része Irakból, Iránból, Szíriából és Libanonból érkezett.

Svédország korfája egy relatíve kiegyensúlyozott társadalom képét mutatja, a 30 évesek korosztályában emelkedéssel.

Az ország lakosságának növekedéséhez a természetes szaporodás (2023-ban +5 600 fő) és a pozitív vándorlási egyenleg (2023-ban +21 ezer fő) együttesen járul hozzá.

Az élveszületéseket vizsgálva látható, hogy az évek során folyamatosan emelkedett a számuk, 2016-ban már meghaladta a 117 ezret, azonban 2017 óta fokozatos csökkenés figyelhető meg. Összességében 2001-hez képest 2023-ban 9,4%-kal születtek többen.¹ A mortalitás 2018-ig nagymértékben nem változott, 2019-ben azonban nagyobb mértékű csökkenés volt, 2020-ban vélhetően a koronavírus-járvány hatására a halálozások száma az előző évhez képest 10,5%-kal nőtt, és ez a növekedés folytatódott 2022-ig, és 2023-ban is ezen a szinten maradt, ami gyakorlatilag megegyezik a 2001-es értékkel is.

A svédországi bevándorlás mértéke 2011 és 2017 között növekedett, a bevándorlók száma 2017-re 85 ezerrel, a 2,4-szeresére emelkedett 2001-hez képest. Azonban ettől az évtől kezdve a számuk évről-évre csökkent 2021-ig, 2021-ben és 2023-ban mintegy 90 ezer fő érkezett Svédországba, 2022-ben 100 ezer fő fölött volt ez a szám. 2001-hez képest 55,5%-kal érkeztek többen 2023-ban. A kivándorlás a kétezres évek elején megugrott, azóta azonban évi 50 ezer körül alakult. 2023-ban nagy mértékben emelkedett, 73 434 főre, ami a 2001-es értékhez képest 128,5%-kal több.

A házasságkötések száma 2008-ig nőtt, majd némi hullámozást követően 2012-től kezdve újra emelkedett 2015-ig. 2016-tól (2022 kivételével) évről-évre csökkent, de 2023-ban így is 23,5%-kal több házasságot kötöttek, mint 2001-ben. Svédországban 2015-ben módosították a házassági törvényt, amely értelmében azonos nemű párok is házasságot köthetnek. Tehát 2015-től a házasságkötések száma már magában foglalja az azonos neműek által kötött házasságokat is.² A válások száma 2005-ig csökkent, majd megfordult a tendencia, és 2013-ban érte el csúcspontját, amikor 26 933 válást regisztráltak. Ezt követően, 2023-ig újra csökkenő tendenciát mutatott, és 2023-ra elérte a 2001-es 21 000 körüli értéket.

¹ <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/population/population-composition/population-statistics/pong/statistical-news/swedens-population-2022--population-changes2/>

² https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/en/ssd/START_BE_BE0101_BE0101L/GiftSkilsmassaTyp/table/table-ViewLayout1/

A teljes termékenységi arányszám 2001-ben 1,57 volt, majd 2010-ig emelkedett (1,98), 2012-től csökkenésnek indult, és 2022-re 1,53-ra esett, ami az elmúlt két évtized legalacsonyabb értéke. 2023-ban ez tovább mérséklődött, ami várhatóan a valaha mért legalacsonyabb svéd gyermekvállalási értéket jelenti (1,45).

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Anyasági támogatás jellegű ellátás nincs Svédországban. Várandós támogatásban (*graviditetspenning*) részesülnek azok a kismamák, akik fizikailag megterhelő vagy veszélyes munkát végeznek vagy kockázatos környezetben dolgoznak, és munkáltatójuk nem tudja őket más feladatra áthelyezni. A kismamák a jövedelmük 77,6%-ának megfelelő támogatásra jogosultak a várandósság utolsó 2 hónapjában, a maximum összeg bruttó 759 SEK/nap (67 EUR). 2021 márciusa óta a 20. betöltött várandóssági hetet elért valamennyi kismama jogosult a támogatásra a koronavírus-járvány által jelentett veszély miatt. Ennek köszönhetően az igénylések száma megközelítette a 38 000-et 2021-ben, azaz minden harmadik nő élt ezzel a lehetőséggel.³

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

2 hét szülési szabadság igénybevétele kötelező a szülés várható idejét megelőzően vagy azt követően, amely időre a szülői szabadság idejére járó juttatás terhére, szülői támogatás (*föräldrapenning*) igényelhető. Ez akkor lehetséges, ha a nő nem részesül várandós támogatásban. A gyermek 18 hónapos koráig bármelyik szülő fizetetlen gyermekgondozási szabadságot vehet igénybe.

Apaszabadság⁴

Az apaszabadság 10 nap, amelyet a gyermek kórházból való hazaérkezésétől számított 60 napon belül kell kivenni. Lehetőség van a 10 nap elosztására, akár negyed, harmad vagy fél napokra is. 2021-ben a férfiak 77%-a élt az apaszabadság lehetőségével. A szabadság hossza többes szülés esetén növekszik (pl. megduplázódik ikrek esetén). Együtt élő örökbefogadó szülőket az örökbefogadáskor 5 nap illeti meg, az egyedülálló örökbefogadó szülő 10 napot kap.

³ <https://www.forsakringskassan.se/english/parents/if-you-are-expecting-a-child/pregnancy-benefit>

⁴ Blum et al. Leave Policies 2023

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások⁵

Szülői támogatásra (*föräldrapenning*) jogosult az a szülő, akinek a gyermek születését megelőzően volt legalább 240 nap biztosított jogviszonya és napi 180 SEK-nél (16 EUR) magasabb jövedelemmel rendelkezett.

Mindkét szülő gyermekenként 240 nap fizetett szülői szabadságra jogosult, amely összesen 480 napot jelent. Mindkét szülőnek van egy 90 napos át nem ruházható időszaka, a fennmaradó 150-150 nap pedig szabadon megosztható, átadható. Ikrek születése esetén további 180 nap jár gyermekenként. A gyermek 1 éves koráig a szülők 30 napig egyszerre is igénybe vehetik az ellátást. A gyermek 4. születésnapját követően már csak 96 nap használható fel, ikrek esetén összesen 132 nap. A szülői szabadság a gyermek 12 éves koráig vagy az általános iskola 5. osztályának befejezéséig vehető igénybe.

Az ellátás összege 390 napig a fizetés 77,6%-a, 250-1 021 SEK/nap (22-91 EUR) között van a szülő jövedelmétől függően, a maradék 90 napra pedig 180 SEK/nap (16 EUR). A szülői támogatás adóköteles, igénybe vehető teljes vagy résznapokra is. Abban az esetben, ha a szülőnek nem volt a gyermek születését megelőzően 240 nap munkaviszonya vagy 117 590 SEK-nél (10 345 EUR) kevesebb volt az éves jövedelme, akkor napi 250 SEK (22 EUR) szülői támogatásra jogosult, ez vonatkozik a munkanélküliekre és a hallgatókra is. A maradék 90 napra járó támogatás az említett jogosultak körében szintén 180 SEK/nap (16 EUR).

Az édesanyák a szülés várható időpontja előtt legkorábban 60 nappal vehetik igénybe az ellátást. Van lehetőség arra is, hogy a támogatás kevesebb, mint 100%-át vegyék igénybe a szülők, ezáltal kitolják a szülői szabadság időtartamát.

A szabadság hossza többes szülés esetén növekszik: ikrek esetében 90 plusz nap jár a kérés 77,6%-ának megfelelő összeggel, és további 90 nap, napi 180 SEK (16 EUR) általánosszeggel. Egyedüli felügyeleti jog esetén a felügyeleti joggal rendelkező szülő kapja az összes szülői szabadságot (azaz 480 napot).

A közszférában és a vállalati területen egyaránt megfigyelhető, hogy kiegészítő szülői támogatást fizetnek (*föräldralön*), amely a jövedelem 10% körüli összeg, így a szülői támogatás 90%-ra emelkedik.

Családi pótlék⁶

Svédországban 1 250 SEK (111 EUR) családi pótlék (*barnbidrag*) jár havonta minden gyermek után, azok 16 éves koráig. Ezt követően kiegészítő családi pótlék (*förlängt barnbidrag*) és iskoláztatási támogatás jár, amennyiben még középiskolában tanul a gyermek, legfeljebb annak 20 éves koráig, és mindkettő 1 250 SEK (111 EUR) havonta (összesen 2 500 SEK). A kiegészítő családi pótléket 18 éves kor után már a gyermek kapja.

⁵ Blum et al. Leave Policies 2023, MISSOC és <https://www.forsakringskassan.se/english/parents/when-the-child-is-born/parental-benefit>

⁶ <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/barnbidrag-och-flerbarnstillagg> és MISSOC

A három vagy több gyermeket nevelő családok számára egy kiegészítő összeg (*flerbarnstillägg*) is jár a gyermek 16 éves koráig: a második gyermek után havi 150 SEK (13 EUR), a harmadik gyermek után 730 SEK (65 EUR), a negyedik után 1 740 SEK (155 EUR), az ötödik gyermektől plusz 2 990 SEK (267 EUR). A nagycsaládos támogatás feltétele, hogy van 16 éven aluli gyermek a családban, vagy a 16 év feletti gyermek otthon lakik, nappali tagozaton tanul, és még nem házas.⁷

A 2014. március 1. után született gyermekek esetében a családi pótlék és annak kiegészítő összege is 50-50%-ban megoszlik a két szülő között, ha a felügyeleti joggal mindkettő rendelkezik. Ha csak az egyikük, akkor a teljes összeget neki folyósítják. A 2014. március 1. előtt született gyermekek esetében a szülők nyilatkozhatnak arról, hogy meg akarják-e osztani az ellátást. Amennyiben ezt nem teszik, a gyermek anyja kapja meg a teljes összeget.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Nincsen családi adókedvezmény.

Otthonteremtés⁸

A lakhatási támogatásnak (*bostadsbidrag*) három típusa van Svédországban:

1. Az elsöre 18–28 év közötti gyermektelen fiatalok jogosultak, akik legfeljebb 60 nm alapterületű otthonban élnek, és legalább havi 1 800 SEK (160 EUR) lakbért fizetnek. A támogatás havi összege legfeljebb 1 300 SEK (116 EUR). Egyedül élő fiatalok esetén az éves jövedelem nem haladhatja meg a 86 720 SEK (7 729 EUR) összeget.
2. A második 18 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő családok számára nyújtható. Egy gyermek esetén a havi összege 3 400 SEK (303 EUR), két gyermek után 4 200 SEK (374 EUR), három vagy több gyermek után 5 200 SEK (463 EUR).
3. A harmadik típust azok a szülők kaphatják, akik csak részben (időszakosan, pl. elvált) élnek együtt a gyermekkel. Összege egy gyermek esetén 2 400 SEK (214 EUR), két gyermek után 2 800 SEK (250 EUR), három vagy több gyermek után 3 300 SEK (294 EUR) támogatás havonta.

A fenti összegek a maximumot jelentik, a folyósított összeg függ a jövedelemtől, a lakhatási költségektől, az otthon méretétől és a gyermekek számától. A lakhatási támogatás albérllet és saját ingatlan esetében is igénybe vehető. Egy átlagos egy hálószobás ingatlan bérleti díja 10 000 - 20 000 SEK (890-1 780 EUR) havonta.

⁷ <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/barnbidrag-och-flerbarnstillagg>

⁸ <https://www.forsakringskassan.se/english/parents/housing-allowance-for-families-with-children>

II. Család és munka összeegyeztetése

A svéd szülők igen sikeresek a munka és a családi kötelezettségek összehangolásában. A nők és az anyák foglalkoztatási aránya az EU-ban náluk a legmagasabb, a gyermekszegénységi kockázat pedig itt a legalacsonyabb. Az ország családpolitikája a kétkeresős családmódellet támogatja, és biztosítja, hogy a nők és férfiak egyaránt ki tudják venni a részüket a munkahelyi és a családi kötelezettségekből.

Foglalkoztatás

2023-ban a nők foglalkoztatási rátája 75,6% volt, a férfiaké 79,1%. A kisgyermekes anyák foglalkoztatási aránya a legmagasabbak közé tartozik az EU-ban, 83,6% volt 2023-ban; férfiak esetében ugyanez 92,9% (az EU-átlag nők esetében 66,4%, míg férfiak esetében 89,6%). A nők nagy arányban végeznek munkát részmunkaidőben és/vagy rugalmas körülmények között: 2023-ban a 15–64 éves nők részmunkaidős foglalkoztatási aránya (28%) éppen az uniós átlag (28,5%) alatt van, a férfiak esetében ugyanez 12,6%, amely meghaladja az uniós átlagot (8,4%).

Gondozói szabadság⁹

A 12 éven aluli gyermekek szülei beteg gyermek ápolása céljából ideiglenes szülői szabadságra mehetnek és ez idő alatt a jövedelem 77,6%-ának megfelelő támogatást (*tillfällig föräldrapenning*) kaphatnak egy bizonyos jövedelemhatár alatt. Gyermekápolási szülői szabadságra gyermekenként összesen 120 nap áll rendelkezésére, de súlyos betegség esetén nincsen időbeli korlátja. 7 egymást követő napnál hosszabb időtartam esetén orvosi igazolásra van szükség. A 120 napból 60 napot arra is fel lehet használni, hogy a kisgyermekkel otthon maradjanak, ha a rendszeres gondozó betegedne meg.

A halálos/súlyos betegségben szenvedő (életveszélyes körülmények között lévő), 18 év alatti gyermekek esetében nincs felső határa az igénybe vehető napok számának. Ilyen esetekben mindkét szülő egyszerre lehet szabadságon. Azok a szülők, akiknek gyermeke 6 hónapnál hosszabb ideig beteg vagy fogyatékossgal élő gyermekek után járó gondozási segélyt (*omvårdnadsbidrag*¹⁰) és a gyermekekre vonatkozó többletköltség-támogatást (*merkostnadsersättning för barn*¹¹) igényelhetnek.

Rugalmas munkafeltételek¹²

Amíg a gyermek el nem éri a 8. életévét, vagy el nem végzi az iskola első osztályát, a szülőknek joguk van arra, hogy a rendes munkaidejüket legfeljebb 25%-kal csökkentse.

⁹ Blum et al. Leave Policies 2023 és <https://www.forsakringskassan.se/>

¹⁰ <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/foralder/om-ditt-barn-har-en-funktionsnedsattning/omvardnadsbidrag>

¹¹ <https://www.forsakringskassan.se/privatperson/funktionsnedsattning/om-ditt-barn-har-en-funktionsnedsattning/merkostnadsersattning-for-barn>

¹² Blum et al. Leave Policies 2023

A csökkentett munkaidőért arányosan kevesebb fizetés jár. Bizonyos szektorokban a gyermek 12 éves koráig engedélyezik az ilyen csökkentést. A munkavállalóknak (szülőknek) bármikor jogukban áll visszatérni az eredeti munkaidejükhöz.

Kisgyermek napközbeni ellátása¹³

A kisgyermekkorú nevelés és gondozás két fő szakaszra osztható. Egységes, önkormányzatok által biztosított gyermekfelügyeleti központok (*förskola*) állnak rendelkezésre az 1 és 5 év közötti gyermekek számára. 1-3 éves korig államilag támogatott napközbeni gyermekfelügyeletet biztosított, a szülők kedvezményes térítési díjat fizetnek. 3 éves kortól legalább heti 15 órában biztosítanak ingyenes ellátást a gyermekek részére, ezen felül térítési díjat kell fizetni. Az általános iskolai oktatás megkezdése előtti utolsó évben a 6 éves gyermekek kötelező és ingyenes iskolaelőkészítő osztályokba (*förskoleklass*) járnak. Ezen kívül létezik még egy otthoni ellátás, az úgynevezett pedagógiai gondozás (*pedagogisk omsorg*), amelyet bejegyzett gyermekfelügyelők működtetnek, és amely különböző módon szervezhető (akár a gyermekfelügyelők otthonában, akár máshol). Sok helyi önkormányzat nyitott óvodákban (*öppen förskola*) is kínál gyermekfelügyeleti szolgáltatásokat, ahová a szülők (vagy a gyermekfelügyelők) akkor jönnek el gyermekeikkel, amikor csak akarnak. Azok a gyermekek, akiknek a szülei dolgoznak vagy tanulnak, jogosultak egy államilag támogatott helyre egy iskolán kívüli szabadidőközpontban (*fritidshem*).

2023-ban Svédországban a 0–3 éves gyermekek 57%-a kapott ellátást gyermekfelügyeleti központokban, amely jóval magasabb az uniós átlagnál (37%), és enyhe növekedést jelent a 2005. évi 52%-hoz képest. Ez az arány a nagyvárosokban alacsonyabb, a kisebb városokban pedig magasabb. 2023-ban a 3-5 éves svéd gyermekek 99%-a járt óvodába (a korosztály 71,6%-a heti 30 óra feletti időtartamban) meghaladva ezzel az uniós átlagot (89%), amely a 2005. évi adathoz képest (88%) növekedést jelent.

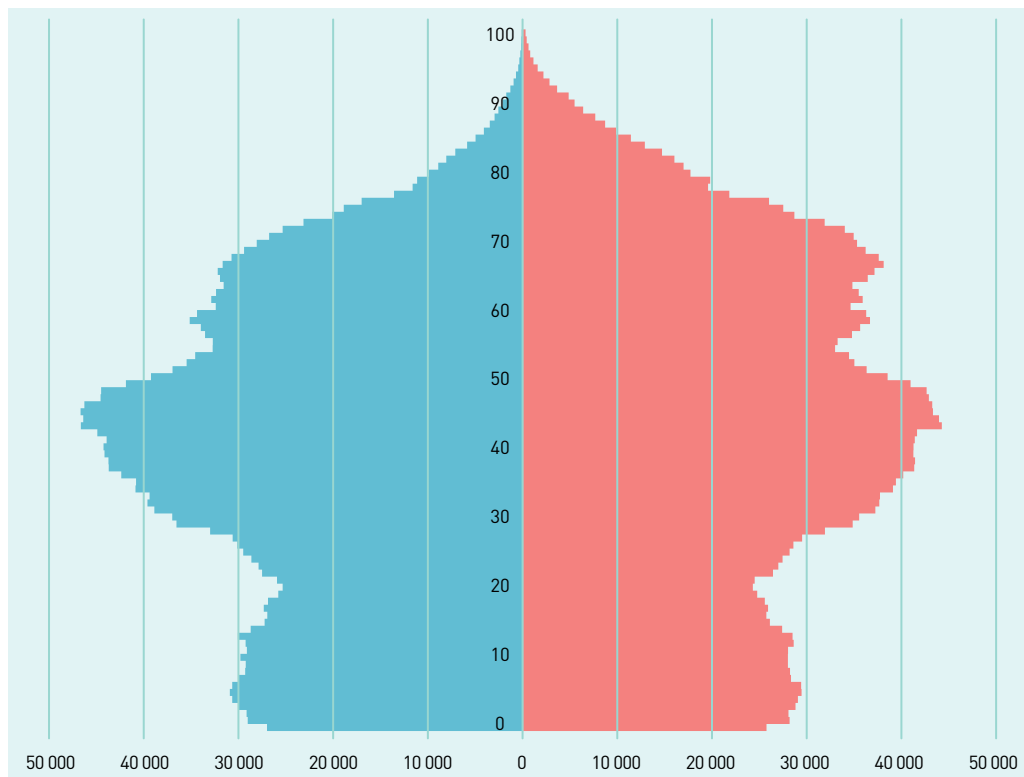
¹³ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/sweden/early-childhood-education-and-care>

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	5 378 783	5 392 446	5 426 252	5 459 781	5 434 712	5 428 792
éveszületés (fő)	51 136	60 813	57 557	56 754	52 668	48 788*
halálozás (fő)	51 980	51 903	52 351	73 461	59 583	54 133*
bevándorló (fő)	2 023	4 829	7 686	5 733	5 463	5 923*
kivándorló (fő)	1 011	1 863	3 801	3 395	4 468	n.a.
házasságkötés (eset)	23 795	25 621	29 897	26 350	29 172	26 484*
válás (eset)	9 817	11 102	9 286	8 131*	8 180	n.a.
TTA	1,2	1,45	1,48	1,63	1,57	n.a.

Forrás: Eurostat, * Szlovák Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Szlovákia népessége az elmúlt 20 évben évi néhány tízezer fős növekedést mutatott egészen 2021-ig, 2022-től ugyan csekély mértékben, de csökkenésnek indult a lakosság szám. Az ország lakossága 2023. január 1-jén 5 428 792 fő volt. A 2021-es népszámlálás eredményei szerint¹ Szlovákiában a lakosság többségét (83,8%) a szlovákok alkotják, a legnagyobb kisebbséget pedig a magyarok 7,7%-kal, és élnek még az országban románok, csehek, ruszinok és ukránok is.

Szlovákia korfája egy elöregedő társadalom képét mutatja, ahol a 40 év alatti korosztályok létszáma erősen lecsökkent.

Az országot 2001-ben még mérsékelt természetes fogyás, majd 2011 és 2016 között jelentős mértékű természetes szaporodás jellemezte. Az elmúlt években (2021-2023) azonban már többen halnak meg, mint ahányan születnek, amelyet a pozitív vándorlási egyenleg csak valamelyest mérsékel.

Az élveszületések számáról elmondható, hogy 2001-től kezdődően 50 és 60 ezer körül mozgott, a legtöbb gyermek 2011-ben született (60 813 fő). 2016-tól kezdődően csökkenni kezdett, és 2023-ban már csupán 48 788 élveszületés történt. 2023-ban 2001-hez képest 4,6%-kal, a 2011-es kiemelkedő évhez képest pedig 19,8%-kal születtek kevesebben. A halálozások száma 50 ezer körül mozgott 2001-et követően, azonban a koronavírus-járvány negatív hatására 2021-ben 70 ezer fő fölé ugrott, ami 2023-ra normalizálódott, azaz visszaállt a pandémia előtti szintre. Összességében a halálozások száma 2001-ről 2023-ra 4,1%-kal emelkedett.

A 2001-es évhez képest a bevándorlás mértéke háromszorosára emelkedett, bár így is csupán mintegy 6 ezer fő érkezett az országba 2023-ban. A kivándorlók száma szintén növekedést mutatott, és több mint négyszeresére emelkedett 2022-re, azonban a vizsgált időszak minden évében meghaladta a bevándorlók száma a kivándorlókét.

2023-ban a házasságkötések száma mintegy 11,3%-kal magasabb, mint 2001-ben, a válások száma 2011-től 2021-ig jelentősen, 26,8%-kal csökkent, és 2022-ben is ezen a szinten maradt. Összeségében 2001-hez képest 16,7%-kal kevesebb válást regisztráltak 2022-ben.

A termékenységi ráta változása 2002-től a gyermekvállalási kedv növekedését jelezte 2011-ig, majd 2012-ben jelentősen visszaesett (1,45-ről 1,34-re). Ezt követően azonban folyamatosan emelkedett a termékenység 2021-ig. 2022-ben kismértékű csökkenés történt 1,57-re.

¹ <https://www.scitanie.sk/en/population/basic-results/structure-of-population-by-ethnicity/SR/SK0/SR>

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási rendszer

Anyasági támogatás jellegű ellátások

Az anyasági támogatás (*príspevok pri narodení dieťaťa*) összege 2022-ben egyszeri 830 EUR gyermekenként az első három gyermek születése után, a további gyermekek születése után pedig 151 EUR jár. Ikerszülés esetén gyermekenként plusz 75 EUR jár az édesanyának. Szlovákiában 2021 áprilisa óta létezik terhességi támogatás (*tehotenské*), amely egy járulékalapú ellátás, és a célja, hogy a biztosított várandós nők jövedelemtámogatást kapjanak a terhesség alatti kiadások kompenzálására. A támogatás a szülés várható időpontja előtti 27. héttől a szülés napjáig jár. Összege az előző évi napi átlagkereset 15%-a.

Terhességi ösztöndíjban (*tehotenské štípendium*) részesülhetnek a 18. életévüket betöltött felsőoktatásban résztvevő várandós hallgatók a terhesség 27. hetétől a szülésig. A támogatás havonta 200 EUR.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

A szülési szabadság (*materská dovolenka*) időtartama 34 hét, és a szülést megelőzően 6–8 héttel kezdődik. A szülési szabadság nem lehet kevesebb 14 hétnél, és nem érhet véget a szülést követő 6. hétnél korábban. Egyedülálló anyák számára 37 hét, ikerszülés esetén 43 hét. Az első 6 hetet kivéve a szülők egymás között megoszthatják a szabadságot. Ugyanezek a feltételek vonatkoznak az örökbefogadás esetére is. A szabadság alatt folyósított ellátás feltétele, hogy a szülő a gyermek születését megelőző 2 évben legalább 270 nap munkaviszonnyal rendelkezzen és egészségbiztosítási járulékot fizessen.

A szülési szabadságra vonatkozó csecsemőgondozási ellátás (*materské*) összege a korábbi 12 havi nettó átlagbér 75%-a. Az ellátás felső határa (2022-ben) 1 851 EUR, azaz a 2 évvel korábbi országos átlagbér kétszeresének 75%-a. Ha ez az összeg alacsonyabb, mint a gyermekgondozást segítő ellátás, akkor kiegészítés jár az anyának.

Apaszabadság

Jogszály szerint 14 nap fizetett szabadság (*otcovská dovoléna*) illeti meg az apákat a szülést követő első 6 hétben. Erre az időszakra az apák az előző naptári év átlagkeresetének 75%-át kaphják meg, ha a munkavállalónak volt keresete és fizetett betegbiztosítást. Ez az időszak egybeeshet az édesanya szülési szabadságának időszakával.

Az apák is jogosultak 28 hét csecsemőgondozási ellátásra, amely nem ruházható át az anyákra. Ha az apák igénybe vették a 14 nap fizetett szabadságot, a csecsemőgondozási ellátásra való jogosultságuk ennek megfelelően rövidül. Az apasági ellátás kiszámítása megegyezik a csecsemőgondozási ellátás kiszámításával. Ugyanazon gyermek után két szülő egyidejűleg nem kaphat csecsemőgondozási ellátást. Ugyanakkor mindkét szülő kaphat csecsemőgondozási ellátást, ha különböző gyermekek után veszik igénybe, jellemzően anya az újszülött, apa pedig az idősebb gyermek után. Ugyanezek a feltételek vonatkoznak az örökbefogadás esetére is.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A dolgozó szülők gyermekgondozási szabadságra (*rodičovská dovolenka*) jogosultak a gyermek 3 éves koráig, amely azonban fizetés nélküli szabadság, és nem kapcsolódik a gyermekgondozást segítő ellátáshoz, így opcionálisan választható. Vagyis a gyermekgondozási ellátás akkor is jár, ha a szülő rész- vagy teljes munkaidőben dolgozik.

A gyermekgondozást segítő ellátás (*rodičovský príspevok*) a gyermek 3 éves koráig jár (6 éves korig fogyatékos, tartós betegség esetén), és az összege nem függ a család jövedelmétől. Ha az anya egyszerre jogosult gyermekgondozási és csecsemőgondozási ellátásra, akkor csak az egyiket, a magasabb összegű ellátást veheti igénybe. A gyermekgondozást segítő ellátás havi összege 2024-ben 345 EUR vagy 473 EUR, ha csecsemőgondozási díjban részesült az anya.² Ikek esetén gyermekeként 25%-kal nő az ellátás összege. A támogatás további feltétele a gyermek iskola- és óvodalátogatása (a testvéreké is), ha ez nem teljesül, a támogatás összegét 3 hónapig a felére csökkentik.

Az ellátás kiegészül egy gyermekgondozási támogatással (*príspevok na starostlivosť o dieťa*) is, amelyet a szülők a gyermekek nappali ellátásának finanszírozásához vehetnek igénybe. Ha magángondozót fizet a szülő a 3 év alatti gyermeke gondozásáért, akkor legfeljebb havi 280 EUR-t igényelhet. Az összeg ellátástípusonként változik, például havi 80 EUR az állami bölcsődék és óvodák esetén, és 41 EUR, ha a nappali gondozást más személy (pl. nagymama) végzi.

Családi pótlék³

Szlovákiában a családi pótlék (*prídavok na dieťa*) havi összege 2024-ben 60 EUR gyermekenként, és a gyermek 16 éves koráig jár, vagy 25 éves korig, amennyiben a gyermek felsőoktatási intézményben tanul vagy ha betegség miatt sem dolgozni, sem tanulni nem tud. Az általános iskola kezdetén, az első hónapban egy egyszeri 110 EUR-os juttatás jár a családi pótlék mellé. Kiegészítő támogatás (havi 30 EUR) a gyermekről gondoskodó, kereset nélküli és gyermekadójóváírásban nem részesülő nyugdíjasok számára járhat.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény⁴

2023. január 1-jétől módosult Szlovákiában az eltartott gyermek után járó adóbónusz összege, valamint az igénylés és kifizetés egyéb feltételei. 2024. december 31-ig havi 50 EUR jár minden egyes 18 évnél idősebb eltartott gyermek után, és havonta 140 EUR minden 18 évnél fiatalabb eltartott gyermek után. A bónusz összege 2025. január 1-jétől módosul,

² <https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/podpora-rodinam-detmi/penazna-pomoc/rodivcovsky-prispevok/> és https://www.upsvr.gov.sk/vzory-ziadosti-v-slovenskom-jazyku-a-inych-jazykoch/vzory-ziadosti-pre-oblast-socialnych-ve-ci-a-rodiny/rodivcovsky-prispevok.html?page_id=268773

³ MISSOC

⁴ <https://www.mic.iom.sk/en/social-issues/social-support-benefits/403-tax-bonus.html> és <https://accace.com/amendments-income-tax-act-in-slovakia/> és <https://taxsummaries.pwc.com/slovak-republic/individual/other-tax-credits-and-incentives>

és havi 50 EUR jár majd minden 15 évnél idősebb eltartott gyermek után, és havi 100 EUR minden egyes 15 évnél fiatalabb eltartott gyermek után.

Az adóbónusz a munkaviszonyból vagy vállalkozói tevékenységből származó adóköteles jövedelemmel rendelkező magánszemélyek számára elérhető. Az adóbónusz csökkenti az adókötelezettséget. Csak azok vehetik igénybe, akiknek az állandó lakóhelye Szlovákiában van, vagy akiknél a jövedelem legalább 90%-a szlovákiai forrásból származik.

Otthonteremtés

Nincsen ilyen jellegű támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

2023-ban a 6 év alatti gyermeket nevelő 18-64 éves nők foglalkoztatási rátája 67,7% volt, ami magasabb, mint a 66,4%-os EU-átlag. A férfiak esetében ez a mutató 88,4% volt, ami némileg az uniós átlag (89,6%) alatti. A részmunkaidős foglalkoztatás Szlovákiában 2023-ban 5,0% volt, ami a negyedik legalacsonyabb az Unióban; a férfiak esetében pedig 1,8%, ami pedig a második legalacsonyabb érték.

Szlovákiában az apaszabadságot, illetve a szülési szabadságot igénybe vevő apák száma egyre nő. Az apák gyakrabban vettek ki szabadságot, ha magasabb jövedelemmel rendelkeztek, vagy ha önálló vállalkozók voltak. 2019-ben, a legutóbbi évben, amelyre vonatkozóan rendelkezésre állnak adatok, az anyasági ellátások 78%-át az anyáknak, 22%-át pedig az apáknak folyósították.

Gondozói szabadság

A munkavállalók szabadságot vehetnek ki, hogy otthon ápolják beteg hozzátartozójukat (*ošetrovanie člena rodiny*), vagy hogy egyéb okokból (pl.: ha a gyermek iskolája zárva van) a 11 év alatti (18 év alatti, ha a gyermek hosszú távú egészségügyi problémákkal küzd) gyermekükre vigyázzanak. A szabadság hossza nincs korlátozva. A biztosított szülők azonban legfeljebb 14 naptári napig a korábbi napi keresetük 55%-ának megfelelő ellátásban (*ošetrovné*) részesülnek. Az évi ápolási szabadságok száma nincs korlátozva, ha ezek alkalmanként nem haladják meg a 14 napot. A biztosított szülők a kórházi tartózkodást vagy palliatív ellátást követően otthoni ápolásra szoruló gyermek ápolásakor is jogosultak hosszú távú ellátásra. Az ellátás összege a korábbi napi keresetük 55%-a legfeljebb 90 naptári napig, és a szülők között megosztható.

Rugalmas munkafeltételek

Amennyiben a munkavállaló gyermeke 6 hónaposnál fiatalabb, teljes munkanaponként 2x30 perc szoptatási szünet illeti meg. A szoptatási szünet a gyermek 6 és 12 hónapos kora között naponta 1x30 perc. A nem teljes munkaidőben, de legalább napi 4 órát dolgozó anyáknak gyermekenként napi 1 szünetre jogosultak, amíg gyermekük el nem éri a 6 hónapos kort. A szünet idejére a munkavállalót a keresete 100%-a illeti meg.

A várandós nők, valamint a 15 év alatti gyermekeket gondozók rövidebb munkaidőt kérhetnek a munkáltatójuktól. A munkáltató súlyos működési okokra hivatkozva elutasíthatja a kérelmet.

Kisgyermekek napközbeni ellátása

Szlovákiában az óvodai nevelést általában 3-6 éves gyermekek számára biztosítják, de 2 éves gyermekek is felvehetők, ha az óvoda kapacitása ezt lehetővé teszi. Az iskolák és óvodák közötti kapcsolatot erősíti az iskolaelőkészítő oktatás rendszere, amelyet az első osztály megkezdése előtti 1 évben lehet igénybe venni. Az iskolai nevelés előtti oktatás az utolsó óvodai évben augusztus 31-ig az 5 éves korukat betöltő gyermeknek kötelező. Az állami óvodákban a kötelező iskolaelőkészítő év ingyenes, egyebekben térítési díj fizetendő. A hátrányos helyzetű gyermekek és alacsony jövedelmű családok számára az óvoda ingyenes, és étkezési támogatásban is részesülnek. A 3 év alatti gyermekek ellátását biztosító intézmények fizetősek.

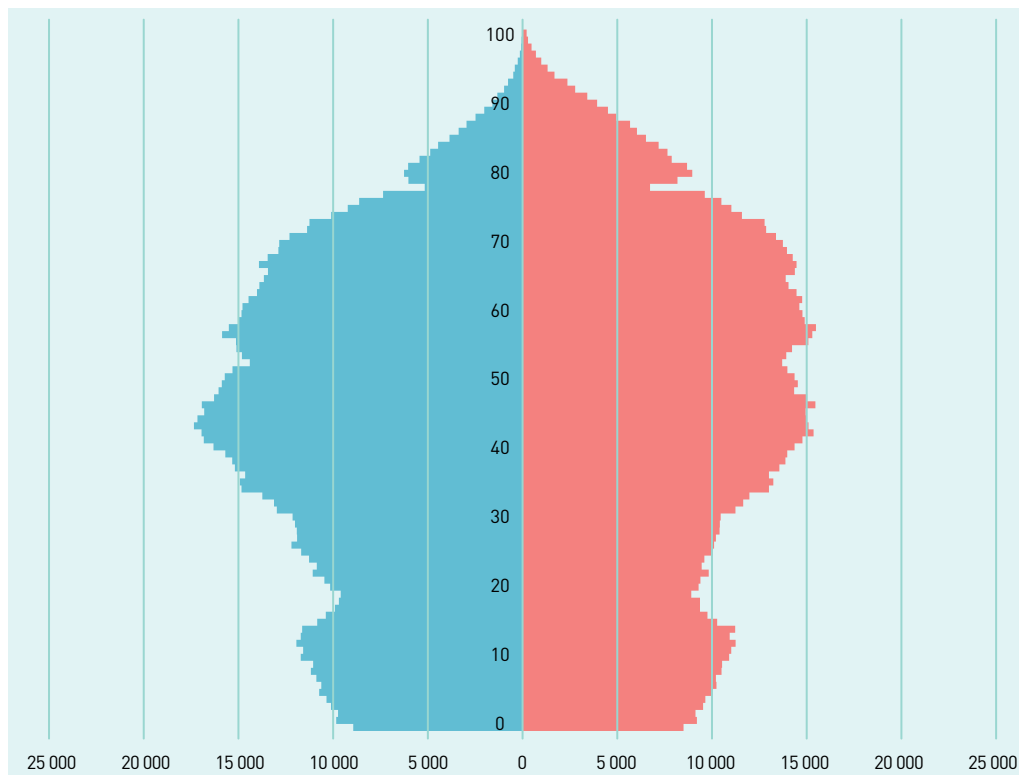
2023-ban Szlovákiában a 0-3 éves gyermekek 1%-a részesült gyermekgondozási ellátásban, amely a legalacsonyabb érték az EU-ban, és amely csökkenést mutat a 2005. évi 3%-hoz képest is. Ugyanebben az évben a 3-6 éves gyermekek 73%-a járt óvodába, jóval az uniós átlag (89%) alatt maradván, amely a 2005. évi adathoz képest (68%) csak enyhe növekedést jelent.

FŐBB DEMOGRÁFIAI MUTATÓK

	2001	2011	2016	2021	2022	2023
népesség	1 990 094	2 050 189	2 064 188	2 108 977	2 107 180	2 116 972
éveszületés (fő)	17 477	21 947	20 345	18 984	17 627	16 989*
halálozás (fő)	18 508	18 699	19 689	23 261	22 426	21 540*
bevándorló (fő)	7 803	14 083	16 623	23 624	35 613	33 939*
kivándorló (fő)	4 811	12 024	15 572	21 144	20 956	22 411*
házasságkötés (eset)	6 935	6 671	6 667	5 916	6 768	6 388*
válás (eset)	2 274	2 298	2 531	2 322*	2 149	2 165*
TTA	1,21	1,56	1,58	1,64	1,55	1,51*

Forrás: Eurostat,* Szlovén Statisztikai Hivatal (Letöltési idő: 2024. 08.12.)

DEMOGRÁFIAI HELYZET

Szlovénia népessége 2023-ban 2 116 972 fő volt, és 2001 óta folyamatosan növekvő tendenciát mutat, az utóbbi években elsősorban a bevándorlásnak köszönhetően. A 2000-es évek elején még 2 millió alatti szlovén lakosság szám 2023-ra 6,4%-kal emelkedett. A népesség 83%-a szlovén, a legnagyobb kisebbséget a szerbek (2%) és a horvátok (1,8%) alkotják. Történelmi nemzeti kisebbség a magyar (0,5%) és az olasz (0,5%) is, akiknek a szlovén parlamentben 1-1 nemzeti képviselői helyük van.

Szlovénia korfája egy előregedő társadalom képét mutatja, a fiatalabb korosztályokban volt némi növekedés, majd az utóbbi években újra csökkenni kezdett a létszámuk.

Az élveszületések száma a 2000-es évek elején csökkenő tendenciát mutatott, és ebben az időszakban számuk nem érte el a 18 ezret. Majd növekedésnek indult, 2011-ben megközelítette a 22 ezret, azóta azonban ismét csökkenés figyelhető meg. 2001 és 2023 között 2,8%-kal csökkent az élveszületések és 16,4%-kal nőtt a halálozások száma.

Szlovéniában a bevándorlás 2001 és 2023 között több, mint négyszeresére, a kivándorlás több, mint négy és félszeresére nőtt. Az enyhe természetes fogyást a pozitív vándorlási egyenleg ellensúlyozza, ennek köszönhető a népesség növekedése is.

A házasságkötések száma 2018-ig enyhén csökkent, majd 2019-ben növekedésnek indult, azonban vélhetően a koronavírus-járvány hatására 2020-ban jelentős mértékben csökkent az előző évhez képest. 2021 óta hullámzóan alakult a házasságkötések száma, és 2023-ban összességében 7,9%-kal kevesebb házasságot kötöttek, mint 2001-ben. A válások száma 2001-től emelkedett, és 2019-re meghaladta a 2 400-at, 2023-ban némileg kevesebb, 2 165 volt. A házasságkötések aránya jóval meghaladja a válásokét, 2023-ben háromszor annyian kötöttek házasságot (6 388), mint ahányan a válás mellett döntöttek (2 165).

Szlovéniában a gyermekvállalási kedv 2003 óta kisebb ingadozásokkal folyamatosan növekszik, a teljes termékenységi arányszám 2021-ben elérte az 1,64-et, azóta pedig csökken, de így is az unió átlaga fölött van. 2023-ban a termékenység visszaesett 1,51-re.

CSALÁDPOLITIKA

I. Családtámogatási ellátások

Anyasági támogatás jellegű ellátások

A szülési juttatás (*pomoč ob rojstvu otroka; childbirth allowance*) egy egyszeri 422 EUR összegű támogatás, amelyet a szülők egyike igényelhet legkésőbb 60 nappal a gyermek születését követően.¹ A jogosultság feltétele a szlovéniai lakóhely.

Szülési szabadság és csecsemőgondozási díj jellegű ellátások

Az anyák 105 napos szülési szabadságra (*materinski dopust*) jogosultak, amely leghamarabb a szülés előtt 28 nappal kezdhető meg, 15 napot kötelező kivenni.² Ez alatt az időszak alatt az ellátás (*materinsko nadomestilo*) a korábbi átlagkereset 100%-ának megfelelő összeg, ami nem lehet kevesebb a minimálbér felénél (629 EUR), és felső összeghatára nincsen.

Csecsemőgondozási ellátást csak azok a szülők kaphatnak, akik rendelkeztek szülői szabadság biztosítással (*zavarovanje za starševsko varstvo*) a szabadság megkezdése előtt, azaz a megelőző 3 év során legalább 12 havi társadalombiztosítási jogviszonnyal. A csecsemőgondozási ellátást az apa, vagy más, a gyermeket gondozó személy is igénybe veheti, ha a szülők így döntenek. Örökbefogadó szülők ugyanúgy jogosultak az ellátásra.

Apaszabadság

Korábban az apaszabadság (*očetovski dopust*) 30 nap volt, de 2023. április 1-je óta az apák 15 napra jogosultak gyermekük 3 hónapos kora előtt, ami nem ruházható át. Ez az időszak 10 nappal hosszabb ikrek születése, és 20 nappal hármasterek születése esetén.

Az ellátás erre az időszakra (*očetovsko nadomestilo*) a korábbi átlagfizetés 100%-a, azonban maximum a havi átlagbér 2,5-szerese (5 060 EUR). 2022-ben az apák 93%-a élt ezzel a 15 napos szabadsággal.

Az anya halála esetén (vagy ha az anya nem képes a gyermek ellátására) az apa (vagy a gyermek gondozója) jogosult további maximum 77 nap szabadságra.

Szülői szabadság és gyermekgondozást segítő ellátások

A biztosított szülők jogosultak egyenként 160 nap gyermekgondozási szabadságra (*starševski dopust*), amelyből 100 nap átruházható a másik szülőre. A gyermekgondozási szabadságot egyszerre is kivehetik a szülők, de az egyik szülőnek mindenképp meg kell kezdeni azt a szülési szabadság vége után. A szabadság időtartama 30 nappal hosszabb lesz, ha a szülőknek már van legalább két 8 éven aluli gyermeke; 60 nappal, ha három; és 90 nappal, ha négy vagy több 8 éven aluli gyermeket nevelnek. Ha az anya 18 évesnél fiatalabb és még tanul, hozzájárulhat ahhoz, hogy az egyik nagyszülő (aki biztosított a szülői szabadságra) vegye ki a szabadságot. A gyermekgondozási szabadság alatt részmunkaidőben dolgozhatnak a szülők.

¹ <https://www.gov.si/teme/pravice-ob-rojstvu-otroka/>

² MISSOC

Az ellátás (*starševsko nadomestilo*) keretében 260 napon át a korábbi átlagkereset 100%-a jár, ami nem lehet kevesebb a minimálbérnél, azonban maximum a havi átlagbér 2,5-szerese folyósítható. A gyermekgondozást segítő ellátás megosztható. Örökbefogadó szülőknek ugyanazek az ellátások járnak.

A nem biztosított szülők is jogosultak ellátásra (*starševski dodatek*), ami 365 napig jár a gyermek születésétől kezdve, összege 2023-ban 465 EUR havonta. A szülést követő 77 napban csak az édesanya jogosult az ellátásra (az édesapa csak abban az esetben, ha az anya nem tudja ellátni a gyermeket). Az édesapák a szülést követő 77. naptól vehetik igénybe az ellátást.

Családi pótlék

Minden 18 év alatti, Szlovénia területén élő gyermek után jár családi pótlék (*otroski dodatek*). A támogatás a gyermekek számától, korától és a család egy főre jutó jövedelmétől függ. Éppen ezért hónapról hónapra változhat annak pontos összege.

A családi pótlék összege 14 év alatti gyermekek után 2024-ben:³

Havi átlagkereset	1. gyermek	2. gyermek	3. és minden további gyermek
231 EUR alatt	141 EUR	155 EUR	169 EUR
231 EUR – 385 EUR	121 EUR	133 EUR	146 EUR
385 EUR – 462 EUR	92 EUR	103 EUR	114 EUR
462 EUR – 538 EUR	73 EUR	83 EUR	93 EUR
538 EUR – 680 EUR	59 EUR	69 EUR	79 EUR
680 EUR – 821 EUR	38 EUR	47 EUR	56 EUR
821 EUR – 1051 EUR	28 EUR	38 EUR	47 EUR
1051 EUR – 1269 EUR	25 EUR	34 EUR	43 EUR

Egyedülálló szülők számára 30%-kal magasabb az összeg, illetve 20%-kal magasabb, ha a 4 év alatti gyermek nem jár óvodába (kivéve, ha a szülő gyermekgondozási ellátásban részesül vagy gyermekgondozási szabadságon van).⁴

A három vagy több, 18 év alatti (diákok esetében 26 év alatti) gyermeket nevelő családoknak évente jár egy egyszeri juttatás (*dodatek za veliko družino*). A támogatás feltétele, hogy legalább az egyik szülőnek és a gyermekeknek közös állandó vagy ideiglenes lakcíme legyen Szlovéniában. A juttatás összege egy háromgyermekes család esetében 468 EUR, míg a négy- vagy többgyermekesek számára 569 EUR 2023-ban.⁵

Speciális gondozásra szoruló gyermek után havi 102 EUR, míg a fogyatékossgal élő (súlyos mentális fejlődési rendellenességben vagy súlyos testi fogyatékossgban szenvedő gyermek) vagy súlyos betegségben szenvedő gyermek után havi 204 EUR összegű

³ <https://www.gov.si/teme/otroski-dodatek/>

⁴ MISSOC

⁵ MISSOC

családi pótlékot folyósítanak a gyermek 18 éves koráig, illetve ezt követően is, amennyiben a gyermek önálló életvitelre nem képes.⁶ Amennyiben valamelyik szülő felhagy a munkavégzéssel, hogy egy súlyos fogyatékkal élő vagy egynél több enyhe fogyatékkal élő gyermekéről gondoskodjon, úgy a kieső jövedelme miatt részleges támogatás illeti meg (*delno plačilo za izgubljeni dohodek*). Ennek összege főállású gondozás esetén a minimálbérrel egyezik meg (1 254 EUR 2024-ben), és legfeljebb a gyermek 18 éves koráig érhető el. Részmunkaidő esetén arányosan csökkentett összeg jár.

Egyéb adókedvezmények és juttatások

Családi adókedvezmény

Szlovéniában az adóalap csökkenthető az eltartott családtagok után járó külön adókedvezménnyel.⁷ Az érvényesíthető összeg függ a családban élő eltartottak számától: az első gyermek után évi 2 698 EUR, a második után 2 933 EUR, a harmadik után 4 892 EUR, a negyedik után 6 851 EUR, míg az ötödik után 8 810 EUR kedvezmény illeti meg a munkavállalót. Speciális gondozást igénylő gyermek esetén 9 777 EUR adóalap-csökkentés érvényesíthető.

Otthonteremtés

Nincs ilyen jellegű támogatás.

II. Család és munka összeegyeztetése

Foglalkoztatás

A részmunkaidős foglalkoztatás nem terjedt el széles körben, a foglalkoztatott nők mindössze 12,2%-a, a férfiak 5,4%-a dolgozott 2023-ban ilyen keretek között (miközben az EU-átlag a nőknél 28,5%, a férfiaknál 8,4% volt). A 6 évesnél fiatalabb gyermeket nevelő nők foglalkoztatási aránya 2022-ben 81,6%, meghaladva az EU-átlagot (66,4%). Hasonlóképpen magas a kisgyermekes a férfiak foglalkoztatási rátája: 93,9%, ami szintén az EU-átlag feletti (89,6%).

Gondozói szabadság

A biztosítással rendelkező személyek jogosultak arra, hogy szabadságot vegyenek igénybe beteg családtagjuk (házastársuk vagy gyermekük) gondozása céljából. Általánosságban elmondható, hogy 7 munkanap vehető igénybe ilyen esetekben. Ez az időszak 15 munkanapra nő, ha fogyatékkal élő 7 év alatti gyermekről van szó. Kivételes esetben, ha a beteg családtag egészségi állapota ezt megköveteli, az időtartam 14, illetve 30 munkanapra, szélsőséges esetben hosszabbra (legfeljebb 6 hónapra) is meghosszabbítható.

⁶ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1128&langId=en&intPageId=4774>

⁷ <https://taxsummaries.pwc.com/slovenia/individual/deductions>

Ebben az időszakban korábbi átlagkeresetük 80%-át kapják (amely nem lehet alacsonyabb, mint a minimálbér 60%-a.)

Rugalmas munkafeltételek

A teljes munkaidőben dolgozó, szoptató anyáknak gyermekük 18 hónapos koráig joguk van legalább napi 1 órás fizetett szünetre.

Heti 20 óránál nem alacsonyabb részmunkaidős munkavégzésre jogosult a 3 éven aluli (fogyatékossgal élő gyermek esetében 18 éven aluli) gyermeket nevelő szülő, vagy ha legalább két gyermeket nevel, és közülük legalább az egyik 8 évesnél fiatalabb. A szülők egyidejűleg gyakorolhatják a részmunkaidős munkavégzés jogát, amennyiben az összes ledolgozott munkaidejük a heti teljes munkaidő felével egyenlő vagy annál hosszabb. Ezt követően joguk van visszatérni a korábbi munkaidejükhöz.

Államilag fizetett társadalombiztosítási járulékra jogosult a legkisebb gyermek 8 éves koráig az a szülő, aki négy vagy több gyermek gondozása miatt hagyja el a munkaerőpiacot (és aki szülői szabadságra jogosult, vagy az elmúlt 3 évben legalább 12 hónapja aktív álláskereső volt).

Kisgyermek napközbeni ellátása

A gyermekek 11 hónapos koruktól államilag támogatott koragyermekkorai nevelési és gondozási intézményben való elhelyezésre jogosultak, de a részvétel nem kötelező.⁸

A szülők intézményi költségekhez való hozzájárulásának mértéke a pénzügyi helyzetüktől függ, és az összköltség 0 és 77%-a között mozog. Ha egy családból több gyermeket íratnak egy intézménybe, a szülők mentesülnek a díjfizetés alól a kisebbik gyermek esetében. Az intézményi térítési díj fizetése alól mentesülnek továbbá a harmadik és minden további gyermek után is, függetlenül attól, hogy a gyerekek egy időben járnak-e az intézménybe a testvéreikkel. Erre a támogatásra (*znižanje plačila vrtca*) azok a családok jogosultak, akiknek az egy főre jutó havi átlagjövedelme nem haladja meg az 1 218 EUR összeget.⁹ A 2022/2023-as tanévben az 1 és 5 év közötti gyermekek 84,6%-a járt intézménybe. Ezen belül is 94% járt állami intézménybe.¹⁰

2023-ban Szlovéniában a 0-3 éves gyermekek 57%-a részesült bölcsődéi ellátásban, amely jóval az uniós átlag (37%) felett van, és amely jelentősen növekedett a 2005. évi 24%-hoz képest. Ugyanebben az évben a 3-6 éves szlovén gyermekek 95%-a járt óvodába (az uniós átlag 89%), amely a 2005. évi adathoz képest (81%) növekedést jelent.

⁸ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/slovenia/early-childhood-education-and-care#:~:text=In%20the%202022%2F2023%20school,Republic%20of%20Slovenia%2C%202023>

⁹ MISSOC

¹⁰ <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/slovenia/early-childhood-education-and-care#:~:text=In%20the%202022%2F2023%20school,Republic%20of%20Slovenia%2C%202023>

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZAT

	EU	AUSZTRIA
Népesség (fő) (Eurostat, 2023)		9 104 772
Teljes Termékenységi Arányszám (TTA) (Eurostat, 2022)	1,46	1,41
Anyasági támogatás jellegű ellátások összege		nincs
Szülési szabadság hossza	14 hét	16 hét
Szülési szabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	Tagállam határozhatja meg	100 %
Apaszabadság hossza	10 nap	28-31 nap (egy hónap)
Apaszabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában		52 EUR naponta, tehát összesen kb. 1 600 EUR
Szülői szabadság hossza és annak igénybevétele a gyermek bizonyos életkoráig		minimum 2 hónap a gyermek 2 éves koráig
Szülői szabadság idejére járó havi ellátás a korábbi kereset %-ában vagy adott összeg		80%
Családi pótlék jogosultsági korhatára (év) (felsőfokú tanulmányok esetén is)		18 (24)
Családi adókedvezmény		van
Női foglalkoztatási ráta 20-64 (%) (Eurostat, 2023)	70,2	73,3
Legalább egy 6 év alatti gyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája (%) (Eurostat, 2023)	66,4	73,7
Bölcsődébe járók aránya a 0-3 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	37	24
Óvodába járók aránya a 3-6 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	89	90

BELGIUM	BULGÁRIA	CIPRUS	CSEHORSZÁG
11 742 796	6 477 710	920 701	10 827 529
1,53	1,65	1,37	1,64
586 - 1289 EUR (Régióként eltér, és Vallóniában a 2. gyermek esetén csökken a támogatás.)	250 - 600 EUR (attól függően, hogy hányadik gyermek után jár a támogatás)	581 EUR	411 - 535 EUR (attól függően, hogy hányadik gyermek után jár a támogatás)
15 hét	58 hét	18 hét	28 hét
82% az első hónapban, majd 75% (az utóbbinak felső határa van)	90%	72% (többes szülés esetén az ikrek számától függően 80%-90%-100% is lehet), nincsen felső határ	70%, felső határa van
20 nap	15 nap	14 nap	14 nap
első 3 napban 100%, további napokban a korábbi fizetés 82%-a (maximum: 144 EUR naponta)	90%	Az adott járulékévben a biztosítási alappontok heti értékének 72%-a, egy, két vagy három gyermek esetén 80%-ra, 90%-ra, illetve 100%-ra emelkedhet	70%
8 hónap a gyermek 12 éves koráig	12 hónap a gyermek 2 éves koráig	36 hét a gyermek 8 éves koráig	legfeljebb a gyermek 3 éves koráig
978 EUR havonta	399 EUR havonta	N/A	515 - 2136 EUR havonta
18 (25)	20	18 (20)	15 (26 rokkantság esetén)
van	van	nincs	van
68,3	72,6	74,6	74,5
69,6	64,8	73,5	45,4
56	17	37	4
99	95	88	81

	DÁNIA	ÉSZTORSZÁG
Népesség (fő) (Eurostat, 2023)	5 932 654	1 365 884
Teljes Termékenységi Arányszám (TTA) (Eurostat, 2022)	1,55	1,41
Anyasági támogatás jellegű ellátások összege	nincs	320 EUR
Szülési szabadság hossza	14 hét	14 hét
Szülési szabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	egyéneenként változik	100 %
Apaszabadság hossza	10 nap	30 nap
Apaszabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	maximum 630 EUR hetente	100%
Szülői szabadság hossza és annak igénybevétele a gyermek bizonyos életkoráig	48 hét a gyermek 9 éves koráig	475 nap a gyermek 3 éves koráig
Szülői szabadság idejére járó havi ellátás a korábbi kereset %-ában vagy adott összeg	maximum 610 EUR hetente	100%
Családi pótlék jogosultsági korhatára (év) (felsőfokú tanulmányok esetén is)	18	19
Családi adókedvezmény	van	van
Női foglalkoztatási ráta 20-64 (%) (Eurostat, 2023)	77	80,9
Legalább egy 6 év alatti gyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája (%) (Eurostat, 2023)	78,3	70,7
Bölcsődébe járók aránya a 0-3 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	70	38
Óvodába járók aránya a 3-6 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	97	95

FINNORSZÁG	FRANCIAORSZÁG	GÖRÖGORSZÁG	HOLLANDIA
5 563 970	68 172 977	10 413 982	17 811 291
1,32	1,79	1,32	1,49
170 EUR	1019 EUR	2000 EUR	nincs
6 hét	16 hét	17 hét	16 hét
90%, felső határa van	100%, felső határa van	55%, felső határa van	100%, felső határa van
szülői szabadság tartalmazza	28 nap (ikrek esetén 35 nap)	14 nap	30 nap
szülői szabadság tartalmazza: első 16 napban 90%, utána 70%	maximum 100 EUR naponta	100%	első 5 nap 100%, többi 25 napra 70%
320 nap a gyermek 2 éves koráig	12 hónap a gyermek 3 éves koráig	8 hónap a gyermek 8 éves koráig	52 hét a gyermek 8 éves koráig
minimum napi 32 EUR	429 EUR havonta	mindenkori minimálbér összege	70%
17	20	18 (24)	18
nincs	van	van	van
78,1	71,7	57,6	79,6
70,4	69,6	54,5	81,8
42	57	30	73
94	97	87	97

	HORVÁTORSZÁG	ÍRORSZÁG
Népesség (fő) (Eurostat, 2023)	3 850 894	5 271 395
Teljes Termékenységi Arányszám (TTA) (Eurostat, 2022)	1,53	1,54
Anyasági támogatás jellegű ellátások összege	310 EUR	10 EUR
Szülési szabadság hossza	30 hét	42 hét
Szülési szabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	100 %	262 EUR/hét 26 héten át, 16 hét fizetés nélkül
Apaszabadság hossza	10 nap (ikrek esetén 15 nap)	14 nap
Apaszabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	100%	274 EUR hetente
Szülői szabadság hossza és annak igénybevétele a gyermek bizonyos életkoráig	8 hónap a gyermek 8 éves koráig	18 hét a gyermek 2 éves koráig
Szülői szabadság idejére járó havi ellátás a korábbi kereset %-ában vagy adott összeg	100%	1048 EUR
Családi pótlék jogosultsági korhatára (év) (felsőfokú tanulmányok esetén is)	15 (19)	16 (17)
Családi adókedvezmény	van	van
Női foglalkoztatási ráta 20-64 (%) (Eurostat, 2023)	66,8	74,3
Legalább egy 6 év alatti gyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája (%) (Eurostat, 2023)	71,7	71,4
Bölcsődébe járók aránya a 0-3 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	30	22
Óvodába járók aránya a 3-6 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	82	94

LENGYELORSZÁG	LETTORSZÁG	LITVÁNIA	LUXEMBURG
36 753 736	1 883 008	2 857 279	660 809
1,29	1,47	1,27	1,31
220 EUR	421 EUR	605 EUR	1740 EUR
20 hét	16 hét	18 hét	20 hét
100 %	80 %	77,60%	100 %, felső határa van
14 nap	10 nap	30 nap	10 nap
100%	80%	78%	100%
41 hét a gyermek 6 éves koráig	18 hónap a gyermek 8 éves koráig	a gyermek 3 éves koráig	4 - 6 hónap (félállás esetén 12 hónap), a gyermek 6 éves koráig
70-81,5%	Ha 13 hónapra kérik, akkor a korábbi keresetük 60%-a, vagy 19 hónapra kérik, akkor 43,75%-a.	A szülői szabadság a gyermek 2 éves koráig fizetett, amely időszakra korábbi fizetésük 78%-át kapják.	Az ellátás erre az időszakra a szülő korábbi fizetése, de nem lehet kevesebb a minimálbérnél és több a minimálbér 5/3-nál, vagyis 2 508 EUR és 4 180 EUR közötti lehet az összege.
18 (21)	16 (20)	18 (23)	18 (25)
van	van	nincs	van
72	76	77,7	71,4
70,7	75,7	75,4	78,4
13	35	20	60
75	95	92	85

	MAGYARORSZÁG	MÁLTA
Népesség (fő) (Eurostat, 2023)	9 599 744	542 051
Teljes Termékenységi Arányszám (TTA) (Eurostat, 2022)	1,56	1,08
Anyasági támogatás jellegű ellátások összege	168 EUR	400 EUR
Szülési szabadság hossza	24 hét	18 hét
Szülési szabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	100%	100% az első 14 hétre, az utolsó 4 hétre átalányjuttatás (2023-ban 193 EUR/hét)
Apaszabadság hossza	10 nap	10 nap
Apaszabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	első 5 napra 100%, a többire 40%	100%
Szülői szabadság hossza és annak igénybevétele a gyermek bizonyos életkoráig	a gyermek 3 éves koráig	magánszektorban 4-4 hónap, közszférában 12-12 hónap, a gyermek 8 éves koráig.
Szülői szabadság idejére járó havi ellátás a korábbi kereset %-ában vagy adott összeg	Maximum a mindenkori minimálbér kétszeresének 70%-a lehet, ami 2024-ben havi bruttó 373 520 HUF (980 EUR).	fizetetlen
Családi pótlék jogosultsági korhatára (év) (felsőfokú tanulmányok esetén is)	18 (20)	16 (21)
Családi adókedvezmény	van	van
Női foglalkoztatási ráta 20-64 (%) (Eurostat, 2023)	76,1	74
Legalább egy 6 év alatti gyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája (%) (Eurostat, 2023)	71,1	73,7
Bölcsődébe járók aránya a 0-3 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	20	50
Óvodába járók aránya a 3-6 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	100	93

NÉMETORSZÁG	OLASZORSZÁG	PORTUGÁLIA	ROMÁNIA
84 358 845	58 997 201	10 467 366	19 054 548
1,46	1,24	1,43	1,71
nincs	nincs	nincs	nincs
14 hét	21 hét	17-21 hét	18 hét
100 %	80 %	100% 120 napig vagy 80% 150 napig	85%
10 nap (tervezet, de 2024-ben törvényben is rögzítik)	10 nap (20 nap ikrek esetén)	28 nap	10 nap
nincs adat, még nem lépett hatályba a törvény	100%	100%	100%
a gyermek 3 éves koráig	9 hónap a gyermek 12 éves koráig	6 hónap a gyermek 6 éves koráig	a gyermek 2 éves koráig
Szülési szabadság első évére a támogatás az előző évi kereset 65%-a, jövedelemtől függően havi 300-1800 EUR. A gyermek 2 éves koráig a szülői támogatás plusz összege a gyermek születése előtti kereset és a jelenlegi kereset különbségének 65 %-a, jövedelemtől függően havi 150-900 EUR.	Az első hónapban a korábbi kereset 80%-a, a másodikban 60%-a, a többiben 30%-a.	Az ellátás a korábbi kereset 30%-a (ha mindkét szülő kiveszi a rá jutó 3-3 hónapot, akkor 40%).	A szabadság teljes idejére járó ellátás a szülést megelőző 1 év nettó havi átlagjövedelmének 85%-a (minimális összege havi 1 495 RON (302 EUR), a maximális összeg pedig havi 8 500 RON (1 746 EUR)).
18 (25)	18 (21)	16 (24)	18
van	van	van	van
77,2	56,5	75,5	59,1
67,4	54,1	79,8	47,1
23	35	56	12
86	95	88	69

	SPANYOLORSZÁG	SVÉDORSZÁG
Népesség (fő) (Eurostat, 2023)	48 085 361	10 521 556
Teljes Termékenységi Arányszám (TTA) (Eurostat, 2022)	1,16	1,53
Anyasági támogatás jellegű ellátások összege	lkerszülés esetén 4000 EUR	nincs
Szülési szabadság hossza	16 hét	a szülői szabadság tartalmazza
Szülési szabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	100%	0
Apaszabadság hossza	16 hét (80 nap), amiből 6 hét (30 nap) kötelező	10 nap (a szülők összesen 480 napra jogosultak, amiből 90 nap csak az apát illeti meg)
Apaszabadság idejére járó ellátás a korábbi kereset %-ában	100%	80%
Szülői szabadság hossza és annak igénybevétele a gyermek bizonyos életkoráig	a gyermek 3 éves koráig	480 nap a gyermek 12 éves koráig
Szülői szabadság idejére járó havi ellátás a korábbi kereset %-ában vagy adott összeg	fizetetlen	Az ellátás összege 390 napig a fizetés 77,6%-a, 250-1 021 SEK/nap (22-91 EUR) között van a szülő jövedelmétől függően, a maradék 90 napra pedig 180 SEK/nap (16 EUR).
Családi pótlék jogosultsági korhatára (év) (felsőfokú tanulmányok esetén is)	18	16 (20)
Családi adókedvezmény	van	nincs
Női foglalkoztatási ráta 20-64 (%) (Eurostat, 2023)	65,4	80,2
Legalább egy 6 év alatti gyermeket nevelő nők foglalkoztatási rátája (%) (Eurostat, 2023)	63,5	83,6
Bölcsődebe járók aránya a 0-3 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	56	57
Óvodába járók aránya a 3-6 éves népesség körében (%) (Eurostat, 2023)	98	99

SZLOVÁKIA	SZLOVÉNIA
5 428 792	2 116 972
1,57	1,55
830 EUR	422 EUR
34 hét	15 hét
75%	100 %
10 nap	15 nap
a számítási alap 75%-a	100% (nem lehet kevesebb, mint 465 EUR)
a gyermek 3 éves koráig	320 nap a gyermek 8 éves koráig
Az ellátás havi összege 2024-ben 345 EUR vagy 473 EUR, ha csecsemőgondozási díjban részesült az anya.	Az ellátás 260 napon át a korábbi átlagkereset 100%-a, ami nem lehet kevesebb a minimálbérnél, maximuma a havi átlagbér 2,5-szerese.
16 (25)	18
van	van
73,6	74,3
67,7	81,6
1	57
73	95

A kötet szerzői

KSH - Népeségtudományi Kutatóintézet

Makay Zsuzsanna, PhD tudományos főmunkatárs

Ökrös Fruzsina, tudományos segédmunkatárs

Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány

Gere Dömötör, senior kutató

Kolozsvári Krisztina, szakmai referens

Pillók Péter, PhD igazgató; egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Szociológiai Intézet

ELTE Állam- és Jogtudományi Kar

Gellérné Lukács Éva, PhD egyetemi adjunktus

Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért

Agócs Gergely, vezető elemző

Bencze Ádám, kutató-elemző

Deákné Dusa Ágnes, PhD kutató-elemző

Eplényi Kata, nemzetközi főmunkatárs

Fűrész Tünde, elnök

Horváth-Varga Anikó, kutató-elemző

Joó Kinga, nemzetközi főmunkatárs

Kállay-Kisbán Kriszta, nemzetközi irodavezető

Ludescher Melinda, kutató-elemző

Mészáros Árpád, elnökhelyettes

Nagy Tímea, kutató-elemző

Pári András, kutatási irodavezető

Szász Réka, nemzetközi munkatárs

Trieb Mariann, kutató-elemző

Uhljár Péter, kutató-elemző

A KÖTET SZERKESZTŐI

Agócs Gergely, vezető elemző, KINCS

Fűrész Tünde, elnök, KINCS

Kállay-Kisbán Kriszta, nemzetközi irodavezető, KINCS

Pári András, kutatási irodavezető, KINCS; egyetemi tanársegéd, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Szociológiai Intézet

Kiadja:
Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS)

Felelős kiadó:
Fűrész Tünde

Szerkesztők:
Agócs Gergely – Fűrész Tünde – Kállay-Kisbán Kriszta – Pári András

Grafikai tervezés és tördelés:
Protzner György

Nyomda:
Gelbert Eco Print Kft.

ISBN 978-615-6447-21-0

A kiadvány kereskedelmi forgalomba nem hozható.
A Kiadó kötetei (nyomtatott és e-könyv formátumban)
megrendelhetők a KINCS könyvesboltjában:
www.ekonyv.koppmariaintezet.hu

KINCS

KOPP MÁRIA INTÉZET
A NÉPESEDÉSÉRT
ÉS A CSALÁDOKÉRT

A családpolitika az elmúlt évtizedben nemcsak Magyarországon, hanem a világ számos országában is egyre inkább a mindennapi közbeszéd részévé vált. Egyre többen ismerik fel, hogy a család nem kizárólag magánügy, hanem olyan közügy, amely meghatározza társadalmaink állapotát és jövőjét, ezért közösségi támogatásra érdemes. A családtámogatások rendszere és intenzitása ugyan országonként eltérő, de a célok hasonlóak, a családok helyzetének stabilizálása és javítása, valamint a családok gyarapodásának elősegítése.

Az Európai Unió családpolitikai rendszereinek bemutatásával széleskörű és részletes betekintést szeretnénk nyújtani az egyes tagállamok intézkedéseinek körébe. Ezáltal jobban felmérhetjük, hogy melyik állam milyen utat követ, amikor a családok támogatásáról van szó, milyen intézkedésekkel próbálja segíteni a gyermekeket vállaló és nevelő szülőket, s általában hogyan viszonyul a család intézményéhez és a családi értékekhez.

A könyvünk egy 2024-es pillanatkép az Európai Unió tagállamainak gyakran és gyorsan változó családpolitikáiról. Bízunk benne, hogy munkánk hasznos lesz mind a szakemberek, mind a téma iránt érdeklődők, valamint a családban élők és a családalapítást tervezők számára egyaránt. Kötetünk ráirányítja a figyelmet arra, hogy hazánk sokrétű családtámogatási rendszere európai összehasonlításban is számos olyan különleges megoldást és egyedülálló lehetőséget biztosít a családoknak, amelyekkel másutt nem találkozhatunk.

A kötet elkészítésének aktualitását Magyarország 2024 II. félévében megvalósuló EU-elnöksége adja.

KINCS

KOPP MÁRIA INTÉZET
A NÉPESEDÉSÉRT
ÉS A CSALÁDOKÉRT